

Львівський національний університет імені Івана Франка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КОВАЛЬ РОСТИСЛАВ СЕМЕНОВИЧ

УДК 001.4:615.825:[133.1.=161.2(043.3)

**Терміни на позначення понять фізичної і медичної реабілітації
у французькій та українській мовах**

10.02.17 – порівняльно-історичне та типологічне мовознавство

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Коваль Р. С.

Науковий керівник: **Помірко Роман Семенович**, доктор філологічних наук, професор, академік АН ВШУ

Львів – 2019

АНОТАЦІЯ

Коваль Р. С. Терміни на позначення понять фізичної і медичної реабілітації у французькій та українській мовах. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.17 – порівняльно-історичне та типологічне мовознавство. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2019.

У дисертації досліджено етимологічні, лексико-семантичні, структурні та функціональні особливості терміносистеми реабілітації у французькій та українській мовах.

Розглянуто та проаналізовано трактування французьких термінів *réadaptation (f), rééducation (f), réhabilitation (f), réinsertion (f), médecine (f) physique et de réadaptation / MPR, physiothérapie (f), реабілітація*, та українських *фізична та реабілітаційна медицина / ФРМ, фізична терапія, фізіотерапія*, на основі чого запропоновано авторське визначення поняття *термін галузі реабілітації*.

Це слово або словосполучення, що позначає спеціальне фахове поняття цієї сфери, зміст якого відтворений у дефініції, і який є невід’ємною складовою частиною цієї терміносистеми.

Установлено, що терміносистема реабілітації охоплює терміни з медичної та соціально-психологічної реабілітації, фізичної реабілітації / терапії та ерготерапії, які стосуються чотирьох груп: вад, порушень і захворювань, що впливають тим чи іншим чином на нормальне життя та діяльність особи; тестів, шкал і класифікацій, за допомогою яких їх діагностують; засобів і методів реабілітації та функціонального відновлення; найменування фахівців цієї сфери.

Відібрано та проаналізовано понад 2300 термінів французькою мовою з відповідним перекладом українською: для найменування професій галузі 190 термінів французькою мовою з перекладом українською; для найменування класифікацій, шкал та тестів 370 термінів французькою мовою з перекладом українською; засобів і методів реабілітації, приладів та апаратів 1150 термінів

французькою мовою з перекладом українською; 600 найуживаніших аббревіатур французькою мовою з перекладом українською.

Джерелами роботи слугували найсучасніші галузеві тлумачні словники та глосарії, монографії, кваліфікаційні праці, а також підручники, наукові статті, які виходили друком у Франції та Україні.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що уперше розроблено власну методику комплексного зіставного аналізу термінів реабілітації французької та української мов; укладено типологію термінів реабілітації зіставляваних мов; охарактеризовано типологічні властивості досліджуваних різноструктурних віддалено споріднених мов у плані вираження у них термінів реабілітації; проаналізовано етимологічні, лексико-семантичні, структурні та функціональні особливості термінів реабілітації французької та української мов; укладено словник, де запропоновано і введено в науковий обіг української мови переклад значної кількості галузевих аббревіатур французької мови; найменувань засобів та методів реабілітації, а також класифікацій, шкал і тестів.

У результаті проведеного дослідження виявлено, що до складу зазначених груп входять однокомпонентні терміни, складні терміни, термінологічні словосполучення та аббревіатури.

Найпродуктивнішими способами творення термінів є суфіксація, осново- та словоскладання; поширеними є термінологічні словосполучення та аббревіатури (у французькій мові).

Для творення найменувань професій галузі у французькій мові активно використовуються суфікси *-iste*, *-ien*, *-eur*, *-iatre* та *-ier*, терміноелементи *-logie* та *-thérapeute*. Спостерігаємо синонімію термінів, утворених із *-iste* / *-logie*.

В українській мові продуктивними є терміноелементи *-лог* та *-терапевт*, суфікси *-ист*, *-іст*, *-атр*, *-ат*, *-ер*, *-ент*, *-ант*, *-ач*, *-ик*, *-ік*, *-ор*, *-ар*. Основними етимонами слугували грецькі слова *ἰατρός* – лікар, *θεραπεία* – терапія, *λόγος* – слово / мова / мовлення / наука.

Серед найменувань французькою мовою тестів, шкал і класифікацій у реабілітації фіксуємо запозичення з англійської мови – 24 %. Цей факт пояснюємо

тим, що окремі найменування були запропоновані англомовними фахівцями. Згодом, у французькій мові з'явилися відповідники і розпочалось паралельне використання французьких та запозичених найменувань.

В українській мові для найменування тестів, шкал і класифікацій використовуються запозичення з англійської (45 %) та французької (26 %) мов. В обох мовах широко застосовуються епоніми і топоніми – 47 %.

Найбільше термінів у французькій мові утворено за допомогою слів: *test* (m) (27 %), *échelle* (f) (12 %), *épreuve* (f) (10 %); *classification* (f) (5 %); *score* (m) (4 %); в українській: *тест* (36 %), *шкала* (19 %), *класифікація* (5 %), *оцінка* (5 %).

Серед найменувань тестів, шкал і класифікацій у французькій терміносистемі реабілітації превалюють такі структурні моделі: N+Adj; N+Abr; N+Prép+N_{propre}; N+Prép+N; N+N+N_{propre}; N+Prép+N+Prép+N_{propre}; N+Adj+Prép+N_{propre}; N+Adj+Adj; N+Adj+Prép+N; N+Prép+N+Adj; N+Prép+N+Top; N+Adj+Prép+N+Adj; N+Adj+Prép+N+Conj+Prép+N; N+Prép+N+Adj+Conj+Adj; N+Prép+N+Adj+Prép+N. З-поміж запозичених з англійської мови термінів трапляються: Adj+Adj+N+N; Top+N+N. Існують також поєднання французького терміна та запозиченої аббревіатури, утворені за моделями: N+Prép+Abr та N+Abr.

В українській терміносистемі реабілітації для найменування тестів, шкал і класифікацій існує ціла низка структурних моделей: Adj+N; Adj+N+N_{propre}; Adj+N+N; Adj+Adj+N; Adj+N+Adj+N; Adj+N+N+Adj+N+N_{propre}; Adj+Adj+N+Prép+N+N; Adj+N+N+N; Adj+N+N+N+N; Adj+N+N+N+N+Conj+N; Adj+N+Prép+N+Adj+N; N+Adj+N+Prép+N+Adj+N; N+N; N+N_{propre}; N+N+N_{propre}; N+Adj+N; N+N+Adj+N; N+N+Adj+N+Prép+N_{propre}; Top+N+N; N+N+N; N+N+N+N; N+N+N+N+Prép+N+N; N+N+N+Prép+N; N+Prép+N+Adj+N; N+Prép+N+N.

Терміни для найменування засобів і методів реабілітації в обох зіставляваних мовах утворені здебільшого за допомогою опорних слів: *exercice* (m) – *вправа* (7 %), *méthode* (f) – *метод* (5 %), *prothèse* (f) – *протез* (5 %), *massage* (m) – *масаж* (4 %), *orthèse* (f) – *ортез* (4 %), *appareil* (m) – *апарат* (3 %), *gymnastique* (f) – *гімнастика* (3 %), *corset* (m) – *корсет* (2 %). Окремо кожен з решта опорних слів утворює лише по кілька термінів, що становить від 0,5 до 1 %.

Для найменування засобів та методів реабілітації у французькій мові використовують такі структурні моделі: N+Adj; N+Prép+N; N+Adj+Adj; N+Prép+N_{propre}; в українській – Adj+N; Adj+Adj+N; N+N_{propre}. Зв'язок між компонентами забезпечується родо-видовими та підрядними відношеннями.

Терміни-епоніми відтворюють етапи становлення реабілітації. Часто трапляються епоніми, які складаються з однієї власної назви та утворені відповідно до моделі «іменник + власна назва» в родовому відмінку. Основна модель творення топонімів: «іменник» (назва методу, лікування, способу реабілітації, протезу тощо) + географічна назва.

У терміносистемі реабілітації французької мови більшість з аналізованих аббревіатур є ініціальними (71 %) та акронімами (18 %). Здебільшого, аббревіатури є три (58 %), чотири (22 %) та п'ятикомпонентними (8 %). Існують також аббревіатури, які складаються з семи (3 %) та восьми (0,5 %) компонентів. Зафіксовано запозичення з англійської мови (14 %). Аббревіатури в українській терміносистемі реабілітації використовуються значно рідше.

Синонімію термінів реабілітації пояснюємо паралельним вживанням аббревіатур та повних форм, епонімів, топонімів, запозичень, професіоналізмів, діалектизмів, омонімів та метафор.

Домінування англійської мови як основного донора для терміносистеми реабілітації у мовах, які ми досліджували, спричинене динамічним розвитком галузі в англomовних країнах протягом XX та XXI століть.

Терміносистема реабілітації характеризується синонімічними, гіперо-гіпонімічними та іншими парадигматичними й синтагматичними зв'язками. Тому системність репрезентування терміносистеми реабілітації в зіставляваних мовах реалізується в польовому їх угрупованні.

Виникнення неологізмів зумовлене активним використанням у процесах реабілітації комунікаційних та інформаційних технологій, що приводять до творення нових понять, що потребують власної номінації. Використання компоненту *télé-* / *-теле*, суфіксу *-ing* та запозичень з англійської мови є

продуктивними способами творення нових термінів галузі. Неологізми в обох досліджуваних мовах становлять близько 5 %.

Найважчими для перекладу виявилися аббревіатури – ми шукали розшифрування у французьких тлумачних словниках із фізичної та реабілітаційної медицини, у наукових статтях, підручниках та на інтернет-ресурсах і пропонували послівний переклад, оскільки практично не існує випадків варіантів перекладу відповідною аббревіатурою в українській мові.

Типовими способами перекладу термінів реабілітації з французької мови українською є описовий, калькування та транскодування, з української мови французькою – описовий, калькування.

Термін, який пропонувався для внесення у словник, повинен активно використовуватись фахівцями у професійній комунікації. Точність у відтворенні змісту поняття є особливо важливою. У пропонованому словнику терміни поділені на п'ять тематичних груп: 1) Назви професій галузі; 2) Назви вад, порушень та захворювань; 3) Назви класифікацій, шкал і тестів; 4) Назви засобів та методів реабілітації; 5) Аббревіатури галузі.

Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі дериваційного потенціалу термінів реабілітації, функціонуванні термінологічних одиниць у дискурсному вимірі, проблем поглиблення іншомовної професійно орієнтованої комунікативної компетенції фахівців.

Ключові слова: терміносистема, термін, зіставний аналіз, фізична реабілітація / терапія, медична реабілітація, французька мова, українська мова.

ABSTRACT

Koval R. S. Terms of physical therapy and rehabilitation medicine in French and Ukrainian. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Thesis for the degree of a candidate of philological sciences, speciality 10.02.17 – Comparative, Historical and Typological Linguistics. – Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2019.

The etymological, lexical-semantic, structural and functional features of the term system of rehabilitation in the French and Ukrainian languages are the objects of the research.

The interpretation of French terms *réadaptation (f)*, *rééducation (f)*, *réhabilitation (f)*, *réinsertion (f)*, *médecine (f) physique et de réadaptation / MPR*, *physiothérapie (f)*, and Ukrainian terms *реабілітація*, *фізична та реабілітаційна медицина / ФРМ*, *фізична терапія*, *фізіотерапія* are considered and analysed, on the basis of which the definition of the notion ***term of rehabilitation*** is proposed.

The rehabilitation term refers to a word or phrase that denotes a specific professional concept of the sphere, the meaning of which is reproduced in the definition, and which is an integral part of this term system.

It has been established that term system of rehabilitation covers the terms of medical and socio-psychological rehabilitation, physical therapy and ergotherapy (occupational therapy), which relate to four groups: defects, disorders and diseases that affect the normal life and activities of a person; tests, scales and classifications by which they are diagnosed; means and methods of rehabilitation and functional recovery; the name of the specialists who are engaged in this. We have analysed all groups except the first one.

More than 2,300 French terms with the corresponding translation into Ukrainian have been selected and analyzed: 190 terms in French with Ukrainian translation for the industry professions; 370 terms in French with Ukrainian translation for the naming of classifications, scales and tests; 1150 French terms with Ukrainian translation to denote rehabilitation facilities and equipment, instruments and apparatus; 600 most commonly used abbreviations in French with Ukrainian translation.

The sources of the work were the latest dictionaries and glossaries, monographs, thesis (master's and PhD degrees), as well as textbooks, scientific articles published both in France and Ukraine.

The scientific novelty of the work is that for the first time an original methodology of complex comparative analysis of French and Ukrainian rehabilitation terms was developed; the typology of French and Ukrainian rehabilitation terms was

compiled; typological properties of these heterogeneous and distant languages in terms of their rehabilitation terms representation were characterized; etymological, lexico-semantic, structural and functional features of French and Ukrainian language rehabilitation terms were analyzed; a dictionary was compiled, where a considerable number of French abbreviations are offered to be included into the scientific circulation of the Ukrainian language, as well as names of rehabilitation facilities and methods, classifications, scales and tests.

As a result of the study, it can be concluded that these groups consist of one-component terms, complex terms, terminological phrases and abbreviations.

The most productive ways of creating terms are suffixation, basic word-formation; the use of terminological phrases and abbreviations is widespread.

The suffixes *-iste*, *-ien*, *-eur*, *-iatre*, and *-ier*, term elements *-logue* and *-thérapeute* are actively used to create job titles in the French language. We observe synonymy of terms created from *-iste* / *-logue*.

The Ukrainian language is especially productive of components *-лог* and *-меранєвм*, suffixes *-учм*, *-ісм*, *-амр*, *-ам*, *-єр*, *-єнт*, *-ант*, *-ач*, *-ук*, *-ік*. The main etymons were Greek words *γιάτρος* – doctor, *θεραπεία* – therapy, *λόγος* – word / language / speech / science.

Among French names for tests, scales and classifications in rehabilitation we fix borrowings from the English language – 24 %. This is explained by the fact that certain names were proposed by English-speaking specialists. The French language subsequently got relevant words and there occurred parallel use of French and borrowed names.

In Ukrainian borrowings from English (45 %) and French (26 %) are used to name tests, scales and classifications. In both languages, eponyms and toponyms are widely used – 47 %.

The most frequent terms in the French language are formed using the words like *test* (*m*) (27 %), *échelle* (*f*) (12 %), *épreuve* (*f*) (10 %); *classification* (*f*) (5 %); *score* (*m*) (4 %); in Ukrainian: *тест* (36 %), *шкала* (19 %), *класифікація* (5 %), *оцінка* (5 %).

Among the names of tests, scales and classifications in the French term system of rehabilitation the following structural models are prevailing: N+Adj; N+Abr; N+Prép+N_{propre}; N+Prép+N; N+N+N_{propre}; N+Prép+N+Prép+N_{propre}; N+Adj+Prép+N_{propre}; N+Adj+Adj; N+Adj+Prép+N; N+Prép+N+Adj; N+Prép+N+Top; N+Adj+Prép+N+Adj; N+Adj+Prép+N+Conj+Prép+N; N+Prép+N+Adj+Conj+Adj; N+Prép+N+Adj+Prép+N.

Among the terms borrowed from the English language we find: Adj+Adj+N+N; Top+N+N. There are also combinations of French terms and borrowed abbreviations being modeled after: N+Prép+Abr та N+Abr.

There is a number of structural models in the Ukrainian term system of rehabilitation for naming tests, scales and classifications: Adj+N; Adj+N+N_{propre}; Adj+N+N; Adj+Adj+N; Adj+N+Adj+N; Adj+N+N+Adj+N+N_{propre}; Adj+Adj+N+Prép+N+N; Adj+N+N+N; Adj+N+N+N+N; Adj+N+N+N+N+Conj+N; Adj+N+Prép+N+Adj+N; N+Adj+N+Prép+N+Adj+N; N+N; N+N_{propre}; N+N+N_{propre}; N+Adj+N; N+N+Adj+N; N+N+Adj+N+Prép+N_{propre}; Top+N+N; N+N+N; N+N+N+N; N+N+N+N+Prép+N+N; N+N+N+Prép+N; N+Prép+N+Adj+N; N+Prép+N+N.

The terms denoting the name of means and methods of rehabilitation in both languages are formed mainly with the words like *exercice (m)* – *вправа* (7 %), *méthode (f)* – *метод* (5 %), *prothèse (f)* – *протез* (5 %), *massage (m)* – *масаж* (4 %), *orthèse (f)* – *оптез* (4 %), *appareil (m)* – *апарат* (3 %), *gymnastique (f)* – *гімнастика* (3 %), *corset (m)* – *корсет* (2 %). Each of the remaining words separately forms only a few terms, that constitute from 0,5 to 1 %.

The following structural models are used to name the means and methods of rehabilitation in French: N+Adj; N+Prép+N; N+Adj+Adj; N+Prép+N_{propre}; in Ukrainian – Adj+N; Adj+Adj+N; N+N_{propre}. The relationship between components is ensured by generic and subordinate relationships.

The eponyms represent the stages of the formation of rehabilitation. Eponyms, which consist of one proper name and are formed according to the model «noun + proper name in the genitive case» are most frequent. The basic model of creating

toponyms is «noun (a name of method, treatment, rehabilitation or prosthesis, etc.) + geographic name».

Most of analysed French abbreviations are initialisms (71 %) and acronyms (18 %). Generally abbreviations are three (58 %), four (22 %) and five component (8 %). There are also abbreviations that consist of seven (3 %) and eight (0,5 %) components. English borrowings recorded (14 %). Abbreviations in Ukrainian term system of rehabilitation are much less used.

Synonymy of the terms of rehabilitation is determined by the parallel use of abbreviations and full forms, eponyms, toponyms, borrowings, colloquial and dialectic terms, homonyms and metaphors.

The domination of English as the main donor for the term system of rehabilitation in the languages under study is explained by the dynamic development of rehabilitation in English-speaking countries during the XX–XXI centuries.

The rehabilitation term system is characterized by synonymous, hyperhyponymic and other paradigmatic and syntagmatic connections. Therefore, the systematic representation of the rehabilitation term system in the compared languages is implemented in its field grouping.

The emergence of neologisms is due to the active use of communication and information technologies in the processes of rehabilitation, which lead to the formation of new concepts that require their own nomination. The *télé-* / *меле-* component, suffix *-ing*, and borrowings from English are productive ways of creating new terms in the subject field.

The most difficult to translate are abbreviations – we were searching for proper decoding in French explanatory dictionaries of physical and rehabilitation medicine, in scholarly articles, textbooks and Internet resources, and as a result are suggesting free and faithful explanation, since there are practically no cases of literal translation options with the appropriate abbreviation in the Ukrainian language.

Optimal methods of translating rehabilitation terms from French into Ukrainian are descriptive (explication) method, loan translation (calque), transliteration and

transcription, and from Ukrainian into French – descriptive (explication) and loan translation (calque).

The term proposed for inclusion in the dictionary should be actively used by specialists in professional communication. Accuracy in the transmission of the concept content is particularly important.

In our dictionary the terms are divided into five thematic groups: 1) job titles; 2) names of defects, disorders and diseases; 3) names of classifications, scales and tests; 4) names of means and methods of rehabilitation; 5) abbreviations of the industry.

Further research may address the analysis of the derivation potential of the terms of rehabilitation, as well as the functioning of terms in discursive dimension, problems of deepening of foreign language communicative competence of rehabilitation specialists.

Key words: term system, term, comparative analysis, physical therapy, rehabilitation medicine, French, Ukrainian.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Pomirko R. Koval R., Romanchuk O., Cherkhava O., Bazyliak N. A vocabulary of physical and rehabilitation medicine in French and Ukrainian – the comparative analysis [Le vocabulaire de la medecine physique et de readaptation en francais et en ukrainien: l'analyse comparative] // XLinguae. 2019. Vol. 12, Issue 1XL. January. P. 109–127. DOI: 10.18355/XL.2019.12.01XL.09. ISSN 1337-8384, eISSN 2453-711X. (Scopus). *(особистий внесок здобувача полягає у відборі термінів для дослідження, аналізі та узагальненні отриманих результатів (1,3 д.а.)).*

2. Коваль Р. С. Термінологія реабілітації – сучасний стан та перспективи дослідження (на матеріалі французької та української мов) // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2012. Вип. 27. С. 32–34.

3. Коваль Р. С. Епоніми в термінології фізичної і медичної реабілітації (на матеріалі французької та української мов) // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. 2015. № 3 (304). С. 293–298.

4. Коваль Р. С. Запозичення в термінології реабілітації // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): зб. наук. пр. 2015. Вип. 22. Вінниця: ТОВ «фірма “Планер”». С. 21–27.

5. Коваль Р. С. Топоніми в термінології фізичної й медичної реабілітації // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2015. Вип. 15. Т. 2. С. 58–60.

6. Коваль Р. С. Аббревіатури в термінології реабілітації // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики. 2016. Вип. 11–12 . Ч. 1. С. 272–276.

7. Коваль Р. С. Етимологія термінів на позначення основних понять реабілітації у французькій та українській мовах // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. 2016. № 6 (331). С. 266–270.

8. Коваль Р. С. Лексико-семантичні особливості термінології фізичної і медичної реабілітації у французькій та українській мовах // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: “Філологічні науки” (мовознавство). 2016. Т. 1. № 5. С. 155–158.

9. Коваль Р. С. Найменування засобів та методів реабілітації // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2016. Вип. 60. С. 154–157.

10. Коваль Р. С. Принципи укладання французько-українського та українсько-французького словника галузі реабілітації // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація». 2016. Вип. 4. С. 11–16.

11. Коваль Р. С. Проблеми уніфікації та стандартизації термінології реабілітаційної галузі // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2016. Вип. 22. С. 98–101.

12. Коваль Р. С. Методи дослідження термінології реабілітації // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. 2017. № 3 (352). С. 386–391.

13. Коваль Р. С., Тиравська О. І. Найменування тестів, шкал і класифікацій у реабілітації // Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний українсько-румунський науковий журнал. Серія “Філологічні науки”. Current issues of Social Studies and History of Medicine. Joint Ukrainian-Romanian scientific journal. Series “Philological sciences”. 2017. № 4 (16). С. 156–160. DOI: 10.24061/2411-6181.4.2017.111. *(особистий внесок здобувача полягає у відборі термінів для дослідження, аналізі та узагальненні отриманих результатів (0,6 д.а.))*.

14. Коваль Р. С., Тиравська О. І. Найменування професій у реабілітації // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2018. Вип. 1 (69). Ч. 1. Берез. С. 190–192. DOI: 10.25264/2519-2558-2018-1(69)/1-190-192. *(особистий внесок здобувача полягає у відборі термінів для дослідження, аналізі та узагальненні отриманих результатів (0,4 д.а.))*.

15. Коваль Р. С., Тиравська О. І. Аналіз тлумачень термінів для передачі змісту поняття «реабілітація» у французькій та українській мовах // Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний українсько-румунський науковий журнал. Серія “Філологічні науки”. Current issues of Social Studies and History of Medicine. Joint Ukrainian-Romanian scientific journal. Series “Philological sciences”. 2019. № 1 (21). С. 52–56. DOI: 10.24061/2411-6181.1.2019.99. *(особистий внесок здобувача полягає у відборі термінів для дослідження, аналізі та узагальненні отриманих результатів (0,6 д.а.))*.

16. Данилевич М. В., Романчук О. В., Коваль Р. С., Базиляк Н. О. Історичні аспекти розвитку фізичної та реабілітаційної медицини у Франції // *Science and*

Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences, VII (32), I.: 192, 2019 Feb. P. 35–38. <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-192VII32-08>. (особистий внесок здобувача полягає у підборі матеріалу для дослідження та підготовці статті до друку (0,2 д.а.)).

17. Danylevych M., Koval R., Ivanytska B., Kazimova Y. Traction concept «rehabilitation» in the French medicine system // *World Science*. 2019. 5(45), Vol. 2. P. 4–6. Doi: 10.31435/rsglobal_ws/31052019/6511 (особистий внесок здобувача полягає у підборі матеріалу для дослідження (0,08 д.а.)).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

18. Помірко Р. С., Коваль Р. С., Романчук О. В., Тиравська О. І. Французько-український та українсько-французький словник термінології фізичної та реабілітаційної медицини / за ред. Р. С. Помірка. Львів: Галицька видавн. спілка, 2019. 236 с. (особистий внесок здобувача полягає у формуванні реєстру термінів французькою, перекладу більшості термінів українською (6 д.а.)).

19. Коваль Р. С., Романчук О. В. Французька мова для студентів напряму підготовки «здоров'я людини»: [навч. посіб.]. Львів: Компанія «Манускрипт», 2013. 191 с. (особистий внесок здобувача полягає у підборі матеріалів для посібника, розробці лексичних післятекстових завдань, підготовці до друку (5,5 д.а.)).

20. Коваль Р. С. Джерельна база дослідження термінології фізичної і медичної реабілітації в українській та французькій мовах // Фахова мова як динамічний функційний різновид загальнонародної української мови: зб. наук. пр. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 30–31 трав. 2013 р.). Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2013. С. 63–68.

21. Коваль Р. С., Тиравська О. І. Проблеми перекладу термінології реабілітації // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2017. № 869. С. 39–45. (особистий внесок здобувача полягає у відборі термінів для дослідження, аналізі та узагальненні отриманих результатів (0,5 д.а.)).

22. Коваль Р. С. Вимоги до терміна реабілітації // Contemporary issues in philological sciences: experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine: Conference Proceedings (Lublin, 28–29 April, 2017). Lublin, 2017. P. 91–94.

23. Коваль Р. С. Польова структура термінології реабілітації (на прикладі найменувань професій галузі у французькій та українській мовах) // Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland: International Multidisciplinary Conference (Wolomin, 19–20 October 2018). Wolomin, Republic of Poland: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2018. Vol. 3. P. 169–172.

24. Коваль Р. С. Структурні моделі термінів для найменування засобів та методів реабілітації у французькій та українській мовах // Молодий вчений. 2019. № 4.2 (68.2) Квіт. С. 101–104.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	18
--	-----------

ВСТУП	19
--------------------	-----------

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ТЕРМІНІВ РЕАБІЛІТАЦІЇ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	27
---	-----------

1.1 Визначення терміна, термінології та терміносистеми у сучасній лінгвістиці	30
--	----

1.2 Термін галузі реабілітації як об'єкт наукового аналізу	40
--	----

1.3 Терміни галузі реабілітації у лексикографічних працях	50
---	----

1.4 Методологія дослідження термінів галузі реабілітації у французькій та українській мовах	54
--	----

Висновки до розділу 1	57
-----------------------------	----

РОЗДІЛ 2. ЕТИМОЛОГІЧНІ, ЛЕКСИЧНІ ТА СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕРМІНОСИСТЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ	59
--	-----------

2.1 Виникнення термінів на позначення головних понять реабілітації.....	60
---	----

2.1.1 Творення неологізмів у терміносистемі реабілітації	72
--	----

2.2 Основні моделі термінотворення у галузі реабілітації	78
--	----

2.2.1 Творення термінів для найменування професій галузі.	82
--	----

2.2.2 Творення термінів для найменування тестів, шкал і класифікацій.	88
--	----

2.2.3 Творення термінів для найменування засобів і методів реабілітації	97
---	----

2.3 Епоніми і топоніми у терміносистемі реабілітації.....	105
---	-----

2.4 Аббревіатури у терміносистемі реабілітації	111
--	-----

2.5 Синонімічні відношення у терміносистемі реабілітації	118
--	-----

Висновки до розділу 2	125
-----------------------------	-----

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ	
ТЕРМІНОСИСТЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ	131
3.1 Польова структура терміносистеми реабілітації	132
3.2 Запозичення у терміносистемі реабілітації	141
3.3 Проблеми перекладу термінів реабілітації з французької мови українською і vice versa.....	148
3.4 Стандартизація та уніфікація терміносистеми реабілітації.....	157
3.5 Укладання французько-українського та українсько-французького словника галузі реабілітації	165
Висновки до розділу 3	173
ВИСНОВКИ	176
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	183
ДОДАТКИ	216

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Abr – abréviation – аббревіатура

Adj – adjectif – прикметник

Conj – conjonction – сполучник

N – nom – іменник

N_{propre} – власна назва

Prép – préposition – прийменник

Top – toponyme – топонім

V – verbe – дієслово

англ. – англійська

араб. – арабська

грец. – грецька

дан. – данська

ісп. – іспанська

італ. – італійська

лат. – латинська

нід. – нідерландська

нім. – німецька

пол. – польська

порт. – португальська

рос. – російська

укр. – українська

фін. – фінська

флам. – фламандська

франц. – французька

швед. – шведська

ВСТУП

Реабілітація – це відновлення хворих та осіб з інвалідністю, яке здійснюється за допомогою медичних, психологічних, педагогічних, професійних та інших заходів, з метою їхнього повернення до звичайного життя і праці, або, за необхідності, перекваліфікації та соціальної реінтеграції.

Сьогодні терміносистема реабілітації як предмет дослідження привертає все більшу увагу українських та зарубіжних науковців. Аналіз трактування ключових термінів (зокрема, *фізична реабілітація* та *фахівець з фізичної реабілітації*) здійснено у працях А.М. Герцика (Герцик, 2003; 2010). Поняттєво-термінологічний аспект професійної підготовки магістрів з фізичної реабілітації у вищих закладах освіти досліджено у роботі Ю.О. Лянного та Н.В. Кукси (Лянной, 2015).

Українськими вченими опубліковано низку навчальних посібників, у яких представлено терміни цієї галузі: «Медико-біологічна та реабілітаційна термінологія для студентів спеціальностей “Фізична реабілітація”, “Фізична культура”» (Кравченко, 2002), «Основні поняття й терміни здоров’язбереження та фізичної реабілітації в системі освіти» (Дубогай, 2011), «Термінологія напряму підготовки “Здоров’я людини”» (Белікова, 2009). Серед лексикографічних галузевих праць виокремлюємо «Тлумачний словник термінів і словосполучень фізичної реабілітації» (Мерзлікіна, 2002), і «Словник-довідник для студентів спеціальності “Здоров’я людини” (“Фізична реабілітація”))» (Бойчук, 2010). Більшість з перелічених вище авторів є фахівцями з фізичної реабілітації / терапії чи ерготерапії. Тому їх роботи не є зосереджені на лінгвістичному аналізі терміносистеми галузі.

Визначення понять *réadaptation* (f), *rééducation* (f), *réhabilitation* (f), *réinsertion* (f), *physiothérapie* (f), *médecine* (f) *physique et de réadaptation* у французькій мові досліджували Ж.-М. Віротіюс (Wirotius, 1999; 2006; 2011; 2012), К. Амоне (Hamonet, 2001; 2005; 2011), Ж. Моне (Monet, 2003), М. Блуен (Blouin, 1995; 1997; 2010). Трактування термінів *téléadaptation* (f) / *télééducation* (f)

аналізує Д. Кайрі (Kairy, 2017), роботи С. Меєр присвячені вивченню терміносистеми ерготерапії (Meyer, 2005; 2013). Серед лексикографічних галузевих праць французькою мовою виділяємо «Dictionnaire de kinésithérapie et réadaptation» (Dufour, 2007) та «Dictionnaire du handicap» (Zribi, 2011).

Актуальність теми зумовлена потребою аналізу комплексної організації словникового складу фахових мов, як одного з найзатребуваніших напрямів сучасних лінгвістичних студій, відсутністю зіставних досліджень терміносистеми реабілітації французької та української мов, необхідністю укладання перекладних словників цієї галузі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної тематики факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка «Сучасні напрями формування структурно-семантичних і когнітивно-комунікативних парадигм германських, романських і класичних мов» (номер державної реєстрації 0111U008010). Тему затверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 3/6 від 27.06.2012 р.).

Мета роботи полягає в комплексному зіставному аналізі етимологічних, лексико-семантичних, структурних і функціональних особливостей термінів реабілітації у французькій та українській мовах. Для її досягнення необхідно вирішити такі **завдання**:

- узагальнити визначення понять *термін*, *термінологія* і *терміносистема* у сучасному термінознавстві;
- розглянути і проаналізувати тлумачення термінів *réadaptation* (f), *rééducation* (f), *réhabilitation* (f), *réinsertion* (f), *physiothérapie* (f), *médecine* (f) *physique et de réadaptation* / MPR, *реабілітація*, *фізична терапія*, *фізіотерапія*, *фізична та реабілітаційна медицина* / ФРМ, та запропонувати авторське трактування поняття *термін галузі реабілітації*;
- розробити власну методику комплексного зіставного аналізу термінів реабілітації французької та української мов і його процедуру;

- з'ясувати етимологію досліджуваних термінів; окреслити етапи становлення терміносистеми галузі реабілітації;

- дослідити лексико-семантичні, структурні, функціональні особливості порівнюваних термінів реабілітації та визначити їх етимологічну, словотвірну і тематичну класифікації;

- виділити проблеми перекладу термінів реабілітації з французької мови українською і *vice versa*, та схарактеризувати типові способи їх перекладу;

- виробити рекомендації для упорядкування терміносистеми реабілітації;

- укласти галузевий французько-український та українсько-французький словник.

Об'єкт дослідження – терміни реабілітації у французькій та українській мовах.
Предмет дослідження – етимологічні, лексико-семантичні, структурні і функціональні особливості термінів реабілітації французької та української мов.

Матеріалом для зіставного дослідження слугують понад 2300 термінів: для найменування професій 190 термінів французькою мовою з перекладом українською; класифікацій, шкал та тестів 370 термінів французькою мовою з перекладом українською; засобів і методів реабілітації 1150 термінів французькою мовою з перекладом українською; 600 найуживаніших аббревіатур французькою мовою з перекладом українською.

Джерелами роботи є найсучасніші галузеві тлумачні словники та глосарії, монографії, кваліфікаційні праці, а також підручники, наукові статті, які виходили друком у Франції й Україні.

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань була застосована комплексна методика зіставного аналізу, яка містить: 1) методи зіставного мовознавства: описовий (для характеристики зібраного фактичного матеріалу), зіставний (для встановлення спільних і відмінних рис семантики й структури термінів); 2) загальнолінгвістичні методи: суцільного вибору (для формування реєстру термінів), аналізу словникових дефініцій (для визначення, опису, уточнення значень термінів), етимологічного аналізу (для дослідження історії термінів), компонентного аналізу (для виокремлення

семантичних груп термінів і лексико-семантичних відношень між ними); структурного аналізу (для розкриття словотвірних особливостей термінів); 3) перекладознавчі методи: семантичний, трансформаційний, комунікативний (для визначення оптимальних способів перекладу термінів галузі); 4) загальнонаукові методи: методи кількісних підрахунків, систематизації та класифікації, аналізу й синтезу, індукції і дедукції, узагальнення.

Теоретико-методологічну базу роботи становлять праці провідних українських (Т.Р. Кияк, А.С. Д'яков, І.М. Кочан, І.С. Квітко, Г.П. Мацюк, Т.І. Панько, Р.І. Дудок, Б.М. Рицар, О.О. Селіванова) і зарубіжних (В.М. Лейчик, С.В. Гриньов-Гриневиц, Н.В. Васильєва, Б.М. Головін, В.П. Даниленко, Т.Л. Канделаки, Р.Ю. Кобрин, Н.В. Подольська, А.В. Суперанська, В.А. Татарінов, С.Д. Шелов, Г.С. Щур, М.Т. Cabré, Н. Felber) термінознавців.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що *вперше*:

- розроблено власну методику комплексного зіставного аналізу термінів реабілітації французької та української мов;
- визначено типологію термінів реабілітації зіставляваних мов;
- охарактеризовано типологічні властивості досліджуваних різноструктурних віддалено споріднених мов у плані вираження в них термінів реабілітації;
- проаналізовано етимологічні, лексико-семантичні, структурні, функціональні особливості термінів реабілітації французької та української мов;
- укладено словник, де запропоновано і введено в науковий обіг української мови переклад значної кількості галузевих аббревіатур французької мови; найменувань засобів та методів реабілітації, а також класифікацій, шкал і тестів.

На захист винесено такі положення:

1) Терміном галузі реабілітації вважаємо слово або словосполучення, що позначає спеціальне фахове поняття цієї сфери, зміст якого відтворений у дефініції, і який є невід'ємною складовою частиною цієї терміносистеми. Терміносистема реабілітації охоплює терміни з медичної і соціально-психологічної реабілітації, фізичної терапії та ерготерапії, які стосуються: 1) вад, порушень і захворювань, що впливають тим чи іншим чином на нормальне життя

та діяльність особи; 2) тестів, шкал і класифікацій, за допомогою яких їх діагностують; 3) засобів і методів реабілітації та функціонального відновлення; 4) найменування фахівців, які цим займаються.

2) Терміни реабілітації утворюють організовану й упорядковану систему взаємопов'язаних, ієрархічно упорядкованих та структурованих термінів. Системність полягає як у відносно широкій мережі парадигматичних відношень (гіперо-гіпонімії зв'язках, синонімії), синтагматичних взаємозв'язках між ними, так і в можливості побудови відповідних тематичних полів. Особливістю терміносистеми реабілітації вважаємо наявність гніздоутворюючих термінів-домінант.

3) До складу терміносистеми реабілітації входять однокомпонентні терміни та складні терміни, термінологічні словосполучення, аббревіатури й акроніми. Зв'язок між компонентами у них забезпечується родо-видовими та підрядними відношеннями. Терміносистема реабілітації в обох мовах застосовує усі існуючі способи термінотворення, передусім, суфіксацію, осново- та словоскладання. Терміни-епоніми відтворюють етапи становлення реабілітації як науки.

4) В обох досліджуваних мовах існують терміни латинського і грецького походження на позначення ключових понять галузі. Французька терміносистема реабілітації активно використовує запозичення з англійської та німецької мов. В українській зафіксовані запозичення з англійської, французької й італійської мов. Домінування англійської, як основного донора для терміносистеми реабілітації у мовах, які досліджуємо, пояснюється динамічним розвитком галузі в англomовних країнах протягом XX та XXI століть. Виникнення неологізмів зумовлене активним використанням у процесах реабілітації комунікаційних й інформаційних технологій, що приводять до творення понять, які потребують номінації. У терміносистемі реабілітації французької мови активно використовується аббревіація, яка для термінів досліджуваної галузі в українській мові не є характерною. Синонімія термінів галузі реабілітації в обох зіставлюваних мовах зумовлена паралельним уживанням аббревіатур та повних

форм, епонімів, топонімів, запозичень, професіоналізмів, діалектизмів, омонімів, метафор.

5) Типовими способами передавання термінів реабілітації з французької мови українською є описовий, калькування, транскодування, з української мови французькою – описовий, калькування. Найскладнішими для перекладу є безеквівалентні аббревіатури у терміносистемі реабілітації французької мови. Вони потребують розшифрування за допомогою тлумачних словників з фізичної та реабілітаційної медицини або інших фахових довідників, і далі – буквального перекладу. У таких випадках вважаємо оптимальним застосовувати двоступеневий переклад – розшифрування аббревіатури мовою оригіналу, за потреби – додаткова його експлікація, буквальне відтворення аббревіатури мовою перекладу і творення на цій основі еквівалентної аббревіатури в мові перекладу.

Теоретичне значення дослідження полягає в поглибленні лінгвістичної характеристики таких понять, як *термін*, *термінологія* та *терміносистема* на прикладі зіставного аналізу термінів на позначення понять реабілітації у французькій та українській мовах. Їх опис, типологізація й аналіз є внеском у якісний склад словника, і допомагає глибше проникнути в теоретичні питання загальних закономірностей розвитку окремих термінів реабілітації, принципів її уніфікації, стандартизації у зіставляюваних мовах.

Практична цінність дисертаційної праці дозволяє використовувати її результати для внесення доповнень у відповідні розділи лексикології, лексикографії, стилістики, історії мови, теорії та практики перекладу, для укладання перекладних і тлумачних словників, навчальних посібників, методичних розробок. За матеріалами дослідження опубліковано «Французько-український та українсько-французький словник термінології фізичної та реабілітаційної медицини» (Львів, 2019).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені в дисертації, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в роботі використані лише ті наукові положення, що є результатом особистої роботи дисертанта і становлять індивідуальний внесок автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження апробовано на двох Всеукраїнських конференціях: «Фахова мова як динамічний функційний різновид загальнонародної української мови» (Луганськ, 2013); «Актуальні тенденції сучасного гуманітарного дискурсу–2019» (Дрогобич, 2019); а також на одинадцяти Міжнародних конференціях: «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість» (Острог, 2012; 2016); «Пріоритети германського і романського мовознавства» (Луцьк, 2015; 2016; 2017); «Актуальні проблеми термінології, перекладу і філології: виклики та перспективи» (Чернівці, 2016); «Contemporary issues in philological sciences: experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine» (Люблін, Польща, 2017); «Прикладні лінгвістичні дослідження в умовах міжкультурної комунікації» (Острог, 2018); «Наука і техніка сьогодення: пріоритетні напрямки розвитку України та Польщі» (Воломін, Польща, 2018); «Méthodologies et recherches des (jeunes) chercheurs “Français langue mondiale: didactique / linguistique / littérature”» (Турчянське Теплице, Словаччина, 2018); «Méthodologies et recherches des (jeunes) chercheurs. Français langue mondiale: didactique / linguistique / littérature» (Банська Штявница, Словаччина, 2019).

Формою апробації також стала праця дисертанта перекладачем кінезітерапевтів з Франції Юга Гоши (Hugues Gauchez¹) та Матільди Профі (Mathilde Proffit²) під час міжнародного науково-практичного семінару «Муковісцидоз у дітей та дорослих: проблеми діагностики, лікування та моніторингу стану здоров'я» (Дніпро, 2016), а також під час науково-практичної конференції «Муковісцидоз в Україні» (Львів, 2017), симпозіуму «Орфанні захворювання у дітей та дорослих» (Львів, 2017), де застосовано на практиці результати роботи над французько-українським та українсько-французьким галузевим словником.

¹ Gauchez Hugues – один з найвідоміших французьких кінезітерапевтів з понад 35-річним досвідом роботи, працює у Центрі дихальної та функціональної кінезітерапії (Centre de kinésithérapie respiratoire et fonctionnelle / CKRF) в м. Марк-ан-Барель (Marcq-en-Baroeul) у Франції.

² Proffit Mathilde – кінезітерапевт, фахівець з фізіотерапії при муковісцидозі.

Публікації. Результати дослідження опубліковано у 20 статтях, з яких 1 стаття – у закордонному фаховому виданні, яке включене до міжнародної наукометричної бази SCOPUS (Q1), 2 статті – у рецензованих закордонних виданнях, 3 статті – у фахових виданнях ДАК України, які індексуються у міжнародних наукометричних базах, 11 статей – у фахових виданнях ДАК України, 3 статті – у збірниках наукових праць в Україні, 2 тези у закордонних виданнях. Видано «Французько-український та українсько-французький словник термінології фізичної та реабілітаційної медицини» (Львів, 2019), навчальний посібник «Французька мова для студентів напряму підготовки “Здоров’я людини”» (Львів, 2013).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (350 позицій), додатків. Загальний обсяг роботи становить 231 сторінку, обсяг основного тексту дисертації – 164 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ТЕРМІНІВ РЕАБІЛІТАЦІЇ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Аналіз системної організації словникового складу мови належить до одного з найактуальніших напрямів сучасних лінгвістичних досліджень [169, с. 5; 257]. Терміни є необхідною умовою для мови науки, оскільки кожне нове поняття повинно бути зафіксоване терміном. Бурхливий розвиток науково-технічних знань сьогодні став результатом того, що більше 90 % нових слів, які з'являються у сучасних мовах, становить спеціальна лексика [49, с. 5].

Розбудова терміносистем є визначальним фактором у розвитку наукового стилю в усьому його професійно зумовленому розмаїтті [158, с. 7]. Наукова термінологія – породження людської думки, притім національної за своїми витоками, міжнародної за своїм поширенням серед різних народів світу. Саме у термінології закодована історія і культура народу [158, с. 6].

При цьому кожна нова дисципліна потребує власної термінології, що спричинює стрімкий ріст числа термінологій і збільшення омонімії та багатозначності термінів, оскільки на початковому етапі розвитку термінології основним способом творення термінів є запозичення із суміжних дисциплін [49, с. 6; 17; 65].

Основні функції мови науки – гносеологічна (мова науки – засіб пізнання дійсності, реальності) та інформативно-комунікативна (мова науки – засіб фіксації, зберігання, відтворення і переробки наукової інформації) визначили тенденції розвитку словникового складу і словотвірного апарату мови науки [53, с. 201]. Головною ж причиною відмінності лексико-семантичних систем різних мов є своєрідність дискретизації світу, що відтворює неоднаковий спосіб його пізнавання і є найголовнішою ознакою самотності лексико-семантичної системи кожної мови [121, с. 296].

Термін як слово спеціальної сфери пізнання відтворює результати досвіду і практичної діяльності людини, фіксує професійно-наукові знання про властивості об'єкта [169, с. 8].

Сьогодні наука про мову має чітко виражений системний характер: будь-які нові відкриття, теорії спираються на вже відомі знання, гіпотези, плідно актуалізуються лише у контексті системності, елементи якої утворюють цілісний комплекс, підпорядкований відношенням ієрархії, і функціонують у межах мовних картин світу [169, с. 6]. На сучасному етапі розвитку термінознавства на перший план виходить когнітивна функція терміна, яка визнає термін як результат тривалого процесу пізнання сутності предметів та явищ об'єктивної дійсності [59, с. 179].

Останнім часом у медицині набуває розвитку реабілітаційний напрям, стрижнем якого є етапне, відновне комплексне лікування захворювань і ушкоджень [151, с. 3; 201; 221]. В українському суспільстві з'явилося усвідомлення того, що особи з інвалідністю – це прошарок населення держави, який поряд зі здоровими людьми наділений аналогічними з ними правами³ [54, с. 3; 159].

В. Голик справедливо указує на те, що *“воєнні дії на Сході України стали найпотужнішим поштовхом до розвитку системи реабілітації, а якщо точніше – до того, аби наздогнати світ у цьому напрямку”* [46; 217], що, відповідно, водночас потребує відтворення у мові низки термінів для позначення понять цієї сфери.

Саме тому реабілітація – це суспільно необхідне функціональне і соціально-трудове відновлення хворих та осіб з інвалідністю, що здійснюється комплексним проведенням медичних, психологічних, педагогічних, професійних, юридичних, державних, суспільних та інших заходів, за допомогою яких можна повернути потерпілих до звичайного життя і праці, відповідно до їхнього статусу [151, с. 17].

---

³ У 2017 р. Верховна Рада України ухвалила законопроект, відповідно до якого замість термінів «інвалід», «дитина-інвалід» та «інвалід з дитинства» використовуватимуть «особа з інвалідністю», «дитина з інвалідністю» та «особа з інвалідністю з дитинства» для запобігання дискримінації людей з обмеженими можливостями [179].

Медична реабілітація – це сукупність заходів, спрямованих на відновлення здоров'я, усунення патологічного процесу, попередження ускладнень, відновлення або часткову компенсацію порушених функцій, протидію інвалідності, підготовку тих, що одужують, та осіб з інвалідністю до побутових і трудових навантажень [151, с. 19; 130].

Складовою частиною медичної реабілітації є фізична реабілітація. Фізична реабілітація мобілізує резервні сили організму, активізує його захисні й пристосувальні механізми, запобігає ускладненням, прискорює відновлення функцій різних органів і систем, скорочує терміни клінічного і функціонального відновлення, адаптує до фізичних навантажень, тренує і загартовує організм, відновлює працездатність [151, с. 20; 10; 11; 170; 302]. Медична та фізична реабілітації є двома основними компонентами галузі. Сьогодні в Україні починають активно застосовувати термін *фізична терапія* замість *фізична реабілітація*.

Підтримуємо думку Ж.-М. Віротіюса про те, що питання, пов'язані із дослідженням термінів для найменування процесів реабілітації та функціонального відновлення, є актуальними [307].

Терміносистема реабілітації належить до інтенсивно прогресуючих частин словникового складу – постійно з'являються нові терміни для вираження тих чи інших понять, тому одним з наслідків неологізації є поява розмитості та багатозначності термінів, що приводить до функціонування в мові великої кількості синонімів.

Окрім цього, у сфері реабілітації використовують терміни з ортопедії, хірургії, неврології, травматології, спортивної медицини, психіатрії, кардіології та інших суміжних медичних галузей, лексика яких належить до найдавніших професійних терміносистем.

Перш, ніж перейти до зіставного аналізу етимологічних, лексико-семантичних, структурних та функціональних особливостей термінів реабілітації у французькій та українській мовах, розглянемо та узагальнимо сучасні підходи до визначення понять *термін*, *термінологія* і *терміносистема*, запропонуємо

тлумачення *терміна реабілітації*, окреслимо джерельну базу та обґрунтуємо методи нашого дослідження.

1.1 Визначення терміна, термінології та терміносистеми у сучасній лінгвістиці

Сьогодні немає єдиного підходу у тлумаченні понять *термін*, *термінологія* та *терміносистема*. Розглянемо основні визначення. Як відомо, слово *термін* прийшло до нас ще з античних часів. У лат. мові воно означало *межу, рубіж*. У середньовіччі це слово набуло значення *визначення, позначення*. У старофранцузькій мові знаходимо навіть номінацію *terme – слово*. В Україні ця назва поширюється вже у XVIII ст. [158, с. 143].

У праці «Сучасна українська літературна мова» (1973) терміном називається спеціальне слово або словосполучення, що вживається для точного вираження поняття з будь-якої галузі знання [211, с. 158]. Зазначено, що однією з найважливіших ознак терміна є його однозначність у межах тієї терміносистеми, в якій він вживається [211, с. 158].

Наприклад, коли мова йде про дихальну кінезітерапію при муковісцидозі, французький термін *flutter⁴ (m)* – *flapier* означає “*petit instrument d’incitation expiratoire, favorisant le désencombrement bronchique*” – “*маленький інструмент для стимуляції видиху, який сприяє очищенню бронхів*” [343, р. 203]. Іншими значеннями терміна в медичному контексті є: 1) тріпотіння; 2) фібриляція серця; 3) тремтіння; 4) вібрація. Тобто, термін – це слово, що характеризується не лише стильовою співвіднесеністю, а й певною замкненістю в системі лексики на означення понять якоїсь окресленої галузі знань [211, с. 159].

Опис значень термінів у термінологічній практиці проводиться шляхом побудови дефініцій понять, які вони виражають. Дефініція допомагає відрізнити певний об’єкт в середині однієї класифікації від підпорядкованих цьому родовому поняттю понять [73, с. 26; 236].

⁴ Від англ. to flutter – тріпотіти; тремтіти; вібрувати.

Значення терміна порівняно зі значеннями загальноновживаних слів є суто понятійним, тобто інформує про поняття, виражає поняття, бере участь у формуванні поняття [9, с. 266; 30]. Власне, специфіка термінів у тому, що вони однозначні у межах тієї терміносистеми, в якій уживаються, не зв'язані з контекстом і стилістично нейтральні [314, с. 306]. Наприклад: *reclassement (m)* – *перекваліфікація*; *buvette (f)* – *бювет*; *boue (f)* – *грязь* [333].

У праці «Українське термінознавство» (1994) терміном вважають: 1) деякі групи лексики та діалектології; 2) групи лексики, пов'язані з професією людей; 3) спеціальну лексику промислів та ремесел; 4) спеціальну лексику науки, техніки, сільського господарства; 5) наукові терміни (тобто власне терміни) тощо [158, с. 146].

О.О. Селіванова вважає, що термін – це слово чи сполука, що позначає поняття спеціальної сфери спілкування в науці, виробництві, техніці, мистецтві, у конкретній галузі знань чи людської діяльності [192, с. 617].

Фактично, ідентичні визначення пропонують В.М. Лейчик та Р.І. Дудок. Отже, за В.М. Лейчиком, термін – це лексична одиниця визначеної мови для спеціальних цілей, яка позначає загальне – конкретне чи абстрактне – поняття теорії визначеної спеціальної галузі знань чи діяльності [128, с. 31].

Р.І. Дудок визначає термін як мовну одиницю (слово чи словосполучення) переважно субстантивного характеру, яка позначає певне фахове поняття відповідної субмови, призначене для забезпечення комунікативних професійних потреб [59, с. 178].

На думку Р.І. Дудка, терміном може бути будь-яке слово, що визначає певне поняття, це варіант звичайного слова або спеціально утворена одиниця, яка має якості неологізма [59, с. 178]. Потрібно додати, що лінгвісти наголошують на тому, що термін знаходиться принципово поза емоційним планом [209, с. 82].

Погоджуємось з положенням Р.І. Дудка про те, що ідеальний термін визначається двома ознаками – однозначністю і системністю [59, с. 284]. Учений наголошує на тому, що комунікативно повноцінними є лише ті терміни, зміст яких відтворений у дефініціях, де він термінується і закріплюється у межах

певного соціуму, тобто фахівці однієї галузі вкладають у термін той самий зміст, однаково його розуміють [59, с. 186].

Наприклад, в електронному словнику «Le Petit Robert» (2012) знаходимо такі визначення французького терміна **handicap (m)** (укр. – гандикап, фора; перешкода; несприятливий фактор; обмеження працездатності; вада): 1) *course ouverte à des chevaux dont les chances de vaincre, naturellement inégales, sont égalisées par l'obligation faite aux meilleurs de porter un poids plus grand ou de parcourir une distance plus longue*; 2) *déficience physique ou mentale*; 3) *désavantage, infériorité qu'on doit supporter* [348].

У «Dictionnaire de kinésithérapie et réadaptation» (2007) термін **handicap (m)** – *désavantage vécu ou imposé à quelqu'un* [343, р. 233], тоді як у «Dictionnaire du handicap» (2011) подано розширену дефініцію – *terme générique englobant des difficultés de natures (handicap mental, moteur...), de gravités (handicap sévère, grave...), de configurations (surhandicap, handicaps associés, polyhandicap, pluri- ou multi-handicap...) et de causes très diverses (organiques, psychologiques, socio-économiques et culturelles...)* [350, р. 176]. Очевидно, що галузеві словники одразу подають спеціальне значення, зрозуміле фахівцям.

Зазначимо, що у «Лінгвістичному енциклопедичному словнику» (1990) до особливостей терміна належать такі: 1) системність; 2) наявність дефініції (для більшості термінів); 3) тенденцію до моносемічності у межах свого термінологічного поля, тобто термінології науки, дисципліни чи наукової школи; 4) відсутність експресії; 5) стилістичну нейтральність [337, с. 508].

Підтримуємо думку О.О. Селіванової про те, головними вимогами до терміна є системність; наявність класифікаційної дефініції (тлумачення, яке ґрунтується на ключовому гіперонімі й видовій специфіці або холонімі); прагнення до моносемічності й конкретизації в межах терміносистеми й до прозорості внутрішньої форми; жорстка конвенційність; стилістична нейтральність; залученість до системи понять певної галузі; відповідність нормам мови, що запобігає появі професійних жаргонізмів; точність і короткість;

дериваційна здатність; інваріантність як відсутність варіантів і синонімів; висока інформативність [192, с. 617].

Отже, науковим терміном ми номінуємо предмети, явища і поняття, які належать до конкретної галузі науки, а не слова, що їх позначають [59, с. 186; 79; 208]. Будь-яка дефініція має бути точною, вичерпною і лаконічною [132; 135; 183]. Точність досягається співвіднесеністю термінів, які належать до дефініції з позначуваним ними науковими поняттями [59, с. 187]. Наприклад, «Dictionnaire de kinésithérapie et réadaptation» (2007) подає до терміна *kaye-walker*⁵ чітке тлумачення: *type de rollator avec appui postérieur* – *ролатор із задньою опорою* [343, р. 272].

Сьогодні у науці про мову виділяють такі ознаки терміна: 1) термін однозначний (Р.О. Будагов, Т.В. Секунда); має тенденцію до однозначності (В.П. Даниленко, Л.Л. Кутіна), однозначний у межах певної терміносистеми (О.О. Реформатський, Т.І. Панько); 2) термін точний та байдужий до контексту (Т.В. Секунда, О.М. Толінкіна); 3) значення терміна дорівнює поняттю в обсязі пізнаного (О. Вюстер, А. Дрезен); термін стилістично нейтральний (О.О. Реформатський); 5) термін системний [158, с. 146].

Зазначимо, що важливим аспектом у дослідженні терміна є його умотивованість, яка забезпечує наявність семантичного зв'язку між ознаками термінологічного поля [59, с. 283]. Під умотивованістю терміна сьогодні прийнято розуміти його семантичну прозорість, властивість його форми давати уявлення про поняття, яке називає термін: *chien-guide (m) / chien (m) d'aveugle* – *собака-поводир*; *cure (f) de boisson / hydrothérapie (f)* – *водолікування / гідротерапія*; *crayon (m) dermatographique* – *олівець для писання на шкірі*; *escalier (m) de rééducation* – *сходи для реабілітації*; *générateur (m) optocinétique* – *апарат для оптокінетичної стимуляції*; *table (f) de massage* – *масажний стіл*; *tapis (m) de course / roulant* – *бігова доріжка*; *thérapie (f) de contraste chaud-froid* – *контрастна / термо-крио-контрастна терапія* [333]. Найвищим ступенем

⁵ Термін запозичено з англ. мови. Утворено від назви компанії Kaye Products, заснованої Едом та Джанет Хоул (Ed and Janet Howle) у 1976 р. у США, та англ. walker – ходунці.

умотивованості терміна потрібно вважати систематичність терміна – здатність відтворення у структурі терміна зв'язку поняття, яке він називає [49, с. 34].

Умотивованість форми терміна, за В.М. Лейчиком, слід розуміти як пояснення вибору цієї форми мовним субстратом терміна – лексичною одиницею визначеної звичайної мови (у цьому значенні умотивованість форми терміна є другорядною по відношенню до умотивованості лексичної одиниці як такої; неумотивована лексична одиниця загальноживаної мови може бути умотивованим терміном) [128, с. 39].

Умотивованість семантики і функції терміна визначається відношенням до об'єкта позначення і місцем терміна в терміносистемі [128, с. 39]. З погляду форми, термін може бути повністю умотивованим, частково умотивованим, неправильно умотивованим і неумотивованим [128, с. 39]. Термінологічна умотивованість пов'язує форму терміна з його семантикою і з семантикою та формою інших термінів, які входять в цю ж терміносистему [128, с. 43]. Умотивованість терміна тісно пов'язана з його системністю [3, с. 88].

Отже, до значення терміна застосовуються такі вимоги: несуперечливість семантики; однозначність; повнозначність; відсутність синонімів [49, с. 31]. До форми терміна висуваються такі вимоги: відповідність нормам мови; стислість; дериваційний потенціал; умотивованість [49, с. 34]. Прагматичними вимогами до терміна є: впровадження (загальна прийнятність та вживання); інтернаціональність; сучасність (модерність); милозвучність; езотеричність [49, с. 37].

На думку В.М. Лейчика, поняття *змістова структура терміна* дозволяє виділити в терміні такі компоненти: власне семантику (лексичне, денотативне, репрезентативне значення); умотивованість, яка поділяється на різні види мовної і термінологічної умотивованості; сигніфікативне значення (позначення спеціального поняття, вербалізація спеціального концепту) [128, с. 45].

Т.Л. Канделаки об'єднує термінознавчі дослідження у п'ять типів: 1) явище плану змісту; 2) явище плану вираження; 3) принципи розподілу (і функціонування) одиниць плану змісту між одиницями плану вираження; 4) принципи розподілу (і функціонування) одиниць плану вираження між

одинацями плану змісту; 5) співставлення організації плану змісту з організацією плану вираження [73, с. 4]. Під функцією терміна мають на увазі роль, яку виконує термін як засіб позначення спільного спеціального поняття [128, с. 63].

Тепер проаналізуємо підходи до визначення понять терміносистема і термінологія⁶. Терміносистему лінгвісти трактують як сукупність термінів, які пов'язані один з одним на понятійному, лексико-семантичному, словотвірному (дериваційному) та граматичному рівнях [9, с. 270]. Для формування терміносистеми необхідне виконання таких умов:

- 1) наявність спеціальної галузі, яка має достатньо чіткі межі;
- 2) наявність системи спільних понять, які відносяться до цієї галузі;
- 3) наявність достатньо точної теорії (концепції), яка описує цю галузь, так що система понять цілком входить в цю теорію (концепцію);
- 4) наявність певної природної мови і сформованої в її рамках мови для спеціальних цілей, лексичні одиниці якої можуть бути використані для позначення понять (об'єктів та їх ознак) [128, с. 119].

Власне, термін є невід'ємним елементом системи мовних одиниць, якщо під системою розуміти сукупність елементів цілого, між якими існує обов'язковий зв'язок. Сукупність зв'язків у межах такого цілого визначає його структуру. Таким чином, як уже було зазначено, системність є однією з найважливіших умов існування терміна. Термін може існувати лише як елемент терміносистеми, якщо під останньою розуміти впорядковану сукупність термінів, які адекватно відтворюють систему понять теорії [51, с. 11].

С.В. Гриньов-Гриневиц термінологією називає сукупність термінів, які використовуються у визначеній галузі знань [49, с. 9], а терміносистемою

⁶ Слово «terminologie» (f) зафіксовано у 1801 р. у французьких текстах зі значенням: 1) термінологічний масив (у схоластів) – відзначено в Академічному словнику 1836 р.; 2) система термінів науки або мистецтва (з 1808 р.); 3) спосіб представлення ідей за допомогою слів, особливо слів, спеціально створених (з 1812 р.); 4) специфічна мова кожного автора (з 1872 р.) [208, с. 12]. Систематичний інтерес до термінології виник одночасно в центральньо-європейських країнах (Австрія, тодішня Чехословаччина) та у країнах колишнього Радянського Союзу. З них зацікавлення термінологічними проблемами поширилося на Захід (Франція, Канада, зокрема, провінція Квебек), на Північ (Бельгія та Скандинавські країни), згодом на Південь (Північна Африка, Субсахарська Африка, Центральна і Південна Америка, Португалія, Іспанія) та на Схід (Китай та Японія) [245, р. 12].

упорядковану кількість термінів з зафіксованими відношеннями між ними, які відтворюють відношення між поняттями [49, с. 15].

За визначенням В.М. Лейчика, термінологія – це мовне утворення парадигматичного типу, яке представляє стихійно укладену сукупність лексичних одиниць, які володіють семантичною спільністю і подібністю (близькістю) формальної структури, які спільно функціонують в одній із мов для спеціальних цілей, позначаючи спільні поняття галузі знань і (або) діяльності, яку обслуговує дана мова для спеціальних цілей [128, с. 116]. На думку Т.Л. Канделаки, для системи значення будь-якої термінології є характерними: а) визначена послідовність значень; б) ієрархічні відношення значень в середині кожної її категорії [73, с. 10].

Терміносистемою В.М. Лейчик називає знакову модель визначеної теорії спеціальної галузі знань або діяльності; елементами терміносистеми слугують лексичні одиниці (слова і словосполучення) визначеної мови для спеціальних цілей якої-небудь природної мови, а структура в цілому адекватна структурі системи понять цієї теорії [128, с. 129].

У праці «Українське термінознавство» (1994) термінологія – це не система термінів, а сукупність термінів, що входять у певну терміносистему [158, с. 147]. Р.І. Дудок указує на той факт, що терміносистема як сукупність пов'язаних між собою термінів має бути складена із якомога меншої кількості терміноелементів. Функціонально доцільними є такі мікросистеми термінів, які відтворюють усі можливі зв'язки пізнаних явищ, а також мають достатню дериваційну потенцію [59, с. 187].

За В.М. Лейчиком, терміносистема відтворює не просто систему понять, а систему понять визначеної теорії, і що в принципі є можливим співіснування кількох еквівалентних теорій, та, як наслідок, кількох терміносистем, які відносяться до однієї спеціальної сфери [128, с. 101].

Кожна терміносистема, на думку І.М. Кочан, має такі ознаки:

1) велика чи мала за кількістю сукупність термінів, що виконує комунікативно-тематичне чи комунікативно-ситуативне завдання;

- 2) елементи системи безпосередньо чи опосередковано пов'язані між собою та із системою;
- 3) немає жодного терміна, який би не належав до якоїсь терміносистеми або одночасно до кількох;
- 4) межі між термінами можуть бути більш або менш чіткими;
- 5) терміносистеми можуть накладатися одна на одну, і утворюють в таких випадках перетин терміносистем;
- 6) терміносистемою може послуговуватися як окрема галузь, так і кілька галузей одночасно, тобто вона може виконувати функцію міжгалузевого термінологічного фонду [114, с. 22].

Під системою у термінології, на думку ученої, слід розуміти класифікаційне утворення, що складається з певних термінологічних полів та взаємопов'язаних екстралінгвально й інтралінгвально елементів [114, с. 20]. Ідея про те, що терміни необхідно розглядати не як ізольований об'єкт, а як член певної терміносистеми, була уперше висловлена Д.С. Лотте [158, с. 147].

С.В. Гриньов-Гриневиц зазначає, що у будь-якій терміносистемі неодмінно існує певна кількість лексичних одиниць, які трапляються як у звичному, так і у професійному мовленні – так звані консубстанціональні терміни, які спричиняють низку труднощів у виділенні термінологічної лексики зі словникового складу мови [49, с. 25].

Релевантною ознакою співвідношення терміна з поняттям є його визначення в межах певного термінологічного поля. Словесне визначення терміна охоплює суттєві семантичні компоненти, в яких наявні головні ознаки конкретного наукового поняття. Дефініція окреслює значення терміна, і формулює в стислій формі основний зміст поняття [114, с. 18].

Одним зі способів виявлення релевантних семантичних ознак полягає в протиставленні змісту досліджуваного терміна змісту інших термінів. Основою для цього прийому слугує системне розуміння мови [139, с. 168].

Коли йдеться про зв'язок терміна і поняття, В.М. Лейчик наголошує:

1) поняття, яке позначається терміном, взаємопов'язано з іншими поняттями цієї області, і є елементом системи понять;

2) термін є взаємопов'язаним з іншими термінами, і є елементом терміносистеми [128, с. 25].

Існує дві можливості показати поняття, зробити його доступним для сприйняття: з допомогою терміна – словесної номінативної одиниці – і з допомогою дефініції – визначеним способом побудованої фрази [209, с. 161]. Дефініція – це словесне вираження тих специфічних особливостей, які відрізняють це поняття від суміжних з ним, перелік суттєвих ознак предмету, який піддається дефініції, явища, які репрезентують поняття [209, с. 162; 123; 126; 147; 193].

Р.І. Дудок зазначає, що кожен науковий термін є підсистемою, в якій структуровані три елементи, що утворюють лексичний трикутник: а) матеріальна оболонка слова-терміна; б) співвіднесена з нею реалія об'єктивної дійсності, яку часто умовно називають предметом (денотатом); в) поняття про цю реалію (сигніфікат) [59, с. 184].

Щоб побудувати новий термін, використовують також наявні терміни, які вже функціонують у складі іншої термінології. Таке явище називають ретермінологізацією, тобто перенесення головного терміна з однієї сфери до іншої з його повним або частковим переосмисленням, що пояснюють давно відомим фактом інтеграції наук [59, с. 191].

Наприклад, у терміносистемі реабілітації франц. мови термін *harnais (m)* / збруя почав використовуватися у значенні “*système de sangles assemblées au niveau du thorax pour assurer le maintien ou la suspension d'un sujet*” – “система ременів, з'єднаних на рівні грудної клітки для підтримки або підвішування особи” [343, р. 234], перекладаємо укр. *стремено*; французький термін *humage (m)* / втягування означає “*inhalation de gaz ou de vapeurs dégagés au cours des bains thermaux*” – “вдихання газу або пари, які виникають під час гарячих ванн” [343, р. 243], перекладаємо укр. *інгаляція*; французький термін *marteau (m)* / молоток

[333] слугував основою для творення термінів *marteau (m) à percussion* – перкусійний молоток та *marteau (m) à réflexes* – неврологічний молоток [333].

Зазначимо, що проблема розмежування професійної лексики та термінології залишається досить складною. Одні лінгвісти ставлять знак рівності між ними, інші їх чітко диференціюють, треті говорять про наявність деяких спільних рис між ними [51, с. 14]. Номенклатура є проміжною ланкою між термінами та власними назвами [51, с. 15].

С.В. Гриньов-Гриневиц указує на те, що номени (номенклатурні позначення, які називаються також номенклатурними найменуваннями та номенклатурними знаками), були виділені слідом за термінами у 1930 роках [49, с. 37]. Номени відрізняються від термінів особливостями, які зумовлюють відмінності у їх упорядкуванні.

Слідом за розмежуванням терміна і слова загальноприйнятої літературної мови потрібно провести друге розмежування – між термінологією як сукупністю певних лексичних одиниць, які слугують для позначення загальних понять визначеної галузі науки, і номенклатурою як сукупністю спеціальних лексичних одиниць, які слугують для позначення одиночних понять – конкретних предметів у цій галузі [49, с. 37].

Таке розмежування необхідно передусім тому, що у порівнянні з термінами число номенклатурних одиниць надзвичайно велике і продовжує швидко зростати в усіх галузях людського знання. Тому, якщо не проводити різницю між термінами і номенклатурою, ми не зможемо утриматися в розумних межах у випадках укладання спеціальних словників для багатьох наук [49, с. 38].

Наостанок зазначимо, що термінологія кожної мови є національною, адже її компонент інтернаціонального характеру асимілюється відповідно до структури національної мови [158, с. 18]. Об'єктивна обґрунтованість – єдиний закономірний критерій творення терміна і його запозичення з іншої мови [158, с. 19]. Розростання терміносистем – свідчення прогресу нації у плані науково-технічному, і в плані інтелектуалізації її мови [158, с. 19].

Отже, терміном ми називаємо мовну одиницю (слово чи словосполучення), що позначає певне фахове поняття відповідної субмови, і яка призначена для забезпечення комунікативних професійних потреб. Основні вимоги до терміна – системність; наявність класифікаційної дефініції; моносемічність; стилістична нейтральність; залученість до системи понять певної галузі; відповідність нормам мови; точність; дериваційна здатність; інваріантність; інформативність. У нашій роботі термін *термінологія* використовуємо для номінації наукової галузі, яка вивчає терміни, а термін *терміносистема* – для позначення системи досліджуваного матеріалу.

1.2 Термін галузі реабілітації як об'єкт наукового аналізу

Термін *реабілітація* має широке змістове розуміння і вживається в усіх сферах діяльності людини – політичній, юридичній, розумовій, спортивній та інших. У медицині це процес відновлення здоров'я, працездатності, особистості і соціального статусу хворих та осіб з інвалідністю [151, с. 17; 130]. Уперше його визначення запропонував Ф. Й. Р. фон Бус у 1903 р. у книзі «Система загального догляду за бідними» [151, с. 11].

Як програма дій щодо осіб з фізичними каліцтвами вона була прийнята в 1918 р. під час заснування у Нью-Йорку інституту Червоного Хреста для осіб з інвалідністю. Розвиткові фізичної реабілітації “сприяли” наслідки Другої світової війни, яка породила небувалу в історії людства кількість неповносправних, яких треба було не лише лікувати, а й відновлювати до праці чи самообслуговування і, тим самим, не викреслювати їх з життя суспільства, за яке вони віддавали здоров'я [151, с. 11].

В «Етимологічному словнику української мови» (2006) зазначено, що термін *реабілітація* запозичено із середньолатинської мови [318, т. 5, с. 37]. Середньолатинське слово *rehabilitatio* утворено від дієслова *rehabilitāre*, що складається з префікса *re* / знову і дієслова *habilitāre* / залишатися при чомусь, постійно займатися чимось [318, т. 5, с. 37]. О.А. Панченко указує на те, що цей термін утворено від лат. *re* / знову та *habilitās, ātis, f* / здатність – відновлення

здатності. У медицину запозичений з юриспруденції [157, с. 9]. У перекладі з лат. **реабілітація** означає відновлення [318, т. 5, с. 37].

Комітет експертів з реабілітації ВООЗ (1963) наголосив, що **реабілітація** – це процес, “метою якого є запобігання інвалідності під час лікування захворювання і допомога хворому у досягненні максимальної фізичної, психічної, професійної, соціальної та економічної повноцінності, на яку він буде здатний в межах існуючого захворювання” [151, с. 17; 144].

Термін **реабілітація** доречний у тих випадках, коли об’єктом впливу є хворі й особи з інвалідністю, а досягнутий ефект передбачає відновлення (повне чи часткове, з використанням сил та засобів медичної реабілітації безпосередньо чи опосередковано) усіх трьох компонентів реабілітації (медичного, професійного та соціального), для чого потрібні зусилля спеціалістів різного профілю, які формують міждисциплінарну команду [138].

З поняттям **реабілітація** тісно пов’язане поняття **абілітація** – розробка функцій, яких у людини ніколи не було [157, с. 11]. **Абілітація** – це система заходів, спрямованих на опанування особою знань та навичок, необхідних для її незалежного проживання в соціальному середовищі: усвідомлення своїх можливостей та обмежень, соціальних ролей, розуміння прав та обов’язків, уміння здійснювати самообслуговування [19]. Сьогодні існують різні варіанти перекладу українського терміна **реабілітація** франц. мовою: **réadaptation (f)**, **rééducation (f)**, **réhabilitation (f)**, **réinsertion (f)**.

Розглянемо та проаналізуємо трактування основних понять. У франц. мові термін **réadaptation (f)** / **реабілітація** уперше з’являється у словнику Le Nouveau Petit Robert у 1897 р., а дієслово **réadapter** / **проводити реабілітацію** у 1899 р. [266]. У 1933 р. фіксуємо словосполучення **réadaptation (f) fonctionnelle** / **функціональна реабілітація** – “réduction des séquelles d’un accident, d’une opération (massages, électrothérapie, kinésithérapie, etc.), afin de réadapter à une vie normale, spécialement à une activité professionnelle” / “зменшення наслідків від нещасного випадку, операції (масажі, електротерапія, кінезітерапія тощо), з

метою знову повернути до нормального життя, особливо до професійної діяльності” [348].

У «Dictionnaire du handicap» (2011) трактування **réadaptation (f)** відповідає тлумаченню ВООЗ: “*processus complexe qui a pour but de rétablir la valeur sociale de l’individu*” / “складний процес, який має на меті відновити суспільну значимість окремої людини”, при цьому уточнюючи: “*de manière plus générale, il s’agit d’assurer le passage d’une prise en charge médicale à l’aide et l’accompagnement pour une vie sociale la mieux adaptée et la plus normale possible*” / “*йдеться про забезпечення переходу від медичного догляду до допомоги і супроводу у суспільному житті, яке максимально пристосоване до потреб*” [350, р. 281].

У «Dictionnaire de kinésithérapie et réadaptation» (2007) **réadaptation (f)** у кінезітерапії: “*réduction des séquelles fonctionnelles d’un accident de santé (suites opératoires, traumatisme, pathologies diverses) dans le but de restaurer les meilleures conditions de vie et, si possible, à réinsérer le sujet dans sa vie socio-professionnelle*” / “зменшення функціональних наслідків від проблем зі здоров’ям (результати операції, травми, різні патології) з метою відновлення найкращих умов життя, і, якщо можливо, повторне включення людини в суспільне та професійне життя” [343, р. 445].

Як бачимо, увага зосереджена на максимальному відновленні втрачених функцій та поверненні до нормального суспільного і професійного життя в рамках можливого. Є.А. Вальчук говорить про те, що у французькомовних країнах надають перевагу вживанню терміна **реадаптація / réadaptation (f)** – “пристосуванні хворого до трудової діяльності” [28]. **Реоадаптація** – це залучення до праці хворих з частковою втратою професійних навичок [324, с. 33].

І. Крамерс-де Кервен (I. Kramers-de Quervain) та О. Кнүзель (O. Knüsel) зазначають, що “**реабілітація** – це скоординована сукупність медичних, лікувальних, соціальних, професійних, технічних, педагогічних засобів, що мають на меті покращити функціональні здатності пацієнтів і дозволити їм

максимально можливі самотійні дії та участь у сукупності щоденних дій в рамках їхніх можливостей” [279].

Термін *rééducation (f)* / *відновлення (втрачених функцій)* у значенні: “*action de rétablir l’usage normal d’une fonction, d’un membre ou d’un organe*” / “дія, спрямована на відновлення нормального використання функції, кінцівки чи органу” зафіксовано у 1900 р.⁷ [248]. У 1915 р. виникає словосполучення *rééducation (f) professionnelle* / *професійна перепідготовка (осіб з інвалідністю)*, у 1956 р. фіксуємо словосполучення *rééducation (f) motrice* / *відновлення рухової функції* [248].

Термін *réinsertion (f)* / *включення в суспільне та професійне життя* зафіксовано у 1956 р. у значенні “*ensemble des mesures médico-sociales visant à favoriser le retour dans la société*” / “сукупність медичних та соціальних засобів, спрямованих на сприяння поверненню у суспільство” [248].

Термін *réhabilitation (f)* електронний словник «Le Petit Robert» (2012) визначає як “*fait de rétablir dans une situation juridique antérieure, en relevant de déchéances, d’incapacités*” – “факт відновлення до попередньої юридичної ситуації, усунувши втрату прав, недієздатність” [348]. Існує також термін *recupération (f)*: “*processus de retour à l’état antérieur de l’organisme après l’effort*” – “процес повернення до попереднього стану організму після певного навантаження” [343, р. 446].

Термін *фізіотерапія* за змістом охоплює розділ медицини, який аналізує фізико-хімічні властивості та біологічний вплив природних та штучних (преформованих) чинників, обґрунтовує і пропонує методи їх застосування для лікування хворих та профілактики різних захворювань [222, с. 43; 155; 223]. Фізіотерапію слід розділити на дві взаємозалежні напрями розвитку досліджень: загальна і спеціальна (клінічна) фізіотерапія. Загальна фізіотерапія покликана залучати вплив фізичних чинників і наслідки цього впливу на організм здорової людини та при різних патологічних станах. Спеціальна фізіотерапія використовує

⁷ Електронний словник «Le Petit Robert» (2012) подає 1899 р.

результати впливу фізичних чинників на організм людини з лікувально-профілактичною метою [222, с. 3; 155; 223].

Додамо, що використовують також термін **фізіатрія** – це розділ медицини, що займається профілактикою, діагностикою і лікуванням хвороби чи травми та реабілітацією наявних порушень чи неповносправності із використанням фізичних та інколи фармацевтичних засобів (цит. за: [44, с. 22]). Французький термін **physiatrie (f)** електронний словник «Le Petit Robert» (2012) трактує як “*branche de la médecine qui étudie et traite les affections de l’appareil locomoteur*” / “*галузь медицини, яка вивчає та лікує ураження опорно-рухового апарату*”. У праці «Энциклопедический словарь терминов, употребляемых в физиотерапии (физической медицине)» (2004) терміни **фізіотерапія**, **фізична медицина** та **фізіатрія** вважають синонімами [327, с. 255].

Термін **physiothérapie (f)** електронний словник «Le Petit Robert» (2012) тлумачить як “*thérapeutique qui utilise les agents naturels: air, eau, lumière, électrothérapie, massages*” / “*терапію, яка використовує природні фактори: повітря, воду, світло, електротерапію, масаж*”. Фактично, ідентичне визначення знаходимо у «Dictionnaire de kinésithérapie et réadaptation» (2007): “*utilisation thérapeutique des agents physiques naturels tels que la chaleur, le froid, l’électricité, les ondes magnétiques, la lumière, les produits naturels (boue, pommade, paraffine, etc.)*” / “*використання з терапевтичною метою фізичних природних факторів, наприклад, тепла, холоду, електрики, магнітних хвиль, світла, природних продуктів (грязі, мазі, парафіну тощо)*” [343, р. 398].

Термін **médecine (f) physique** означає “*spécialité médicale, notamment créée en France, pour diriger des services de rééducation et réadaptation fonctionnelles*” – “*медична спеціальність, створена, зокрема, у Франції, щоб керувати послугами з реабілітації та функціональної реадптації*” [343, р. 316].

Мета **фізичної терапії** в Україні – відновлювати, компенсувати та розвивати нові фізичні, психологічні, соціальні та інші вміння і навички людини, які б дозволяли їй брати активну участь у житті суспільства, беручи до уваги зміну власного оточення та довкілля [189].

Врешті, словосполучення *médecine (f) physique et de réadaptation / MPR* є офіційною назвою дисципліни у Франції з 1995 р., відколи вона змінила колишню назву *rééducation (f) et réadaptation (f) fonctionnelles / RRF* (спеціальність створено у 1973 р.) [256; 258]. Додамо, що в Україні нині починають активно використовувати український еквівалент зазначеного терміна **фізична та реабілітаційна медицина / ФРМ**, який трактують як “первинну лікарську медичну спеціальність, яка відповідає за запобігання, діагностику, лікування та реабілітацію осіб усіх вікових груп за станом здоров’я та супутніми станами, що приводять до обмежень життєдіяльності та стосуються порушень та обмежень активності для забезпечення фізичного та когнітивного функціонування, участі та модифікації особистісних факторів та факторів навколишнього середовища” (цит. за: [34, с. 12]).

У «Dictionnaire de kinésithérapie et réadaptation» (2007) подано такі визначення *rééducation (f) et réadaptation (f) fonctionnelles / RRF*: 1) *médecine* – *dénomination de la discipline médicale française de médecine physique et de réadaptation* / у медицині – найменування французької медичної дисципліни – фізична та реабілітаційна медицина; 2) *kinésithérapie* – *programme particulièrement orienté vers l’entraînement des grandes fonctions, tant sur le plan personnel (indépendance) que socio-professionnel* / у кінезітерапії – програма, особливо орієнтована до тренування великих функцій, як у особистісному плані (незалежність), так і в соціо-професійному [343, р. 447]. Синонімом до *rééducation (f) et réadaptation (f) fonctionnelles / RRF* є термін *réhabilitation (f) fonctionnelle* [343, р. 447].

У «Dictionnaire du handicap» (2011) знаходимо тлумачення термінологічного словосполучення *rééducation (f) fonctionnelle* або ж *médecine (f) de rééducation fonctionnelle [médecine (f) physique et de rééducation (f) fonctionnelle]*: “discipline médicale qui s’inscrit en complément des différents modes de prises en charge susceptibles d’être offerts aux malades souffrant d’affections invalidantes. Mettant en œuvre des techniques diversifiées, elle aborde l’individu dans sa globalité et a pour objectif de lui permettre un retour à une activité professionnelle, sportive et de vie

quotidienne – медична дисципліна, яка є додатком до різноманітних способів втручання, що можуть бути запропоновані хворим, які страждають на ураження, що приводять до втрати працездатності. Використовуючи різноманітні техніки, вона займається людиною в цілому, комплексно, і має на меті дозволити їй повернення до професійної, спортивної та повсякденної діяльності” [350, p. 284].

Ж. Фасіон-Роже (J. Facione-Roger) указує на біполярне походження (*origines bipolaires*) спеціальності ***médecine (f) physique et de réadaptation***. **MPR** має на меті “*coordonner et d’assurer la mise en application de toutes les mesures visant à prévenir ou à réduire au minimum inévitable les conséquences fonctionnelles, physiques, psychiques, sociales et économiques des déficiences ou incapacités. Elle comporte la mise en œuvre méthodique des actions nécessaires à la réalisation de ces objectifs, depuis le début de l’affection, jusqu’à la réinsertion du patient dans son milieu ambiant et dans la société*” – “координувати і забезпечувати застосування усіх заходів, щоб попередити або зменшити до мінімально можливого функціональні, фізичні, психічні, соціальні та економічні наслідки вад та недієздатності. Вона містить методичне використання необхідних дій для реалізації цих цілей, від початку ураження, аж до повторного залучення пацієнта до навколишнього середовища та повернення у суспільство” (цит. за: [256, p. 31]).

Дослідниця подає трактування термінів ***médecine (f) physique*** та ***réadaptation*** (**f**): 1) ***médecine (f) physique*** fait référence aux moyens d’évaluation et thérapeutiques utilisés principalement en MPR, n’utilisant ni médicament, ni intervention chirurgicale, mais des techniques manuelles et instrumentales – звертається до методів оцінки та лікування, що в основному застосовуються у фізичній та реабілітаційній медицині, не використовуючи ні лікарські засоби, ані хірургічне втручання, а ручні та інструментальні техніки (цит. за: [256, p. 31]); 2) ***réadaptation (f)*** regroupe l’ensemble des moyens médicaux, psychologiques, sociaux qui permettent à une personne en situation de handicap, ou menacée de l’être, du fait d’une ou plusieurs limitations fonctionnelles de mener une existence aussi autonome que possible – об’єднує сукупність медичних, психологічних, соціальних засобів, які дозволяють

особі з інвалідністю, або такій, якій це загрожує, у результаті одного або багатьох функціональних обмежень, вести існування настільки автономне, наскільки можливо (цит. за: [256, р. 31]).

Ж. Фасіон-Роже також тлумачить терміни: ***réadaptation (f) médicale*** – *les moyens de la médecine physique mis en œuvre par le médecin rééducateur grâce à l'action des différents thérapeutes, mais également à l'intervention d'autres disciplines (psychiatrie, chirurgie, ...) que le médecin rééducateur se devra de coordonner* – засоби фізичної медицини, які використовуються лікарем-реабілітологом при допомозі різних терапевтів, але також використання інших дисциплін (психіатрія, хірургія, ...), які лікар-реабілітолог відчуває себе зобов'язаним координувати; та ***réadaptation (f) sociale et professionnelle*** – *fait appel à différents intervenants parmi lesquels les travailleurs sociaux, pour permettre le maintien ou la reprise des activités de la vie quotidienne* – звертається до різних учасників, серед яких соціальні працівники, щоб дати можливість підтримки або відновлення дій повсякденного життя (цит. за: [256, р. 32]).

У 2011 р. у журналі «Annals of Physical and Rehabilitation Medicine» опубліковано матеріали щодо правильного трактування та використання вищеперелічених термінів у франц. мові. Коротко зупинемося на основних положеннях. У Квебеці (Канада) терміни ***réadaptation (f)***, ***réhabilitation (f)***, ***rééducation (f)*** можуть вважатися синонімами. Термін ***rééducation (f)*** використовується рідко, перевагу віддають терміну ***réadaptation (f)***, який має ширше значення [301; р. 282].

Ж.-М. Віротіюс указує на те, що термін ***réadaptation (f)*** стосується сприятливого соціального майбутнього (*devenir social optimisé*) людини, коли щось перервало ритм звичного життя, а не професійної практики, тобто ***réadaptation (f)*** не може передати суть поняття ***médecine (f) physique et de réadaptation***. Він пише, що у США вживають англійський термін *rehabilitation / rehab* [307, р. 282; 308; 309].

Ж.-П. Деваї (J.-P. Devailly) та Л. Льосс (L. Losse) наголошують на тому, що концептуальний поняттєвий зміст термінів ***rééducation (f)*** та ***réadaptation (f)***

характеризується *семантичною хронічною нестабільністю (instabilité sémantique chronique)* [255, р. 282]. З'являються два розуміння поняття у медицині: перше розрізняє *rééducation (f) fonctionnelle*, що має на меті відновити тимчасово втрачені функції, та *réadaptation (f) fonctionnelle*, що має на меті, у випадку необхідності, замінити їх іншими функціями [255, р. 282].

А. Єлнік (А. Yelnik) зазначає, що термін *réadaptation (f)* використовується як у значенні *réadaptation (f) fonctionnelle*, так і у ширшому розумінні [310]. У класичній трилогії **3R** (*rééducation–réadaptation–réinsertion*), *rééducation (f) fonctionnelle* позначає засоби для відновлення (*récupération*) функції [310]. Термін *réadaptation (f) fonctionnelle* трактується як засоби пристосування до нової ситуації, коли попередня функція явно погіршилась і повинна бути замінена іншим підходом: користуватися лівою рукою у випадку паралічу правої [310]. Термін *réinsertion (f)* позначає соціальну та сімейну сторону *реабілітації індивіда (réadaptation de l'individu)* у своєму середовищі [310]. Але ж і термін *réadaptation (f)* також часто розуміють у ширшому значенні. Він містить *rééducation (f)* та *réadaptation (f)*, або у своєму значенні, обмеженому до функції, тобто як додаток до терміна *réinsertion (f)*, або у медико-соціальному аспекті [310].

Термін *réadaptation (f)* набуває тут значення терміна *rehabilitation* в англ. мові, якого, власне, немає у франц., де він має лише юридичне використання, і позначає дію щодо відновлення когось до свого першого стану, у своїх правах [310]. Автор ставить питання – підтримати використання **3R**, прийняти термін *rehabilitation*, з визначенням його нового медичного смислу, чи визнати глобальне значення терміна *réadaptation (f)*. При цьому А. Єлнік додає: що ж робити з визначенням *fonctionnel*? [310].

Варто зазначити, що існує поняття *reclassement (m) professionnel* – “*procédure de réintégration d'un individu en activité professionnelle à la suite d'une réorientation due à une incapacité médicale de reprendre son activité antérieure*” / “*процедура реінтеграції особи у професійну діяльність як наслідок переорієнтації через недієздатність з медичних причин до відновлення свого попереднього виду діяльності*” [343, р. 446].

К. Амоне справедливо пише, що термін *réadaptation (f)* зароджується після Першої світової війни. Засновники *médecine (f) physique et de réadaptation / фізичної та реабілітаційної медицини* (Г. Раск / Н. Rusk у Нью-Йорку, США та А. Гроссіор / А. Grossiord у Гарш, Франція) прийняли термін, щоб назвати медико-соціальну спеціальність [267]. Він наголошує на тому, що терміни *réhabilitation (f)* та *réadaptation (f)* – це *faux amis*, тобто, “фальшиві друзі” [267]. А. Гроссіор у 1968 р. говорив, що “значення *réadaptation (f)* йому видається ширшим” [267].

Т. Лежен (Т. Lejeune) розглядає вживання терміна *réadaptation (f)* у Бельгії, зауважуючи про те, що офіційно існує та використовується термін *médecine (f) physique et de réadaptation*, який називає спеціальність, однак, її діяльність описують за допомогою багатьох термінів: *réadaptation (f)*, *rééducation (f)*, *revalidation (f)*, *physiothérapie (f)*, *rééducation (f) fonctionnelle*. Немає консенсусу щодо значення цих термінів, ні їхнього використання [283].

Проаналізувавши трактування ключових термінів, які вживаються для найменування процесів реабілітації та функціонального відновлення у франц. мові, бачимо, що їх значення може полягати у: 1) зменшенні наслідків від нещасних випадків, операцій тощо з метою повернення до умов нормального повсякденного життя та праці (*réadaptation, f*); 2) відновленні використання функцій людського організму (*rééducation, f*); 3) соціальній реінтеграції (*réinsertion, f*). В укр. мові оптимальним терміном вважаємо, власне, *реабілітація*.

Значення французького терміна *physiothérapie, f* та українського терміна *фізіотерапія*, фактично, співпадають – це використання природних та штучних чинників з метою лікування хворих та профілактики різних захворювань. Аналогічно, визначення французького терміна *médecine (f) physique et de réadaptation / MPR*, є ідентичним з українським терміном *фізична та реабілітаційна медицина*: це медична дисципліна, яка відповідає за запобігання, діагностику, лікування та реабілітацію осіб усіх вікових груп за станом здоров'я та супутніми станами, що приводять до обмежень життєдіяльності та стосуються порушень та обмежень активності, і є спрямованою на повернення до професійної, спортивної та повсякденної діяльності.

Водночас, французький термін *physiatrie*, *f* найменує галузь медицини, яка вивчає та лікує ураження опорно-рухового апарату, тоді як в укр. мові термін *фізіатрія* означає розділ медицини, що займається профілактикою, діагностикою і лікуванням хвороби чи травми та реабілітацією наявних порушень чи неповносправності із використанням фізичних та інколи фармацевтичних засобів.

Отже, **терміном галузі реабілітації** вважаємо слово або словосполучення, що позначає спеціальне фахове поняття цієї сфери, зміст якого відтворений у дефініції, і який є невід'ємною складовою частиною її терміносистеми.

Терміносистема реабілітації охоплює терміни з медичної і соціально-психологічної реабілітації, фізичної терапії та ерготерапії, які стосуються: 1) вад, порушень і захворювань, що впливають тим чи іншим чином на нормальне життя та діяльність особи; 2) тестів, шкал і класифікацій, за допомогою яких їх діагностують; 3) засобів і методів реабілітації та функціонального відновлення; 4) найменування фахівців, які цим займаються. Словосполучення **фізична та реабілітаційна медицина** / французькою *médecine (f) physique et de réadaptation* у повній мірі передає **значення та суть реабілітаційного процесу**.

1.3 Терміни галузі реабілітації у лексикографічних працях

Тепер розглянемо основні лексикографічні праці у галузі реабілітації, які опубліковані франц., укр. та рос. мовами. Словник «*Dictionnaire de médecine physique de rééducation et de réadaptation fonctionnelles*», авторами якого були Е. Каменец (Н. Kamenetz) та Ж. Каменец (G. Kamenetz), вийшов друком у 1972 р. Терміни (приблизно 2,500) стосуються найменувань реабілітації рухових функцій осіб з інвалідністю [347].

У 1981 р. у Женеві (Швейцарія) видали словник «*Glossaire de la réadaptation professionnelle et de l'emploi des handicapés*», у якому розглянуто терміни професійної реабілітації і працевлаштування осіб з інвалідністю. Їх представлено англ., франц. та ісп. мовами [344]. У 1983 р. в Парижі перевидана праця «*Терминология дефектологии*», де зроблено спробу представити глосарій галузі рос., англ., франц. та ісп. мовами. Усі поняття утворюють шість основних

груп: виявлення та профілактика; дефекти (вади); люди з фізичними та розумовими недоліками, спеціалісти, допоміжний персонал; школи, класи, заклади; методи; навчальні матеріали, посібники, технічні засоби [330].

У 1986 р. у Канаді С. Янік (S. Janik), Л. Брюне (L. Brunet) та Л.-Л. Лекомпт (L.-L. Lecompte) опублікували «*Thésaurus: personne handicapée. Thésaurus à schémas fléchés de descripteurs pour l'analyse et la recherche des documents et du matériel avec leurs équivalents en langue anglaise*» [346; 273], де подано тезаурус основних понять франц. та англ. мовами.

У Монпельє (Франція) у 1990 р. вийшов друком словник «*Lexique et manuel Anglais-Français pour la Rééducation et la Réadaptation*», що містить англ.-франц. переклад термінів, які стосуються анатомії, приладів та апаратів, ерготерапії, спорту, кінезітерапії та оцінок важкості інвалідності [341].

У Канаді, яка на цей час є одним з найактивніших членів «Світової конфедерації фізичної терапії» та визнаним лідером у сфері реабілітації, опубліковано протягом 1995–97 рр. двотомний галузевий словник М. Блуена. Перший том «*Dictionnaire de la réadaptation. Tome 1, termes techniques d'évaluation: index français-anglais / anglais-français*» (1995), нараховує 924 терміни разом з алфавітним франц.-англ. та англ.-франц. покажчиком [338], другий том «*Dictionnaire de la réadaptation. Tome 2, termes d'intervention et d'aides techniques: index français-anglais / anglais-français*» (1997) – 1153 терміни [339].

У 2007 р. у Франції виходить «*Dictionnaire de kinésithérapie et réadaptation*» М. Дюфура (M. Dufour) та М. Гедда (M. Gedda), який, окрім найуживаніших термінів з тлумаченнями, містить етимологію, синонімічні відповідники, переклад англ. мовою та найпоширеніші професійні аббревіатури та акроніми [343].

У 2011 р. перевидано словник «*Dictionnaire du handicap*» Ж. Зрібі (G. Zribi) та Д. Пупи-Фонтен (D. Pourée-Fontaine) об'ємом 400 статей, де, серед іншого, зосереджено увагу на соціальних аспектах реабілітації⁸ [350].

⁸ Вже у 2015 р. вийшло друком чергове перевидання цього словника.

С. Меєр у 2013 р. опублікувала працю з ерготерапії *«Ergothérapies. De l'activité à la participation»*, у якій подано основні сучасні концептуальні поняття ерготерапії, а перша з трьох частин книги стосується питань термінології та проблем перекладу. Терміни представлені франц., англ., нім., ісп., порт. та флам. мовами [287].

Зазначимо, що Е.М. Вагнер (E.M. Wagner) у своєму дослідженні *«Multilingual Rehabilitation Terminology. A preliminary Study»* [303] згадує низку праць, сьогодні, фактично, недоступних для українських науковців, зокрема: *«Lexique: Aides, Techniques, Logement, Transports»* (року не зазначено), з франц.-англ. та англ.-франц. словником термінів з архітектури, автомобілів, одягу, житла, особистої гігієни, технічних засобів; *«Glossary of Some Technical Terms in the Field of Teaching and the Education of the Deaf»* (року не зазначено) – терміни стосуються нечуючих людей і представлені англ., франц., нім., ісп., нід. та швед.; *«Glossary of terms Commonly Used by Physical Therapists»* (року не зазначено), де подано загальні терміни зі сфери реабілітації та ерготерапії, анатомічну лексику та корисні речення для спілкування з пацієнтами, англ. з еквівалентами ісп., франц. та нім.; *«Glossary of Social Terms in English, French and German. Second Edition»* (1958), в якому запропоновано терміни із соціальної роботи; *«Glossario de Térmos Técnicos de Servico Social»* (1962), в якій у алфавітному порядку представлені терміни з соціальних послуг порт., англ., франц. та ісп. мовами; *«Glossary of Terms in the Field of Deafness»* (1967), обсягом 600 термінів, які стосуються нечуючих людей англ. з відповідниками у франц. мові; *«Aids in Physical Therapy and Occupational Therapy for the Rehabilitation of Disabled Persons»* (1968) автора Б. Страндберга (B. Strandberg), яка містить набір фотознімків засобів з короткими поясненнями англ., франц. та ісп. мовами; *«Glossary of Terms Commonly Used in Vocational Rehabilitation»* (1968), що містить ключові слова зі сфери професійної реабілітації англ. з відповідниками франц., нім., ісп. та порт.; *«Les aides techniques. 3^e Partie. Les cahiers de la vie quotidienne»* (1969), де подано відповідну інформацію з ілюстраціями щодо технічних засобів допомоги особам з інвалідністю франц. та англ. мовами.

Першою галузевою лексикографічною працею укр. мовою вважаємо *«Основні поняття і терміни оздоровчої фізичної культури та реабілітації»*, яка вийшла у Луцьку в 1998 р. [317]. У 2002 р. з'явилося дві праці – *«Медико-біологічна та реабілітаційна термінологія для студентів спеціальностей “Фізична реабілітація”, “Фізична культура”. Навчальний посібник»*, опублікована в Сумах [320], та *«Тлумачний словник термінів і словосполучень фізичної реабілітації»*, який вийшов друком у Львові і містить 700 термінів та словосполучень, які визначають основні групи понять: процеси і морфологічні структури, характерні для організму людини; назви, форми та ознаки різних захворювань (симптоми, синдроми); фактори навколишнього середовища, які позитивно або негативно впливають на людський організм; методи діагностики, профілактики та лікування хвороб; області і галузі медичної, медико-біологічної, психолого-педагогічної наук; принципи і організаційні форми надання лікувально-профілактичної, реабілітаційної допомоги особам з інвалідністю; апарати, прилади, інструменти та інші технічні пристрої реабілітаційного призначення. До кожного терміна автори подають етимологію та коротке визначення [324].

Згодом опубліковано посібники: *«Медична реабілітація: сучасні стандарти, тести, шкали та критерії ефективності. Низькоінтенсивна резонансна фізіотерапія і її застосування в реабілітаційній медицині»* [142]; *«Термінологія напряму підготовки “Здоров'я людини”»* [12]; *«Основи діагностичних досліджень у фізичній реабілітації»* [156]; *«Термінологічний словник-довідник для студентів спеціальності “Здоров'я людини” (“Фізична реабілітація”)»* [331]; *«Основні поняття й терміни здоров'язбереження та фізичної реабілітації в системі освіти»* [316], що подає тлумачення основних понять, які використовуються під час вивчення циклу медико-біологічних, педагогічних та фізкультурно-спортивних дисциплін.

Рос. мовою вийшли друком такі праці як *«Шкалы, тесты и опросники в медицинской реабилитации»* [8]; *«Энциклопедический словарь терминов, употребляемых в физиотерапии (физической медицине)»* [327] та *«Физическая*

реабилитация. Лечебная физическая культура. Кинезитерапия: учебный словарь-справочник» [319], де представлено поняття, які використовуються у лікувальній фізичній культурі, масажі, фізіо- та мануальній терапії.

Як бачимо, увага науковців усе більше зосереджується на галузевих словниках. Робота над франц.-укр. та укр.-франц. словником дозволить вирішити практичні питання кодифікації та перекладу термінів реабілітації.

1.4 Методологія дослідження термінів галузі реабілітації у французькій та українській мовах

У загальнофілософському розумінні, як зазначає О.О. Селіванова, методологія є способом пізнання й осмислення об'єктивної дійсності та процесів формування й упорядкування внутрішнього рефлексивного досвіду людини. Методологія визначає світоглядну позицію дослідника та впливає на розуміння ним природи об'єкта своєї науки, співвідношення предмета, об'єкта й суб'єкта дослідження, установлення науковцем загальної стратегії вивчення об'єкта тощо [191, с. 12]. Погоджуємося з твердженням, що у термінології як науці, фактично, поєднуються методологія та підходи точних і гуманітарних наук, що дає змогу значно глибше й об'єктивніше досліджувати мовний матеріал [20; 27].

Метод кваліфікується у широкому розумінні як спосіб організації пізнавальної й дослідницької діяльності науковця з метою аналізу явищ і закономірностей певного об'єкта науки; або у більш звуженому значенні як система процедур визначення об'єкта дослідження та / або перевірки отриманих результатів [191, с. 48].

У мовознавстві термін *метод* до сьогодні не отримав однозначного трактування. Дослідники відзначають неупорядкованість методологічного інструментарію лінгвістики, відсутність його глибинного аналізу й опису [191, с. 48].

Причинами цього є, передусім, ототожнення пізнавального та процедурного компонентів лінгвометодології попри те, що традиційним й усталеним є поділ методів дослідження мови на загальні та спеціальні: перші узагальнюють

теоретичні установки та принципи, зумовлені відповідною методологією, другі розглядаються як окремі прийоми, методики, операції, що спираються на загальні установки й методологічні принципи [191, с. 48].

Праця над будь-якою терміносистемою повинна бути побудованою, в основному, за такою схемою: 1) виявлення основ науки та галузі техніки; 2) відбір понять, їх класифікація та групування; 3) побудова класифікацій понять; 4) визначення понять; 5) відбір термінів з числа наявних синонімів, побудова нових термінів [133, с. 15]. У випадку зіставного дослідження та за відсутності перекладних словників відповідних напрямів слід працювати над їх укладанням.

Будь-який лінгвістичний опис, пов'язаний з виходом за рамки однієї мови, неминуче передбачає установлення спільних та відмінних рис, виявити які можна лише на основі порівняння та співставлення [196, с. 229]. Зазначимо, що В.Д. Аракін виділяє три принципи зіставного аналізу: принцип системного підходу до опису подібностей і відмінностей; принцип опори на змістову основу зіставляваних явищ (семантичний принцип); принцип врахування функціональних особливостей зіставляваних одиниць [2].

Повний контрастивний аналіз лексико-семантичних систем мов повинен охоплювати зіставлення на усіх рівнях лексико-семантичної системи (рівень значень, лексем, лексико-семантичних груп, лексико-семантичних полів), ґрунтуватися на принципі системності [121, с. 295; 104].

Йдеться про те, що необхідно брати до уваги усі зв'язки і відношення між лексичними одиницями кожної зіставляваної мови – парадигматичні (внутрішньослівні, синонімічні, антонімічні, гіперо-гіпонімічні й міжпольові); синтагматичні (уточнюють і об'єктивізують результати парадигматичного аналізу); епідигматичні (не лише уточнюють перші два аспекти, а й здатні вивести дослідника на ономазіологічний і прагматичний рівні (внутрішня форма слова як мотивувальна спадщина, що по-різному представлена у семантиці слова)) [121, с. 295; 104].

Отже, необхідність комплексного зіставного аналізу термінів реабілітації у франц. та укр. мовах зумовила вибір методів її дослідження. У дисертації

використано: 1) методи зіставного мовознавства: описовий (для характеристики зібраного фактичного матеріалу), зіставний (для установлення спільних і відмінних рис семантики й структури термінів); 2) загальнолінгвістичні методи: суцільного вибору (для формування реєстру термінів), аналізу словникових дефініцій (для визначення, опису, уточнення значень термінів), етимологічного аналізу (для дослідження історії термінів), компонентного аналізу (для виокремлення семантичних груп термінів і лексико-семантичних відношень між ними); структурного аналізу (для розкриття словотвірних особливостей термінів); 3) перекладознавчі методи: семантичний, трансформаційний, комунікативний (для визначення оптимальних способів перекладу термінів галузі); 4) загальнонаукові методи: методи кількісних підрахунків, систематизації та класифікації, аналізу й синтезу, індукції і дедукції, узагальнення (дозволили провести системний опис досліджуваного матеріалу, установити основні напрями розвитку терміносистеми реабілітації у зіставляюваних мовах, сформулювати загальні висновки та перспективи подальших розвідок).

Дослідження проведено у шість етапів. На першому етапі проаналізовано лексикографічні праці та наукову літературу авторства провідних французьких та українських фахівців з реабілітації. На другому етапі здійснено відбір термінів для аналізу. На третьому етапі визначено підходи щодо понять *термін*, *термінологія* і *терміносистема* у сучасному мовознавстві, а також розглянуто трактування термінів для відтворення смислу поняття *реабілітація*. На четвертому етапі досліджено етимологію, структурні особливості та способи творення термінів (найменування професій; тестів, шкал і класифікацій; засобів та методів реабілітації); функціонування епонімів, топонімів, неологізмів, запозичень, аббревіатур; питання уніфікації та стандартизації термінів реабілітації; проблеми перекладу термінів галузі; критерії для укладення франц.-укр. та укр.-франц. словника. П'ятий етап роботи передбачав узагальнення отриманих результатів та формування висновків. Шостий, підсумковий етап – це редагування та публікація словника.

Таким чином, обрані методи дослідження дозволили розробити власну методику та провести зіставний аналіз лексико-семантичних, структурних та функціональних особливостей термінів реабілітації у французькій та українській мові, розробити їх етимологічну, словотвірну та тематичну класифікації, охарактеризувати типові способи перекладу термінів реабілітації з французької мови українською і навпаки, та укласти перекладний словник галузі.

Висновки до розділу 1

Реабілітація – це суспільно необхідне функціональне і соціально-трудове відновлення хворих та осіб з інвалідністю, що здійснюється комплексним проведенням медичних, психологічних, педагогічних, професійних, юридичних, державних, суспільних та інших заходів, за допомогою яких можна повернути осіб з інвалідністю до звичайного життя і праці, відповідно до їхнього статусу.

В Україні реабілітація набула особливої актуальності та значення з 2014 р., коли внаслідок війни на сході нашої держави щороку з’являється значна кількість людей з різними типами уражень, яких необхідно повертати до максимально можливих умов повсякденного життя та праці.

Терміном галузі реабілітації вважаємо слово або словосполучення, що позначає спеціальне фахове поняття цієї сфери, зміст якого відтворений у дефініції, і який є невід’ємною складовою частиною її терміносистеми.

Установлено, що терміносистема реабілітації охоплює терміни з медичної та соціально-психологічної реабілітації, фізичної реабілітації / терапії та ерготерапії, які стосуються чотирьох умовних груп: вад, порушень і захворювань, що впливають тим чи іншим чином на нормальне життя та діяльність особи; тестів, шкал і класифікацій, за допомогою яких їх діагностують; засобів і методів реабілітації та функціонального відновлення; найменування фахівців цієї сфери.

Серед фахівців галузі та філологів тривають дискусії щодо термінів, які використовуються для відтворення змісту поняття *реабілітація*. У франц. мові найточнішими вважаємо терміни *réadaptation* (f) та *rééducation* (f), тоді як в укр. мові, власне, *реабілітація*. Смысл зазначених термінів – повернення хворого або

особи з інвалідністю шляхом використання певного комплексу мір та заходів до праці та повсякденного життя, якщо це можливо, якщо ні – перекваліфікація, набуття навичок й пристосування до нових умов існування.

Сьогодні терміносистема реабілітації в якості предмету дослідження привертає все більшу увагу як українських та іноземних філологів, так і безпосередньо фахівців галузі. Оскільки існує вже достатня кількість різних за обсягом представлених термінів лексикографічних тлумачних галузевих праць у франц. та укр. мовах, на часі укладання перекладних словників.

Проаналізовані нами словники містять терміни з фізичної реабілітації / терапії, фізіотерапії, ерготерапії, кінезітерапії; назви порушень та вад, засобів і методів діагностики та відновлення чи перекваліфікації, масажу; найменування фахівців галузі; найпоширеніші професійні аббревіатури. У деяких словниках представлено терміни з анатомії, побуту осіб з інвалідністю, лікувально-профілактичної роботи. В окремих працях значну увагу приділено соціальним аспектам реабілітації та чинному законодавству цієї сфери.

У процедурі проведеного зіставного аналізу було виокремлено шість етапів дослідження терміносистеми реабілітації у франц. та укр. мовах, кожному з яких властивий свій комплекс методів. Обрані нами методи спрямовані на аналіз лексико-семантичних особливостей термінів реабілітації, зокрема, способів та моделей термінотворення та структурних характеристик, установлення етимології основних понять, функціонування епонімів, топонімів, запозичень, неологізмів та професійних аббревіатур, проблем уніфікації та стандартизації цієї терміносистеми, виявлення типових способів перекладу, укладення франц.-укр. та укр.-франц. словника галузі.

Основні результати, отримані в першому розділі, висвітлено в таких публікаціях: [52; 83–84; 89; 95; 98; 253].

РОЗДІЛ 2

ЕТИМОЛОГІЧНІ, ЛЕКСИЧНІ ТА СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕРМІНОСИСТЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ

У центрі особливої уваги дослідників перебувають чинники, що впливають на формування та розвиток галузевих терміносистем, сучасні процеси термінологічної деривації, лексикографічні та функціональні параметри спеціальної лексики. Терміносистема є одним із найважливіших шарів лексики сучасної української літературної мови, що вимагає комплексного аналізу термінологічних одиниць із врахуванням закономірностей розвитку лексичної системи мови, і набуває глобального значення в період становлення і функціонування української мови як державної [7, с. 5].

Вивчення лексичного складу мов і явищ лексичної семантики як в описовому, так і в історико-генетичному планах становило один з істотних напрямів розвитку мовознавства на усіх його етапах [103, с. 3]. Погоджуємося з думкою Л.А. Булаховського, що ділянкою інтенсивного словотворення у багатьох мовах є термінологічна лексика [22, с. 354].

На початку аналізу з'ясуємо, які саме терміни варто відносити до галузі реабілітації? Наприклад, у передмові до «Dictionnaire de kinésithérapie et réadaptation» (2007) автори зазначають: *“У термінології, зробити реєстр слів професійної сфери і наділити їх певним змістом може бути лише авантюрою. Йдеться про те, щоб дослідити знання і практики якомога ширше для того, аби ідентифікувати слова і поняття, які використовуються в конкретний історичний момент”*. І далі додають: *“Вибір термінів, які увійшли до словника, був об'єктом критичного аналізу, який виходив з принципів кількості слів і балансу між різними галузями з проблематики дослідження професії”* [343].

У «Dictionnaire du handicap» (2011) подано *“визначення і класифікації фізичних вад та хвороб, які їх спричиняють; основні елементи соціальної політики; характеристики виплат, закладів та спеціальних служб, а також*

права людей; фахівців, які працюють з неповносправними людьми; течії, навчальні методики, терапевтичні підходи та соціальні практики” [350, р. 7].

Тому, опираючись на твердження, що *“реабілітація є різнобічною та складною галуззю, яка охоплює всі проблеми особи з інвалідністю. Велика кількість слів є необхідною для того, щоб її описати, слів, які варто відібрати, чітко визначити та охарактеризувати”* [243], вибір термінів для аналізу був суб’єктивним, і залежав, насамперед, від розуміння цієї сфери як складного та багатоаспектного явища, для найменування процесів якого використовуються терміни із медичної та соціально-психологічної реабілітації, фізичної терапії та ерготерапії.

2.1 Виникнення термінів на позначення головних понять реабілітації

Етимологія – це, перш за все, пояснення слова через вияв його відношення до інших слів. Етимологія не обмежується поясненням окремих слів; вона вивчає ще історію груп споріднених слів, а також історію формантів, префіксів, суфіксів тощо [203, с. 239]. Дослідження етимології на різних історичних етапах дозволяє відслідкувати тенденції еволюції мови науки і її входження в культурний простір суспільства [161; 202].

Кожне наукове відкриття супроводжується новою назвою, яка належить до терміносистеми певної наукової галузі, а вже звідти наукове поняття переходить в інші мови світу, зберігаючи назву, придуману автором, або ж, навпаки, отримує свою, національну номінацію [114, с. 8]. Слідкувати за мовою науки, яка постійно змінюється, може лише та людина, яка працює в цій галузі, тобто безупинно взаємодіє з інформаційними потоками науки [152, с. 145].

І.В. Смуцинська говорить про те, що франц. мова, як будь-яка сучасна європейська мова, має багато термінів і розвинену терміносистему, яка формувалася протягом багатьох століть, починаючи з XVI ст., яке і вважається часом зародження французької термінології [200].

Історію терміносистеми реабілітації неможливо відділяти від розвитку самої галузі. Ж.-М. Віротінос зазначає, що *“історія реабілітації є великою за обсягом*

галуззю знань, яка охоплює поле обмеження (біологічні, людські та соціальні майбутні зміни травмованої людини) та поле професійних та інституційних практик, пов'язаних із реабілітацією та функціональним відновленням» [306].

Початок розвитку реабілітації відносимо до праці «Медична та хірургічна гімнастика або дослідження про користь руху або різноманітних вправ для тіла і відпочинку для лікування захворювань» (*«Gymnastique médicale et chirurgicale ou essai sur l'utilité du mouvement ou des différents exercices du corps et du repos dans la cure des maladies»*), яку у 1780 р. опублікував д-р К.-Ж. Тіссо (С.-Ж. Tissot; 1747–1826). У ній він виклав власні ідеї щодо лікування, користі від прогулянок, різноманітних рухливих ігор, занять спортом, наголошував і на ролі відпочинку [262].

Важливе соціально-політичне значення медична реабілітація отримує в період Першої світової війни, в результаті якої дуже багато людей отримали фізичні каліцтва. У 1917 р. в паризькому госпіталі Сальпетрієр (Salpêtrière) відкривається відділення функціонального відновлення. Згодом, у 1942 р. Ж. Парізо (J. Parisot; 1882–1967), один зі співзасновників Всесвітньої організації охорони здоров'я, створює «Комісію з перекваліфікації осіб з фізичними вадами» (*«Commission de reclassement des diminués physiques»*), мета якої полягає у тому, щоб полегшити існування робітників під час гітлерівської окупації [239].

Після Другої світової війни⁹ тисячі осіб з інвалідністю дають новий імпульс розвитку реабілітаційної медицини у світі, яка починає включати в себе також суспільну та соціальну складові [151; 304]. Г. Раск, який заснував у складі Медичного центру Нью-Йоркського університету спеціальний реабілітаційний інститут, що згодом почав носити його ім'я, завжди розглядав медичну реабілітацію як комплексну проблему, яка охоплює надзвичайно великий спектр питань. Таким чином, реабілітація започатковувалася як допомога особам з

⁹ Варто зазначити, що ще 1944 р. у Франції засновано «Національну Федерацію Асоціацій Медичного контролю пацієнтів після лікування» (*«Fédération Nationale des Associations de Postcure»*). У 1951 р. ця організація змінює свою назву на «Національну Федерацію Асоціацій Медичного контролю пацієнтів після лікування, функціонального та професійного відновлення неповносправних людей» (*«Fédération Nationale des Associations de Postcure, de rééducation fonctionnelle, professionnelle des diminués physiques»*) [258, p. 12].

набутими і вродженими вадами, суть якої зводилася до створення належних умов та пристосування до життя цих людей [151, с. 11].

У 1951 р. з ініціати́ви Ж. Парізо в Нансі у Франції створено тристоронню комісію, куди увійшли медичний факультет (faculté de médecine), регіональна каса соціального страхування (caisse régionale de sécurité sociale) та регіональний госпітальний центр (centre hospitalier régional). Наслідком її роботи стало заснування у 1954 р. *Регіонального Інституту Реабілітації (Institut Régional de Réadaptation)* [239; 295]. 26.03.1952 р. створено Товариство фізичної медицини (Société de médecine physique) з ініціати́ви М. Пейон (M. Peillon), П. Жоанона (P. Joannon) та І. Легран-Лямблін (Y. Legrand-Lambling), яке стане у 1960 р. **«Французьким товариством фізичної медицини та функціональної реабілітації» («Société française de médecine physique et de réadaptation fonctionnelle»)**, відомим нині за аббревіатурою **SOFMER**¹⁰ [52; 239; 295].

Що ж стосується України¹¹, вважаємо, що перші кроки до формування фізичної реабілітації як самостійної освітньо-професійної галузі почав здійснювати Львівський державний інститут фізичної культури, де з 1994 р. розпочалась співпраця із Канадським агентством міжнародного розвитку та трьома університетами Канади [77].

У 1997 р. у ЛДІФК розроблено кваліфікаційну характеристику професії **«Фахівець фізичної реабілітації»**, яку було затверджено наказом голови Державного комітету України з фізичної культури і спорту. Через рік до класифікатора спеціальностей¹² в Україні було внесено запис **«Фахівець з фізичної реабілітації»** [36, с. 42].

¹⁰ Додамо, що у 1963 р. засновано «Європейську Федерацію Фізичної та Реабілітаційної Медицини» / «Fédération Européenne de Médecine Physique et de Réadaptation» / англ. «European Federation of Physical Medicine and Rehabilitation» / «EFPMR», а у 1964 р. Д. Фіандезіо (D. Fiandesio) з Італії створив науковий журнал *«Europa Medicophysica»*, нині відомий як *«European Journal of Physical and Rehabilitation Medicine»* [241, р. 593].

¹¹ Зазначимо, що «Українське товариство фізичної та реабілітаційної медицини» / «УТФРМ» створено лише у червні 2014 р. Ця громадська організація об'єднала провідних фахівців у галузі медичної реабілітації, фізіотерапії, лікувальної фізкультури у 18 регіонах України та зараз налічує понад 500 осіб. 6.9.2015 р. на Генеральній асамблеї Секції та Ради з Фізичної та Реабілітаційної Медицини Європейського Союзу Медичних Спеціалістів та Європейського Товариства фізичної та реабілітаційної медицини, УТФРМ було одногосно прийнято до цих двох європейських професійних організацій [34, с. 13].

¹² Детальніше див. розділ «Творення термінів для найменування професій галузі».

Отже, питання, які стосуються етимології термінів реабілітації, розглянуті у працях французьких та українських науковців. К. Амоне разом зі співавторами у статті «Aux origines de la réadaptation» (2005) аналізує терміни *réadaptation (f)* / реабілітація, *réadaptation (f) fonctionnelle* / функціональна реабілітація, *rééducation (f)* / 1.відновлення (втрачених функцій), 2.реабілітація та *handicap (m)* / 1.неповносправність, 2.інвалідність, 3.вада, 4.обмеження працездатності [269]. В його одноосібній статті «La douleur et le handicap» (2005) увага сконцентрована також на понятті *handicap (m)* [266].

У франц. мові термін *réadaptation (f)* (утворено від лат. префікса *re* – знову та дієслова *adapto, āvī, ātum, āre* – *адаптувати*), як було вже зазначено, уперше з'являється у словнику Le Nouveau Petit Robert у 1897 р. [269]. Ми припускаємо, що терміносистема реабілітації у франц. мові фактично розпочала свій розвиток з кінця XVIII ст., коли д-р К.-Ж. Тіссо написав згадану вище¹³ працю у 1780 р. З того часу походить термін *gymnastique (f) médicale*. Г.М. Поликарпова і Л.В. Суркова зазначають, що його український еквівалент *лікувальна фізична культура / ЛФК* уперше було використано у статті д-ра Б.М. Шимшелевича (1928¹⁴), в якій доведено, що він відповідає глибокому розумінню загальних процесів реабілітації організму людини та дії (профілактичній та лікувальній) фізичних вправ [72, с. 12].

В.М. Мухін справедливо говорить про те, що XIX ст. відзначилось становленням шведської системи лікарської гімнастики П.Г. Лінга (P.H. Ling; 1776–1839), який заснував у 1813 р. у Стокгольмі (Швеція) перший в Європі інститут гімнастики і масажу [151, с. 6]. Термін *gymnastique (f)* / *гімнастика* походить з лат. мови (*gymnastica ars* – *гімнастична майстерність*), куди він був запозичений з грец. γυμνός → голий, у зв'язку зі звичаєм давніх греків виконувати гімнастичні вправи голими [318, т. 1, с. 514]. Французький термін фіксується у XIV ст. [348]. В укр. мову потрапив з лат. через німецьке посередництво [318, т. 1, с. 514]. Додамо, що П.Г. Лінг створив нині надзвичайно популярну *шведську*

¹³ «Gymnastique médicale et chirurgicale ou essai sur l'utilité du mouvement ou des différents exercices du corps et du repos dans la cure des maladies».

¹⁴ В.М. Мухін подає 1928 р. [151, с. 9]

стінку / *espalier (m) suédois* (синонімом до терміна є запозичення зі швед. *ribbstol*). Крім цього, він розробив також *шведську гімнастику* / *gymnastique (f) suédoise* та *шведський масаж* / *massage (m) suédois*.

Французький термін *ergothérapie*¹⁵ (f) / *ерготерапія* / *окупаційна терапія* уперше зафіксовано у 1913¹⁶ р. [248]. Його також утворено від слів грецького походження *έργο* – праця та *θεραπεία* – терапія. Термін трактують як “*traitement de rééducation et de réadaptation qui a pour but de préserver l'autonomie des personnes en situation de handicap (temporaire ou définitif) par des activités adaptées*” – “*реабілітаційне лікування, що має на меті зберегти автономію осіб з інвалідністю (тимчасовою або ж остаточною) адаптивними видами діяльності*” [348; 240].

Ерготерапія – це найважливіша складова частина медичної і соціальної реабілітації, яка використовує сукупність засобів, форм і методів педагогіки, психології, лікувальної фізичної культури, оздоровчої фізичної культури і спорту, масажу, природних і преформованих факторів природи. Сьогодні у літературі з реабілітації усе частіше можна зустріти термін **ерготерапія**, який поступово витісняє термін *трудо́терапія* [137, с. 175].

Таким чином, **ерготерапія** – це зцілення через діяльність. В наші дні ерготерапію можна розглядати як новий етап розвитку трудотерапії, який заснований на комплексному підході до пацієнта з використанням знань з психології, педагогіки, соціології, біомеханіки і фізичної терапії. У ерготерапії “зайнятість” (англ. “*occupation*”) розуміють як різні види діяльності, які трапляються в житті кожної людини і надають їй сенс [137, с. 179]. Питанням терміносистеми ерготерапії присвячено праці С. Меєр [287–288].

Французький термін *physiothérapie (f)* зафіксовано у 1903 р. [348]. Термін утворено від грец. *φυσικός* – природний та *θεραπεία* – терапія. На початку ХХ ст. формується як медична наука фізіотерапія, в 1905 р. у Льєжі (Бельгія) відбувся

¹⁵ Одним з основоположників ерготерапії був французький психіатр Ф. Пінель (Ph. Pinel; 1745–1826). Він запропонував можливість повернення психічно хворих людей до нормального життя за допомогою виконання певного трудового завдання [137, с. 175].

¹⁶ [348] подає 1911 р.

медичний конгрес фізіотерапевтів [151, с. 8]. Термін **physiatrie (f)** зафіксовано у 1986 р. [348]. Термін походить від англ. *physiatrics*, нім. *Physiatrie (f)*, що утворено, відповідно, від грец. *φυσικός* – природний та *ἰατρός* – лікар [348].

Французький термін **handicap (m)** англійського походження – *hand in cap* / франц. *la main dans le chapeau* / укр. буквально *рука у капелюсі*. Термін офіційно увійшов у франц. мову в 1913 р. [270]. Він виник у XVII ст. Існував своєрідний вид спорту, коли суперники пропонували один одному щось для обміну. Суддя, якого обирали спільно два партнери, фіксував вартість, яку потрібно було додати, щоб зрівняти ціну речей для обміну. Відповідну суму грошей клали в капелюх (англ. *cap*). У 1827 р. термін почав використовуватись у франц. мові відносно кінних перегонів: щоб зробити їх непередбачуваними, сильним коням прив'язували додатковий вантаж. З'явилося поняття *égalisation des chances* / *вирівнювання шансів*. Саме у такому значенні термін **handicap (m)** зафіксовано у словнику Littré у 1877 р. [270].

З 1950-х рр. термін **handicap (m)** увійшов у реабілітацію: *déficience (f) physique ou mentale* → *handicapé (m)*; *handicap (m) physique* → *infirmité (f)*, *invalidité (f)*; *handicap (m) mental* → *déficience (f) [intellectuelle]*; *handicap (m) psychique* → *maladie (f) [mentale]*; *handicap (m) moteur, sensoriel, auditif, visuel*; *handicap (m) léger, profond, sévère* [348; 254; 268; 270; 272]. У 1957 р. термін використовують у “текстах закону щодо неповносправних працівників” / “*les textes de loi sur les travailleurs handicapés*” [269] і закону від 30.6.1975 р. “на користь неповносправних людей” / “*en faveur des personnes handicapées*” [239].

Ж. Моне у своєму дисертаційному дослідженні «*Émergence de la kinésithérapie en France à la fin du XIXème et au début du XXème siècle. Une spécialité médicale impossible. Genèse, acteurs et intérêts de 1880 à 1914*» (2003), яке стосується виникнення і становлення кінезітерапії у Франції, розглядає етимологію термінів **massage (m)** / масаж, **massothérapie (f)** / лікувальний масаж, **kinésithérapie (f)** / кінезітерапія, **cinésiologie (f)** / кінезіологія, **masso-kinésithérapie (f)** / лікування масажем у поєднанні з лікувальною фізичною культурою,

rééducation (f) / 1.відновлення (втрачених функцій), 2.реабілітація, *mécanothérapie* (f) / механотерапія [290].

Науковець пише, що французький термін *massage* (m) офіційно прийнятий з початку XIX ст., коли паралельно також вживалася назва *massement* (m), та аналізує точки зору Ж. Естрадера (J. Estradere; 1833–1919), Е. Даллі (E. Dally; 1833–1887), Ж. Дюжардена-Бомеца (G. Dujardin-Beaumetz; 1833–1895) з приводу використання термінів *massage* (m) / масаж, *massothérapie* (f) / лікувальний масаж та *manipulations* (f, pl) *thérapeutiques* / терапевтичні маніпуляції [290].

Електронний словник «Le Petit Robert» (2012) указує на те, що термін *massage* (m) з'явився у 1812 р. [348]. Укр. термін *маса́ж* був запозичений із франц. мови [318, т. 3, с. 406]. Походження французького терміна достеменно невідоме, його пов'язують з грецьким *massein* (presser dans les mains – стискувати в руках) або арабським *matz* (frotter doucement – обережно терти), або ж *masah* чи *mass'h*, санскритський корінь *makch* (1779), чи давньоєврейським *massesh* (palper – прощупувати) [290 р. 55; 318, т. 3, с. 406]. Термін офіційно прийняли на початку XIX ст., також використовувалося слово *massement* (m).

Вважають, що масаж з'явився у Франції під час походу Наполеона Бонапарта в 1799 р.; можливо, він походить від традиції єгиптян після купання розтирати собі тіло (*matz*, як вже було зазначено вище, означає *терти, розтирати*) [290, р. 55]. У 1863 р. д-р Ж. Естрадер написав дисертацію, присвячену масажу, і, таким чином, розробив наукове підґрунтя використання цього методу [290, р. 56].

Додамо, що він розділяв масаж на: *massage* (m) *hygiénique* / гігієнічний масаж, спрямований на здорове тіло, та *massage* (m) *thérapeutique* / терапевтичний масаж, спрямований на хворе [290, р. 56]. Ж. Моне зазначає, що д-р Е. Даллі (1871) віддавав перевагу терміну *manipulations* (f, pl) *thérapeutiques*, а д-р Ж. Дюжарден-Бомец – *massothérapie* (f) (1886), для найменування застосування масажу при захворюваннях [290, р. 56].

Французький термін *kinésithérapie* (f) / кінезітерапія уперше зафіксовано у 1847 р. у праці К.А. Георгії (C.A. Georgii; 1808–1881) «Кінезітерапія або лікування

захворювань рухом відповідно до методу Лінга» / «Kinésithérapie ou traitement des maladies par le mouvement selon la méthode de Ling» [298]. Термін походить від грец. κίνησις – рух та θεραπεία – терапія [348]. К.А. Георгії тлумачив термін як “*traitement des maladies de l’appareil de soutien par des mouvements imposés combinés au massage*” – “лікування захворювань опорно-рухового апарату рухами, які змушували виконувати, у поєднанні з масажем” [290, р. 60]. Д-р Ж. Дюжарден-Бомец використовував цей термін для найменування “*gymnastique thérapeutique adaptée aux traitements des maladies*” / “лікувальної гімнастики, пристосованої для терапії хворіб” [290, р. 60].

Електронний словник «Le Petit Robert» (2012) сьогодні тлумачить термін **kinésithérapie (f)** як “*emploi thérapeutique des mouvements de gymnastique et des diverses formes de massages*” – “терапевтичне використання рухів гімнастики та різних видів масажу” [348]. У «Dictionnaire de kinésithérapie et réadaptation» (2007) подано таке визначення: *traitement de la gestuelle humaine par le mouvement* – лікування людських жестів за допомогою руху [343, р. 274].

У розвідці англ. мовою «Лінг, Брантінг, Георгії чи Даллі: Хто був справжнім творцем терміна кінезіологія?» / «Ling, Branting, Georgii, or Dally: Who was the real father of Kinesiology?» / Р. Ренсон (R. Renson) досліджує ім'я автора терміна **кінезіологія** [298]. У 1857 р. родиною Даллі (Dally), батьком і сином, був запропонований франц. термін **cinésiologie (f)** або ж **kinésiologie (f)** / **кінезіологія** для того, щоб об'єднати усі знання, які відносяться до руху і вправ для тіла [290, р. 61]. Термін утворено від грец. κίνησις – рух та λόγος – слово; мова; мовлення; наука. На думку батька і сина Даллі, термін **cinésithérapie (f)** коректніший, аніж **kinésithérapie (f)**. Фахівець з гімнастики Н. Лесн (N. Laisne; 1811–1896) віддавав перевагу терміну **kinésithérapie (f)** [290, р. 61; 289].

Зазначимо, що термін **kinésithérapie (f)** викликає суперечки серед наукового світу, професори медичного факультету у Парижі віддають перевагу **cinésithérapie (f)**, однак використання терміна не прийняте д-ром О. Стапфером (H. Stapfer; 1848–1913) [290, р. 61; 289]. У 1891 р. О. Стапфер відкидає терміни **massothérapie (f)** та **gymnastique (f)**, і пропонує **kinésithérapie (f)**, творцем якого

себе вважає, хоча насправді є лише *père adoptif* (усиновлювачем) [290, р. 61]. Він представив термін ***kinésithérapie (f)*** відомому еленісту Перро (Perrot), та отримав від нього пораду без вагань вживати цей термін [290, р. 61; 289].

Варто звернути увагу на те, що лише у 1996 р. сформовано визначення терміна ***masso-kinésithérapie (f)***: “*les actes réalisés de façon manuelle ou instrumentale, notamment à des fins de rééducation, qui ont pour but de prévenir l’altération des capacités fonctionnelles, de concourir à leur maintien et, lorsqu’elles sont altérées, de les rétablir ou d’y suppléer*” – “дії, які виконуються за допомогою рук або певних інструментів, особливо з реабілітаційною метою, що мають на меті попередити погіршення функціональних здібностей, сприяти їх підтримці, і, коли вони погіршились, їх відновлювати або замінювати” [290, р. 62]. Таким чином, термін ***masso-kinésithérapie (f)*** / лікування масажем у поєднанні з лікувальною фізичною культурою об’єднує масаж та гімнастику [290, р. 62].

У середині XIX ст. з’являється поняття ***mécanothérapie (f)*** (1857) / механотерапія для найменування лікування фізичними вправами за допомогою спеціальних апаратів [290, р. 65]. Точно спрямовані та суворо дозовані рухи, метою яких є відновлення рухливості у суглобах і зміцнення сили м’язів, діють локально на тканини, підсилюють лімфо- і кровообіг, збільшують еластичність м’язів і зв’язок, повертають суглобам властиву їм функцію [151, с. 95]. Електронний словник «Le Petit Robert» (2012) зафіксує термін у 1901 р. у значенні “*traitement des maladies par des appareils mécaniques exerçant le corps à certains mouvements*” – “лікування захворювань за допомогою механічних апаратів, які тренують тіло певними рухами” [348]. Термін утворено від грец. μηχανή – машина, механізм та θεραπεία – терапія [248].

Варто виокремити роль французьких науковців, адже вони запропонували низку ключових сучасних термінів, серед яких, зокрема, ***kinésithérapie (f)*** / кінезітерапія та ***cinésiologie (f)*** / кінезіологія. Додамо, що французький лікар Н.А. де Буарегар (N.A. de Boisregard; 1658–1742) створив термін ***orthopédie (f)*** / ортопедія у 1741 р. на основі двох грецьких слів: *ορθός* – прямий, правильний, та *παιδεία* – виховання, навчання, освіта, культура [318, т. 4, с. 215].

Розглянемо ще кілька прикладів, які підтверджують те, що більшість сучасних термінів на позначення основних понять реабілітації уперше зафіксовано у XIX ст. Отже, французький термін **orthophonie (f)** (1828)¹⁷ (утворено від грец. ορθός – прямий та φωνή – голос) у значенні “*discipline thérapeutique visant au diagnostic et au traitement des troubles de la voix, du langage oral et écrit – лікувальна дисципліна, що має на меті діагностику та лікування порушень голосу, усного мовлення та письма*” [348] / **ортофонія**; французький термін **hydrothérapie (f)** (1840) (утворено від грец. υδρο – вода та θεραπεία – терапія) у значенні “*emploi thérapeutique de l’eau sous toutes ses formes (bains, douches, enveloppements, affusion, irrigation, etc.)*” – “*терапевтичне використання води в усіх її формах (ванни, душі, укутування, обливання, промивання тощо)*” [348] / **гідротерапія**; французький термін **thermalisme (m)** (1845) (утворено від лат. thermae, āgum, f – теплі купальні, що запозичено з грец. θερμός – теплий) у значенні “*science de l’utilisation et de l’exploitation des eaux minérales*” – “*наука про використання мінеральних вод*” [348] / **термалізм**; французький термін **électrothérapie (f)** (1857)¹⁸ (утворено від грец. ήλεκτρο – бурштин та θεραπεία – терапія) у значенні “*emploi des courants électriques continus ou alternatifs comme moyen thérapeutique*” – “*використання постійного або змінного електричного струму як лікувального засобу*” [248] / **електротерапія**; французький термін **thalassothérapie (f)** (1865) (утворено від грец. θάλασσα – море та θεραπεία – терапія) у значенні “*usage thérapeutique de l’eau de mer, du climat marin*” – “*терапевтичне використання морської води, морського клімату*” [348] / **таласотерапія**; французький термін **balnéothérapie (f)** (1865) (термін утворено від лат. balneum, ī, n – ванна та грец. θεραπεία – терапія) у значенні “*traitement médical par les bains*” – “*лікування ваннами*” [348] / **бальнеотерапія**.

Раніше з’явилися такі слова: французький термін **attelle (f)** (1155) (утворено від народної лат. astele – дошка → āssula, ae, f – тріска) у значенні “*planchette, plaque plus ou moins rigide, destinée à maintenir immobile, en bonne position, un*

¹⁷ Сайт <http://www.cnrtl.fr/etymologie/> подає 1855 р.

¹⁸ У значенні “метод” термін фіксується у 1855 р. [290, р. 67].

membre atteint de fracture ou endommagé” – “дошка, планка більш-менш тверда, призначена для підтримки у нерухомому стані, у правильній позиції, кінцівки, ураженої переломом чи пошкодженої” [348] / **шина**. Укр. термін **шина** запозичено з нім. [318, т. 6, с. 416]; франц. термін **exercice (m)** (XIII ст.) (утворено від лат. exercitium, ī, n – вправа) у значенні “*action ou moyen d’exercer ou de s’exercer (en vue d’entretenir ou de développer des qualités physiques ou morales)*” – “дія або спосіб тренувати чи тренуватися (з метою підтримки або розвитку фізичних або моральних якостей)” [348]. Український термін **вправа**, очевидно, запозичений з пол. мови [318, т. 1, с. 432]. Французький термін **amputation (f)** (1478) (утворено від лат. дієслова amputo, āvī, ātum, āre – відрізати) у значенні “*opération chirurgicale consistant à couper un membre, un segment de membre, une partie saillante*” – “хірургічна операція, щоб полягає у відрізанні кінцівки, сегменту кінцівки, живої частини” [348]. Укр. термін **ампутація** запозичено з нім. мови, куди він потрапив з лат. [318, т. 1, с. 68]; французький термін **douche (f)** (1581) (утворено від doccia, італ. doccia – водопровідна труба, що, ймовірно, походить від лат. ductio, ōnis, f / conduite d’eau, ductionem – відведення води, очищення, від лат. дієслова dūco, dūxī, ductum, ere – вести, тягнути) у значенні “*projection d’eau en jet ou en pluie qui arrose le corps et produit une action hygiénique*” – “проекція потоку води, що поливає тіло і здійснює гігієнічний вплив” / **душ**. Український термін **душ** запозичено з франц. мови [318, т. 2, с. 150]; французький термін **canne (f)** (XIII ст.) (утворено від лат. canna, ae, f – тростина) фіксуємо у значенні “*tuyau*” – “трубка”. У 1596 р. з’являється значення “*bâton léger sur lequel on s’appuie pour marcher*” – “легенька палиця, на яку опираються, щоб йти” [348] / **ціпок**. Український термін **ціпок** (утворено від *цп* – велика палиця), можливо, походить з грец., лат., готської, давньоіндійської або старослов’янської мов [318, т. 6, с. 259]; французький термін **béquille (m)** (1611) (утворено від лат. beccus, ī, m – дзьоб) у значенні “*bâton surmonté d’une traverse sur laquelle on appuie l’aisselle ou la main pour se soutenir lors de la marche*” – “палиця, яка закінчується переладиною, на яку опираються під пахвою або рукою щоб себе підтримати під час ходьби” [348] / **милиця**. Український термін

милиця, можливо, походить з фіно-угорських мов [318, т. 3, с. 459]; французький термін **prothèse (f)** (1695) (утворено від грец. πρόθεσις – приставлення, додавання, приєднання) фіксуємо у значенні “*remplacement artificiel d’un organe qui a été enlevé*” – “штучна заміна втраченого органу” [348] / **протез**. Укр. термін **протез** запозичено з франц. мови [318, т. 4, с. 609]. Франц. термін **corset (m)** (1239) (демінутивне від corps – тіло, що походить від лат. corpus, oris, n – тіло) у значенні “*sorte de surcot d’homme*” – “щось на зразок верхнього одягу людини”, а вже у 1824 р. фіксуємо у значенні **corset (m) orthopédique / ортопедичний корсет** [248]. В укр. мову термін **корсет** запозичено з франц. мови [318, т. 3, с. 44].

Розглянемо також етимологію терміна **інвалід**. Український термін **інвалід** запозичений з нім. чи франц. мов, куди він потрапив з лат. (invalidus, a, um – слабкий, -а, -е; хворий, -а, -е) [318, т. 2, с. 301]. Французький термін **invalidé (m, f)** у значенні прикметника “*qui n’est pas valable*” – “непридатний” з’являється у 1515 р., а вже у 1678 р. у значенні іменника “*soldat qui n’est plus en état de servir ou de travailler*” – “солдат, який більше не в стані служити або працювати” [248]; французький термін **infirmé (1247)** (утворено від лат. infirmus a, um – слабкий, -а, -е), з’являється у 1539 р. у значенні “*faible, physiquement ou moralement*” – “фізично або морально слабкий”; у XVIII ст. фіксуємо значення “*qui est atteint d’une ou plusieurs infirmités (spécialement d’infirmités incurables)*” – “уражений однією або багатьма недугами (особливо невиліковними)” [348]; французький термін **mutilé, e (m, f)** (утворено від дієслова mutiler, яке зафіксоване у 1334 р. і походить від лат. mutilo, āvī, ātum, āre – калічити) у значенні “*personne qui a subi une mutilation, généralement par fait de guerre ou par accident*” – “людина, яка зазнала каліцтва, як правило внаслідок війни чи нещасного випадку”, виникає у 1834 р. [348]. Дієслово **mutiler (1334)** з’являється зі значенням “*priver (un être humain, un animal) de son intégrité physique par une mutilation, une grave blessure*” – “позбавляти (людину чи тварину) її фізичної цілісності через каліцтво, важку травму” [348].

Отже, бачимо, що терміни для найменування основних понять реабілітації у франц. мові походять з лат. та грец. мов. Ключові поняття формуються у XIX ст., однак, частина термінів у франц. мові виникає ще у Середньовіччі. Терміносистема реабілітації в укр. мові використовує терміни, які походять з лат., грец., франц. та інших мов.

2.1.1 Творення неологізмів у терміносистемі реабілітації. Швидкий розвиток медицини у XX ст. мав значний вплив на творення нових термінів у багатьох наукових галузях [285]. На думку французьких лінгвістів, найбільш “неогенним” було саме XX ст. [37, с. 37]. Відмінність у способах відтворення суспільною свідомістю процесів виникнення нових категорій об’єктивних реальностей і зникнення віджилих категорій, а також у темпах і характері становлення нових понять чи уявлень і відмирання застарілих уявлень послідовно проявляється і в співвідношенні процесів виникнення і відмирання відповідних лексичних одиниць у словниковому складі мови [103, с. 45].

Лексичні інновації з’являються в усіх мовах світу, але кількість їх і швидкість появи в тій чи іншій мові тісно пов’язані з рівнем суспільно-економічного і науково-технічного розвитку народу – носія цієї мови та досконалістю її власних словотворчих засобів [226, с. 169; 264].

Чим інтенсивніше розвивається певна галузь знання, тим швидше формується її поняттєвий апарат і тим активніше створюються лексичні одиниці, які закріплюють в мовних формах людської думки [7, с. 17]. Тому погоджуємося з твердженням Р.О. Будагова про те, що найчастіше поява нових слів нерозривно пов’язана з виникненням нових реалій, понять, з розвитком техніки і культури, з розширенням та збагаченням людських знань [16, с. 41].

Наприклад, у XX ст. зафіксовано такі терміни у галузі реабілітації: *cryothérapie* (f) (1907) (утворено від грец. κρύο – холод та θεραπεία – терапія) у значенні “traitement local par l’application du froid” – “місцеве лікування застосуванням холоду” [348] / *kpiomepania*; *marchette* (f) (1933) (утворено від дієслова *marcher* – ходити, з’являється у XII ст.: *poser le pied sur qqch.* – ставити

ногу на щось; від франкського *markôn* – позначати) у значенні “*trotteur*” – “ходунці” / **ходунці**; *psychomotricité* (f) (1952) (утворено від грец. *ψυχή* – душа та лат. *moveo*, *mōvī*, *mōtum*, *ēre* – рухати) зі значенням “*intégration des fonctions motrices et psychiques résultant de la maturation du système nerveux*” – “інтеграція рухових та психічних функцій, спричинена розвитком нервової системи” [348] / **психомоторика**; *lombostat* (m) (1962) (утворено від *lombes* – крижі та грец. *στάτος* – що підтримує) у значенні “*corset orthopédique rigide destiné à soutenir les vertèbres lombaires (hernie discale, lumbago)*” – “твердий ортопедичний корсет, призначений для підтримки поясничних хребців (при грижі міжхребцевого диску, люмбаго)” [348] / **спинно-крижовий корсет**; *déambulateur* (m) (1970) (утворено від дієслова *déambuler* – прогулюватись → лат. *deambulo*, *āvī*, *ātum*, *āre* – гуляти, зафіксовано у 1492 р.) у значенні “*appareil formé d’un cadre léger et stable sur lequel les personnes atteintes de troubles de la locomotion peuvent prendre appui pour se déplacer*” – “апарат, який складається з легкої і стабільної рами, на який особи з порушеннями руху можуть опертися для переміщення” [348] / **ходунці**; *orthèse* (f) (перед 1973) (утворено від грец. *ορθός* – прямий, за моделлю терміна *prothèse*) у значенні “*appareillage destiné à pallier une déficience fonctionnelle du système locomoteur, d’une articulation*” – “пристосування для покращення вади певної функції опорно-рухового апарату, суглобу” [348] / **ортез**; *handisport* (m) (1977) (утворено від *handicapé* – особа з інвалідністю та *sport*¹⁹ – спорт) у значенні “*sport pratiqué par les handicapés physiques*” – “спорт, яким займаються особи з інвалідністю” [348] / **інваспорт**; *aquagym* (f) (1984) (утворено від лат. *aqua*, *ae*, *f* – вода та *gymnastique* – гімнастика) у значенні “*gymnastique pratiquée en milieu aquatique artificiel*” – “гімнастика, якою займаються у штучному водному середовищі” [348] / **аквагімнастика**.

Питання словотвору неологізмів безпосередньо пов’язані з походженням нових слів. Залежно від того, чи є неологізм запозиченням з іншої мови, чи власним утворенням з морфематичних елементів мови, сформованим цілком

¹⁹ Французький термін «sport» (m) походить з англ. «disport» (1828), старофранцузького «desport», «déport» – «розвага» [348].

самостійно або за взірцем іншомовного слова як його калька, словотворча структура неологізму виявляє неоднаковий характер [103, с. 237].

Пам'ятаючи про дихотомію мови й мовлення, слід зауважити, що у кінцевому рахунку, неологізми відносяться до фактів мови, оскільки їх поява викликана не стільки експресивно-емоційними потребами індивідуума, скільки комунікативними, словесно детермінуючого нові предмети, явища, факти, поняття і так далі [106].

Мова реагує на всі зміни, що відбуваються у суспільній та індивідуальній свідомості, та, відповідно, відображає їх [110, с. 88; 277]. Наприклад, неологізм *handicapologie (f)* (handicap + терміноелемент грец. походження λόγος – слово; мова; мовлення; наука) / “ensemble des connaissances sur le handicap, incluant les aspects corporels, fonctionnels (capacités) et situationnels” – “сукупність знань про обмеження, включаючи тілесні, функціональні (здатності) і ситуаційні аспекти” / “наука про неповносправність” [259]. За такою ж моделлю утворено *réadaptologie (f)* (réadaptation + терміноелемент грец. походження λόγος – слово; мова; мовлення; наука) – “science relative aux processus de réadaptation fonctionnelle” / “наука, яка стосується процесів функціональної реабілітації” [343, р. 445] / *реабілітологія*. А.С. Медведев визначає реабілітологію як науку, що вивчає фундаментальні закономірності, механізми та умови процесу одужання і відновлення втрачених під час хвороби функцій організму [141, с. 23].

Нове слово як знак рухається в концептуальній сфері до того часу, поки не закріплюється за якою-небудь вільною ділянкою у ній – концептуальним неологізмом, або неологізмом-невидимкою. З цього моменту значення слова стає невивідним з його компонентів, і неологізм з'являється у повному значенні [206, с. 114].

Тобто, нове значення ніколи не виникає на порожньому місці, воно повинно опиратися на попереднє значення, яке частково утримується у новому. Зі складу попереднього значення при цьому виділяється ознака, опосередкований перехід до значення, яке зароджується, і яка виступає у ролі його “представника” [74, с. 88; 111].

Виникнення будь-якого суспільно важливого предмета чи явища, раніше невідомого, чітко фіксується в суспільній свідомості, і суспільне усвідомлення наявності нового предмета чи явища, незалежно від темпів його поширення в суспільному житті чи темпів його пізнання різними групами членів суспільства, в принципі починається з моменту раптового переходу від небуття до наявності [103, с. 44].

Сьогодні, внаслідок широкого застосування інформаційних технологій (зокрема, комп'ютерної техніки, планшетів та смартфонів) стрімко поширюється **телемедицина** – “напрямок розвитку інформатизації медицини, який передбачає використання сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій для дистанційної діагностики та лікування захворювань, надання допомоги в надзвичайних та екстрених ситуаціях, підвищення кваліфікації медичних працівників” [177]. В 2005 р. Всесвітня організація охорони здоров'я прийняла Резолюцію WHA58.28 «eHealth / Електронна система охорони здоров'я», яка регламентує використання телемедицини в глобальному масштабі [33, с. 60].

Термін **телемедицина**, точніше **телемедична техніка (telemedical technique)**, уперше з'являється у статті Р. Мерфі та К. Берда, яка була опублікована у журналі «American Review Respiratory Diseases» у листопаді 1970 р. [33, с. 15].

У 1905 р. професор В. Ейнтховен (W. Einthoven), винахідник електрокардіографії з Нідерландів, здійснив трансляцію нормальної електрокардіограми з власної домашньої лабораторії в університетську клініку на відстань 1,5 кілометра з використанням телефонного кабелю. Саме він уперше використав лат. компонент **tele-** для позначення дистанційності медичної допомоги. Винайдену систему назвав **телекардіограмою (telecardiogramme)**. Тому 1905 р. можна вважати роком зародження телемедицини у сучасному розумінні слова [33, с. 14, 24].

У франц. мові виникають такі терміни: **télé médecine (f)** – “utilisation des TIC pour l'offre de services de santé à distance” / “використання інформаційних та комунікаційних технологій для надання медичних послуг на відстані”; **télésanté (f)**

– “englobe une définition plus élargie de la santé, incluant des programmes qui n’impliquent pas nécessairement un patient” / “охоплює розширене визначення системи охорони здоров’я, включаючи програми, які необов’язково залучають пацієнта”; ***e-santé (f)*** – “offre de services de santé supportée par des technologies et processus électroniques; cela inclut aussi l’accès à l’information sur la santé” / “пропозиція медичних послуг, яка підтримується електронними технологіями та процесами; містить також доступ про інформацію щодо здоров’я”; ***m-santé (f)*** – “le terme a émergé du terme *e-santé* avec l’évolution des technologies de communication mobiles” / “термін з’явився на основі терміна *e-santé (f)* з розвитком комунікаційних мобільних технологій”; ***télésurveillance (f)*** – “fait référence aux activités qui utilisent l’information vidéo, audio ou autre information numérique pour surveiller l’état de santé du patient à distance, afin de l’orienter rapidement vers les ressources appropriées ou pour modifier le programme ou le service offert” / “звертається до видів діяльності, які використовують відео, аудіо чи іншу цифрову інформацію, щоб слідкувати за станом здоров’я пацієнта на відстані, аби швидко його зорієнтувати до необхідних ресурсів або змінити програму чи запропоновану послугу” (цит. за: [274]).

Д. Кайрі у статті «Télééducation, téléadaptation et e-santé: définition, évolution et diversité des points de vue sur ces concepts» (2017) зазначає: «Протягом останніх кількох років спостерігаємо зростаючий інтерес до використання інформаційних та комунікаційних технологій у реабілітації в науковій літературі» [274].

У цій розвідці розглянуто значення терміна ***téléadaptation (f)*** / ***télééducation (f)***: “l’offre des services de réadaptation / rééducation fournis à distance à l’aide des TIC”, тобто “**телереабілітація** – це пропозиція реабілітаційних послуг за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій” [274]. Цікавою є думка Д. Кайрі про те, що англійський термін *telerehabilitation* перекладають франц. мовою як ***télééducation (f)***, коли мова йде про проекти, над якими працюють в Європі, або ж ***téléadaptation (f)***, коли мови йде про проекти з Канади [274]. Розвиток телереабілітації та електронної системи охорони здоров’я

дозволить спростити та інтенсифікувати способи втручання та дії стосовно осіб, яких це стосуватиметься [278, р. 4; 271; 282; 294; 296; 300].

В укр. мові використовують також термін **телереабілітологія**, який означає “співпрацю і взаємодію через Інтернет наукових центрів з ціллю обміну ідеями, результатами досліджень, отримання безпосереднього доступу до інформаційних та наукових баз у сфері реабілітології; розробку нових телереабілітаційних технологій і способів їх використання; апробацію телереабілітаційних технологій та оцінку їх ефективності стосовно окремих медичних закладів та дисциплін” [157, с. 83].

Телемедична реабілітація / телереабілітація стосовно пацієнта – це здійснення реабілітаційного процесу під дистанційним управлінням та контролем лікаря-спеціаліста. Це достатньо складний комплекс різноманітних телемедичних процедур, найповніше описаний так званою «Моделлю процесів для телереабілітації» (J. Winter, 2000) [33, с. 381].

Продуктивність компоненту **télé-** підтверджується такими прикладами: **téléalarme (f)** – служба допомоги, яку викликають телефоном; **téléassistance (f)** – дистанційна медична допомога; **télécardiogramme (m)** – телеелектрокардіограма; **télécardiographe (m)** – телеелектрокардіограф; **télécardiographie (f)** – телеелектрокардіографія; **télécesiumthérapie (f)** – дистанційна гамма-терапія з використанням цезію; **télécobaltothérapie (f)** – телекобальтотерапія; **téléconsultation (f)** – дистанційна консультація; **télécuriethérapie (f)** / телерадіотерапія; **télédiagnostic (m)** – дистанційний діагноз; **téléenseignement (m)** – дистанційне навчання; **télégamma-thérapie (f)** – дистанційна гамма-терапія; **téléguidage (m)** – дистанційне управління; **téléirradiation (f)** – дистанційне опромінення; **téléradiogramme (m)** – телерентгенограма; **téléradiographie (f)** – телерадіографія; **téléradiokymographie (f)** – телерентгенокімографія; **téléradiologie (f)** – рентгенологія; **téléradioscopie (f)** – телерентгеноскопія; **téléradiothérapie (f)** / **téléœnthérapie (f)** – телерентгенотерапія; **téléstéréoradiographie (f)** – телестереорентгенографія; **téléthermométrie (f)** – телетермометрія; **télétravail (m)** – дистанційна організація праці [322; 333].

За останній час виникли такі поняття як-от: **Big data** (англ.) / Великі дані, **Data mining** (англ.) / інтелектуальний аналіз даних [293, р. 33–34]; **MSSanté / messagerie (f) sécurisée de santé** / захищені повідомлення про стан здоров'я [293, р. 7]; **robot (m) de rééducation** / робот для проведення реабілітації, **jeux (m, pl) sérieux** / ігри з навчальними цілями [293, р. 7–8]; **réalité (f) virtuelle** / віртуальна реальність [293, р. 51].

Отже, сучасні технології дедалі частіше починають з'являтися у реабілітації [261, р. 22]. Їх використання дозволяє урізноманітнювати вправи та може сприяти мотивації деяких користувачів, а також зменшити число третіх осіб, необхідних для проведення певної терапії, підвищувати інтенсивність, кількість повторень та час виконання вправи [261, р. 23].

Таким чином, у XX ст. у франц. мові продовжуються процеси словотвору у терміносистемі реабілітації в обох зіставляваних мовах, що пов'язуємо зі швидким розвитком галузі. На початку XXI ст. фіксуємо неологізми, творення яких зумовлене залученням у процес реабілітації сучасних технологій, що приводить до потреби їх найменування. Результати проведеного аналізу свідчать, що сьогодні у терміносистемі реабілітації в обох мовах неологізми становлять близько 5 %.

2.2 Основні моделі термінотворення у галузі реабілітації

Номінація тісно пов'язана з одним з етапів мислення – творення поняття – і передбачає виділення якої-небудь характерної риси, ознаки предмету чи явища для їхнього подальшого називання [75, с. 9]. Поняття є ядром, серцевиною значення терміна. Дізнатися значення терміна – це визначити зміст поняття, яке співвідноситься з цим терміном, виявити найважливіші ознаки, що виділяються в позначуваних поняттям однорідних предметах та явищах [75, с. 10].

На думку Р.І. Дудка, терміносистема як сукупність пов'язаних між собою термінів має бути складена із якомога меншої кількості терміноелементів. Функціонально доцільними є такі мікросистеми термінів, які відтворюють усі можливі зв'язки пізнаних явищ, а також мають достатню дериваційну потенцію.

Точність терміна – це якомога адекватніше співвідношення мовних висловів до предметів, станів та процесів відповідних галузей людської діяльності [59, с. 187]. Зазначимо, що лексичним ядром кожної терміносистеми є однокомпонентні терміни, які називають базові поняття і є найменуваннями первинних понять, що стали основоположними в певній сфері професійної діяльності [160, с. 64].

Компоненти, які виділяють у складі терміна, прийнято називати терміноелементами [209, с. 100]. Зв'язки між терміноелементами повинні однозначно виражати логічні зв'язки між поняттями [128, с. 51]. Тобто, оптимальною є та структура, якою володіє термін в реальній терміносистемі при умові, що склад його терміноелементів мінімально допустимий для цієї терміносистеми, а зв'язки між терміноелементами, як і при ідеальній структурі, однозначно виражають зв'язки між поняттями [128, с. 52].

Оманлива прозорість внутрішньої форми термінів ще не забезпечує повноцінної інформації про зміст позначуваного ним поняття. Вирішальним чинником у більшості випадків є міжнародна спеціалізація деяких терміноелементів, яка існує в науці [114, с. 46].

При визначенні терміноелемента потрібно назвати п'ять ознак: неподільність; відповідність поняттю, яке позначається або його ознаці; залежність від визначеної терміносистеми; залежність від терміносистеми або галузі знань, або суміжної чи базової галузі знань; здатність бути виділеним [128, с. 85].

В останній ознаці В.М. Лейчик вбачає відмінність терміноелемента від терміна: терміноелемент може бути частиною слова або залежним словом у словосполученні; термін ж представлений або словом, або словосполученням [128, с. 85].

Коренева морфема вміщує в собі основне поняття – поняття теми або змісту. Кореневі морфеми виконують у мові насамперед інформативну функцію, їх значення невивідне, нічим не зумовлене, а їх звукова оболонка (форма) перебуває в довільному, умовному зв'язку з позначуваним поняттям, а через нього з відповідним предметом або явищем об'єктивної дійсності. Для

конкретизації цього поняття мова використовує різні словотворчі засоби – суфікси, префікси, інтерфікси, що вносять у слово своє лексичне значення [226, с. 63; 22; 23; 210].

С.В. Гриньов-Гриневич пропонує зведену класифікаційну схему «Термінотворення», яка використовується для аналізу спеціальної лексики багатьох галузей.

1. Семантичні способи термінотворення:

- термінологізація загальноживаного значення слова: *signe (m)* – ознака → *симптом*;
- розширення значення загальноживаного слова: *fenêtre (f)* – вікно → *fenêtre (f) thérapeutique* – перерва [вікно] у лікуванні;
- метафоризація значення загальноживаного слова: *bec-de-lièvre (m)* – заяча губа → *bec (m)* – 1.морда, 2.дзьоб, *lièvre (m)* – заєць;
- метонімічне перенесення значення загальноживаного слова: *brise-pierres (m)* – літотриптор / апарат для літотрипсії → *briser* – розбивати, *pierres (f, pl)* – каміння;
- спеціалізація значення загальноживаного слова: *boue (f)* – грязь → *boues (f, pl)* – лікувальні грязі / пелоїди;
- міжсистемне запозичення лексем: *planche (f)* – дошка (наприклад, у будівництві) → *planche (f)* – планка [вправа];
- запозичення іншомовних лексем та терміноелементів: *terrarrainkur (m)* – *теренкур* (з нім.).

2. Морфологічні способи термінотворення:

- творення термінів за допомогою суфіксів: *orthésiste (m)* – ортезист;
- творення термінів за допомогою префіксів: *dysfonction (f)* – дисфункція;
- префіксально-суфіксальний спосіб творення термінів (парасинтез): *paragrammatisme (m)* – параграматизм;
- конверсія: *calmant* – заспокійливий → *calmant (m)* – заспокійливий засіб;
- усічення: *cal / calorie (f)* – калорія.

3.Синтаксичний спосіб термінотворення: *centre (m) de réadaptation* – реабілітаційний центр.

4.Морфологічно-синтаксичні способи термінотворення:

- словоскладання: *chirurgien-orthopédiste (m)* – хірург-ортопед;
- еліпсис: *traitement (m) palliative* – паліативне лікування → *palliatif (m)*;
- аббревіація: *FC / fréquence (f) cardiaque* – ЧСС / частота серцевих скорочень [49, с. 123].

Зауважимо, що такі способи термінотворення як конверсія та аббревіація є характернішими для терміносистеми реабілітації у франц. мові.

Розглянемо також визначення *словотворення* – це творення простих та складних слів за дериваційними правилами та словотвірними типами. Словотворення здійснюється за допомогою словотворчих засобів і залежно від їхнього характеру поділяється на словопородження (коли в акті творення похідного слова використовують афіксацію), основоскладання і словоскладання (якщо творення складних слів ґрунтується на поєднанні двох або й більше повнозначних одиниць), аббревіацію (коли похідні виникають внаслідок скорочення слів), конверсію (при переході слів з однієї частини мови в іншу) [218, с. 623].

У будь-якій галузі передусім можна виділити дві основні групи термінів: слова і словосполучення [49, с. 121]: *prothèse (f)* – протез, *orthèse (f)* – ортез, *fracture (f)* – перелом, *béquille (f)* – милиця, *physiothérapeute (m, f)* – фізіотерапевт, *audioprothèse (f)* – аудіопротез, *mécanothérapie (f)* – механотерапія, *diagnostic (m)* – діагноз та *charge (f) physique* – фізичне навантаження у лікувальній фізичній культурі, *déficience (f) physique* – фізична вада, *gymnastique (f) médicale* – лікувальна фізична культура / ЛФК, *semelle (f) orthopédique* – ортопедична устілка [333].

Проаналізуємо докладніше творення термінів для найменування професій галузі; тестів, шкал і класифікацій; засобів і методів реабілітації в обох зіставляваних мовах.

2.2.1 Творення термінів для найменування професій галузі. У процесах реабілітації та функціонального відновлення пацієнтів беруть участь не лише фахівці цієї галузі (наприклад, фізичні терапевти, ерготерапевти, соціальні працівники), але й спеціалісти з усіх інших медичних та суміжних галузей.

Цілком погоджуємося з думкою М. Блуена та Л.Е. Вальєхо Ечеверрі (L.E.Vallejo Echeverri): *“Жодна професія не може претендувати на те, що вона охопила усі необхідні знання з метою повної та вичерпної реалізації оцінок, втручань та управління реабілітаційним процесом... Тому мультидисциплінарний підхід, що залучає фахівців, наділених можливістю рівнозначної оцінки і втручання, є важливим для повної та комплексної реабілітації”* [243].

Таку ж позицію підтримують І. Крамерс-де Кервен та О. Кнузель у розвідці *«Une spécialité “allround” à l’épicentre de la réadaptation globale»* (2012): *“Фізична та реабілітаційна медицина є повноцінною медичною спеціальністю, яка характеризується значною мультидисциплінарністю та професійними взаємозв’язками на різних рівнях... Спеціаліст галузі займається діагностикою, попередженням, лікуванням і реабілітаційним супроводом пацієнтів будь-якого віку, уражених розладами, що спричиняють втрату працездатності і є носіями коморбідності”* [279].

Важливий крок для розвитку галузі в Україні зробили у 2016 р., коли у Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників внесли назви **лікар фізичної та реабілітаційної медицини**, **ерготерапевт** та **фізичний терапевт**, визначивши їх завдання і обов’язки та установивши кваліфікаційні вимоги [171].

У 2017 р. додали: **асистент ерготерапевта** (раніше – інструктор з трудової терапії, інструктор з трудової адаптації), **асистент фізичного терапевта** (раніше медична сестра з лікувальної фізкультури, сестра медична з масажу) [175]. З метою врахування рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров’я щодо удосконалення системи реабілітації у грудні 2018²⁰ року МОЗ

²⁰ Тоді ж затверджено стандарт вищої освіти за спеціальністю 227 «Фізична терапія, ерготерапія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [178].

України видало наказ про внесення змін до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я», уточнивши вище перелічені характеристики працівників²¹ [172].

Таким чином, що у процес реабілітації пацієнта залучаються фахівці з реабілітації²², медицини та інших галузей, які формують мультидисциплінарну команду²³ та розробляють індивідуальну програму з реабілітації²⁴.

Як відомо, назви виконавців дії, агентиви – одна з категорій назв діячів на означення осіб за родом діяльності, фахом, заняттям [218, с. 391]. Назви за фахом – назви, що є професійною характеристикою людини і входять у словотвірну категорію назв виконавців дії. Вони утворюються афіксацією, субстантивацією, осново- та словоскладанням, а також аббревіацією [218, с. 394].

Отже, у французькій мові продуктивною є суфіксальна деривація:

1) суфікс *-iste* – *audioprothésiste* (m, f); *dentiste* (m, f); *endoscopiste* (m, f); *épithésiste* (m, f); *généraliste* (m, f); *hygiéniste* (m, f); *immunologiste* (m, f);

²¹ «Лікар фізичної та реабілітаційної медицини» “виконує лікарську діяльність з метою запобігання, поліпшення та відновлення порушень структур та функцій організму, що виникли внаслідок різних хвороб та травм, оптимізацію активності та участі з урахуванням реабілітаційного прогнозу особи з обмеженням життєдіяльності незалежно від віку та існуючого діагнозу, а також стану оточуючого середовища. Організовує, очолює та забезпечує координацію виконання повного реабілітаційного циклу... Визначає фахівців, які будуть проводити реабілітаційні втручання... При необхідності залучає лікарів інших спеціальностей для надання медичної допомоги пацієнту” [172]. «Ерготерапевт» “здійснює заходи щодо набуття людьми з обмеженнями життєдіяльності максимального рівня функціональності та незалежності в усіх аспектах життя через терапевтичне використання заняттєвої активності (занять) та активних реабілітаційних технологій, відновленню у них фізичного, соціального та психічного здоров'я, поверненню людини до нормального соціального, професійного та побутового функціонування, відновлення автономності, інтеграції її у суспільство у закладах охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та за їх межами” [172]. «Фізичний терапевт» “здійснює реабілітаційні заходи з метою припинення або зменшення болю, відновлення функцій тканин, органів, систем та організму в цілому, досягнення нормального рівня здоров'я, фізичної самостійності та активності, оптимального фізичного стану та самопочуття осіб усіх вікових категорій з порушеннями діяльності опорно-рухового апарату, ортопедичними вадами, побутовими, спортивними та професійними травмами, неврологічними, серцево-судинними, респіраторними та іншими захворюваннями та їх наслідками, людей літнього віку з віковими ускладненнями” [172; 212].

²² Як було уже зазначено, термін *фізична терапія* поступово витісняє термін *фізична реабілітація*. У 2017 р. у Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими відбувається підготовка здобувачів вищої освіти, внесли спеціальність «227 Фізична терапія, ерготерапія» замість спеціальності «227 Фізична реабілітація» [173]. Таким чином, фізична терапія – це сформована і легітимна професія, з особливими професійними аспектами клінічної діяльності та освіти, що визначається різноманітністю соціальних, економічних, культурних та політичних умов [212].

²³ Мультидисциплінарною командою є організовано оформлена, функціонально виокремлена група фахівців, які об'єднані спільними цілями реабілітаційного процесу та провадять реабілітацію високої та середньої інтенсивності в закладах, які надають реабілітаційну допомогу стаціонарного та амбулаторного типів в гострому, підгострому та довгостроковому реабілітаційних періодах, відповідно до рішень команди [34, с. 18].

²⁴ Комплекс оптимальних видів, форм, обсягів, термінів реабілітаційних заходів з визначенням порядку і місця їх проведення, спрямованих на відновлення та компенсацію порушених або втрачених функцій організму і здібностей конкретної особи до виконання видів діяльності, визначених у рекомендаціях медико-соціальної експертної комісії [179].

nutritionniste (m, f); oculariste (m, f); orthésiste (m, f); orthopédiste (m, f); orthophoniste (m, f); orthoptiste (m, f); prothésiste (m, f); sérologiste (m, f); urgentiste (m, f);

2) суфікс **-ien** – *chirurgien, -ne (m, f); clinicien, -ne (m, f); généticien, -ne (m, f); technicien, -ne (m, f);*

3) суфікс **-eur** – *appareilleur (m); masseur, -se (m, f); réanimateur, -trice (m, f); rééducateur, -trice (m, f);*

4) суфікси **-iatre** та **-ier** – *ambulancier, -ière (m, f); brancardier (m); infirmier, -ère (m, f); pédiatre (m, f); physiatre²⁵ (m, f); podiatre (m, f) [333].*

Спостерігаємо випадки синонімічного вживання термінів із **-iste** / **-logue**: *allergologiste (m, f) / allergologue (m, f); dermatologiste (m, f) / dermatologue (m, f); endocrinologiste (m, f) / endocrinologue (m, f); gérontologiste (m) / gérontologue (m); gynécologiste (m, f) / gynécologue (m, f); hématologiste (m, f) / hématologue (m, f); laryngologiste (m, f) / laryngologue (m, f); neurologiste (m, f) / neurologue (m, f); ophtalmologiste (m, f) / ophtalmologue (m, f); physiologiste (m, f) / physiologue (m, f); radiologiste (m, f) / radiologue (m, f); rhumatologiste (m, f) / rhumatologue (m, f); stomatologiste (m, f) / stomatologue (m, f); toxicologiste (m, f) / toxicologue (m, f); traumatologiste (m, f) / traumatologue (m, f); urologiste (m, f) / urologue (m, f) [333].*

Бачимо, що продуктивним є також використання терміноелементів грецького походження **-logue** – *angiologue (m, f); audiologue (m); balnéologue (m); cardiologue (m, f); diabétologue (m, f); épileptologue (m, f); kinésiologue (m); néphrologue (m, f); phlébologue (m, f); podologue (m, f); postérologue (m); psychologue (m, f); récréologue (m); sexologue (m, f); sophrologue (m, f); toxicologue (m, f); та -thérapeute* – *art-thérapeute (m, f); chimiothérapeute (m, f); ergothérapeute (m, f); gypsothérapeute (m, f); hydrothérapeute (m, f); massothérapeute (m, f); musicothérapeute (m, f); physiothérapeute (m, f); phytothérapeute (m, f); psychothérapeute (m, f); radiothérapeute (m, f); sexothérapeute (m, f); thalassothérapeute (m, f); vertébrothérapeute (m, f) [333].*

²⁵ Термін використовується у Канаді.

Синонімію спричинює використання різних суфіксів або терміноелементів, які додають до однієї і тієї ж самої основи: *chiropracteur (m) / chiropraticien (m); diététiste (m, f) / diététicien, -ne (m, f); kinésiste (m) / kinésithérapeute (m); rebouteur (m, f) / rebouteux, -se (m, f)* [333], або творення назв професій від різних основ: *généraliste (m) / omni praticien, -ne²⁶ (m, f) / thérapeute (m, f); oncologue (m) / cancérologue (m); otologiste (m, f) / auriste (m, f); phrysiologue (m, f) / phtisiologue (m, f)* [333]; а також вживання діалектизмів: *pneumologue (m, f) / inhalothérapie²⁷ (m, f)* [333].

Частина термінів утворена способом осново- та словоскладання, а також за допомогою термінологічних словосполучень. Родо-видові відношення властиві компонентам юкстапозитних²⁸ іменників, які є назвами професій [218, с. 617], що підтверджується такими прикладами: *anesthésiste-réanimateur (m, f); assistant-senior (m); chirurgien-orthopédiste (m); masseur-kinésithérapeute (m); moniteur-éducateur (m); opticien-lunetier (m); orthésiste-prothésiste (m); pédicure-podologue (m)* [333].

Поширеними є термінологічні словосполучення: *aidant (m) sexuel²⁹; assistant (m) de service social; assistant (m) technique médical; conseiller (m) d'orientation; médecin (m) pour grands brûlés; éducateur (m) physique; interprète (m, f) en langue des signes; manipulateur (m) en électroradiologie médicale / radiographe (m); moniteur (m) de sport; moniteur (m) en réadaptation; pédagogue (m) curatif; pédagogue (m) pour les sourds; personnel (m) médical; personnel (m) de soins de santé; personnel (m) d'entretien; physicien (m) médical; préposé (m) aux bénéficiaires; professeur (m) d'EPS³⁰; professeur (m) des activités physiques adaptées; professeur (m) / enseignant (m) spécialisé pour les élèves déficients visuels; spécialiste (m) des déficiences; travailleur (m) social; travailleur (m) social en réadaptation* [333].

²⁶ *Omni*- від лат. *omnis* – все.

²⁷ Термін використовується у Канаді; *inhalothérapie* (f) – пульмонологія.

²⁸ Юкстапозит – кількоосновне складне слово, що утворюється шляхом складання слів або словоформ [218, с. 810].

²⁹ З 1990 років в окремих країнах (Нідерланди, Швейцарія, США, Ізраїль) виникає професія, завдання якої полягає у допомозі особам з інвалідністю у здійсненні статевих актів, дотриманні їхнього права на статеве життя [350, р. 33]. Укр. мовою термін перекладаємо як «помічник, -ця у здійсненні статевих актів».

³⁰ EPS – франц. *Éducation* (f) *physique et sportive* – фізичне і спортивне виховання.

Окрему групу утворює стрижневий термін **médecin (m)**: *médecin (m) climatotherapeute; médecin (m) consultant; médecin (m) conventionné; médecin (m) de catastrophe; médecin (m) de famille; médecin (m) de médecine physique et de réadaptation; médecin (m) de rééducation fonctionnelle; médecin (m) de santé publique; médecin (m) des armées / militaire / major; médecin (m) du sport; médecin (m) du travail; médecin (m) en chef; médecin (m) en électrologie médicale et thermalisme; médecin (m) homéopathe; médecin (m) thermal; médecin (m) traitant* [333].

Розглянемо способи творення термінів для найменування професій у реабілітації в укр. мові. Терміноелемент грецького походження **-лог** утворює такі терміни: *алерголог; ангиолог; анестезіолог; аудіолог; бальнеолог; гастроентеролог; гематолог; геронтолог; гінеколог; дерматолог; дефектолог; діабетолог; дієтолог; ендокринолог; епілептолог; імунолог; кардіолог; кінезіолог; комбустіолог; курортолог; мамолог; нарколог; невролог; невропатолог; нейропсихолог; нейрофізіолог; нефролог; онколог; отоларинголог; отолог; офтальмолог; подолог; психолог; психоневролог; пульмонолог; реабілітолог; реаніматолог; ревматолог; рекреолог; рентгенолог / радіолог; сексолог; сексопатолог; серолог; софролог; стоматолог; сурдолог; токсиколог; травматолог; трансплантолог; уролог; фізіолог; флеболог* [333]; терміноелемент грецького походження **-терапевт**: *арттерапевт; вертебротерапевт; гідротерапевт; ерготерапевт / окупаційний терапевт; кінезіотерапевт; кліматотерапевт; музикотерапевт; психотерапевт; таласотерапевт; фізіотерапевт³¹; фізичний терапевт; фітотерапевт; хіміотерапевт* [333].

Також вживаються: 1) суфікси **-ист / -іст**, які утворюють терміни: *гігієніст; дантист; ендоскопіст; масажист; нутриціоніст; ортофоніст / логопед; протезист;*

2) суфікс **-атр**, який утворює терміни: *педіатр; подіатр; психіатр; фізіатр; фтизіатр;*

³¹ Визначення «лікар-фізіотерапевт» перестало використовуватися в західній літературі в 70-і роки XX ст. і в сучасному міжнародному трактуванні «фізіотерапія» є не лікарською спеціальністю, а спеціальністю професіонала охорони здоров'я з вищою немедичною освітою [34, с. 12].

3) суфікс **-am**, який утворює термін: *остеопат* [333].

Маємо приклади юстапозитних іменників: *анестезіолог-реаніматолог; аудіопротезист; лікар-радіотерапевт; нейропсихіатр; ортопеддагог; психоаналітик; санітар-носій; сурдопеддагог; сурдоперекладач; тифлопеддагог; хірург-ортопед* [333], і термінологічних словосполучень: *головний фахівець у галузі радіаційної фізики або технології медичного опромінення; дитячий психіатр; доглядальниця біля хворого; допоміжний медичний персонал в клініці; мануальний терапевт / хіропрактик; масажист і методист з лікувальної фізичної культури; наставник / тренер з фізичних вправ; помічник людини похилого віку; помічниця медсестри; працівник соціальної служби; санітар медичного пункту; санітар швидкої допомоги; соціальний працівник у сфері реабілітації; фахівець з психомоторики* [333].

Наведені приклади свідчать, що найпродуктивнішими способами творення назв професій у реабілітації в обох зіставляваних мовах є суфіксальна деривація, осново- та словоскладання. Поширеними є як однослівні терміни, так і термінологічні словосполучення.

Зазвичай, етимонами слугували грецькі слова: *ἰατρός* – лікар, *θεραπεία* – терапія, *λόγος* – слово / мова / мовлення / наука, і терміни латинського і грецького походження, які указують на ту науку, якою займається фахівець. Наприклад, в електронному словнику «Le Petit Robert» (2012): *orthopédiste* → грец. *ορθός* – прямий та *παῖδι* – дитина: колись існувало значення “*art de prévenir et de corriger les difformités du corps chez les enfants*” / “мистецтво попереджати і виправляти деформації тіла у дітей”, тепер “*spécialité médicale qui étudie et traite les affections du squelette, des muscles et des tendons*” / “медична спеціальність, яка вивчає та лікує ураження скелету, м’язів та сухожиль”; пов’язують також з лат. *pes, pedis, m* – нога, стопа.

Для обох мов спільним є використання грецьких терміноелементів *-logie / -лог, -thérapeute / -терапевт, суфікса -iste / -ист, -іст*, натомість, у франц. терміносистемі реабілітації для найменування професій галузі співіснують

синонімічні терміни. Основні отримані результати показані у таблицях Б.1 і Б.2 (див. Додаток Б).

2.2.2 Творення термінів для найменування тестів, шкал і класифікацій.

Тести, шкали і класифікації відіграють провідну роль в оцінці порушень життєдіяльності і соціальних обмежень пацієнтів. До цих методів висуваються вимоги: надійність, валідність та чутливість. Уміння фахівцем їх правильно добирати й застосовувати допомагає у розробці комплексної програми реабілітації пацієнта з метою максимального відновлення або ж компенсації (якщо відновлення не є можливим) утрачених функцій і повернення хворого до умов повсякденного життя.

Аналіз фактологічного матеріалу засвідчив, що для найменування тестів, шкал і класифікацій у французькій терміносистемі реабілітації існують такі структурні моделі – **N+Adj**: *analyse (f) gravimétrique*; **N+Adj+Adj**: *épreuve (f) rotatoire impulsionnelle*; *épreuves (f, pl) fonctionnelles respiratoires*; **N+Adj+Prép+N**: *score (m) prédictive de gravité*; **N+Adj+Prép+N+Adj**: *mesure (f) canadienne du rendement occupationnel*; **N+Adj+Prép+N+Conj+Prép+N**: *échelle (f) canadienne de triage et de gravité*; **N+Adj+Prép+N+Conj+Prép+N+Prép+N**: *classification (f) internationale des maladies et des causes de décès*; **N+Adj+Prép+N+Prép+N+Conj+Prép+N**: *Classification (f) internationale du fonctionnement, du handicap et de la santé*; **N+Adj+Prép+N+Prép+N+Prép+N+Adj**: *échelle (f) comportementale d'évaluation de la douleur chez la personne âgée*; **N+Adj+Prép+N_{propre}**: *grades (m, pl) fonctionnels de Vignos*; **N+N+N_{propre}**: *douleur (f) enfant San-Salvador*; **N+Prép+N**: *degré (m) de gravité*; *échelle (f) d'acuité*; *échelle (f) d'invalidité*; **N+Prép+N+Adj**: *appréciation (f) du dommage corporel*; *capacités (f, pl) de membres supérieurs*; *mesure (f) de stress psychologique*; **N+Prép+N+Adj+Conj+Adj**: *batterie (f) d'évaluation cognitive et socio-émotionnelle*; **N+Prép+N+Adj+Prép+N**: *échelle (f) de capacités motrices du tétraplégique*; *échelle (f) de comportement autistique du nourrisson*; **N+Prép+N+Adj+Prép+N+Prép+N**:

échelle (f) d'incapacité fonctionnelle pour l'évaluation du lombalgique; N+Prép+N+Prép+N+Prép+N+Prép+N+Adj: guide (m) d'évaluation des besoins de compensation des personnes handicapées; N+Prép+N+Prép+N_{propre}: échelle (f) d'invalidité de Kurtzke; N+Prép+N+Top: échelle (f) de coma Glasgow; N+Prép+N_{propre}: classification (f) de King; échelle (f) d'Armaignac; échelle (f) d'Ashworth; index (m) de Barthel; table (f) de Berkow; puzzle (m) de Séguin; N+Abr: score (m) COFRAS (codification (f) fonctionnelle de la reprise d'activités sportives); cotation (f) ARPEGE (Association (f) pour la recherche et la promotion de l'étude du genou) [333].

Серед запозичених з англ. мови існують такі структурні моделі – **Adj+Adj+N+N:** *active straight leg raising*; **N+N+N:** *back performance scale; faces pain scale*; **Top+N+N:** *Boston naming test* [333]. Трапляються поєднання французького терміна та запозиченої аббревіатури, творені за моделями **N+Prép+Abr:** *échelle (f) de l'IKDC (international knee documentation committee); échelle (f) de PEDRO (physiotherapy evidence database); score (m) de UCLA (University of California Los-Angeles); N+Abr:* *échelle (f) WAIS (Wechsler adult intelligence scale); échelle (f) WISC (Wechsler intelligence scale for children); score (m) ASIA (American Society Injury Association)* [333].

В терміносистемі реабілітації укр. мови для найменування тестів, шкал і класифікацій характерними структурними типами є: **Adj+Adj+N:** *випадкові медичні випробовування*; **Adj+Adj+N+Prép+N+N:** *візуальна аналогічна шкала для самооцінки болю*; **Adj+N:** *антропометричний показник; біуретова реакція; ваговий / гравіметричний аналіз; вестибулярна проба; електродіагностична проба*; **Adj+N+Adj+N:** *анонімні дані тижневого огляду*; **Adj+N+Adj+N+Prép+N+Adj+N:** *судово-медична оцінка косметичних ушкоджень та компенсації моральної шкоди*; **Adj+N+N:** *візуальна шкала втоми; лицева шкала болю*; **Adj+N+N+Adj+N+N_{propre}:** *аналітична шкала спастичності мозкового походження Ельда та Тардьє*; **Adj+N+N+N:** *індивідуальна шкала оцінки болю; модифікована шкала оцінки ходьби*; **Adj+N+N+N+N:** *розширена шкала оцінки ступеня інвалідизації*; **Adj+N+N+N+N+Conj+N:** *Міжнародна*

класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я; **Adj+N+N_{propre}**: зорово-моторний гештальт-тест Бендер; гістологічна класифікація Лорана; **Adj+N+Prép+N+Adj+N**: анаеробний тест для діагностики фізичної форми; **N+Adj+N**: класифікація мінеральних вод; оцінка рухової функції; оцінка тілесних ушкоджень; рівень психологічного стресу; **N+Adj+N+Prép+N+Adj+N**: оцінка постуральних здібностей після порушення мозкового кровообігу; **N+N**: взяття біопсій; показник захворюваності; показник смертності; ступінь злоякісності; ступінь свободи; **N+N+Adj+N**: дослідження шляхом випадкової вибірки; опитувач оцінки загального здоров'я; опитувач якості щоденного життя; шкала впливу сечових дисфункцій; індекс активностей повсякденного життя; **N+N+Adj+N+Prép+N_{propre}**: метод визначення кутової деформації за Коббом; **N+N+N**: дослідження функції дихання; **N+N+N+N**: вимірювання ступеня рухливості суглобу; **N+N+N+N+Prép+N+N**: опитувач якості життя жінок з нетриманням сечі; **N+N+N+Prép+N**: госпітальна шкала тривоги і депресії; **N+N+N_{propre}**: опитувач госпіталю Святого Георгія; **N+N_{propre}**: анкета Роланда-Морріса; індекс Кетле; індекс / коефіцієнт Тіффно; дослідження Ломбара; **N+Prép+N+Adj+N**: тест на виявлення вестибулярного ністагму; **N+Prép+N+N**: тест на виявлення здібностей; **Top+N+N**: Бостонський тест найменування [333].

Ми також поділили терміни на три умовні тематичні³² групи: 1) *тест* – *test* (*m*) або *épreuve* (*f*); 2) *шкала* – *échelle* (*f*) / *score* (*m*) / *grille* (*f*) / *batterie* (*f*), куди відносимо також *опитувач* / *questionnaire* (*m*); 3) *класифікація* – *classification* (*f*), куди долучаємо *індекс* – *indice* (*m*).

Перша група ***test* (*m*) / *épreuve* (*f*)** – *тест* містить:

1) запозичення з англ. мови: ***6MWT* / *six minutes walking test*** – *тест 6-хвилинної ходьби*; ***FAT* / *Frenchay arm test*** – *тест для руки Френчай (дослідження маніпулятивного рівня кисті та можливості виконувати певні визначені захвати)*; ***belly press-test*** – *тест на цілісність підлопаткового м'язу*; ***pad-test* / *test***

³² Тематична група – ряд слів, що об'єднуються спільністю родових значень, тобто слова, які називають різновиди одного й того ж ряду предметів [314, с. 55].

(m) de la garniture – неінвазивний тест вимірювання ступеня нетримання сечі; *TUG / timed-up and go test* – тест для оцінки ходьби, рівноваги та балансу у людей похилого віку; *test MAPS (Make-A-Picture-Story)* – тест “Склади картину-історію” (малюнкова тематична проєктивна методика); *GOAT / Galveston orientation and amnesia test / échelle (f) d’évaluation de l’orientation et de la mémoire Galveston* – Гальвенстонський тест на орієнтацію та амнезію; *TIPPA / test instrument for profile of physical ability* – тест спостереження та оцінки фізичних можливостей пацієнтів з м’язово-скелетними порушеннями; *ASLR / active straight leg raising* – тест активного піднімання випрямленої ноги; *SPADI / shoulder pain and disability index* – тест для оцінки функціональної нездатності та болю в плечі; *sniff-test / sniff nasal inspiratory pressure* – тест на визначення евентуальної діафрагмальної односторонньої недостатності [333].

Спостерігаємо паралельне вживання запозиченого з англ. мови терміна, французького терміна та епоніма: *Depoorter’s test / knee to shoulder test / sacroiliac rocking test / signe (m) de la flexion croisée* – тест на цілісність крижово-клубової і крижово-горбової зв’язок; *midline sacral thrust / prone springing test / sacral apex pressure test / sacral base springing test / sacral pressure test / sacral thrust test / test (m) de Coste et Illouz / pression (f) sur la crête sacrée* – тест на визначення ураження передніх крижово-клубових зв’язок, задньої крижово-клубової зв’язки, передньої частини суглобової капсули крижово-клубового та попереково-крижового суглобів [333];

2) епоніми: *test (m) d’Amsler* – тест Амслера (спосіб виявлення порушень сприйняття в центральних ділянках зору); *test (m) de Fukuda* – тест Фукуди (визначення евентуальної тонічної постуральної асиметрії); *test (m) de Gerber* – тест Жербера (тест на визначення цілісності підлопаткового м’язу); *test (m) de Godfrey* – тест Гудфрей (на цілісність задньої схрещеної зв’язки коліна); *test (m) de Grabard* – тест Грабарда (крижово-клубового суглобу натиском); *test (m) de Kendal* – тест Кендала (для оцінки сили черевних м’язів); *test (m) de Rorschach* – тест Роршаха (психодіагностичний тест дослідження особистості); *test (m) de Sollerman* – тест Соллермана (визначення функціональних можливостей кисті);

test (m) de Klein – тест Клейна (на цілісність хребтової артерії через розтягнення і захоплення з однієї сторони і стиснення з іншої); *test (m) de Lachman-Trillat* – тест Лахман-Трія (на цілісність передньої схрещеної зв'язки); *test (m) de Risser* – тест Ріссера (оцінка рівня осифікації гребенів клубових кісток); *test (m) de Jebsen* – тест Жебсена (для оцінки функціонального стану руки); *test (m) de Judet-Généty* – тест Жюде-Женеті (для визначення цілісності менісків коліна) [333].

Зазначимо, що в окремих випадках з назви тесту зрозуміло, на що саме він спрямований: *test (m) d'aptitude* – тест на виявлення здібностей; *test (m) de continence urinaire* – тест на тримання сечі [333]. Однак, лише фахівці можуть знати, з якою метою застосовується *test (m) à la sueur* – потовий тест / аналіз хлоридів поту (при муковісцидозі) [333].

Доволі часто французький термін *manœuvre (f)* також перекладаємо як тест: *manœuvre (f) de Cabot* – тест Кабо (для визначення болю бокового меніску коліна); *manœuvre (f) de Finkelstein / signe (m) du soutien-gorge* – тест Фінкельштейна (на цілісність довгого відвідного м'язу великого пальця руки); *manœuvre (f) de la jambe* – тест для визначення функціональних порушень нижньої кінцівки; *manœuvre (f) de Léri / signe (m) de Lasègue inversé* – тест Лері (для визначення подразнення стегнового нерва внаслідок диско-радикулярного конфлікту); *manœuvre (f) de Mac Murray* – тест Мак-Мюррея (для виявлення ушкодження меніска колінного суглобу) [333].

3) терміни, утворені за допомогою *épreuve (f)* – тест / проба, де також функціонують епоніми: *épreuve (f) de Martinet* – функціональний тест зусилля Мартіне; *épreuve (f) de Mingazzini* – проба Мінгаззіні (тест для діагностики легкого парезу кінцівок); *épreuve (f) de Möberg* – проба Мьоберга (для функціональної оцінки чутливості руки); *épreuve (f) de Stewart-Holmes* – тест Стюарта-Холмса (на виявлення м'язової асинергії при мозочковому синдромі); *EE / épreuve (f) d'effort* – тест з навантаженням; *épreuve (f) talon-genou* – колінно-п'яткова проба (для виявлення порушення координації); *épreuve (f) vestibulaire* – вестибулярна проба (тест для виявлення порушення рівноваги при

ураженні лабіринту); *épreuve (f) doigt-nez* – пальценосова проба; *épreuve (f) de la montre* – тест для перевірки гостроти слуху за допомогою годинника [333].

Друга група *échelle (f) / score (m) / grille (f) / batterie (f)* – шкала містить:

1) терміни, утворені за допомогою *échelle (f)* – шкала: *échelle (f) de gravité* – шкала важкості; *échelle (f) d'évaluation unifiée pour la maladie de Parkinson* / англ. *Unified Parkinson's Disease Rating Scale / UPDRS* – уніфікована шкала оцінки хвороби Паркінсона; *échelle (f) d'invalidité* – 1.шкала інвалідизації, 2.ступінь непрацездатності; *échelle (f) d'Orgogozo* – шкала Оргогозо (для оцінки неврологічного стану людини з інсультом середньої мозкової артерії); *EVA / échelle (f) visuelle analogique* – ВАШ / візуальна аналогічна шкала; *échelle (f) de capacités motrices du tétraplégique* – шкала рухових можливостей пацієнта з тетраплегією; *échelle (f) d'acuité* – шкала визначення гостроти зору; *échelle (f) de douleur neuropathique / questionnaire (m) DN 4* – шкала оцінки невронічного болю; *échelle (f) de Klein-Bell* – шкала Клейна-Белла (для оцінки активностей щоденного життя); *échelle (f) de Rankin* – шкала Ренкіна (оцінка функціональних можливостей хворих після інсульту); *échelle (f) de risque de Norton* – шкала ризиків Нортон (для оцінки ризику розвитку відлежин) [333].

Терміни *cotation (f)*, *mesure (f)* та *guide (m)* в окремих словосполученнях перекладемо як шкала: *cotation (f) de Merle d'Aubigné* – шкала Мерль Добіньї (оцінка функціонального впливу коксартрозу); *MCRO / mesure (f) canadienne du rendement occupationnel* – канадська індивідуальна шкала продуктивності праці; *GEVA / guide (m) d'évaluation des besoins de compensation des personnes handicapées* – шкала оцінки компенсаторних потреб людей з обмеженими фізичними можливостями [333].

Сюди відносимо запозичення з англ.: *NIHSS / National institut for health stroke scale* – шкала інсульту Національного інституту здоров'я; *Rivermead Activities of Daily Living (ADL) Scales* – шкала активностей повсякденного життя Рівермід (для оцінки стану хворих, які перенесли церебральний інсульт); *PSFS / Penn spasm frequency scale* – шкала частоти спазмів Пенна [333].

2) терміни, утворені за допомогою *score (m)* – *шкала: score (m) de Beighton* – шкала Бейтона (оцінка надмірної суглобової рухливості); *score (m) de Ranson* – шкала / індекс Рансона (визначення важкості гострого панкреатиту); *score (m) de Constant / d'évaluation scapulaire* – шкала Константа / шкала оцінювання плеча у людей з пошкодженням ротаторної манжети [333].

Трапляються запозичення з англ.: *score (m) ASIA (American Society Injury Association)* – шкала ASIA (Американська асоціація досліджень пошкодження спинного мозку); *shoulder pain and disability index / simple shoulder test / score (m) de UCLA*³³ – шкала для оцінки функціональної неспроможності та болю в плечі / шкала Каліфорнійського університету [333].

3) терміни, утворені за допомогою *batterie (f)* – *шкала: batterie (f) rapide d'évaluation frontale / BREF / англ. Frontal Assessment Battery / FAB* – шкала оцінки синдрому лобної долі / лобний (нейропсихологічний) синдром (закономірне поєднання симптомів, спричинене масивним, переважно двостороннім ураженням лобних долей головного мозку) [333].

4) терміни, утворені за допомогою *grille (f)* – *шкала: AGGIR / grille (f) autonomie (f) gérontologique – groupe (m) iso-ressource* – шкала для оцінки рівня самостійності або втрати самостійності людей (здебільшого похилого віку; використовується у Франції) [333].

До групи *шкали* відносимо також *опитувач / questionnaire (m) / англ. questionnaire*. Існують запозичення з англ.: *GHQ / General health questionnaire* – опитувач загального здоров'я; *LHS / London Handicap Scale* – Лондонська шкала оцінювання впливу хронічних хвороб; *SGRQ / Saint-Georges respiratory questionnaire* – опитувач госпіталю Святого Георгія (призначений для визначення стану здоров'я, рівня повсякденного життя та благополуччя у пацієнтів з обструктивними захворюваннями дихальних шляхів); *ODI / Oswestry Disability Index / the Oswestry Low Back Pain Disability Questionnaire* – шкала / індекс

³³ Запропонована в 1986 р. у Каліфорнійському університеті в Лос-Анжелесі / англ. University of California at Los Angeles, США [343, р. 553].

Освестрі (для оцінки ступеню порушення життєдіяльності, що зумовлене болями у попереку) [333].

Врешті, до останньої групи відносимо *classification (f)* – класифікація: *classification (f) de Luria* – класифікація афазії Лурія; *classification (f) de Child* – класифікація Чайлда (цироз печінки); *classification (f) de Cubilla* – класифікація стадій раку Кубілла; *classification (f) de Goldstein* – класифікація афазії Голдштейна; *classification (f) de Head* – класифікація афазії Геда (чотири клінічних типи афазії); *classification (f) de Hill* – класифікація Хілла (при появі гострого панкреатиту); *classification (f) internationale des maladies et des causes de décès* – міжнародна класифікація хвороб та причин летальних випадків; *classification (f) TNM de la tumeur* – класифікація пухлин по системі TNM (пухлина-лімфовузли-метастази) [333].

Зазначимо, що у реабілітації застосовують також індекси (в окремих випадках перекладемо як оцінка, шкала, показник) – *indice (m) / index (m)*: *indice (m) de dissociation des seuils / test (m) de Fishgold* – оцінка важкості нейрогенного патологічного ураження / тест Фішгольда; *indice (m) de Katz* – індекс активностей повсякденного життя Катц; *indice (m) de Silverman-Anderson* – система оцінки дихальної здатності недоношених дітей Сілвермана-Андерсон; *indice (m) fonctionnel de Duruöz* – шкала для визначення рівня функціонування руки Дюрюоза; *indice (m) fonctionnel de Lee* – шкала Лі для вимірювання функціональної нездатності через ревматоїдний поліартрит; *index (m) de morbidité* – показник захворюваності; *index (m) de mortalité* – показник смертності; *index (m) de Barthel* – індекс активностей повсякденного життя Бартела. Фіксуємо наявність запозичень з англ.: *Western Ontario and McMaster Universities Osteoarthritis Index / index (m) de WOMAC* – індекс остеоартриту WOMAC [333].

Загалом, проаналізовано 370 термінів у франц. мові з відповідниками в укр. Серед найменувань франц. мовою тестів, шкал і класифікацій у реабілітації фіксуємо запозичення з англ. мови – 24 %. Цей факт пояснюємо тим, що окремі найменування були запропоновані англомовними фахівцями.

Згодом, у франц. мові з'явилися відповідники і розпочалось паралельне використання французьких та запозичених найменувань. Українська терміносистема реабілітації активно використовує запозичення з англ. (45 %) та франц. (26 %) мов.

Спостерігаємо широке застосування епонімів, що зумовлює функціонування термінологічної синонімії; значне число різноманітних тестів, шкал та класифікацій отримало назву від прізвища людини, яка розробила чи запропонувала методику діагностики; трапляється вживання топонімів. У французькій та українській терміносистемах реабілітації епоніми і топоніми становлять 47 % від усієї кількості проаналізованих термінів. Аббревіатури використовуються з метою мовної економії. Однослівні терміни трапляються рідко: *audiométrie (f)* / *аудиометрія*; *capnométrie (f)* / *капнометрія*; *testing (m)* / *тестування*.

Серед найменувань тестів, шкал і класифікацій у терміносистемі реабілітації франц. мови превалюють такі структурні моделі: N+Adj; N+Abr; N+Prép+N_{propre}; N+Prép+N; N+N+N_{propre}; N+Prép+N+Prép+N_{propre}; N+Adj+Prép+N_{propre}; N+Adj+Adj; N+Adj+Prép+N; N+Prép+N+Adj; N+Prép+N+Top; N+Adj+Prép+N+Adj; N+Adj+Prép+N+Conj+Prép+N; N+Prép+N+Adj+Conj+Adj; N+Prép+N+Adj+Prép+N. Серед запозичених з англ. мови термінів трапляються: Adj+Adj+N+N; Top+N+N. Існують також поєднання французького терміна та запозиченої аббревіатури, утворені за моделями: N+Prép+Abr та N+Abr.

В українській терміносистемі реабілітації для найменування тестів, шкал і класифікацій також існує ціла низка структурних моделей: Adj+N; Adj+N+N_{propre}; Adj+N+N; Adj+Adj+N; Adj+N+Adj+N; Adj+N+N+Adj+N+N_{propre}; Adj+Adj+N+Prép+N+N; Adj+N+N+N; Adj+N+N+N+N; Adj+N+N+N+N+Conj+N; Adj+N+Prép+N+Adj+N; N+Adj+N+Prép+N+Adj+N; N+N; N+N_{propre}; N+N+N_{propre}; N+Adj+N; N+N+Adj+N; N+N+Adj+N+Prép+N_{propre}; Top+N+N; N+N+N; N+N+N+N; N+N+N+N+Prép+N+N; N+N+N+Prép+N; N+Prép+N+Adj+N; N+Prép+N+N.

У терміносистемах реабілітації для обох зіставляваних мов характерним є: широке використання термінів *test (m)* / *тест*, *échelle (f)* / *шкала*, *classification (f)* /

класифікація; структурних моделей: N+Prép+N_{propre} / N+N_{propre}: test (m) de Rotés-Querol – тест Ротеса-Керола; N+Adj / Adj+N: analyse (f) gravimétrique – ваговий / гравіметричний аналіз; N+Adj+Adj / Adj+Adj+N: échelle (f) visuelle analogique – візуальна аналогічна шкала. Основні отримані результати показані у таблиці Б.3 (див. Додаток Б).

2.2.3 Творення термінів для найменування засобів і методів реабілітації.

Проведений аналіз доводить переконливе превалювання термінів для найменування засобів та методів реабілітації у франц. мові, утворених за моделями **N+Adj**: aide (f) hospitalière; aide (f) médicale; alphabet (m) tactile; ambulateur (m) pliant; anneau (m) suisse; appareil (m) robotisé; attelle (f) descendante; attelle (f) plâtrée; bain (m) écossais / contrasté / alterné; bain (m) infrarouge; bandage (m) orthopédique; bande (f) élastique; boue (f) thermique; canne (f) blanche; canne (f) canadienne; canne (f) tripode; stimulateur (m) cardiaque; ceinture (f) lombaire; châssis (m) roulant; chaussures (f, pl) orthopédiques; chirurgie (f) plastique; chirurgie (f) podologique; communication (f) gestuelle; coque (f) moulée; corset (m) orthopédique; diagnostic (m) kinésithérapique; électropuncture (f) superficielle; entraînement (m) physique; ergothérapie (f) fonctionnelle; espalier (m) suédois; exercice (m) réciproque; fauteuil (m) rotatoire; fauteuil (m) roulant; gymnastique (f) aquatique; gymnastique (f) médicale; gymnastique (f) rééducative; lit (m) médicalisé; massage (m) vibratoire; médecine (f) conventionnée; médecine (f) physique; prothèse (f) classique / conventionnelle; prothèse (f) hydraulique; prothèse (f) visuelle; réadaptation (f) / réinsertion (f) sociale; réadaptation (f) fonctionnelle; rééducation (f) respiratoire; réinsertion (f) professionnelle; réveil (m) musculaire; semelle (f) orthopédique; thérapie (f) ciblée; travail (m) musculaire; travail (m) social; vêtement (m) compressif; **N+Prép+N**: ambulateur (m) à suspension; ambulateur (m) d'escalier; appareil (m) pour cryothérapie; approche (f) d'équipe; bain (m) de boue; ballon (m) de rééducation; béquille (f) d'entraînement; canne (f) / bâton (m) de marche; centre (m) d'accueil; centre (m) de brûlés; centre (m) de cure; centre (m) de réadaptation; chemin (m) de marche; espalier (m) / mur (m) d'assaut; établissement

(m) pour polyhandicapés; exercice (m) de récupération; piscine (f) de rééducation; placement (m) d'office; prothèse (f) de natation; rééducation (f) des sourds-muets; robot (m) de rééducation; salle (f) de humage; table (f) de massage; tapis (m) de sol; **N+Adj+Adj**: activités (f, pl) corporelles élémentaires; activités (f, pl) physiques adaptées; appareil (m) respiratoire artificiel; assistance (f) proprioceptive vibratoire; prothèse (f) mobile partielle; prothèse (f) postopératoire précoce; traitement (m) chirurgical palliatif; aide (f) médicale hospitalière; fauteuil (m) roulant électrique; massage (m) transversal profond; gymnastique (f) vasculaire passive; **N+Prép+N_{propre}**: appareil (m) de Bary; attelle (f) de Kramer; attelle (f) d'Engelman; cadre (m) de Guttmann; concept (m) de Petö; douche (f) de Charcot; exercice (m) de Kegel; verrou (m) de Hoffa; **N+Prép+Top**: bras (m) de Boston; bras (m) de l'Utah [333].

Існують також інші структурні моделі термінів: **N+Abr**: corset (m) CTLSO / orthèse (f) cervico-thoraco-lombo-sacrée; corset (m) OVALE / orthèse (f) vertébrale active lombaire d'élongation; corset (m) TLSO / orthèse (f) thoraco-lombo-sacrée; **N+Adj+Conj+Prép+N**: médecine (f) physique et de réadaptation; **N+Adj+Prép+N**: aide (f) médicale à domicile; allocation (f) temporaire d'invalidité; **N+Adj+Prép+N+Adj**: appartement (m) adapté des diminués physiques; chaussure (f) thérapeutique à usage permanent; chaussure (f) thérapeutique à usage temporaire; **N+Adj+Prép+N_{propre}**: appareil (m) prophylactique d'Evminov; table (f) basculante de Zador; **N+N**: balle (f) hérisson; bonnet (m) couvre-segment; châssis (m) porte-coquille; douche (f) massage; orthèse (f) cheville-pied; **N+Prép+N+Adj**: appareil (m) à ondes courtes; bain (m) de sel marin; ceinture (f) de contention abdominale; centre (m) de rééducation professionnelle; centre (m) d'éducation sensorielle; centre (m) d'une formation continue; orthèse (f) à énergie auxiliaire; **N+Prép+N+Conj+Prép+N**: chariot (m) de change et de toilette; **N+Prép+V**: balle (f) à malaxer [333].

В українській терміносистемі реабілітації для найменування засобів та методів галузі трапляються такі структурні моделі **Adj+N**: абдукційна / відвідна шина; автономний протез; аеробна вправа; активна вправа; акупунктурний масаж; амбулаторне лікування; атлетична гімнастика; слуховий протез; болезаспокійливий масаж; вакуумна терапія; високочастотна електротерапія;

вологі обтирання; гідравлічний протез; гімнастична стінка; гімнастичний килимок; гіпсовий ортез; динамічний ортез; діатермічний струм; лікувальне харчування; екзоскелетний протез; окупаційна терапія; жестове спілкування; зігріваючий пакет; ізокінетична вправа; інтервальні тренування; кварцева лампа; кінетичний диск; комп'ютерна томографія; консервативне лікування; курортне лікування; лікувальна гімнастика; медикаментозне лікування; медична реабілітація; кондуктивна педагогіка; міоелектронний протез; ортопедична устілка; ортопедичне взуття; поперечний масаж; приватна лікарня; професійна перепідготовка; профілактична медицина; реабілітаційний центр; реципрокна вправа; ритмічна гімнастика; роботизований апарат; систематичне обстеження; складна милиця; слуховий апарат; соціальна допомога; соціальне забезпечення; спортивна медицина; сухий басейн; таргетна терапія; бігова доріжка; ультразвукова діагностика; фізична праця; фізична терапія; фізичне навантаження; функціональна ерготерапія; форсований видих; циркулярний душ; шведська гімнастика; шведська стінка; шийний ортез; **Adj+Adj+N:** активна лікувальна гімнастика; когнітивна терапевтична вправа; корегуюча лікувальна гімнастика; короткотривала інтенсивна вправа; поперечні глибокі розтирання; радіальна хвилева терапія; контрольована мультисенсорна стимуляція; швидка медична допомога; **N+N_{propre}:** абетка Брайля; апарат Балладура; апарат Ілізарова; апарат Цандера; метод Кабата; метод Карла і Берти Бобат; метод Козявкіна; ортез Брауна; прийом Гаймліха; профілактор Євмінова; респіратор Енгстрьома; стремено Павліка [333].

Існують також інші структурні моделі, а саме **N+N:** вправа “веслування”; вправа “маятник”; вправа “місток”; вправа “планка”; вправа “стільчик”; крісло “мушля”; лікування грязями; лікування електрошоком; лікування загартовуванням; метод фасилітації; робота м'язів; синтезатор мовлення; **N+Prép+Adj+N:** апарат для відновного лікування; апарат для механічного масажу; апарат для оптокінетичної стимуляції; вправи на гімнастичній стінці; гімнастика на відкритому повітрі; гімнастика при поперековому кіфозі; **N+Prép+N+N:** апарат для корекції слуху; вправа на покращення координації;

ролатори з ременями безпеки; ролатори із задньою опорою; система для підтримки тіла; стіл для розтягнення хребта; шина для фіксації переломів; **N+Prép+N:** апарат для кріотерапії; басейн для реабілітації; вправа на розминку; вправа на розтягнення; **Adj+N+Adj+N:** адаптивні види фізичної активності; водонепроникний протез нижньої кінцівки; **N+Adj+N:** відновлення рухової функції; **N+Prép+Adj+N+N_{propre}:** апарат для дихальних вправ Плента [333].

Водночас, на основі дослідження виявлено опорні слова, які утворюють найбільше термінів для найменування засобів і методів у реабілітації в обох мовах. Спочатку розглянемо такі приклади:

1) *appareil (m)* / *апарат*: *appareil (m) de Bird* – респіратор Бірда для штучного дихання зі змінним позитивним тиском; *appareil (m) pour cryothérapie* – апарат для кріотерапії; *appareil (m) de marche* – апарат для ходьби; *appareil (m) mécanothérapeutique / de mécanothérapie* – апарат для механотерапії; *appareil (m) de rééducation* – апарат для відновного лікування; *appareil (m) de communication pour les sourds* – апарат для спілкування нечуючих людей [333].

Уперше апарати для пасивних рухів суглобів були створені шведським фізіотерапевтом, одним із засновників механотерапії Й. Цандером (J. Zander; 1835–1920), який розробив *appareil (m) de Zander* – апарат Цандера. Інші апарати також отримали назву за прізвищем свого винахідника: *appareil (m) de Kirschner* – апарат Кіришнера для витягнення (при переломах); *appareil (m) de Hertz* (механотерапевтичний) – апарат Герца; *appareil (m) d'Ilizarov* – апарат Ілізарова (компресійно-дистракційний апарат) [333], розроблений радянським хірургом-ортопедом Г.А. Ілізаровим (1921–1992). Термін *appareil (m)* може перекладатися також як респіратор: *appareil (m) d'Engström* – респіратор Енгстрьома [333], спроектований лікарем К.Г. Енгстрьомом (C.G. Engström) у Швеції під час епідемії поліомієліту на початку 1950-х рр.

Поміж провідних сучасних українських фахівців, чиє прізвище увійшло в якості епоніму у терміносистему реабілітації та медицини загалом, знаємо В'ячеслава Євмінова, президента Київського Вертебрально-Оздоровчого Центру,

який розробив *профілактор Євмінова* – *appareil (m) prophylactique d'Evminov* [333] для лікування захворювань хребта.

В.М. Мухін зазначає, що останнім часом у лікарняний період реабілітації за відповідних показань при деяких захворюваннях і травмах, у перші дні післяопераційного періоду після менісектомії, тотального ендопротезування суглобів почали застосовувати *апарати CPM* (англ. *CPM* – *continuous passive motion*) для тривалих пасивних рухів у суглобах кінцівки [151, с. 97]. У цьому випадку застосовується запозичення з англ. (*continuous passive motion apparatus / device*) у франц. (*appareil (m) d'exercice à mouvement passif continu*) та укр. (*апарат для тривалих пасивних рухів у суглобах*) мови.

Іншим прикладом, в якому поєднаний український та англійський терміни, є *апарат Shoulder Cryo / appareil (m) Shoulder Cryo*, де англ. *shoulder* / *плече* указує на місце, куди спрямована дія (*cryo-* / *холод*), тобто апарат забезпечує локальне охолодження, здавлювання, фіксацію, нерухомість плечового суглоба [151, с. 118].

2) *attelle (f)* – *шина*: *attelle (f) d'Engelman* – *шина Енгельмана* (для тимчасової іммобілізації при переломах нижніх кінцівок); *attelle (f) de Fox* – *шина Фокса* (для тимчасової іммобілізації переломів); *attelle (f) de Gordon* – *шина Гордона* (для тимчасової фіксації переломів верхньої кінцівки); *attelle (f) descendante* – *відвідна шина*; *attelle (f) de Dupuytren* – 1.*шина Дюпюїтрена* (для іммобілізації перелому маломілкової кістки); 2.*шина Дюпюїтрена* (для фіксації переломів променево-зап'ясткового суглобу); *attelle (f) de genou* – *шина для коліна*; *attelle (f) de Kramer* – *гнучка шина Крамера* [333];

3) *bandage (m)* – 1.*бандаж*; 2.*пов'язка*: *bandage (m) contentif* – *іммобілізуюча пов'язка*; *bandage (m) herniaire* – *грижевий бандаж*; *bandage (m) orthopédique* – *ортопедична пов'язка*; *bandage (m) plâtré* – *гипсова пов'язка* [333];

4) *béquille (f)* – *милиця*: *béquille (f) axillaire* – *підпахвова милиця*; *béquille (f) canadienne* – *канадська милиця*; *béquille (f) d'avant-bras / de Lofstrand* – *милиця для передпліччя / Лофстренда*; *béquille (f) de Kenny* – *милиця Кенні*; *béquille (f) d'entraînement* – *милиця для тренувань*; *béquille (f) d'Everett / de Warm Springs* –

милиця Еверетта; *béquille (f) lestée* – милиця з додатковою вагою; *béquille (f) ordinaire* – звичайна милиця з дерева; *béquille (f) pliable* – складна милиця [333];

5) *canne (f)* – цінок: *canne (f) / bâton (m) de marche* – цінок для ходьби; *canne (f) à large appui* – цінок з трьома або чотирма точками опори на землі; *canne (f) anglaise* – англійський цінок; *canne (f) blanche*³⁴ – цінок для незрячих; *canne (f) blanche pliante* – англійський цінок для незрячих; *canne (f) canadienne* – канадський цінок; *canne (f) longue / de Hoover* – довгий цінок Гувера (для незрячих); *canne (f) ordinaire* – звичайний цінок; *canne (f) pliante et réglable* – цінок з довжиною, яку можна регулювати; *canne (f) pour malvoyant* – цінок для незрячого / для слабозорого; *canne (f) quadripode* – цінок з чотирма опорними ніжками; *canne (f) simple / en T* – цінок з T-подібною ручкою; *canne (f) tripode* – цінок з трьома точками опори / ніжками на землі; *canne-béquille (f)* – цінок з опорою для передпліччя [333];

6) *corset (m)* – корсет: *corset (m) berckois*³⁵ – беркський корсет; *corset (m) de Boston* – Бостонський корсет; *corset (m) de Milwaukee* – корсет Мілуокі (при сколіозі); *corset (m) d'immobilisation vertébrale* – корсет для іммобілізації хребта; *corset (m) lyonnais* – ліонський корсет; *corset (m) orthopédique* – ортопедичний корсет [333];

7) *fauteuil (m)* – крісло: *fauteuil (m) au volant manuel* – крісло колісне з ручним управлінням; *fauteuil (m) électrique* – електричне крісло колісне; *fauteuil (m) manuel “vivre debout”* – крісло колісне з ручним управлінням (для уражених пареплегією); *fauteuil (m) roulant électrique / FRE* – електричне крісло колісне; *fauteuil (m) roulant / FR* – крісло колісне; *fauteuil (m) roulant ultra-léger* – надлегке крісло колісне; *fauteuil (m) verticalisateur* – крісло для вертикалізації [333];

8) *lit (m)* – ліжко: *lit (m) à matelas d'air* – ліжко з повітряним матрацом; *lit (m) à retournement* – ліжко з можливістю перевертати матрац разом з пацієнтом; *lit (m) basculant Emerson* – електричне ліжко Емерсона (з можливістю нахилу вперед і назад з метою полегшення дихання у пацієнтів,

³⁴ *Canne (f) blanche* означає також незрячий. У Франції незрячі ходять з білими ціпками.

³⁵ Від назви міста Берк-сюр-Мер (Berck-sur-Mer) у Франції.

уражених паралічем дихальних м'язів); **lit (m) CircOlectric®** – ліжко CircOlectric® (з можливістю крутити матрац разом з пацієнтом); **lit (m) d'eau** – водяне ліжко; **lit (m) élévateur** – функціональне медичне ліжко; **lit (m) muni de roulettes** – ліжко з коліщатами [333];

9) **orthèse (f) – ортез**: **orthèse (f) de Copenhagen** – копенгагенський ортез; **orthèse (f) de coude** – ортез для ліктя; **orthèse (f) de genou** – ортез для коліна; **orthèse (f) de genou post-opératoire** – ортез для коліна після операції; **orthèse (f) de hanche** – ортез для стегна; **orthèse (f) de Nancy-Hylton** – ортез Ненсі-Хілтон; **orthèse (f) posturale** – ортез для корекції постави; **orthèse (f) trois valves / de Michel et Allègre** – статичний ортез для тулубу для ортопедичного лікування поперекового сколіозу; **orthèse (f) de verticalisation** – ортез-вертикалізатор; **orthèse (f) souple** – гнучкий ортез [333];

10) **prothèse (f) – протез**: **prothèse (f) acoustique / auditive** – слуховий протез; **prothèse (f) totale de la hanche** – повний протез тазостегнового суглобу; **prothèse (f) oculaire** – очний протез; **prothèse (f) articulaire** – протез суглобу; **prothèse (f) autonome** – автономний протез; **prothèse (f) canadienne** – канадський протез (при екзартикуляції стегна); **prothèse (f) de membre inférieur** – протез нижньої кінцівки; **prothèse (f) de natation** – водонепроникний протез нижньої кінцівки; **prothèse (f) définitive** – остаточний варіант протезу; **prothèse (f) électronique** – електронний протез; **prothèse (f) externe de sein** – зовнішній протез молочної залози; **prothèse (f) fémorale** – протез стегна; **prothèse (f) hydraulique** – гідравлічний протез; **prothèse (f) interne** – внутрішній протез; **prothèse (f) mobile partielle** – частковий знімний протез; **prothèse (f) modulaire** – модульний / секційний протез; **prothèse (f) myoélectrique** – міоелектронний протез; **prothèse (f) postopératoire précoce** – ранній післяопераційний протез; **prothèse (f) provisoire** – тимчасовий протез; **bioprothèse (f)** – біопротез [333].

У наш час існує велика кількість методів реабілітації. Найбільше термінів для їхнього найменування у франц. та укр. мовах утворено за допомогою стрижневих слів:

1) *exercice (m)* – *вправа*: *exercice (m) actif* – активна вправа (виконується пацієнтом без сторонньої допомоги); *exercice (m) aérobique* – аеробна вправа; *exercice (m) avec bouteille d'entraînement respiratoire* – вправа з пляшкою для тренування дихання; *exercice (m) correctif* – корегуюча вправа; *exercice (m) de conditionnement physique* – вправа для покращення фізичного стану людини; *exercice (m) de coordination* – вправа на покращення координації; *exercice (m) de développé* – жим; *exercice (m) de récupération* – вправа на відновлення; *exercice (m) d'effort sur tapis roulant* – ходьба на біговій доріжці; *exercice (m) d'étirement* – вправа на розтягнення; *exercice (m) physique* – фізична вправа; *exercices (m, pl) à l'espalier* – вправи на гімнастичній стінці; *exercices (m, pl) d'assouplissement* – вправи на гнучкість; *exercices (m, pl) de décontraction* – вправи на розслаблення м'язів; *exercices (m, pl) de reconditionnement* – вправи на відновлення [333];

2) *gymnastique (f)* – *гімнастика*: *gymnastique (f) aquatique* – гімнастика у воді; *gymnastique (f) corrective* – корегуюча лікувальна гімнастика; *gymnastique (f) de Buerger* – гімнастика / вправи Бюргера при артеріальній недостатності нижніх кінцівок; *gymnastique (f) de Cureton* – гімнастика Кюретона, спрямована на покращення загального фізичного стану; *gymnastique (f) d'échauffement* – розминка; *gymnastique (f) en pleine nature* – гімнастика на відкритому повітрі; *gymnastique (f) médicale* – лікувальна фізична культура; *gymnastique (f) rééducative* – лікувальна гімнастика; *gymnastique (f) respiratoire* – дихальна гімнастика; *gymnastique (f) suédoise* – шведська гімнастика; *gymnastique (f) sur tapis* – гімнастика на килимку [333];

3) *massage (m)* – *масаж*: *massage (m) à sec* – сухий масаж; *massage (m) californien* – каліфорнійський масаж; *massage (m) cardiaque* – масаж серця; *massage (m) chinois* – китайський масаж; *massage (m) diathermique* – діатермічний масаж; *massage (m) du tissu conjonctif* – масаж сполучної тканини; *massage (m) hygiénique* – гігієнічний масаж; *massage (m) suédois* – шведський масаж; *massage (m) thaïlandais* – тайський масаж; *massage (m) thérapeutique* – лікувальний масаж; *massage (m) transversal profond / MTP* – глибокий масаж в

поперечному напрямі (при болях у сухожиллях); *massage (m) vibratoire* – вібромасаж [333].

Окремо звернемо увагу на ряд термінів, утворених за допомогою *-terapia* (грец. *θεραπεία* – лікування) та компоненту, який уточнює спрямованість: *ergothérapie (f)* – ерготерапія; *kinésithérapie (f)* – кінезітерапія; *mécanothérapie (f)* – механотерапія; *thalassothérapie (f)* – таласотерапія; *chimiothérapie (f)* – хіміотерапія; *hydrothérapie (f)* – гідротерапія; *balnéothérapie (f)* – бальнеотерапія; *réflexothérapie (f)* – рефлексотерапія; *magnétothérapie (f)* – магнітотерапія; *masso-kinésithérapie (f)* – лікування масажем у поєднанні з лікувальною фізичною культурою; *physiothérapie (f)* – фізіотерапія [333] та інші. У праці «Терапия: перечень терапевтических терминов в мире медицины» (2013) автор налічує близько 1800 термінів, утворених за допомогою *-terapia* [70].

Результати дослідження свідчать, що з-поміж термінів для найменування засобів та методів реабілітації в обох зіставляваних мовах найбільше (33 %) утворено за допомогою опорних слів: *exercice (m)* – вправа (7 %), *méthode (f)* – метод (5 %), *prothèse (f)* – протез (5 %), *massage (m)* – масаж (4 %), *orthèse (f)* – ортез (4 %), *appareil (m)* – апарат (3 %), *gymnastique (f)* – гімнастика (3 %), *corset (m)* – корсет (2 %). Визначено також, що 4 % термінів цієї групи використовуються на позначення речей, які полегшують життя і побут особі з інвалідністю (*tétravox, m* – система контролю навколишнього середовища хворими з паралегією; *rampe, f* – рампа). Окремо кожен з решта опорних слів утворює лише по кілька термінів, що становить незначний відсоток.

Для найменування засобів та методів реабілітації у франц. мові використовують такі структурні моделі – N+Adj; N+Prép+N; N+Adj+Adj; N+Prép+N_{прогр.}; в укр. – Adj+N; Adj+Adj+N; N+N_{прогр.}. Зв'язок між компонентами забезпечується родо-видовими та підрядними відношеннями.

2.3 Епоніми і топоніми у терміносистемі реабілітації

Проаналізувавши основні моделі творення та структурні особливості термінів для найменування тестів, шкал і класифікацій, а також засобів і методів

реабілітації, виявлено, що епоніми є доволі поширеними. В.М. Лейчик у статті «Обсуждение проблем эпонимии в современной науке» (2011) аналізує визначення епоніму. Епонім починає використовуватися у якості лінгвістичного терміна з 60–80 рр. XX ст. Ним позначається об'єкт, на який перейшла власна назва [127].

Суттєвою відмінністю між терміном і власною назвою є те, що науковий термін однозначний і його використання пов'язане з одним термінологічним полем. Енциклопедичне значення власної назви одночасно розташоване в багатьох підсистемах мови, і навіть для кожного окремого індивіда це енциклопедичне значення власного імені може бути різне [56; 145].

Додамо, що співвідношення номенклатури й термінології визначається специфікою відповідної терміносистеми. Між епоніmnими термінами та номенами немає неперехідної межі, обсяг значення спеціальної мовної одиниці відепонімного походження може змінюватися в процесі функціонування.

На противагу термінам, утвореним від власних назв, наукові епонімічні номени мають посилену денотативність, співвідносяться з одиничними поняттями через терміни, відбивають класи однорідних предметів, зазвичай оформлені з додаванням стандартних елементів [57; 247].

Отже, першу велику групу становлять **назви різноманітних приладів та апаратів для реабілітації: *harnais (m) de Pavlik* – стремено Павліка, А. Pavlik (1902–1965) – чеський педіатр; *attelle (f) de Brown* – шина Брауна, D.J. Brown (1892–1967) – англійський хірург; *bande (f) d'Esmarch* – джгут Есмарха, J.F.A. von Esmarch (1823–1908) – німецький хірург; *compas (m) / esthésiomètre (m) de Weber* – естезіометр Вебера, Е.-Н. Weber (1795–1878) – німецький лікар і фізіолог; *goniomètre (m) de Balthazard* – гоніометр Балтазара, V. Balthazard (1872–1950) – французький лікар; *brosses (f, pl) de Garros-Demol* – щітки Гарро-Демоль, J.-C. Garros (1943–2003) – французький кінезітерапевт, W. Demol³⁶ – французький інженер; *bandage (m) de Gerdy* – бандаж Жерді, Р.-Н. Gerdy (1787–**

³⁶ Якщо не зазначено дати життя, нам не вдалося їх установити. Однак, усі фахівці, що згадуються, жили у XIX–XX ст. Окремі з них є нашими сучасниками.

1856) – французький хірург; *cadre (m) de Guttman* – ходунці Гутмана, L. Guttman (1899–1980) – британський лікар; *gibbomètre (m) de Ballardur* – апарат Балладура, D. Ballardur – французький кінезітерапевт; *orthèse (f) de Perlstein* – ортез Перлстейна, M.A. Perlstein (1902–1969) – американський лікар; *orthèse (f) de Phelps* – ортез Фелпса, W.-M. Phelps (1894–1971) – американський хірург-ортопед; *prothèse (f) de Krukenberg* – протез Крукенберга, H. von Krukenberg (1863–1935) – німецький хірург; *semelle (f) proprioceptive de Bourdiol* – устілка Бурдіоля, R.J. Bourdiol – французький спеціаліст із захворювань стопи [322; 333; 343].

Трапляються також епоніми, утворені від імені лікаря та топонімів: *Chêneau-Toulouse-Münster / CMT* – ортез Шено-Тулуз-Мюнстер, утворено від імені лікаря Ж. Шено (J. Chêneau) та топонімів, назв міст Тулуза (Toulouse) у Франції та Мюнстер (Münster) у Німеччині. У статті «По поводу использования моего имени в различных системах корсетов» у виданні «Ортопедия, травматология и протезирование» (№ 4 за 2009 р.) розробник протезу Ж. Шено особисто ставить запитання про правильність вживання терміна *Chêneau-Toulouse-Münster* [237].

До другої групи ми відносимо терміни на позначення методів і засобів реабілітації: *méthode (f) de Ajuriaguerra* – метод Ажуріягерри, J. de Ajuriaguerra (1911–1993) – французький психоаналітик іспанського походження; *méthode (f) de Kabat* – метод Кабата, H. Kabat – американський реабілітолог; *méthode (f) de Frenkel* – метод Френкеля, H.S. Frenkel – швейцарський лікар; *méthode (f) de Rocher* – метод Роше, C. Rocher (1908–2002) – французький хірург-ортопед; *massage (m) de Dicke* – масаж Діке, E. Dicke-Amman (1884–1952) – німецький кінезітерапевт; *douche (f) de Charcot* – душ Шарко, J.-M. Charcot (1825–1896) – французький лікар-психіатр; *manœuvre (f) de Cyriax* – прийом Сайрієкса, J.H. Cyriax (1904–1985) – англійський ортопед; *massage (m) de Grossi* – масаж Гроссі, L. Grossi – французький лікар; *manœuvre (f) de Jendrassik* – прийом Єндрассіка, A.E. Jendrassik (1829–1891) – австрійський невропатолог; *concept (m) de Petö* – метод Петьо, A. Petö (1893–1967) – угорський лікар і педагог; *méthode*

(f) de Kozijavkin – метод Козявкіна, В.І. Козявкін (1947) – український лікар [322; 333; 343].

Інколи використовуються лише однослівні терміни-епоніми, що походять від антропонімів: ***Klapp*** – метод Кляппа (для реабілітації порушень хребта та інших торако-вертебральних уражень), R. Klapp (1873–1949) – німецький ортопед; ***Bird*** – релаксатор Бірда, F. Bird (1921) – американський лікар та військовий пілот; ***Raentgen*** – рентген, W.C. Röntgen (1845–1923) – німецький фізик; ***Abbott*** – ортез Абота, E.-G. Abbott (1870–1938) – американський ортопед; ***Darsonvalisation*** – дарсонвалізація, A. d'Arsonval (1851–1940) – французький фізик. Також епонім може бути утворений від прізвища чоловіка і дружини: ***méthode (f) de Bobath*** – метод Карла і Берти Бобат, K. Bobath (1906–1991) – німецький невропатолог та психіатр, його дружина B. Bobath (1907–1991) – фізіотерапевт [322; 333; 343].

До третьої групи ми зараховуємо епонімні терміни на позначення класифікацій, коефіцієнтів, індексів, шкал і тестів. Наприклад, ***classification (f) de King*** – класифікація Кінга (грудних сколіозів), H.A. King – американський хірург-ортопед; ***indice (m) / coefficient (m) de Tiffeneau*** – індекс / коефіцієнт Тіффно (співвідношення між максимальним об'ємом в першу секунду видиху і життєвою ємністю легень), R. Tiffeneau (1910–1961) – французький фізіолог; ***score (m) de Laskin*** – шкала Ласкіна (шкала аналітичної та функціональної оцінки протеза коліна, який ставиться на ушкоджену ревматизмом ділянку), R.S. Laskin – американський хірург-ортопед; ***score (m) de Beighton*** – шкала Бейтона (оцінка надмірної суглобової рухливості), P. Beighton – німецький лікар; ***échelle (f) de Borg*** – шкала Борга (функціональна оцінка диспное), G. Borg – шведський дослідник проблем психології; ***échelle (f) de Kurtzke*** – шкала Куртцке (оцінка важкості розсіяного склерозу), J.F. Kurtzke – американський невропатолог; ***échelle (f) de Fletcher*** – шкала Флетчера (функціональна оцінка диспное), C.M. Fletcher – лікар-пульмонолог; ***échelle de Sadoul et Polu*** – шкала Садюля-Полю (самооцінка диспное), P. Sadoul та J.-M. Polu – французькі пульмонологи, ***épreuve (f) de Garcin*** – тест Гарсена (оцінка рухової недостатності верхньої кінцівки), R. Garcin

(1897–1971) – французький невропатолог; *cotation (f) de Merle d'Aubigné* – шкала Мерль Добіньї (оцінка функціонального впливу коксартрозу), R. Merle d'Aubigné – французький хірург-ортопед; *échelle (f) d'Ashworth* – шкала Ашворта (оцінка спастичності), B. Ashworth – англійський невропатолог; *indice (m) algofonctionnel de Lequesne* – індекс Лекесна (оцінка впливу коксартрозу і гонартрозу на життя пацієнта), M. Lequesne – французький ревматолог; *test (m) de Babinski-Anton* – тест Бабінського-Антоні (оцінка мозочкового порушення координації), J. Babinski (1857–1932) – французький невропатолог, G. Anton (1858–1933) – австрійський невропатолог і психіатр; *épreuve (f) de Babinski-Weil* – проба Бабінського-Вейля (тест на цілісність вестибулярного апарату), A. Weil (1848–1916) – німецький невропатолог; *épreuve (f) de Barré* – проба Барре (тест на виявлення слабкості кінцівок), J.A. Barré (1880–1967) – французький невропатолог; *classification (f) de Blazina* – класифікація Блейзіні (запалення сухожиль), M.F. Blazina – американський хірург-ортопед; *stades (m, pl) de Fishgold et Mathis* – стадії Фішгольда-Маті (шкала оцінки глибини коми), H. Fishgold та P. Mathis – французькі лікарі [322; 333; 343].

Терміни-епоніми відтворюють етапи становлення реабілітації як науки. Винайдення методик функціонального відновлення зумовлює творення епонімів, в яких фіксується прізвище ученого. Що ж стосується проаналізованих термінів, практично усі вони з'явилися у XIX–XX ст., що, безумовно, пов'язуємо з швидким розвитком медицини.

У переважній більшості, якщо ми беремо до уваги гендерний аспект, епоніми утворені від прізвищ чоловіків, щодо їх географічної приналежності, маємо такі країни як Франція, Німеччина, Англія, Америка, Швейцарія, Австрія, Ірландія, Шотландія, Чехія, Данія, Швеція, Бельгія, Італія, Японія та Україна. Часто трапляються епоніми, які складаються з однієї власної назви та утворені відповідно до моделі «іменник + власна назва» у родовому відмінку. Апетитив позначає клас об'єкту, а пропріатив ідентифікує.

Топоніми застосовуються у медицині в цілому, що підтверджується прикладами: *grippe (f) espagnole* – іспанський грип (найбільша за смертністю

пандемія грипу за історію людства у 1918–1919 рр.; Іспанія першою оголосила про спалах захворювання); *encéphalite (f) japonaise* – японський енцефаліт (перший великий спалах хвороби був зафіксований в Японії); *virus (m) Ebola* – вірус Ебола (вид вірусу був виділений в басейні річки Ебола в Заїрі³⁷); *maladie (f) de Lymе* – хвороба Лайма (назва походить від міста Лайм в штаті Коннектикут, США, де у 1975 р. були зареєстровані випадки); *fièvre (f) de Lassa* – гарячка Ласса (від назви міста Ласса в Нігерії, де у 1969 р. хвороба була виділена окремо); *fièvre (f) de la vallée du Rift* / гарячка долини Ріфт (від назви долини Ріфт у Кенії, де у 1931 р. виявили її збудник) [322; 333; 343].

У терміносистемі реабілітації маємо такі приклади використання топонімів: *espalier (m) suédois* – шведська стінка; *gymnastique (f) suédoise* – шведська гімнастика; *massage (m) suédois* – шведський масаж; *massage (m) thaïlandais* – тайський масаж; *douche (f) écossaise* – контрастний душ (вислів датується ХІХ ст., коли у Шотландії набувала популярності гідротерапія) [333].

При ЛФК важливу роль відіграють корсети: *corset (m) de Milwaukee* – корсет Мілуокі (від назви міста Мілуокі у штаті Вісконсин, США, де цей корсет був розроблений у 1946 р. професором W.P. Blount); *corset (m) de Boston* – бостонський корсет (від назви міста Бостон, США); *corset (m) lyonnais* – ліонський корсет (від назви міста Ліон у Франції, де цей корсет був розроблений у 1949 р.) [322; 333; 343].

Доволі часто для найменування протезу чи ортезу також використовують топонім: *bras (m) de l'Utah* – рука Юта (міоелектронний протез руки; від штату Юта, США); *orthèse (f) de Copenhagen* – копенгагенський ортез (ортез для лікування викривлень стопи; найменування походить від назви столиці Данії – Копенгагена, де він був розроблений); *écharpe (f) de Montréal* – монреальська пов'язка (ортез для підтримки верхньої кінцівки; розроблений у місті Монреаль, Канада) [333].

Для визначення функціонального стану пацієнта доводиться користуватися різноманітними шкалами та класифікаціями, які утворюються за допомогою

³⁷ Держава, що існувала на території Демократичної Республіки Конго у 1971–97 рр.

топонімів: *échelle (f) de coma Glasgow / score (m) de Glasgow* / англ. *Glasgow coma scale / GCS* – шкала коми Глазго (шкала для оцінки порушення свідомості та коми у дітей від чотирьох років та дорослих; розроблена у 1974 р. в університеті міста Глазго, Шотландія); *échelle (f) de Glasgow-Liège* / англ. *Glasgow-Liege Scale / GLS* – шкала Глазго-Льєж (комбінація шкали коми Глазго з кількісною оцінкою п'яти рефлексів стовбуру головного мозку); *test (m) de Vancouver* – ванкуверський тест (тест для оцінки важкості шрамів; від назви міста Ванкувер, Канада, де він був розроблений); *douleur (f) du rachis: auto-questionnaire de Dallas / DRAD* / англ. *Dallas Pain Questionnaire / DPQ* – опитувач для оцінки якості життя людей, які страждають на болі в попереку (назва походить від міста Даллас у штаті Колорадо, США); *échelle (f) de dorso-lombalgie de Québec* / англ. *the Quebec Back Pain Disability Scale* – шкала самооцінки впливу болей у спині та поясниці на щоденне життя [333].

Основна модель творення топонімів: «іменник» (назва методу, лікування, способу реабілітації, протезу тощо) + географічна назва. Епоніми і топоніми можуть використовуватися тоді, коли етіологія і патогез захворювання ще не є відомими та описаними фахівцями.

2.4 Аббревіатури у терміносистемі реабілітації

Коли йдеться про аббревіатури, їх без усякого сумніву приймають як факт прояву економії у мові. Однак аббревіатури, економлячи букви і звуки (в залежності від усної чи письмової мови), самі по собі є надлишковими, оскільки вони є вторинним найменуванням реалій [14, с. 85].

Розглянемо визначення аббревіатури. Аббревіатура – іменник, творений шляхом скорочення простого слова або компонентів складного слова чи елементів твірного словосполучення до рівня звуків або букв, складів чи інших фрагментів слів. Аббревіація – це морфологічний спосіб творення слів шляхом усичення простого або компонентів складного слова чи елементів словосполучення до звуків і букв, складів чи інших фрагментів слів. Аббревіатура стала активним способом словотворення на початку XX ст. [192, с. 8].

Акронім – абрєвіатура, що складається з початкових літер або звуків твірного словосполучення. При творенні акронімів свідомо прагнуть уподібнити їх за милозвучністю до звичних нескорочених слів мови. Акроніми поширені в професійній, науково-технічній мові, звідки вони проникають у літературну мову [218, с. 13].

Відібрані абрєвіатури були розподілені на декілька тематичних груп – на позначення назв організацій та установ; професій; класифікацій і шкал; методів та засобів реабілітації.

До назв **організацій та установ, федерацій, центрів та різноманітних комісій** відносимо: *CPSS / Caisse (f) primaire de la sécurité sociale* – первинний фонд соціального страхування; *AETMIS / Agence (f) d'évaluation des technologies et des modes d'intervention en santé* – Агенція оцінки технологій та способів втручання у здоров'я; *AFIGAP / Association (f) Francophone Internationale des Groupes d'Animation de la paraplégie* – Міжнародна французькомовна асоціація людей, уражених пареплегією; *ANPAA / Association (f) Nationale de Prévention en Alcoologie et Addictologie* – Національна асоціація попередження алкоеполізму та залежностей; *APF / Association (f) des Paralysés de France* – Асоціація паралізованих людей Франції; *ANFE / Association (f) Nationale Française des Ergothérapeutes* – Французька національна асоціація ерготерапевтів; *CAARUD / centres (m, pl) d'accueil et d'accompagnement à la réduction des risques pour usagers de drogue* – центри прийому та супроводу зменшення ризиків для наркозалежних; *OMPH / Organisation (f) mondiale des personnes handicapées* – Всесвітня організація неповносправних людей; *ARPEGE / Association (f) pour la recherche et la promotion de l'étude du genou* – Асоціація досліджень та популяризації вивчення функціонування коліна; *CNOSS / comité (m) national de l'organisation sanitaire et sociale* – Національний комітет санітарної та соціальної організації; *SORNEST / Société (f) Régionale de Réadaptation du Nord-Est* – Регіональне товариство реабілітації Півночі і Сходу (у Франції) [333].

Сюди також відносимо такі абрєвіатури як *EA / entreprise (f) adaptée* – пристосоване до потреб неповносправних підприємство; *ACT / appartement (m)*

de coordination thérapeutique – тимчасове місце для проживання людини з патологією, яка може призвести до інвалідності (де лікують, проводять реабілітацію та надають соціально-психологічну допомогу) [333].

Другу групу становлять **назви професій у галузі реабілітації**: **МК** / *masseur-kinésithérapeute (m)* – масажист-кінезітерпевт; **МСМК** / *moniteur-cadre (m) de masso-kinésithérapie* – інструктор з кінезітерапії; **АММ** / *auxiliaire (m) médical masseur* – допоміжний медичний персонал (масажист); **АМС** / *auxiliaire (m) médical en clinique* – допоміжний медичний персонал у клініці; **АМК** / *auxiliaire (m) médical kinésithérapeute* – допоміжний медичний персонал (кінезітерпевт); **СДС** / *cadre (m) de santé* – працівник сфери охорони здоров'я; **ССК** / *cadre (m) de santé kinésithérapeute* – працівник сфери охорони здоров'я (кінезітерпевт); **АВС** / *auxiliaire (m) de vie scolaire* – помічник неповносправного учня (супроводжує його у школі); **АСК** / *aide-soignante (f) qualifiée* – кваліфікована доглядальниця [333].

Третю групу складають **назви класифікацій, шкал і тестів**: **ЕСРА** / *échelle (f) comportementale d'évaluation de la douleur chez la personne âgée* – шкала оцінки болю у людини похилого віку, яка повністю або частково не може спілкуватися; **ЕСВС** / *examen (m) cyto bactériologique d'un crachat* – мікроскопічне дослідження мокротиння; **ЕСВУ** / *examen (m) cyto bactériologique des urines* – мікроскопічне дослідження сечі [333].

Четверту умовну групу становлять аббревіатури для **найменування методів та засобів реабілітації**: **РТГ** / *prothèse (f) totale de genou* – повний протез коліна; **РТН** / *prothèse (f) totale de hanche* – повний протез тазостегнового суглобу; **РТЕ** / *prothèse (f) totale d'épaule* – повний протез плеча; **АМР** / *aide (f) médico-psychologique* – медично-психологічна допомога; **РАО** / *petit appareillage (m) orthopédique* – невеликі ортопедичні вироби; **ФР** / *fauteuil (m) roulant* – крісло колісне; **ФРЕ** / *fauteuil (m) roulant électrique* – електричне крісло колісне [333].

Окремо звернемо увагу на запозичення з англ.: **ФРС** / *functional residual capacity* – функціональний залишковий об'єм легень; **ПАСС** / *postural assessment scale for stroke patients* – шкала оцінки постуральних можливостей у людини після

порушення мозкового кровообігу; **HAD(S)** / *hospital anxiety and depression scale* – госпітальна шкала тривоги і депресії [333].

У терміносистемі реабілітації франц. мови трапляються **аббревіатури-омоніми**: **CMP** / *Centre (m) de Médecine Préventive* – Центр превентивної медицини та **CMP** / *centre (m) médico-psychologique* – медично-психологічний центр; **CPM** / *continuous passive motion* (англ.) – постійна пасивна розробка суглобів та **CPM** / *coups (m, pl) par minute* – удари за хвилину; **DLM** / *dose (f) létale minimal* – мінімальна смертельна доза та **DLM** / *drainage (m) lymphatique manuel* – лімфатичний ручний дренаж; **Fr** / *fréquence respiratoire* – частота дихання та **FR** / *fauteuil (m) roulant* – крісло колісне; **FRE** / *fauteuil (m) roulant électrique* – електричне крісло колісне та **FRE** / *fréquence (f) respiratoire après effort* – частота дихання після вправи; **IR** / *infra-rouge* – інфрачервоний, **IR** / *insuffisance (f) rénale* – ниркова недостатність та **IR** / *insuffisance (f) respiratoire* – дихальна недостатність; **PA** / *personne (f) âgée* – людина похилого віку, **PA** / *potentiel (m) d'action* – потенціал дії, **PA** / *pression (f) alvéolaire* – альвеолярний тиск, **PA** / *pression (f) artérielle* – артеріальний тиск; **IR(C)** / *insuffisance (f) rénale (chronique)* – ниркова недостатність (хронічна) та **IR(C)** / *insuffisance (f) respiratoire (chronique)* – дихальна недостатність (хронічна); **EREA** / *École (f) Régionale d'Enseignement Adapté* – регіональна школа адаптивної освіти та **EREA** / *établissement (m) régional d'enseignement adapté* – Регіональний спеціалізований освітній заклад (для підлітків з соціальними проблемами чи труднощами в освіті; для підлітків з обмеженими можливостями); **ITT** / *incapacité (f) temporaire totale* – повна тимчасова непрацездатність та **ITT** / *incapacité (f) totale de travail* – повна втрата працездатності [333].

Окремі слова мають значний потенціал до входження в якості опорного терміна до аббревіатур. Наприклад, **fréquence (f)**: **FC** / *fréquence (f) cardiaque* – ЧСС / частота серцевих скорочень, **FCE** / *fréquence (f) cardiaque d'entraînement* – частота серцевих скорочень під час тренувань, **FCM** / *fréquence (f) cardiaque maximale* – максимальна частота серцевих скорочень, **FCMT** / *fréquence (f) cardiaque maximale théorique* – теоретична максимальна частота серцевих

скорочень, *FCR / fréquence (f) cardiaque de repos* – частота серцевих скорочень у період відпочинку [333].

У випадку, коли фонемна структура аббревіатури відповідає фонетичній структурі лексичної одиниці, маємо приклади акронімів, що промовляються як слова: *OLYMPE / orthèse (f) lyonnaise Massues à pression élastique* – ліонський еластичний корсет Массю; *EIFEL / échelle (f) d'incapacité fonctionnelle pour l'évaluation du lombalgique* – шкала функціональної недієздатності для оцінки болю в попереку; *OVALE / orthèse (f) vertébrale active lombaire d'élongation* – розтягуючий корсет для попереку; *ADAM / algies (f, pl) et dysfonctionnements (m, pl) de l'appareil manducateur* – біль та погане функціонування жувального апарату; *ANAP / Agence (f) nationale d'appui à la performance des établissements de santé et médico-sociaux* – Національна агенція з питань вдосконалення роботи медичних та соціально-медичних закладів; *MAIS / Mouvement (m) pour l'accompagnement et l'insertion sociale* – рух з супроводу та соціальної інтеграції; *RASED / réseau (m) d'aides spécialisées aux élèves en difficulté* – мережа спеціалізованої допомоги дітям з вадами; *SAMSAH / Services (m, pl) d'accompagnement médico-social pour adultes handicapés* – послуги з медично-соціального супроводу дорослих неповносправних людей; *SEGPA / sections (f, pl) d'enseignement général et professionnelle adapté* – секції адаптивної загальної та професійної освіти; *SESSAD / service (m) d'éducation spéciale et de soins à domicile* – служба спеціальної освіти та догляду вдома; *ONAC / Office (m) national des anciens combattants et victimes de guerre* – Національна служба у справах колишніх воїнів та жертв війни; *ONDAM / Objectif (m) national des dépenses d'assurance maladie* – Національний показник страхових витрат через захворювання [333].

Фіксуємо акроніми, запозичені з англ.: *CREST* / французькою (*calcinose, syndrome de Raynaud, troubles de l'œsophage, sclérodactylie, télangiectasies*) – обмежена склеродермія (кальциноз, хвороба Рейно, езофагіт, склеродактилія, телеангіоектазія); *RICE* / *rest, ice, compression, elevation* – методика RICE (*rest* – спокій, *ice* – лід, *compression* – стиснення, *elevation* – піднімання); *PEDRO* /

physiotherapy evidence database – шкала PEDRO (оцінка якості рандомізованих клінічних випробувань у фізичній терапії для проведення систематичних оглядів в рамках доказової медицини) [333].

Трапляються однолітерні скорочення: *F / fréquence (f)* – частота; *Q / débit (m) sanguin* – об'єм потоку крові за певний час; *Q / QC / débit (m) cardiaque* – хвилинний серцевий викид; скорочення за опорними літерами: *ATCD / antécédents (m, pl)* – анамнез; *CS / consultation (f)* – консультація; *DCD / décédé (m)* – смертельний / летальний кінець; *EMG / électromyogramme (m)* – електроміограма; *EMS / électromyostimulation (f)* – електроміостимуляція; *ENG / électronystagmographie (f)* – електроністагмографія; *NS / neurostimulation (f)* – нейростимуляція; *PNO / pneumothorax (m)* – пневмоторакс (наявність повітря чи газу в плевральній порожнині); *Ttt / traitement (m)* – лікування; усічення: *abdos (m, pl) / abdominaux (m, pl)* – вправи для пресу; *Sib / sibilance (f)* – свистячий хрип; *ABD / abduction (f)* – відведення, абдукція; *ADD / adduction (f)* – приведення; [333]. В.Г. Гак наголошував на тому, що усічення є однією із загальних тенденцій франц. мови [38, с. 233].

Зазначимо, що використання сучасних телекомунікаційних та інформаційних технологій у реабілітації сприяє виникненню аббревіатур-неологізмів: *DMP / dossier (m) médical personnel* – особиста медична картка; *DPI / dossier (m) patient informatisé* – інформаційна картка пацієнта; *DSE / dossier (m) santé électronique* – електронна медична картка; *ENRS / espace (m) numérique régional de santé* – цифровий регіональний простір здоров'я; *FSE / feuille (f) de soins électronique* – електронний листок догляду; *INSH / interactions (f, pl) numériques, santé et handicap* – цифрова взаємодія, здоров'я та неповносправність; *LENA / logement (m) évolutif pour une nouvelle autonomie* – еволюційне житло для нової автономії; *PRT / programme (m) régional de télémédecine* – регіональна програма телемедицини; *RELIMS / référencement (m) des éditeurs de logiciels et intégrateurs du marché de la santé* – виробники програмного забезпечення для медицини; *RNIS / réseau (m) de télécommunication sociosanitaire* – телекомунікаційна мережа у сфері соціогігієни; *SIH / systèmes*

(m, pl) d'information hospitaliers – інформаційні системи лікарень; *SIPA / systèmes (m, pl) interactifs pour la participation et l'autonomie* – інтерактивні системи для залучення та автономії; *SIS / systèmes (m, pl) d'information de santé* – цифрові системи здоров'я; *SNDS / système (m) national des données de santé* – національний реєстр здоров'я; *SNITEM / syndicat (m) national de l'industrie des technologies médicales* – національна спілка виробників медичних технологій; *UMVF / université (f) médicale virtuelle francophone* – французькомовний віртуальний медичний університет [333].

Отже, проаналізовано 600 аббревіатур у терміносистемі реабілітації франц. мови. Більшість з них є ініціальними (71 %) та акронімами (18 %). Здебільшого, аббревіатури є три (58 %), чотири (22 %) та п'ятикомпонентними (8 %). Існують також аббревіатури, які складаються з семи (3 %) та восьми (0,5 %) компонентів: *SYNERPA / Syndicat (m) national des établissements et résidences privés pour personnes âgées* – Національне об'єднання закладів та приватних установ для людей похилого віку; *COFEMER / Collège (m) Français des Enseignants universitaires de Médecine Physique et de Réadaptation* – Французький Колеж для підготовки університетських викладачів галузі фізичної та реабілітаційної медицини; *AGEFIPH / Association (f) de gestion du fonds pour l'insertion professionnelle des personnes handicapées* – Асоціація керування коштами для професійного працевлаштування неповносправних людей; *CTNERHI / Centre (m) Technique National d'Études et de Recherches sur les Handicaps et les Inadaptations* – Технічний національний центр досліджень неповносправностей та непристосованостей; *ASFORRED / Fédération (f) pour la Formation Continue des Associations de Médecins de Rééducation et de Réadaptation* – Федерація з питань постійної освіти Асоціації лікарів – фахівців з реабілітації та реадaptaції; *CAFERUIS / certificat (m) d'aptitude aux fonctions d'encadrement et de responsable d'unité d'intervention sociale* – сертифікат на виконання обов'язків із забезпечення та управління закладом соціальної роботи [333]. Зафіксовано запозичення з англ. мови (14 %).

Абревіатури в українській терміносистемі реабілітації використовуються рідше: **ВООЗ** / *Всесвітня організація охорони здоров'я* – *OMS / Organisation (f) mondiale de la santé*; **УТФРМ** / *Українське товариство фізичної і реабілітаційної медицини* – *SUMPR / Société (f) ukrainienne de la médecine physique et de réadaptation*; **НСЗУ** / *Національна служба здоров'я України* – *SNSU / Service (m) national de santé en Ukraine*; **ІПР** / *індивідуальна програма реабілітації* – *PIR / programme (m) individuel de réadaptation*; **ХОЗЛ** / *хронічне обструктивне захворювання легень* – *BPCO / broncho-pneumopathie (f) chronique obstructive*; **ФРМ** / *фізична та реабілітаційна медицина* – *MPR / médecine (f) physique et de réadaptation*; **ШВЛ** / *механічна / штучна вентиляція легень* – *VM / ventilation (f) mécanique*; **ФЖЄЛ** / *форсована життєва ємність легень* – *CVF / capacité (f) vitale forcée*; **ДППЗ** / *доброякісне пароксизмальне позиційне запаморочення* – *VPPB / vertige (m) positionnel paroxystique bénin*; **ЦВТ** / *центральный венозний тиск* – *PVC / pression (f) veineuse centrale*; **СДППТ** / *самостійне дихання під постійним позитивним тиском* – *VPPC / ventilation (f) en pression positive continue*; **КРБС** / *комплексний регіонарний больовий синдром* / *синдром Зудека* / *альгонеуродистрофія* – *SRDC / syndrome (m) régional douloureux complexe / algo-neuro-dystrophie (f) / AND / complex regional pain syndrome (англ.) / CRPS*; **МРТ** / *магнітно-резонансна томографія* – *IRM / imagerie (f) par résonance magnétique*; **МКФ** / *Міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я* – *CIF / Classification (f) internationale du fonctionnement, du handicap et de la santé* [333]. Цей факт пояснюємо тим, що в Україні, на відміну від Франції, не існує розвиненої мережі надання послуг з реабілітації, функціонального відновлення, соціальної реінтеграції хворих та осіб з інвалідністю, що приводить до потреби їх найменування, і, як наслідок, виникнення відповідних абревіатур.

2.5 Синонімічні відношення у терміносистемі реабілітації

Відомо, що одним з найважливіших питань сучасної лінгвістики вважають явище термінологічної синонімії, оскільки відношення між термінами відіграють

важливу роль у їхній системній організації. Варто зазначити, що синонімію у термінології традиційно вважають негативним явищем, що пов'язано з однією з найважливіших ознак терміна, яка передбачає відсутність у нього синонімічних відповідників [158, с. 147].

У широкому розумінні, синонімія – це тип семантичних відношень мовних одиниць, який полягає у повному або частковому співпадінні їх значень. Лінгвістична природа синонімів визначається різним ступенем семантичної близькості мовних одиниць та пояснюється асиметрією знаку та значення, їхньою нестійкою рівновагою. Найважливішими семантичними функціями синонімії є заміщення та уточнення. Заміщення найчастіше має місце в частинах тексту, які йдуть одна за одною і полягає у взаємній заміні семантично адекватних одиниць, що дозволяє уникнути одноманітного повторення одних і тих же слів. Уточнення полягає у розкритті властивостей та різноманітних характерних ознак предметів та явищ дійсності, які вони позначають [337, с. 446; 116].

А.А. Уфїмцева говорить про те, що визначення основних понять синонімії, таких як формальна та змістова адекватність синонімів, критерії розмежування класів синонімів, семантичний мінімум і пара, можливість та умови виділення домінант у різних частинах мови, у різних типах семантичних груп, залежить від стану вивчення основної мовної одиниці – слова. Розроблення проблем синонімії зумовлене передусім розумінням лексичного значення слова, відповідно – розумінням природи і типів лексичних зв'язків слів [219, с. 29; 190].

Синонімія, на думку В.А. Звегінцева, винятково синхронічне явище. Якщо у синонімічні ряди і включені слова, пов'язані у своєму вживанні з різними епохами – їхні синонімічні властивості завжди розглядатимуться у певній визначеній синхронічній площині. З огляду на те, що синонімія є синхронним явищем, вона повинна співвідноситись з синхронічним визначенням значення слова. Тому недоцільно визначати її на предметно-понятійній основі. Синонімію слід виділяти через тотожність сполучуваності у різних слів на цьому етапі розвитку мови [66, с. 130].

В.М. Лейчик указує на те, що “синоніми можуть позначати як те саме поняття, так і декілька близьких понять, які частково перетинаються чи накладаються, по-друге, навіть якщо синоніми позначають те саме поняття, їхня семантична структура може бути цілком відмінною. Ми маємо справу з дублетами лише у тому випадку, коли збігаються усі без винятку компоненти смислів синонімів” [129, с. 105].

Терміносистемам властива абсолютна синонімія, тобто дублетність. Термінологічні дублети, за визначенням Б.М. Головіна та Р.Ю. Кобрини, це слова або словосполучення, які поєднані особливим термінологічним співвіднесенням з одним і тим же науковим поняттям та об’єктом дійсності [47, с. 54].

Дублети слід по-різному оцінювати в кожному конкретному випадку. Якщо вони стали основою для словотвірних гнізд і таким чином увійшли у термінологічне поле, то відмовитися від них неможливо [113]. Д.С. Лотте зазначав, що під термінами-синонімами (дублетами) ми розуміємо такі терміни, коли для одного поняття існують два або більше термінів [133, с. 9].

Причинами виникнення синонімів (дублетів) у термінології найчастіше є різні джерела формування термінів. Синонімія є особливо характерною для початкових етапів формування терміносистем, коли ще не відбувся природний (чи штучний) відбір кращого терміна і співіснують багато варіантів [53, с. 73].

У термінології в основному реалізується семантичний різновид синонімії з властивими їй функціями заміщення та уточнення [53, с. 78]. Взаємозамінними будуть такі форми, які мають найбільш чітко уявлюване денотативне значення [226, с.55]

В.І. Пілецький говорить про те, що синоніми у термінології необхідні для: 1) наукового означення поняття і тлумачення терміна (особливо чужомовного походження); 2) найточнішого висловлення думки, особливо, коли межа між поняттями нечітко окреслена; 3) уникання повторів того самого слова [163, с. 116].

Зміни, які проходять у складі галузевої термінології, відтворюють зміни у змісті понять, які свідчать про рівень аналізу того чи іншого явища, об’єкта

реальної дійсності. В.П. Даниленко наголошує на тому, що прикріпленість терміна до поняття позбавляє його можливості розвивати синонімічні ряди, пов'язані зі стилістичним розмежуванням синонімічних слів [53, с. 52].

Синонімія у термінології відрізняється від синонімії в загальноповсякденній лексиці відсутністю експресивності, стилістичною диференціацією у межах наукового стилю. Синоніми термінів не містять додаткових характеристик, хоча вони можуть називати одне й те ж позначуване на основі різних ознак, наприклад, за функціями чи за зовнішнім змістом поняття [53, с. 55].

В.А. Татарінов вважає, що визначення синонімів на металінгвістичному рівні як одиниць, які корелюються у змістовому відношенні, але відрізняються периферійною семантикою, якнайкраще демонструє сутність термінологічної синонімії [329].

Деякі синонімічні терміни (передусім дублетні пари) настільки увійшли в конкретні терміносистеми, що говорити про упорядкованість останніх шляхом усунення одного з синонімічних термінів – означає ігнорувати закономірності розвитку мови [158, с. 181].

Операція з поняттями виявляється найприроднішою в аналізі синонімічних значень слів. Синонімічний ряд слів об'єднується уявленням про один сигніфікат – поняття. Важливо виявити, які денотативні (однакові чи різні) значення слів об'єднуються у цьому синонімічному ряду, тобто становить ядро сигніфікату, де перехрещуються усі інші смисли³⁸. Що ширшим, тобто менш однозначним, є денотативне значення слова, то віддаленішим є воно від домінанти ряду і навпаки [226, с. 55].

Наприклад, український термін *особа з інвалідністю* можемо перекласти франц. мовою такими термінами з різними конотаціями: *aliéné, -e (m, f)* – божевільний, *-a / душевно хворий, -a; anormal, -e (m, f)* – психічно хвора особа;

³⁸ Р.С. Помірко та Р.І. Дудок акцентують увагу на механізмі, який провокує генерацію у слові глибинних смислів, які не завжди можна пояснити з позиції класичних методів аналізу значення слова. Ці глибинні смисли вони номінують *гіперсміслом* – усе, що не зафіксовано у словнику та породжено конотаціями слова. Гіперсмісл слова – це багатоярусна система, у якій *apriori* слово подане в сукупності ЛСВ (лексико-семантичних варіантів), до яких приєднуються образи, асоціації, конотації, найдрібніші з яких не розкладаються традиційним компонентним аналізом [60, с. 23].

arriéré, -e (m, f) – розумово відстала особа; *boiteux, -euse (m, f)* – кульгавий, -а; *bossu, -e (m, f)* – горбатий, -а; *débile (m, f)* – недоумкуватий, -а; *déficient (m) mental* – розумово відстала особа; *déviant, -e* – з відхиленнями; *difforme* – спотворений, -а / деформований, -а; *diminué, e* – розумово або фізично відсталий, -а; *éclopé, -e (m, f)* – покалічений, -а; *estropié, -e (m, f)* – каліка; *handicapé, -e (m, f)* – особа з інвалідністю; *idiot, e (m, f)* – ідіот; *impotent (m, f)* – немічний, -а; *inadapté, -e* – непристосований, -а; *incurable (m, f)* – невиліковно хворий, -а; *infirm (m, f)* – особа з інвалідністю, каліка; *incapable* – недієздатний, -а; *invalid (m, f)* – особа з інвалідністю; *mutilé, -e* – каліка; *mutilé (m) du travail* – інвалід праці, *mutilé (m) de guerre* – інвалід війни; *paralysé, -e* – паралізований; *paralytique (m, f)* – паралітик; *personne (f) à mobilité réduite* – особа з обмеженими руховими можливостями; *personne (f) dépendante* – залежна особа; *personne (f) atteinte d'invalidité* – особа з інвалідністю; *personne (f) ayant une limitation fonctionnelle* – особа з функціональним обмеженням; *personne (f) ayant une déficience* – особа з вадами; *personne (f) exceptionnelle* – “виняткова” особа; *personne (f) en situation de handicap* – особа з інвалідністю; *taré, -e (m, f)* – псих [322; 333].

Тобто, вивчення синонімії тісно пов’язане із семантикою слова, яка складається з трьох факторів: 1) номінативної функції слова (денотативного значення), яке базується на його співвіднесеності з фактами реальної дійсності (денотатами); 2) інтелектуального змісту (сигніфікативного значення), яке є результатом відтворення фактів дійсності у нашій свідомості і об’єктивації (а також модифікації) цього відтворення у мові; 3) реляційних властивостей слова (структурного значення), зумовлених його внутрішніми та зовнішніми мовними відношеннями [30, с. 16].

Наявність синонімії в терміносистемі реабілітації зумовлена лінгвістичними та позалінгвістичними чинниками. Синонімічні ряди утворені внаслідок вживання:

1) аббревіатур і повних форм: *BECS / batterie (f) d'évaluation cognitive et socio-émotionnelle* – шкала когнітивної та соціо-емоційної оцінки (у дітей з вадами розвитку або у дітей дуже раннього віку, в яких вони можуть з’явитися);

CHUP / chaussure (f) thérapeutique à usage permanent – терапевтичне взуття для постійного використання; **CMS / capacités (f, pl) de membres supérieurs** – оцінка рухових вад верхніх кінцівок у хворих з тетраплегією; **ECD / échelle (f) de comportement douloureux** – шкала больової поведінки; **EVF / échelle (f) visuelle de la fatigue** – візуальна шкала втоми; **EFR / explorations (f, pl) fonctionnelles respiratoires** – дослідження функції дихання; **ERFC / évaluation (f) rapide des fonctions cognitives** – швидка оцінка когнітивних функцій; **EFMG / évaluation (f) fonctionnelle motrice globale** – функціональна оцінка загальної моторики; **ECAN / échelle (f) de comportement autistique du nourrisson** – шкала аутистичної поведінки немовляти [322; 333; 343];

2) питомого та запозиченого терміна: **enquête (f) / examen (m) / exploration (f) / inspection (f) / investigation (f)** / англ. **check-list (m) / check-up (m)** – огляд (в медицині); **syndrome (m) de verrouillage / coma (m) vigil** / англ. **locked-in syndrom / LIS** – псевдокома; **mesure (f) de l'indépendance fonctionnelle / MIF** / англ. **functional independence measure / FIM** – міра функціональної незалежності; **évaluation (f) externe de la sévérité de la dépression chez l'aphasique** / англ. **aphasia depression rating scale / ADRS** – шкала депресії при афазії [322; 333; 343];

3) термінів-епонімів: **maladie (f) de Down / syndrome (m) de Down / acromicrie (f) congénitale / mongolisme (m) / trisomie (f) 21** – хвороба Дауна / монголізм / трисомія по 21 хромосомі; **acroparesthésie (f) / chirobrachialgie (f) paresthésique nocturne / maladie (f) de Puthnam** – акропарестезія (парестезія кінцівок); **mucoviscidose (f) / fibrose (f) kystique du pancréas / syndrome (m) d'Andersen / triade (f) d'Andersen / MV** – муковісцидоз / кістозний фіброз підшлункової залози; **cage (f) de pouliothérapie / de Rocher** – каркас для лікування за допомогою системи гирь та блоків / Роше; **épreuve (f) de Babinski-Weil / de la déviation angulaire / marche (f) en étoile** – проба Бабінського-Вейля на цілісність вестибулярної системи [322; 333; 343]. Епонім як концептуально зумовлена одиниця терміносистеми, вступає у парадигматичні та синтагматичні відношення з іншими членами цієї терміносистеми, і утворює синонімічні ряди термінів [29, с. 18]. Тобто, під епонімною синонімією розуміємо наявність кількох відмінних за

формою вираження, але співвідносних з тим самим денотатом спеціальних знаків, у складі хоча б одного з яких наявний компонент-епонім [145, с. 108; 58].

4) питомого та запозиченого термінів, а також епонімів: *test (m) d'approximation / de compression / de rapprochement / de Volkman* / англ. *side-lying iliac compression test* – тест компресії крижово-клубового суглобу; *test (m) d'écartement / test (m) de Verneuil / test (m) en distraction* / англ. *gapping test / iliac compression test / Ericksen's test* – тест крижово-клубового суглобу на спробу розведення крил клубових кісток [322; 333; 343];

5) функціонування дублетів: *cancer (m) mélané / mélanocarcinome (m) / mélanome (m) / nævocancer (m) / nævosarcome (m) / sarcome (m) mélanique / tumeur (m) mélanique II* – меланома / меланобластома; *épistaxis (f) / hémorragie (f) nasale / rhinorrhagie (f) / saignement (m) du nez* – носова кровотеча; *hydrocéphalie (f) / dilatation (f) ventriculaire / hydropisie (f) du cerveau* – гідроцефалія / водянка головного мозку; *épithélioma (m) / cancer (m) épithelial / carcinome (m) / carcinome (m) cholangiocellulaire* – епітеліома / карцинома; *aboulie (f) / dysboulie (f)* – абулія / дисбулія (патологічне ослаблення волі); *traitement (m) par les boues / fangothérapie (f) / illutation (f) / pélothérapie (f)* – грязелікування; *éblouissement (m) / apopsychie (f) / apsie (f) / évanouissement (m) / faiblesse (f) / pâmoison (f) / syncope (f)* – запаморочення / синкопе; *adiposité (f) / adipose (f) / engraissement (m) / obésité (f) / pimélos (f)* – ожиріння; *coxarthrose (f) / arthrose (f) coxofémorale / arthrose (f) de la hanche / morbus coxae senilis* – коксартроз; *enflure (f) / gonflement (m) / néoformation (f) / néoplasie (f) / néoplasme (m) / proéminence (f) / tuméfaction (f) / tumeur* – пухлина; *espalier (m) / mur (m) d'assaut* – гімнастична стінка [322; 333; 343];

6) вживання професіоналізмів, діалектизмів, метафор, омонімів: *ambulateur (m) / déambulateur (m) / cadre (m) de marche / gadot (m) / tintébin (m) / tribune (f) / marchette (f)* – ходунці; *béquille (f) / cabillot (m) / crosse (f)* – милиця; *cyphose (f) / dos (m) rond / dos (m) voûté / gibbosité (f)* – кифоз; *cécité (f) nocturne / héméralopie (f) / hespéranopie (f) / hypoadaptation (f) rétinienne / nyctalopie (f)* – нічна / куряча сліпота / нікталопатія; *acinèse (f) / acinésie (f) / akinésie (f)* – акінезія

(відсутність активних рухів); *agueusie (f) / ageustie (f)* – агевзія (втрата смакових відчуттів); *akathisie (f) / acathésie (f)* – акатезія (неможливість сісти чи сидіти); *dyscinésie (f) / dyskinésie (f)* – дискінезія (порушення скоординованих рухових актів); *palicinésie (f) / palikinésie (f)* – спонтанне мимовільне безсвідоме жестикулювання [322; 333; 343];

Отже, синоніми у термінології – явище неоднорідне. Погоджуємось з думкою, що у межах наукового стилю мови – синоніми небажані, навіть шкідливі, бо руйнують термін як дефінітивну одиницю системи. І.М. Кочан зазначає, що у професійно-виробничій сфері, в усному мовленні фахівців, творяться й уживаються спрощені, скорочені терміни, які нерідко є випадковими, безсистемними й не вживаються поза виробничо-професійною сферою [113].

Синонімія у терміносистемах реабілітації у франц. та укр. мовах зумовлена паралельним використанням аббревіатур та повних форм, епонімів, топонімів, запозичень, професіоналізмів, діалектизмів, омонімів та метафор. На відміну від української, явище термінологічної синонімії реалізується ширше у французькій терміносистемі реабілітації. Цей факт зумовлений не лише існуванням термінологічних дублетів, запозичень та аббревіатур у зазначеній мові, а також екстралінгвістичними чинниками, які полягають у різниці між системою надання реабілітаційних послуг у Франції та Україні, значно вищим рівнем розвитку медицини, поширенням телемедицини та телереабілітації, дієвому законодавстві стосовно осіб з інвалідністю, реалізації їхнього права на інклюзивну освіту та соціальну інтеграцію. З-поміж синонімів потрібно завжди обирати найвдаліший варіант (після відповідних обговорень між фахівцями галузі та філологами), і використовувати саме його.

Висновки до розділу 2

Витоки терміносистеми реабілітації у франц. та укр. мовах вбачаємо у латинській та грецькій, які слугували підґрунтям для творення термінів. Протягом XIX ст. з'явилися більшість термінів галузі, які нині активно використовуються для найменування засобів діагностики, методів реабілітації та функціонального

відновлення хворих та осіб з інвалідністю. У ХХ ст. тривають процеси словотвору у цій терміносистемі, виникають такі терміни як *cryothérapie* (f) – *криотерапія*, *psychomotricité* (f) – *психомоторика*, *orthèse* (f) – *ортез*, *handisport* (m) – *інваспорт* та інші.

Сьогодні розбудова терміносистеми галузі в обох зіставляваних мовах продовжується, що зумовлено об'єктивними причинами, пов'язаними із потребою у найменуванні використання новітніх технологій у фізичній та реабілітаційній медицині, впровадженню надсучасних протезів та інших технічних засобів, які дозволяють замінити втрачену кінцівку чи орган, який не може нормально функціонувати.

На початку ХХІ ст. фіксуємо неологізми *téléréadaptation* (f) / *télérééducation* (f) / *телереабілітація*, що указують на широке використання телекомунікаційних технологій, формуються такі науки як *handicapologie* (f) – *наука про обмеження, включаючи тілесні, функціональні (здатності) і ситуаційні аспекти* / *наука про неповносправність* та *réadaptologie* (f) – *реабілітологія*. Сприятливі умови для розвитку української терміносистеми реабілітації з'явилися у 1991 р., із здобуттям Україною Незалежності, зараз тривають процеси її стандартизації та кодифікації.

У терміносистемі реабілітації франц. та укр. мов активно застосовуються такі способи термінотворення як суфіксація, осново- та словоскладання. Виявлено, що у франц. мові для творення найменувань професій у реабілітації використовуються суфікси *-iste*, *-ien*, *-eur*, *-iatre* та *-ier*, терміноелементи *-logie* та *-thérapeute*. В українській мові – терміноелементи *-лог* та *-терапевт*, а також суфікси *-ист*, *-іст*, *-атр*, *-ат*, *-ер*, *-ент*, *-ант*, *-ач*, *-ик*, *-ік*, *-ор*, *-ар*.

Спільною ознакою у зазначених мовах є те, що основними етимонами слугують грецькі слова: *ιατρός* – лікар, *θεραπεία* – терапія, *λόγος* – слово / мова / мовлення / наука. Загальною тенденцією для обох мов є використання грецьких терміноелементів *-logie* / *-лог*, *-thérapeute* / *-терапевт*, суфікса *-iste* / *-ист*, *-іст*. Відмінною рисою є функціонування синонімічних пар для найменування професій у французькій терміносистемі реабілітації: *orthopédiste* (m) / *pédicure* (m)

– *ophtomèd, radiologiste (m) / radiologue (m)* – *радіолог, diététiste (m, f) / diététicien, -ne (m, f)* – *дієтолог*.

Особливість найменування професій у французькій терміносистемі реабілітації полягає у тому, що окремі терміни не мають відповідників в укр. мові, тому було використано описовий спосіб перекладу: *épithésiste (f)* – *протезист, котрий виготовляє протези для обличчя*. У спеціалізованих джерелах не вдалося також відшукати відповідників українських термінів *комбустіолог – médecin (m) pour grands brûlés, сурдоперекладач – interprète (m, f) en langue des signes, тифлопедагог – pédagogue (m, f) pour les personnes déficientes visuelles*. У французькій терміносистемі реабілітації функціонують діалектизми: *pneumologue (m, f) / inhalothérapeute (m, f)* – *пульмонолог*.

Серед найменувань тестів, шкал і класифікацій у реабілітації фіксуємо запозичення з англ. мови у франц. – 24 %. Цей факт пояснюємо тим, що окремі найменування були запропоновані англомовними фахівцями. Згодом, у франц. мові з'явилися відповідники і розпочалось паралельне застосування французьких та запозичених найменувань. Українська терміносистема реабілітації активно використовує запозичення з англ. (45 %) та франц. (26 %) мов.

Найбільше термінів цієї групи у франц. мові утворено за допомогою опорних слів: *test (m)* (27 %), *échelle (f)* (12 %), *épreuve (f)* (10 %); *classification (f)* (5 %); *score (m)* (4 %); в українській: *тест* (36 %), *шкала* (19 %), *класифікація* (5 %), *оцінка* (5 %).

Найпродуктивнішими структурними моделями цієї групи є: N+Adj; N+Abr; N+Prép+N_{propre}; N+Prép+N; N+N+N_{propre}; N+Prép+N+Prép+N_{propre}; N+Adj+Prép+N_{propre}; N+Adj+Adj; N+Adj+Prép+N; N+Prép+N+Adj; N+Prép+N+Top; N+Adj+Prép+N+Adj; N+Adj+Prép+N+Conj+Prép+N; N+Prép+N+Adj+Conj+Adj; N+Prép+N+Adj+Prép+N. Серед запозичених з англ. мови термінів маємо: Adj+Adj+N+N; Top+N+N. Існують також поєднання французького терміна та запозиченої аббревіатури, утворені за моделями: N+Prép+Abr та N+Abr.

В українській терміносистемі реабілітації для найменування тестів, шкал і класифікацій використовуються такі моделі: Adj+N; Adj+N+N_{propre}; Adj+N+N;

Adj+Adj+N; Adj+N+Adj+N; Adj+N+N+Adj+N+N_{propre}; Adj+Adj+N+Prép+N+N;
 Adj+N+N+N; Adj+N+N+N+N; Adj+N+N+N+N+N+Conj+N; Adj+N+Prép+N+Adj+N;
 N+Adj+N+Prép+N+Adj+N; N+N; N+N_{propre}; N+N+N_{propre}; N+Adj+N; N+N+Adj+N;
 N+N+Adj+N+Prép+N_{propre}; Top+N+N; N+N+N; N+N+N+N; N+N+N+N+Prép+N+N;
 N+N+N+Prép+N; N+Prép+N+Adj+N; N+Prép+N+N.

В обох зіставляваних мовах для назв тестів, шкал і класифікацій широко застосовуються епоніми, що зумовлює функціонування термінологічної синонімії; значне число різноманітних тестів, шкал та класифікацій отримало назву від прізвища людини, яка розробила чи запропонувала певну методику діагностики; трапляється вживання топонімів. У терміносистемах реабілітації зіставляваних мов епоніми і топоніми становлять 47 % від усієї кількості проаналізованих термінів. Однослівні терміни трапляються рідко.

Результати дослідження свідчать про те, що для найменування засобів та методів реабілітації, найбільше (33 %) утворено за допомогою стрижневих слів: *exercice (m)* – *вправа* (7 %), *méthode (f)* – *метод* (5 %), *prothèse (f)* – *протез* (5 %), *massage (m)* – *масаж* (4 %), *orthèse (f)* – *оптез* (4 %), *appareil (m)* – *апарат* (3 %), *gymnastique (f)* – *гімнастика* (3 %), *corset (m)* – *корсет* (2 %). Близько 4 % від аналізованих термінів використовуються для найменування речей, які полегшують життя і побут особі з інвалідністю. Окремо кожен з решта опорних слів утворює лише по кілька термінів, що становить незначний відсоток.

Стосовно структурних моделей термінів бачимо, що у франц. мові домінують такі – N+Adj; N+Prép+N; N+Adj+Adj; N+Prép+N_{propre}, а в укр. – Adj+N; Adj+Adj+N; N+N_{propre}. Зв'язок між компонентами забезпечується родо-видовими та підрядними відношеннями.

Потрібно завжди надзвичайно уважно аналізувати смисл терміна. Наприклад, у франц. мові *gypsothérapie (f)* – *сукупність засобів, які застосовуються для того, щоб підтримувати у визначеній позиції (наприклад, кисть при переломі)*, тоді як в укр. *гіпсотерапію* визначають як *технологію схуднення, яка полягає у тому, що на проблемну ділянку діє [тисне] гіпсова пластина*.

Знову ж таки, окремі терміни доводиться перекладати описово: *trotte-lapin* (m) – ортопедичний прилад, який використовується для попередження деформацій колін та стегон; покращує переміщення дітей з церебральним паралічем, *moto* (f) – мото / ортопедичний допоміжний засіб, який сприяє кращому розміщенню та дозволяє дитині з інвалідністю (зокрема, церебральним паралічем) займатися різноманітною активністю на підлозі, *balle* (f) *à malaxer* – м'яч для розминання пальців рук (для роботи згинальних м'язів), *balle* (f) *hérissée* – м'яч для розминання пальців рук з затупленими зубчиками.

Терміни-епоніми відтворюють етапи становлення реабілітації. Часто трапляються епоніми, які складаються з однієї власної назви та утворені відповідно до моделі «іменник + власна назва» у родовому відмінку. Основна модель творення топонімів: «іменник» (назва методу, лікування, способу реабілітації, протезу тощо) + географічна назва.

У терміносистемі реабілітації франц. мови більшість з аналізованих аббревіатур є ініціальними (71 %) та акронімами (18 %). Здебільшого, аббревіатури є три (58 %), чотири (22 %) та п'ятикомпонентними (8 %). Існують також аббревіатури, які складаються з семи (3 %) та восьми (0,5 %) компонентів.

Значну кількість професійних аббревіатур у терміносистемі реабілітації франц. мови пояснюємо тим, що вона розвивається уже протягом тривалого періоду часу, відбувається пошук економних та вдалих варіантів скорочень термінів. У Франції, на відміну від України, існує розвинена мережа служб з реабілітаційного та функціонального відновлення, що, у свою чергу, потребують відповідних найменувань. Аббревіатури в укр. терміносистемі реабілітації використовуються значно рідше.

Синонімія у терміносистемах реабілітації у мовах, які порівнюються, зумовлена паралельним вживанням аббревіатур та повних форм, епонімів, топонімів, запозичень, професіоналізмів, діалектизмів, омонімів та метафор. Вважаємо, що серед синонімів потрібно завжди обирати найвдаліший варіант (після відповідних обговорень між фахівцями галузі та філологами), і використовувати саме його. Це сприятиме очищенню наукової мови в цілому від маловживаних термінів.

У результаті проведеного аналізу запропоновано етимологічну класифікацію терміносистеми, відповідно до якої терміни реабілітації у франц. мові походять, здебільшого, з лат. (*déambulateur, m*), грец. (*physiothérapie, f*) та англ. (*cardio-training*) мов, рідше з нім. (*Bindegewebsmassage, m*) й італ. (*sussidi, m, pl*), а в укр. мові – з лат. (*ампула*), грец. (*кінезітерапія*), англ. (*коучинг*), франц. (*пандус*), рідше нім. (*шприц*), італ. (*карантин*).

Основні результати, отримані в другому розділі, висвітлено в таких публікаціях дисертанта: [82; 85; 86; 88; 90; 94; 96; 99; 100; 297].

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Дослідження мовних ресурсів та засобів маніфестації спеціальних понять реабілітації, з одного боку, допомагає розв'язати теоретичні питання загальних закономірностей розвитку окремої терміносистеми, з іншого – вирішити практичні проблеми розбудови, впорядкування, уніфікації та стандартизації галузевої лексики, що сприяє оптимізації наукової комунікації у цій галузі.

Людські знання, які структурують концепцію наукової картини світу, у загальному вигляді репрезентовані як системно організована сукупність понять і відношень між ними [24]. У мові постійно відбувається двоєдиний процес: загальномовна лексика на термінологічному ґрунті набуває спеціального значення; термінологія служить постійним джерелом збагачення загального словникового складу мови [158, с. 14].

Ядром сучасних термінологічних досліджень стає термінологічна одиниця, не як незмінний статичний об'єкт, а як багатовимірне динамічне поняття, що створюється, набуває значення та еволюціонує, перетворюючись на засіб, знаряддя та регулятор наукової комунікації предметної галузі її функціонування [64].

Нові поняття у будь-якій галузі знань потребують номінації, що приводить до творення нових термінів, які можуть формуватися на національному ґрунті або ж бути запозиченими з інших мов. У творенні нових термінів перед укладачами постає специфічна, і на перший погляд, не дуже суттєва проблема: як передати новий термін у рідній мові. Чи запозичити його з мови-джерела, переписати згідно правилам рідної орфографії або зберегти оригінальне написання, чи перекласти цей термін на рідну мову. А якщо перекласти, то яким чином – буквально (під кальку) чи описово [52, с. 105]. Найменування предмета, явища, властивості повинно “підказувати” значення, орієнтувати змістовний бік, а не лише фіксувати одиницю у мові [51, с. 90].

Головним завданням є дослідження як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних факторів, які впливають на творення (головним чином, перекладачами) нових термінів у національних терміносистемах, якщо відповідний еквівалент у мові перекладу відсутній, а також виявлення механізму термінологічного планування з погляду мовних інтерференцій, тобто свідомого чи підсвідомого втручання в мову з метою лексичної модернізації та стандартизації [51, с. 6].

Отже, перейдімо до зіставного аналізу особливостей організації та функціонування термінів реабілітації у франц. та укр. мовах.

3.1 Польова структура терміносистеми реабілітації

У складі спеціальної лексики мови науки виділяються галузеві терміносистеми, організація яких заснована не на мовному принципі, а на предметно-логічних зв'язках відповідних понять, які відтворюють структури тієї галузі знань, яку досліджують. Для спеціальної лексики мови науки характерний високий рівень системної організованості її окремих ланок, тобто галузевих терміносистем, зумовлений, з однієї сторони, наявністю класифікацій по визначених основах відповідних понять, з іншої – більш оперативним втручанням носіїв мови науки в організацію терміносистем [53, с. 57].

Системність у термінології тісно пов'язана з поняттям термінологічного поля, адже система для терміна – це, передусім, мовна упорядкованість спеціальних слів, яка обслуговує певне термінологічне поле, предметну галузь, із якою співвіднесений термін як спеціальне поняття (цит. за: [7, с. 51]).

Поле – своєрідна область існування терміна, у середині якої він володіє усіма характерними для нього ознаками, область, штучно окреслена і спеціально захищена від стороннього проникнення [209, с. 110; 45; 122; 167; 214; 235; 238].

Термін *поле* запозичений із фізики і завдяки психології, біології й соціології був введений до мовознавчих студій, до семасіології, німецькими лінгвістами Г. Іпсеном (1924) та Й. Тріром (1931) [192, с. 530]. Крім того, Й. Трір розмежував поняття *лексичне* і *поняттєве поле*, та ввів до лінгвістичного обігу терміни на їх

позначення. Учений відштовхується від понять, в напрямку до слів, і досліджує групу слів із погляду поняття, що виявляється тотожним значенню. Усі такі значення, наявні в мові, за схожістю або протилежністю він поділяє на більш або менш замкнуті групи (блоки). У кожній такій групі поняття (значення) існує лише завдяки наявності у ньому зв'язку, співвіднесеності з іншими значеннями (цит. за: [7, с. 51]). Теорія семантичного поля розроблена Л. Вайсгербером [192, с. 530].

Дослідники по-різному трактують систему термінології. Одні вважають системою уявне поле від ядра до периферії, де ядром є базова термінологія, а периферією терміни інших термінологій, які вживаються у певній терміносистемі. Інші розглядають систему як рівневу організацію або як певну матрицю з відповідними комірками, в якій кожен термін посідає своє місце. Ще інші вважають, що терміносистема утворюється з таких елементів-термінів, які мають властивості лише зовнішньої систематичності [114, с. 21].

Отже, визначальним та єдиним критерієм об'єднання одиниць в одну систему термінів повинна стати зовнішня і внутрішня систематичність або зв'язок між термінами в плані вираження і в плані змісту [114, с. 21]. Словесне визначення терміна охоплює суттєві семантичні компоненти, в яких наявні головні ознаки конкретного наукового поняття. Дефініція окреслює значення терміна і формулює в стислій формі основний зміст поняття [114, с. 18].

Побудова семантичного поля застосовується при компонентному аналізі як схема опису інтегральних і диференційних семантичних ознак членів поля та в укладанні ідеографічних словників-тезаурусів, що тематично організують лексичну підсистему мови. В. Порциг застосував методику моделювання семантичного поля до розрізнення полісемії й омонімії [191, с. 111].

Формалізованою моделлю представлення значення мовних одиниць, конкретної ситуації або їхньої сукупності у вигляді мережі зв'язків між елементами (вузлами) – значеннями чи концептами та їхніми знаками як складниками відповідних ситуацій є семантична сітка. Семантичні сітки можуть бути мовними за умови репрезентації ними семантичних відношень у лексичній підсистемі мови; і текстовими, що представляють зміст тексту [191, с. 111].

Виявити відмінності в мовній дискретизації світу легко шляхом зіставлення лексико-семантичних полів досліджуваних мов. Лексико-семантичне поле – сукупність парадигматично пов’язаних лексичних одиниць, як об’єднані спільністю змісту (іноді й спільністю формальних показників) і відтворюють поняттєву, предметну й функціональну подібність позначуваних явищ. Воно характеризується такими основними властивостями: зв’язком слів або їх окремих значень, системним характером цих зв’язків, взаємозалежністю і взаємовизначеністю лексичних одиниць, відносною автономністю, безперервністю позначення його смислового простору, взаємозв’язком з іншими полями у межах усього словника [121, с. 297]. Лексико-семантична система є синтезом, результатом складної взаємодії слів в їхніх значеннях в двох сферах мови – номінативно-класифікаційній (парадигматиці) та лексичній сполучуваності (синтагматиці) [195, с. 417].

Ідея про зіставне дослідження різних полів шляхом членування одного й того самого поля на їх складові семантичні елементи (тепер для цього вживається термін *семантичне картування*) бере початок у перших роботах про мовні поля Й. Тріра, який вважав, що членування поля однієї окремої мови є попередньою роботою, необхідною для порівняння двох мов, але теоретичні принципи зіставного дослідження семантичних полів у різних мовах були опрацьовані О. Духачеком [121, с. 297].

Зіставлення лексико-семантичних полів передбачає певну послідовність. К. Джеймс пропонує таку послідовність операцій: 1) вибір поля для обмеження контрастивного аналізу; 2) аналіз одиниць поля, який повинен ґрунтуватися на суто семантичних властивостях; єдино допустима синтаксична інформація має виступати у формі тверджень про обмеження сполучуваності, властивої окремим лексичним одиницям; 3) характеристика типів відношень, у які вступають лексичні одиниці в межах поля [121, с. 298].

Кожне поле має у своєму складі спільну (інтегральну) ознаку, яка об’єднує всі одиниці поля. Така ознака називається архісемою і виражається лексемою з узагальненим значенням [119, с. 211]. Терміни, що формують поле, мають

семантично близькі значення з архісемою. При розгляді семантичної структури слова в її розвитку виділяють вихідні (первісні) значення та похідні, виведені з них [143, с. 133].

Значення слова, яке має найбільшу парадигматичну закріпленість і відносну незалежність від контексту, є основним, а ті смисли, які виявляють, навпаки, найбільшу синтагматичну закріпленість і не зумовлені в значній мірі парадигматичними відношеннями, є вторинними [143, с. 137].

Тобто, семантичні ознаки пов'язані залежностями і створюють структуру лексичного значення, в якій виділяються дві частини – інтенціонал та імплікаціонал. Інтенціонал – змістове ядро лексичного значення, імплікаціонал – периферія семантичних ознак, які оточують це ядро [154, с. 91].

Метою дослідження лексичних значень є установлення усіх системних лексичних відношень, опис багатства лексичних значень, їх систематизація у взаємозалежностях, перехрещенні, ізолюваності, що сприяє виробленню мовної інтуїції, правильному виборі й доборові слів у різних комунікативних ситуаціях мовлення [226, с. 55].

Інваріативне значення слова – це низка смислових компонентів, які виконують роль розмежовувальної ознаки у процесі зіставлення тотожних об'єктів, понять. Інваріативне значення як елемент лексико-семантичної системи у своїй структурі фіксує одну або кілька комунікативно-релевантних ознак, які становлять сутність денотата, того чи іншого знака [59, с. 73].

Інтелектуальний зміст (значення у вузькому розумінні, сигніфікативне значення), на відміну від номінативної функції, поєднано зі звуковою оболонкою слова у нерозривну єдність, є його внутрішнім втіленням. Він може складатися з двох компонентів: 1) понятійного змісту (поняття) та 2) перцептивного змісту (експресії). Ці компоненти можуть бути як мовними, тобто властивими мовній системі, і, значить, об'єктивними, спільними для усіх, так і мовленнєвими, тобто властивими лише мовленню, а, значить, суб'єктивними, індивідуальними [30, с. 17].

До ядра терміносистеми треба зараховувати терміни, що позначають основні поняття галузі, а також похідні від них назви, іншими словами, базові терміни та похідні. Базовим термінам як основним компонентам терміносистеми властиві такі характеристики: вони відтворюють ключові поняття певної галузі, нерозкладні на смислові компоненти; структура базових термінів не може складатися більш ніж із трьох членів; вони є основою для деривації; виступають родовими назвами стосовно видових. Периферії характерні назви, що реєструють здебільшого міжгалузеві чи загальнонаукові поняття [225, с. 44].

Наприклад, у полі «назви професій» виділяємо ядро і периферію, яке є спільним для французької та української мов. У центрі знаходяться найменування професій, безпосередньо пов'язаних із реабілітацією: *masseur (m)* – масажист; *ergothérapeute (m, f)* – ерготерапевт / окупаційний терапевт; *kinésiste (m, f)* / *kinésithérapeute (m, f)* – кінезітерапевт; *masseur (m) médical* – лікар-масаажист; *médecin (m) de médecine physique et de réadaptation* – лікар фізичної та реабілітаційної медицини; *médecin (m) de rééducation fonctionnelle* – лікар-фахівець з функціональної реабілітації; *médecin (m) en électrologie médicale et thermalisme* – лікар з електропроцедур і курортотерапії; *moniteur (m) en réadaptation* – наставник з реабілітації; *orthésiste (m)* – ортезист; *orthésiste-prothésiste (m)* – ортезист-протезист; *physiothérapeute (m, f)* / *physiatre (m, f)* – фізіотерапевт; *rééducateur (m)* – спеціаліст з відновлення [333] та інші.

Периферію становлять професії, менш прив'язані до галузі реабілітації: *diététicien, -ne (m, f)* – дієтолог; *cardiologue (m, f)* – кардіолог; *neurochirurgien (m)* – нейрохірург; *neurologue (m, f)* / *neurologiste (m, f)* – невролог; *neuropsychiatre (m, f)* – нейропсихіатр; *neuropsychologue (m, f)* – нейропсихолог; *oncologue (m, f)* / *cancérologue (m, f)* – онколог; *ophtalmologue (m, f)* / *ophtalmologiste (m, f)* – офтальмолог; *phrasiologue (m, f)* / *phtisiologue (m, f)* – фтизіатр; *physiologiste (m, f)* / *physiologue (m, f)* – фізіолог; *pneumologue (m, f)* – пульмонолог; *psychiatre (m, f)* – психіатр; *psychologue (m, f)* – психолог; *rhumatologue (m, f)* – *rhumatologiste (m, f)* – ревматолог; *thérapeute (m, f)* – терапевт [333] та інші.

Поле «засоби реабілітації» в обох мовах об'єднує архісема «засіб». Ядро поля становлять терміни на позначення основних засобів реабілітації та функціонального відновлення: *appareil (m) / cervitractor (m) de Kuhlmann* – ортез для витягнення шиї / апарат Кульмана; *appareil (m) à ondes courtes* – апарат короткохвильової терапії; *appareil (m) de massage mécanique* – апарат для механічного масажу; *appareil (m) d'Ilizarov* – апарат Ілізарова / компресійно-дистракційний апарат; *appareil (m) mécanothérapeutique / de mécanothérapie* – апарат для механотерапії; *appareil (m) pour cryothérapie* – апарат для кріотерапії; *appareil (m) prophylactique d'Evminov* – профілактор Євмінова; *appareil (m) de rééducation* – апарат для відновного лікування; *appareil (m) respiratoire artificiel* – апарат для штучної вентиляції легень; *appareil (f) de marche par pivot podal sans appui* – апарат-вертикалізатор для людей, уражених паралегією (дозволяє ходу хворого); *attelle (f) plâtrée* – гіпсова лонгета; *attelle (f) de cheville* – шина на щиколотку; *attelle (f) de genou* – шина для коліна; *attelle (f) de l'abduction nocturne* – шина для відведення вночі; *attelle (f) descendante* – відвідна шина; *balle (f) à malaxer* – м'яч для розминання пальців рук (для роботи згинальних м'язів); *balle (f) hérisson* – м'яч для розминання пальців рук з затупленими зубчиками; *ballon (m) de rééducation / de Klein-Vogelbach* – м'яч для реабілітації / Клейн-Фогельбах; *banc (m) à quadriceps* – апарат для зміцнення чотирьохголових м'язів; *banc (m) suédois* – шведська лава; *bicyclette (f) de rééducation / cyclo-ergomètre (m)* – циклоергометр; *corset (m)* – корсет; *corset-siège (m)* – німтримуючий ортез для позиції сидячи (для уникнення деформацій хребта); *corset (m) d'immobilisation vertébrale* – корсет для іммобілізації хребта; *corset (m) orthopédique* – ортопедичний корсет; *longuette (f)* – лонгета; *prothèse (f) acoustique / auditive* – слуховий протез; *prothèse (f) articulaire* – суглобовий протез; *prothèse (f) autonome* – автономний протез; *prothèse (f) externe de sein* – зовнішній протез молочної залози; *prothèse (f) mobile partielle* – частковий знімний протез; *prothèse (f) modulaire* – модульний / секційний протез; *prothèse (f) myoélectrique* – міоелектронний протез; *orthèse (f) de coude* – ортез для ліктя; *orthèse (f) de genou post-opératoire* – ортез для коліна після операції; *orthèse (f) de*

hanche – ортез для стегна; *tuteur (m)* – шина; *réclinateur (m)* – реклінатор; *caisson (m)* – барокамера [333] тощо.

Навколоядерну зону становлять допоміжні засоби, що полегшують щоденне життя особам з інвалідністю: *appareil (m) de communication pour les sourds* – апарат для спілкування нечуючих; *béquille (f) axillaire* – підпахвова милиця; *béquille (f) lestée* – милиця з додатковою вагою; *canne (f) / bâton (m) de marche* – ціпок для ходьби; *canne (f) à large appui* – ціпок з трьома або чотирма точками опори на землі; *canne (f) blanche* – ціпок для незрячих; *canne (f) quadripode* – ціпок з чотирма опорними ніжками; *générateur (m) de marche* – апарат для стимулювання ходьби; *ambulateur (m) / déambulateur (m) / cadre (m) de marche / gadot (m) / tintébin (m) / tribune (f) / marchette (f)* – ходунці; *ambulateur (m) d'escalier* – ходунці для сходів; *ambulateur (m) pliant* – ходунці, що складаються; *ambulateur (m) roulant / sur roulettes* – ходунці на коліщатках; *fauteuil (m) au volant manuel* – крісло з ручним управлінням; *fauteuil (m) manuel “vivre debout”* – крісло з ручним управлінням (для уражених паралегією); *fauteuil (m) roulant ultra-léger* – надлегке крісло колісне; *fauteuil (m) verticalisateur* – крісло-вертикалізатор; *lit (m) à retournement* – ліжко з можливістю перевертати матрац разом з пацієнтом; *lit (m) d'eau* – водяне ліжко; *chariot (m) de change et de toilette* – каталка для зміни постелі та проведення туалету хворих; *chariot (m) de transfert à hauteur variable* – каталка зі змінною висотою для лежачих хворих; *élévateur (m) d'escalier avec siège* – підіймач сходами з кріслом; *lève-malade (f)* – апарат для піднімання хворого; *synthétiseur (m) de parole* – синтезатор мовлення; *vibromasseur (m)* – вібромасажер; *siège (m) ascenseur d'escalier* – крісло-ліфт для сходів; *siège (m) de bain* – крісло для ванни; *siège (m) élévateur de bain / ascenseur (m) de bain* – крісло для піднімання з ванни [333].

Периферію поля становлять: *barre (f) d'appui* – поручень; *barre (f) d'appui pour la baignoire* – поручень для ванної кімнати; *brancard (m) / civière (f)* – ноші; *chaise (f) de baignoire / de bain* – крісло для ванни; *chaise (f) de douche* – крісло для душу; *équipement (m) de soins à domicile* – обладнання, призначене для догляду вдома; *guêtre (f) de fixation* – фіксаційна гетра; *releveur (m) de pied* – підіймач для

ноги; **cadre (m)** – рама над ліжком; **ouvre-robinet (m)** – відкривач для крана; **repose-pied (m)** – опора для ніг; **semelle (f) orthopédique** – ортопедична устілка; **appui-bras (m)** – 1.підлокітник, 2.підставка для рук біля операційного столу; **appui-tête (m)** – опора для голови; **barres (f, pl) parallèles** – паралельні бруси; **garde-corps (m) / garde-fou (m) / parapet (m)** – перила; **haltère (m)** – гантеля; **manchon (m)** – гільза; **chausse-pied (m)** – ріжок (для взування); **chien-guide (m) / chien (m) d'aveugle** – собака-поводир; **marteau (m) à percussion** – перкусійний молоток; **marteau (m) à réflexes** – неврологічний молоток; **nébulisateur (m)** – небулайзер; **pédiluve (m)** – ванна для ніг; **pente (f) douce** – пандус; **système (m) d'alarme** – сигнальна система; **table (f) de traction vertébrale** – стіл для розтягнення хребта [333].

Поле «методи реабілітації» об'єднує архісема «метод». Ядро утворюють такі терміни: **bain (m) de boues marines** – ванна з морської гязі; **bain (m) de Finsen** – загальне опромінення ультрафіолетовими променями; **bain (m) de Ziemssen** – ванна з поступовим зниженням температури води; **bain (m) hyperthermal** – гаряча ванна (від 40° до 50° C); **bain (m) infrarouge** – опромінення інфрачервоними променями; **gymnastique (f) corrective** – корегуюча лікувальна гімнастика; **gymnastique (f) de chambre** – кімнатна гімнастика; **gymnastique (f) respiratoire** – дихальна гімнастика; **gymnastique (f) suédoise** – шведська гімнастика; **douche (f) de Charcot** – душ Шарко; **douche (f) écossaise / alternante / alternative** – шотландський / контрастний душ; **thalassothérapie (f)** – таласотерапія; **thermalisme (m)** – курортотерапія; **thermothérapie (f)** – термотерапія; **aquajogging (m)** – легкий біг у басейні з водою; **cryomassage (m)** – кріомасаж; **exercice (m) avec bouteille d'entraînement respiratoire** – вправа з пляшкою для тренування дихання; **exercice (m) de récupération** – вправа на відновлення; **exercice (m) pour le traitement de l'ataxie** – вправа для лікування атаксії (порушення координації рухів); **kinésithérapie (f) active** – активна лікувальна гімнастика; **exercices (m, pl) de reconditionnement** – вправи на відновлення [333] тощо.

Периферія утворена термінами: *basket-fauteuil (m) / handibasket (m)* – баскетбол для людей з обмеженими можливостями; *massage (m) californien* – каліфорнійський масаж; *massage (m) chinois* – масаж сполучної тканини; *massage (m) suédois* – шведський масаж; *massage (m) vibratoire* – вібромасаж; *méthode (f) de Ajuriaguerra* – метод Ажуріягерри; *méthode (f) d'Ilisarov en compression monofocale* – монофокальна компресія за методом Ілізарова [333] тощо.

Віддалену периферію становлять найзагальніші поняття: *réadaptation (f) fonctionnelle* – функціональна реабілітація; *réadaptation (f) sociale* – соціальна реабілітація; *rééducation (f) des sourds-muets* – реабілітація глухонімих; *rééducation (f) professionnelle* – професійна перепідготовка [333] тощо.

Розглянемо гіперо-гіпонімічні зв'язки у терміносистемі реабілітації. Гіперонім – слово чи словосполучення з родовим, узагальненим значенням стосовно слів або словосполучень видового, менш узагальненого значення. Гіпонім – слово чи словосполучення видового, більш спеціального значення стосовно слова чи словосполучення родового, більш узагальненого значення [154, с. 163].

Гіперо-гіпонімія близька до синонімії. Її навіть називають квазісинонімією, але на відміну від синонімії, яка допускає двобічну заміну в тексті, в гіперо-гіпонімії можлива лише однобічна заміна – заміна гіпоніма на гіперонім [119, с. 207].

Тобто, у гіперо-гіпонімії групи об'єднують термінні одиниці, які виражають ту саму семантичну ознаку з різним ступенем конкретизації: гіперонім позначає узагальнене родове поняття, гіпоніми – конкретні видові поняття [225, с. 64]. Наприклад,

✓ гіперонім *aide (f) / допомога* має гіпоніми: *aide (f) hospitalière* – стаціонарна допомога; *aide (f) médicale* – медична допомога; *aide (f) médicale à domicile* – медична допомога вдома; *aide (f) médicale hospitalière* – стаціонарна медична допомога; *aide (f) médicale urgente* – швидка медична допомога; *aide (f) médico-psychologique / АМР* – медично-психологічна допомога; *aide (f) médico-*

sociale à domicile – медично-соціальна допомога вдома; *aide (f) sociale* – соціальна допомога [333].

✓ гіперонім *centre (m)* / *центр* має гіпоніми: *centre (m) antipoison* – токсикологічний центр; *centre (m) d'accueil* – притулок; *centre (m) de brûlés* – опіковий центр; *centre (m) de cure* – лікувальний центр; *centre (m) de jour pour personnes âgées* – денний центр для людей похилого віку; *centre (m) de post-cure* – центр реабілітації (після лікування в лікарні); *centre (m) de réadaptation* – реабілітаційний центр; *centre (m) de rééducation professionnelle* – центр професійної реабілітації; *centre (m) d'éducation sensorielle* – виховний центр (навчання, загальна і професійна підготовка для дітей і підлітків з сенсорними вадами); *centre (m) d'une formation continue* – центр постійної підготовки медичного персоналу; *centre (m) hospitalier* – госпітальний центр; *centre (m) hospitalier universitaire / CHU* – госпітальний університетський центр [333].

✓ гіперонім *kinésithérapie (f)* / *кінезітерапія* має гіпоніми: *kinésithérapie (f) active* – активна лікувальна гімнастика; *kinésithérapie (f) basée sur les preuves / КБП* – доказова кінезітерапія; *kinésithérapie (f) collective* – лікувальна гімнастика, яка проводиться груповим методом; *kinésithérapie (f) marine* – лікувальна гімнастика з використанням морської води; *kinésithérapie (f) passive* – пасивна лікувальна гімнастика; *kinésithérapie (f) respiratoire* – дихальна гімнастика; *kinésithérapie (f) fonctionnelle* – функціональна кінезітерапія; *kinésithérapie (f) globale* – загальна кінезітерапія [333].

Отже, терміносистема реабілітації характеризується синонімічними, гіперо-гіпонімічними та іншими парадигматичними й синтагматичними зв'язками. Тому системність репрезентування терміносистеми реабілітації в зіставляваних мовах реалізується в польовому їх угрупованні.

3.2 Запозичення у терміносистемі реабілітації

За допомогою мови визначаються відношення людини до реального світу. Мова, попри роль в аналізі й класифікації фактів і явищ дійсності, не може відокремити людину від безпосереднього існування в цій дійсності і постійного

до неї пристосування. Однією з форм пристосування є збагачення мови новими одиницями, які відтворюють нові здобутки пізнання, в тому числі в практичній діяльності. Термінотворці більшості країн світу прагнуть у сучасних умовах обміну інформацією поєднати елементи як інтернаціональності терміносистем (для полегшення міжнародного спілкування), так і національної самобутності [51, с. 119].

У наш час питання про запозичення у термінології набуло особливого значення, зважаючи на посилення міжнародного характеру наукових досліджень й активізацію термінів-інтернаціоналізмів [114, с. 14; 113; 115; 117; 118; 153; 197; 198]. Запозичення є однією з форм освоєння досвіду, зокрема досвіду народів, з якими інший народ перебуває у контакті [199].

Запозичення – це морфема, слово або його окреме значення, фразеологізм, синтаксична конструкція, перенесені з однієї мови в іншу, а також сам процес подібного перенесення [218, с. 194]. Запозичені слова не сприймаються мовцями як чужорідний елемент і не потребують пояснення щодо форми і значення. Запозичення розглядаємо у термінології як об'єктивний і неминучий фактор її еволюції. Однак вони доцільні лише тоді, коли відповідають життєвим потребам і засвоюються, та не порушують національної специфіки терміносистеми [158, с. 6; 132]. Лексика, потреба в якій реально виправдана, набуває графічного оформлення, характерного для тої чи іншої мови [55, с. 99].

Розглянемо також визначення іншомовних слів. Це слова з інших мов, які, на відміну від запозичених слів, не засвоєні повністю мовою, що їх запозичила, усвідомлюються мовцями як чужорідні й зберігають ознаки свого походження. Іншомовні слова з часом у зв'язку з набуттям ними популярності засвоюються усіма носіями запозичаючої мови. Це поступово перетворює їх на запозичені слова [218, с. 230].

Франц. та англ. мови серед усіх інших європейських мов стали, фактично, найбільшими донорами у новітній історії європейських мов, через те, що вони засвоїли латинську лексику в досить великому обсязі. У XX ст. на зміну франц. мові поступово прийшла мова англ., яка протягом останніх десятиліть набула

дуже широкої популярності та майже повністю витіснила франц. мову з міжнародного спілкування [51, с. 116].

О.В. Косович зазначає, що інвазія англо-американських слів у франц. мову була причиною виникнення у Франції товариства «L'Office du Vocabulaire français» («Служба словникового складу французької мови») і «Comité d'études des termes techniques français» («Комітет з вивчення французьких технічних термінів»). У Французькій Академії існує також «Comité consultatif du langage scientifique» («Консультативний комітет по науковій мові»). «Служба словникового складу французької мови» налічує близько 3500 членів та її завданням є вивчення сучасної франц. мови і боротьба за її чистоту. Ця боротьба ведеться з пуристичних позицій. Органом цього товариства є журнал «Vie et langage» («Життя і мова»), видавництва Larousse. Журнал виходить щомісячно і присвячений лінгвістичним проблемам сучасної мови [109, с. 363; 111].

Чимало французьких лінгвістів вболіває за очищення франц. мови, вважає недоречним вживання англійських термінів, передусім у випадках, коли існує французький відповідник. Власне тому вони радять вживати англіцизми лише за необхідності в певному контексті чи у спеціалізованій термінології [181]. Однак, прямі запозичення або кальки з англ. дуже поширені у термінологічній неології сучасної франц. мови [280]. Не слід забувати, що іноземні запозичення, окрім позитивного чинника несуть і певний негативний вплив, коли обмежуються можливості словотворення, нехтують власними словниковими елементами [181].

У попередніх розділах доведено, що запозичення, зокрема, з англ., часто використовуються у терміносистемі реабілітації франц. та укр. мов. Тому зараз наведемо лише кілька прикладів. Серед термінів на позначення методів реабілітації та вправ на відновлення фіксуємо: **clapping (m)** / *thérapie: technique passive utilisée pour le décollement et l'évacuation des sécrétions bronchiques* – постукування (для кращого відходження мокротиння); **nursing (m)** / *prise en charge globale, médicale, infirmière et kinésithérapique, d'un sujet ne pouvant se suffire, dépendant d'une aide humaine* – догляд за хворим; **counstraint induced movement therapy / CIMT** / *technique de sollicitation motrice d'un membre supérieur*

(ou d'une main) lésé par immobilisation (orthèse, gant de contention, etc.) de l'autre membre supérieur valide – обмеження блокування функціонування здорової руки (з метою розроблення паретичної руки); **computer-assisted motivating rehabilitation / CAMR** / utilisation de jeux informatiques à piloter à l'aide d'un joystick ou d'un volant télécommandé pour inciter le patient à utiliser la main du côté hémiplégique – використання джойстика з метою розроблення функціонування ураженої кінцівки; **stretching (m)** / gymnastique: étirement passif de muscles ou de groupes musculaires, dans le but d'entretenir ou d'améliorer l'extensibilité – стретчинг; **interval training** / travail (m) en fractionné / travail (m) intermittent – інтервальні тренування; **quad-rugby / murder ball** – квадрезбі [333].

Зафіксовані також запозичення з нім. **terrainkur** (від франц. *terrain (m)* – місцевість та нім. *Kur (f)* – лікування) – теренкур / лікування дозованою ходьбою та нід. **snoezelen** / *approche éducative faisant appel aux stimuli et aux sensations physiques des enfants et adultes handicapés mentaux graves ou polyhandicapés, voire aux déments* – снузелен / контрольована мультисенсорна стимуляція [333].

Серед найменувань різноманітних приладів та апаратів маємо: **feeder (m)** / *orthèse (f) équilibrée de membre supérieur* – фідер / ортез для підтримки плеча; **hot-pack (m)** – зігріваючий пакет; **cold-pack (m)** – охолоджуючий пакет; **stepper (m)** – степер; **home-trainer (m)** – домашній тренажер; **medicin'ball** – медичинбол. Усі терміни запозичено з англ. Існують також запозичення з нім.: **prothèse (f) KBM (Kondylen Bettung Münster)** / *tibiale à emboîture supracondylienne* – протез з гільзою глибокої посадки типу KBM (із захопленням надвиростків стегна) (розроблений у місті Мюнстер, Німеччина) [333].

З-поміж найменувань тестів і шкал існують, наприклад, **shuttle walk test / SWT / test (m) de la navette / course-navette (f)** – ступінчастий тест човникової ходьби / шатл-тест; **Roland and Morris Disability questionnaire / échelle (f) d'auto-évaluation fonctionnelle d'un lombalgique** – анкета Роланда-Морріса (вплив болю у попереку на порушення життєдіяльності); **Rivermead motor assessment / RMA / échelle (f) d'évaluation des capacités motrices d'un sujet de moins de 65 ans victime d'accident vasculaire cérébral** – шкала активностей повсякденного життя

Рівермід (для оцінки стану хворих, які перенесли церебральний інсульт [333]. Усі терміни запозичено з англ. мови.

Розглянемо запозичення у терміносистемі реабілітації в укр. мові. Серед найменувань методів реабілітації використовуються запозичення з франц.: **патронаж** / форма роботи деяких лікувально-профілактичних закладів, яка полягає в проведенні профілактичних і оздоровчих заходів, санітарно-освітньої роботи вдома – *patronage* (m); **масаж** – *massage* (m); з нім.: **курорт** – *Kurort* (m). Для найменувань приладів та апаратів вживаються запозичення з франц.: **буж** / інструмент для дослідження та розширення трубчастих органів людини – *bougie* (f); **корсет** – *corset* (m); **кувез** / апарат для зігрівання недоношених дітей – *couveuse* (f); **лонгета** / пов'язка з гіпсу, яка забезпечує нерухомість зламаних кісток кінцівок – *longuette* (f); **тампон** – *tampon* (m); **турнік** – *tourner* / вертити, обертати; **турнікет** / інструмент, яким затискують судини для спинення кровотечі – *tourniquet* (m); **бандаж** – *bandage* (m); **бювет** – *buvette* (f); **компрес** – *compresse* (f); **пандус** – *pente* (f) *douce*; **паранет** – *parapet* (m) / *garde-fou* (m); **рампа** – *rampe* (f); з англ.: **еспандер** – *expander*; **тренаж** / тренування, а також сам комплекс вправ для тренування в чому-небудь – *train*; з нім.: **шприц** – *Spritze* (f); зі швед.: **рибстул** / гімнастична стінка – *ribbstol*. Врешті, для найменування тестів маємо запозичення з англ.: **тест** – *test*; **скрінінг** / масовий профілактичний огляд населення з метою виявлення захворювань на ранній стадії – *screening*; **тредміл тест** / метод діагностики ішемічної хвороби серця – *treadmill test*, *de treadmill* – бігова доріжка [333].

Вагому роль у терміносистемах реабілітації у зіставляваних мовах відіграють кальки. Калька – слово або вираз, скопійовані засобами рідної мови з іншої мови, тобто кожна значуща частина оригіналу буквально перекладається і займає в перекладі таке ж місце, як і в оригіналі [314, с. 101], а калькування – це процес творення нових слів, словосполучень, фразеологізмів, при якому засвоюється лише значення та принцип організації іншомовної одиниці, що передається засобами (морфемами, словами) мови [218, с. 245].

Поширена думка, що ця категорія слів активізує словотворчі процеси, стимулює творення нових слів, а експресивність та образність сприяють їх поширенню в лексико-семантичних системах [55, с. 105]. Якщо при калькуванні відбувається копіювання іншомовної моделі, яке приводить інколи до порушення існуючої словотворчої структури і творення нових морфологічних зв'язків, то запозичення значення можливе, коли іншомовне і власне слова мають спільним одне із своїх значень, тоді як їх формальна структура зберігається (без її запозичення) (цит. за: [168, с. 76]).

Наприклад, англійське словосполучення *targeted*³⁹ *therapy* призвело до творення у франц. мові *thérapie (f) ciblée*, а в укр. *таргетна терапія* (лікування раку, яке полягає у тому, що препарати діють точно на механізми клітин пухлини) [284]. Розглянемо інші терміни: *alphabet (m) tactile* – тактильний алфавіт; *appareil (m) isocinétique* – ізокінетичний тренажер; *appareil (m) robotisé* – роботизований апарат; *appareillage (m) de sonographie* – апарат для ультразвукового дослідження; *appareil (f) de marche par pivot podal sans appui* – вертикалізатор для людей з паралегією з можливістю здійснювати певні рухи; *auto-étirement (m)* – вправи на розтягнення, які виконуються хворим самотійно; *automédication (f)* – самолікування [333].

При калькуванні спостерігаємо буквальний переклад також у таких прикладах: *chausse-pied (m)* – ріжок для взування; *appui-bras (m)* – підлокітник; *appui-tête (m) / repose-tête (m)* – опора для голови; *lève-malade (m) / lève-patient (m) / lève-personne (m)* – апарат для піднімання хворого; *lit (m) élévateur* – ліжко з можливістю підйому або опущення матрацу; *marcho-thérapie (f)* – терапія ходьбою; *matelas (m) anti-escarre* – протипролежневий масаж; *monte-escalier (m) / ascenseur (m) / élévateur (m) d'escalier* – підіймач сходами; *pause-exercice (f)* – перерва у роботі протягом дня для виконання фізичних вправ; *repose-jambes (m)* – опора для ніг при нахиленому сидінні; *tourne-page (m)* – перегортач сторінок; *chemin (m) de marche* – доріжка для ходьби; *siège (m) ascenseur d'escalier* – крісло-підіймач сходами; *siège (m) catapulté* – крісло із системою, яка допомагає

³⁹ Англ. target – ціль; targeted – цільовий.

вставати людині з моторними вадами; **skiroue (m)** – дошка / лижса з коліщатками; **siège (m) selle** – сидіння у формі кінського сідла; **sous-titrage (m)** – субтитрування; **télétravail (m)** – дистанційна організація праці [333].

Інколи, однак, маємо переосмислення компонентів: **fenêtre (f) thérapeutique** – перерва у лікуванні, де **fenêtre (f)** – вікно; **réveil (m) musculaire** – ранкова зарядка, де **réveil (m)** – пробудження.

Окремі терміни мають практично однакове звучання у франц. та укр. мовах: **parapodium (m)** – пароподіум; **réclinateur (m)** – реклінатор; **cryomassage (m)** – кріомасаж; **curiethérapie⁴⁰ (f)** – кюрітерапія; **électrolyse (f)** – електроліз; **euthanasie (f)** – евтаназія; **rémission (f)** – ремісія; **télémedecine (f)** – телемедицина; **anesthésie (f) / narcose (f)** – анестезія / наркоз; **arthroscopie (f)** – артроскопія; **autoplastie (f)** – аутопластика; **bioprothèse (f)** – біопромез; **biopsie (f)** – біопсія; **hébertisme⁴¹ (m)** – ебертизм (система фізичного виховання); **respirateur (m)** – респіратор; **kératoprothèse (f)** – кератопромез (промез ділянки рогівки) [333].

Зазначимо, що англ. суфікс **-ing** використовується для творення термінів, які називають види діяльності: **coaching** – *mode d'accompagnement de personnes ou d'équipes, à un moment donné de leur vie ou de leur parcours professionnel ou sportif* / коучинг; **aquajogging** – *exercice de petite course en piscine, soit dans les cuves à courant, soit sur une piste de marche immergée* / легкий біг у басейні з водою; **cardio-training** – *rééducation: ensemble des exercices physiques réalisés en centre de rééducation, salle de gymnastique, voire à domicile, et destinés à l'entraînement cardio-vasculaire, afin d'améliorer la fonction cardiaque* / фізичні вправи для покращення роботи серцево-судинної системи; **strapping** – *orthopédie: contention à base de bandage élastique adhésif, réalisé pour l'immobilisation relative d'une articulation ou d'une zone corporelle, afin d'en proscrire des mouvements nocifs* / м'яка іммобілізація; **taping** – *orthopédie: contention à base de bandage adhésif*

⁴⁰ Від прізвища французького фізика П. Кюрі (P. Curie; 1859–1906) та його дружини польського походження М. Склодовської-Кюрі (M. Skłodowska-Curie; 1867–1934), фізика та хіміка.

⁴¹ Від прізвища французького морського офіцера Ж. Ебера (G. Hébert; 1875–1957), який цікавився питаннями гігієни.

inextensible, réalisé pour l'immobilisation relative d'une articulation ou une zone corporelle, afin d'en proscrire des mouvements nocifs / ме́йнування; tapping – kinésithérapie: technique de percussion manuelle destinée à réguler le tonus musculaire / постукування (метод масажу); patterning – méthode de développement neuro-moteur proposée par Doman (États-Unis), basée sur la sur-stimulation du cerveau, personnalisée pour chaque infirme moteur cérébral / фізіотерапія з використанням рухово-функціональних моделей [333; 343].

Цікавим терміном є також **rolfing** – *massothérapie: méthode destinée à améliorer la posture par réajustement neuro-sensoriel à partir du tissu conjonctif / ролфінг / Ролф-метод / структурна інтеграція система мануальної терапії з елементами кінезітерапії [333; 343].* Термін утворено від прізвища американської лікарки І. Ролф (I. Rolf; 1896–1979). Перелічені приклади є прямими запозиченнями у франц. мову, тоді як в укр. мові для їх перекладу здебільшого доводилось подавати розширене пояснення.

Отже, будь-яке запозичене іншомовне слово повинно бути достатньо зручним для використання в якості самостійного терміна [133, с. 53]. Субстантивні терміни серед запозичень трапляються найчастіше. Маємо випадки калькування термінів. У французькій терміносистемі реабілітації функціонують запозичення з англ., рідше нім. мов. У терміносистемі реабілітації укр. мови зафіксовані запозичення з англ., франц. рідше нім. та італ. мов. Запозичений термін повинен повною мірою відповідати потребам, які ставлять фахівці зазначеної галузі.

3.3 Проблеми перекладу термінів реабілітації з французької мови українською і vice versa

Сьогодні медичний переклад користується особливим попитом на сучасному ринку перекладацьких послуг: в умовах світової глобалізації ведеться активне співробітництво й обмін досвідом у сфері медицини та охорони здоров'я. Не останнім чинником популярності цього виду перекладу вважається медичний

туризм пацієнтів з метою отримання ефективного лікування за допомогою передових технологій, які ще не практикуються у вітчизняній медицині [80].

Погоджуємося з твердженням М. Рульо (M. Rouleau): *“той, хто хоче перекладати медичний текст, повинен вміти називати речі так, як їх називає лікар. Тобто, він має знати не лише терміни, що використовує лікар, щоб говорити про власну професійну діяльність, але також спосіб, який саме фахівець має для цього”* [299]. Перекладач медичних текстів зобов’язаний брати до уваги особливості мовної системи та узусу вихідної мови і мови перекладу, звертаючи увагу на відповідності і трансформації, що відносяться до різних рівнів мови [202].

Часто трапляється так, що, хоча словник і не дає контекстуального значення слова, проте з опертям на визначене нормативне значення, вказане у словнику, можна віднайти потрібне значення. Але, найчастіше, особливо коли доводиться мати справу з okazіональним вживанням слова, його контекстуальне значення може бути виведеним лише зі смислової структури слова в цілому, а не з певного часткового значення. Під смисловою структурою слова слід розуміти не лише сукупність його нормативних смислів, але й найближчі синоніми цього слова [184, с. 191; 231].

Повна неможливість знайти відповідник слову-оригіналу – відносно рідкісне явище. Воно трапляється тоді, коли слово-оригінал позначає місцеве явище, якому немає відповідника в побуті і у поняттях іншого народу [224, с. 160]. Проблема змоги перекласти полягає у питанні про ступінь подібності оригіналу та перекладу, як максимально можливого теоретично, так і реального для досягнення в конкретних умовах здійснення процесу перекладу [105, с. 22]. Основна умова подолання труднощів перекладу безеквівалентної термінології стосується аналізу описаного явища й відтворенні його термінами, що вже є усталеними в науці [13, с. 16].

Двома основними групами, які користуються термінологією як засобом комунікації, є: безпосередні користувачі (direct users) та проміжні (intermediaries), які використовують термінологію з метою полегшення спілкування з іншими.

Тобто, безпосередніми користувачами є фахівці в кожній галузі знань. Для них термінологія є потрібним інструментом для комунікації і важливим елементом для концептуалізації їхніх предметів вивчення. Проміжними користувачами є мовні фахівці – перекладачі, укладачі технічної документації та усні перекладачі, які потребують термінології у своїй професії для того, щоб полегшити спілкування [245, р. 11].

Актуальні наукові проблеми, найновіші технічні винаходи й відкриття висвітлюються у друкованих виданнях і насамперед у періодичних, до яких і повинен звертатися перекладач. Важливою стає тут консультація фахівця в цій галузі. Спочатку необхідно точно установити, у чому полягає описувана в іншомовному перекладі проблема та проблеми її викладу в перекладі [13, с. 16].

Сьогодні у світі проводяться сотні конференцій, присвячених питанням реабілітації хворих та людей з обмеженими можливостями. Зазначимо, що під час їх проведення практика показує, що будь-яка, навіть спеціальна конференція з вузької наукової дисципліни завжди обмежується порівняно невеликим числом спеціальних термінів [233, с. 197].

Не втрачає актуальності твердження щодо якісного обслуговування конференцій, а також теоретичних положень про важливість розуміння тексту перекладачем, оскільки лише за цих умов можлива не видимість синхронного перекладу, а справжній осмислений переклад, який дуже необхідний на спеціальних конференціях та міжнародних зустрічах [233, с. 193].

Синхронний переклад належить до одного з найскладніших підвидів перекладу. Точність, швидкість обрання єдино правильного варіанту вимагає від перекладача величезної фахової майстерності. Безумовно, сьогодні дедалі частіше і активніше використовують різноманітні електронні перекладачі, програми, які в режимі реального часу забезпечують швидкий переклад. Однак, вважаємо, що вони потребують постійного вдосконалення і наразі не можуть повноцінно замінити людину.

Отже, найбільші труднощі виникають у перекладі аббревіатур, термінів для найменування шкал, класифікацій і тестів. Пошук варіантів перекладу термінів,

що використовують для найменування професій галузі, не склав проблем, оскільки їх зафіксовано у словниках загального й медичного спрямування. Урешті, в окремих випадках, довелося шукати й розглядати відповідні варіанти перекладу для найменування засобів і методів реабілітації, які запропонували чужоземні фахівці й, через різні причини, не широко знані в Україні.

Розпочнемо з аббревіатур. У перекладних словниках представленими є, фактично, лише загальновідомі: **INSERM / Institut (m) national de la santé et de la recherche médicale** – Національний інститут охорони здоров'я та медичних досліджень; **FHF / Fédération (f) hospitalière de France** – Федерація лікарень у Франції; **CNOM / Conseil (m) National de l'Ordre des Médecins** – Національна Рада офіційної організації лікарів у Франції (з обов'язковим вступом до неї кожного лікаря); **CPAM / Caisse (f) primaire d'assurance maladie** – Первинний фонд страхування на випадок тимчасової непрацездатності; **CNAM / Caisse (f) nationale d'assurance maladie** – Національний фонд страхування на випадок тимчасової непрацездатності; **IFMK / institut (m) de formation en masso-kinésithérapie** – інститут підготовки кінезітерапевтів-масажистів [333].

О.І. Чередниченко зазначає, що “якщо пошук перекладацьких відповідників для інтернаціональних концептів не становить труднощів, то переклад етноспецифічних реалій потребує додаткових зусиль, пов'язаних передусім з упізнанням реалії і декодуванням її смислу” [232].

Наприклад, у Французькій Республіці працюють: **CLIS / classe (f) d'intégration scolaire** – клас для інклюзивної освіти неповносправної дитини в початковій школі; **ACT / appartement (m) de coordination thérapeutique** – тимчасове місце для проживання хворого з патологією, яка може призвести до інвалідності (де лікують, проводять реабілітацію і надають соціально-психологічну допомогу); сплачують: **AEEH / allocation (f) d'éducation de l'enfant handicapé** – виплати батькам для освіти неповносправної дитини; існує поняття **RQTH / reconnaissance (f) de la qualité de travailleur handicapé** – визнання якостей і навичок працівника з інвалідністю; діє закон **HPST / Hôpital (m), patients (m, pl)**,

santé (f) et territoire (m) / loi (f) Roselyne Bachelot – Закон про охорону здоров'я пацієнтів на місцях їхнього проживання / Закон Розелін Башльо [333].

Чинними є спеціальні дипломи та сертифікати, які дають право на роботу з людьми з інвалідністю: *CAFAD / certificat (m) d'aptitude aux fonctions d'aide à domicile* – сертифікат, який дає право на надання допомоги неповносправному вдома, замінено згодом на *DEAVS / Diplôme (m) d'État d'auxiliaire de vie sociale* – Державний диплом на право надання допомоги людям з обмеженнями (через вік, хворобу чи інвалідність); *DDEEAS / diplôme (m) de directeur d'établissement d'éducation adaptée et spécialisée* – Диплом директора спеціалізованого освітнього закладу; *CAFDES / certificat (m) d'aptitude à la fonction de directeur d'établissement social* – сертифікат на право виконання обов'язків директора соціального закладу [333].

Функціонує значна кількість різноманітних федерацій: *FNEHAD / Fédération (f) nationale des établissements d'hospitalisation à domicile* – Національна федерація закладів, які шпиталізують удома; *FNM / Fédération (f) Nationale des Malades Infirmes et Paralysés* – Національна федерація неповносправних і паралізованих хворих; *FFCLCC / Fédération (f) française des centres de lutte contre le cancer* – Французька федерація центрів боротьби з раком; *FHP / Fédération (f) de l'hospitalisation privée* – Федерація приватних лікарень у Франції; центрів: *CDTD / Centre (m) de distribution de travail à domicile* – Центр розподілу праці вдома для неповносправних осіб; *CREAI / Centre (m) régional pour l'enfance et l'adolescence inadaptées* – Регіональний центр для неповносправних дітей і підлітків; *CRP / Centre (m) de rééducation professionnelle* – Центр професійної перепідготовки; *CERAH / Centre (m) d'étude et de recherche pour l'appareillage des handicapés* – Центр вивчення та дослідження обладнання для неповносправних осіб; *CRRA / Centre (m) de rééducation et réadaptation pour adultes* – Центр перепідготовки та реабілітації для дорослих; *CRRF / Centre (m) de rééducation et réadaptation fonctionnelle* – Центр реабілітації та функційного відновлення; *CAMPS / Centre (m) d'action médico-sociale précoce* – Медично-соціальний центр раннього виявлення, діагностики, лікування, реабілітації та

нагляду над неповносправними дітьми (до 6 років); **CATTP / Centre (m) d'accueil thérapeutique à temps partiel** – Лікувальний центр для тимчасового перебування (щось середнє між денним стаціонаром і медично-психологічним центром); фондів: **FIPH-FP / fonds (m, pl) pour l'insertion des personnes handicapées dans la fonction publique** – фонди для інтеграції неповносправних осіб до громадського життя; груп: **GENULF / Groupe (m) d'études neuro-urologiques de langue française** – Асоціація французькомовних нейроурологів; товариств: **SFETB / Société (f) française d'étude et de traitement des brûlures** – Французьке товариство вивчення та лікування опіків; комісій: **CDAPH / Commission (f) des droits et de l'autonomie des personnes handicapées** – Комісія з прав та автономії неповносправних осіб; **CCAPH / Commission (f) communale pour l'accessibilité aux personnes handicapées** – муніципальна комісія з питань доступності для неповносправних осіб; **CDHP / Commission (m) départementale des hospitalisations psychiatriques** – Департаментна комісія з госпіталізації у психіатрії; рад: **CDCPH / Conseil (m) départemental consultatif des personnes handicapées** – Департаментна консультативна рада неповносправних осіб; **CNCPH / Conseil (m) national consultatif des personnes handicapées** – Національна консультативна рада неповносправних осіб; комітетів: **CHSCT / Comité (m) d'hygiène et de sécurité et des conditions de travail** – Комітет із гігієни й безпеки умов праці; **CNOSS / Comité (m) national de l'organisation sanitaire et sociale** – Національний комітет санітарної та соціальної організації; асоціацій: **ANMSR / Association (f) Nationale des Médecins Spécialistes de médecine physique et de réadaptation** – Національна асоціація лікарів, які є фахівцями в галузі фізичної та реабілітаційної медицини; агенцій: **ANESM / Agence (f) nationale d'évaluation sociale et médico-sociale** – Національна агенція з оцінки якості соціальних і медично-соціальних послуг; закладів: **MDPH / Maisons (f, pl) départementales des personnes handicapées** – будинки для неповносправних осіб у департаменті; **ESSMS / établissement (m) ou service (m) social ou médico-social** – Соціальний або соціально-медичний заклад чи служба; **ESAT / Établissement (m) ou service (m) d'aide par le travail** – Заклад або служба, спрямована на професійне працевлаштування чи соціальну реабілітацію

неповносправних осіб (які не можуть працювати протягом короткого або тривалого часу на звичайному чи пристосованому до потреб особи з обмеженими можливостями підприємстві); об'єднань: *UNAEF / Union (f) Nationale des Associations d'Étudiants en Ergothérapie* – Національне об'єднання асоціацій студентів-ерготерапевтів; *UNAPEI / Union (f) nationale des associations de parents de personnes handicapées mentales* – Національне об'єднання асоціацій батьків осіб з особливостями ментального розвитку [333].

Як уже було зазначено, у франц. мові існують аббревіатури, які мають однаковий графічний вигляд, але різне змістове наповнення: *AM / aide (f) médicale* – медична допомога та *AM / allaitement (m) maternel* – грудне вигодовування; *CRA / centre (m) de ressources sur l'autisme* – центр допомоги людям з аутизмом та *CRA / commission (f) de recours amiable* – комісія з розгляду скарг (на рішення організації, у якій є комісія); *IMC / indice (m) de masse corporel* – ІМТ / індекс маси тіла й *IMC / infirmité (f) motrice cérébrale / paralysie (f) cérébrale* – ДЦП / дитячий церебральний параліч; *RGO / reciprocating gait orthosis* (англ.) – реципрокний ортез для ходьби та *RGO / reflux (m) gastro-œsophagien* – шлунково-стравохідний рефлюкс; *MAS / maison (f) d'accueil spécialisé* – будинок для неповносправних осіб похилого віку та *MAS / modified Ashworth scale* (англ.) – модифікована шкала спастичності Ашворта [333].

У франц. мові фіксуємо наявність акронімів: *FABRE / flexion, abduction, rotation externe* – згинання, відведення, зовнішня ротація; *RIMS / rehabilitation in multiple sclerosis* (англ.) / *réadaptation (f) dans la sclérose en plaques* – реабілітація при розсіяному склерозі; *PRIAC / programme (m) interdépartemental d'accompagnement des handicaps et de la perte d'autonomie* – міждепартаментна програма супроводу неповносправних та тих, хто втратив самостійність [333].

Серед аббревіатур галузі також є запозичення з англ. мови: *NHP / Nottingham health profile* – Ноттінгемський профіль здоров'я; *NPUAP / national pressure ulcer advisory panel* – національна консультативна група з питань відлежін; *LBP / low back pain* – біль у попереку / люмбаго; *LIS / locked in syndrome* – синдром “замкненої людини” (синдром ізоляції, синдром

диференціації); **LLDQ** / *lower limb disability scale* – шкала оцінки неспроможності нижньої кінцівки; **LOTCA** / *Loewenstein occupational therapy cognitive assessment* – система діагностики когнітивних порушень після ушкодження мозку LOTCA / шкала LOTCA; **GMFM** / *gross motor function measure* – шкала великих моторних функцій; **CPAP** / *continuous positive airway pressure* – тиск у дихальних шляхах, позитивний постійний; **ABA** / *méthode (f) “applied behaviour analysis”* – метод “поведінкового прикладного аналізу”; **ADL** / *activities of daily living* – щоденні види діяльності [333].

Інколи потрібно шукати пояснення терміна. Розглянемо такі приклади: **perroquet (m)** – “*aide technique au soulèvement actif du sujet alité*” – технічний засіб для піднімання лежачого хворого; **pingouin (m)** – “*surnom facétieusement attribué au premier candidat à se jeter à l’eau lors d’une épreuve examinatoire en masso-kinésithérapie*” – жартовлива назва того, хто перший стрибає у воду при лікуванні масажем і засобами фізичної культури; **kinédisk (m)** / **Ski-Angel** – “*disque mobile en rotation sur un plan inclinable, utilisé pour la reprogrammation neuro-motrice du genou*” – кінетичний диск (мобільний ротаційний диск на похилій площині); **anneau (m) suisse** – “*matériel: sangle molletonnée d’environ 30 cm, dotée d’une boucle métallique, se fixant à l’extrémité distale d’un membre pour la suspension directe d’un poids ou l’attache d’un système poids-poulie*” – ремінь з мольтону близько 30 сантиметрів довжиною з металевою пряжкою (для прикріплення до кінцівки ваги або її прикріплення до ваг та блоків); **bricole (f) anglaise** – “*appareillage: harnais croisé entre les scapulas pour suspendre une prothèse d’avant-bras*” – стремено для підтримки протезу передпліччя; **flèche (f)** – “*matériel: déambulateur modulaire de verticalisation utilisé généralement en pédiatrie*” – ходунці-вертикалізатор модульні, які використовуються здебільшого в педіатрії; **sussidi⁴² (m, pl)** – “*matériel: figures réalisées en deux ou trois dimensions, utilisées dans la méthode Perfetti, pour développer l’interaction du sujet cérébrolésé avec son environnement; ce sont des objectifs thérapeutiques cognitifs*” – фігурки, що використовуються при методі Перфетті [333; 343]. Окремі терміни до укр. мови

⁴² Італ. sussidio (m) – допомога.

було запозичено безпосередньо: **rollator (m)** – ролатор; **flutter (m)** – флапер; **acapella (f)** – акапела тощо.

Власне, коли не вдається дібрати відповідного еквівалента, доводиться описово тлумачити переклад. Наприклад, **empowerment** (запозичення з англ.) – рух, спрямований на підвищення соціального статусу неповносправних осіб; **break-test** (запозичення з англ.) / *test (m) visant à évaluer la force d'un muscle ou groupe musculaire* – тест на визначення сили м'яза або певної групи м'язів; **neck disability index** (запозичення з англ.) / *échelle (f) d'auto-évaluation fonctionnelle d'un cervicalgique / index (m) de déficience du cou* – індекс порушення життєдіяльності при болях в шиї; **bôme (f)** (запозичення з нід.) / *rééducation: appui hémicylindrique monté sur un socle rectangulaire, ferme mais rembourré à sa surface, que l'on accroche à la hauteur désirée sur un barreau d'espalier, afin de servir de contre-appui lors d'exercices en appui dorsal* – валик напівкруглий на шведську стінку [333; 343].

Зазначимо, що терміносистемі реабілітації в обох зіставляваних мовах властива синонімія, яка ставить перед перекладачем питання вибору найвдалішого варіанту перекладу: **електрокардіостимулятор** – *cardiostimulateur (m) / pacemaker (m) / stimulateur (m) cardiaque*; **літотрипсія / ударно-хвильова терапія** – *lithotritie (f) / extracorporeal shock waves therapy (англ.) / ESWT*; **постукування** (техніка масажу) – *claquement (m) / percussion (f) / clapping (m)*; **деменція** – *acatalepsie (f) / démence (f) / détérioration (f) mentale / gérontisme (m)*; **вертикалізатор / стендер** – *verticalisateur (m) / standing-up (англ.)*; **рецидив** – *récidive (f) / cas (m) récurrent / palindromie (f) / rechute (f) / récurrence (f) / retour (m)* [333; 343].

Для фахівця науковий термін є зрозумілим, тоді як для нефахівця (якщо для цієї категорії спрямовано переклад), доцільним видається за можливості додавати пояснення: **dyspraxie (f)** – диспраксія (порушення цілеспрямованих рухів або функції якого-небудь органа); **étrier (m) de Crutchfield** – скоба Кратчфілда (для скелетного витягу за череп при переломах шийного відділу хребта); **cryothérapie (f) / frigothérapie (f) / psychrothérapie (f)** – криотерапія (лікування холодом) [333; 343].

Основна мета перекладача – передати зміст терміна. Його фаховість залежить від бажання постійно навчатися й вдосконалювати свою перекладацьку майстерність, аналіз спеціалізованої літератури розширює професійну компетенцію. В окремих випадках, перекладачеві доводиться пропонувати свій варіант перекладу з опорою на інтуїцію дослідника.

Отже, для перекладу найважчими виявилися галузеві аббревіатури – потрібно було шукати розшифрування у французьких тлумачних словниках із фізичної та реабілітаційної медицини, у наукових статтях, підручниках та на інтернетресурсах і пропонувати послівний переклад, оскільки практично не існує випадків варіантів перекладу відповідною аббревіатурою в укр. мові.

Значна кількість аббревіатур на позначення служб, центрів, федерацій, товариств, рад продемонструвала ставлення Французької Республіки до її громадян із певними вадами та інвалідністю – українським чиновникам і службовцям, які забезпечують реабілітацію, функціональне відновлення та соціальну інтеграцію людей з обмеженими можливостями, варто ознайомитись із досвідом французьких колег, перейняти найкраще, дієво вдосконалювати працю вітчизняних фахівців.

У терміносистемі реабілітації франц. мови функціонує чимало запозичень з англ., окремі з яких перекладаємо описово, інші, безпосередньо запозичені, уже є в укр. мові, деякі незабаром увійдуть (уважаємо, що це станеться тоді, коли в науковій комунікації відповідні фахівці почнуть їх активно використовувати). Типові способи перекладу термінів реабілітації з франц. мови укр. і навпаки показані у таблиці В.1 (див. Додаток В).

3.4 Стандартизація та уніфікація терміносистеми реабілітації

Структурно-семантичний потенціал терміна, його парадигма є у сфері зацікавлення багатьох лінгвістів, оскільки “термінологічний вибух” поставив перед ученими завдання систематизувати, уніфікувати і стандартизувати термінологічні одиниці [59, с. 197; 26; 125]. Б.Є. Рицар указує на те, що “стан термінологічної справи будь-якої держави відображає її цивілізованість” [186].

Міжнародним органом, що координує та спрямовує роботу із стандартизації в усьому світі, є Міжнародна організація із стандартизації (ІСО). Основну термінологічну працю проводить Технічний комітет № 37 «Термінологія, принципи і координація». Стандартизація термінів здійснюється національними комітетами для своїх мов [204].

Погоджуємось з твердженням, що одним з пріоритетних напрямків термінологічної роботи у галузі медицини на сучасному етапі є унормування клінічної термінології, тобто перегляд терміносистеми відповідно до поняттєвої бази та норм укр. літературної мови [148]. Займаючись уніфікацією та стандартизацією термінів будь-якої галузі, необхідно добирати той, який найкраще відповідав би позначуваному поняттю.

На думку В.І. Пілецького, історія наукового терміна в новій українській літературній мові засвідчує, що до основних питань термінознавства завжди належала проблема відбору з найрізноманітніших варіантів єдиної назви спеціального поняття і органічного її входження у лексичну підсистему національної мови. І якщо нове загальновживане слово часто виникало у мові спонтанно, то відбір спеціального потребував опрацювання критеріїв входження в загальнолітературну мову і окрему терміносистему [165].

Тобто, проблема вибору національної чи чужомовної назви на позначення наукового поняття є актуальною ономазіологічною проблемою термінології [114, с. 13]. Це завдання легше вирішувати тоді, коли існують певні традиції термінокористування. До того ж, історія розвитку різних галузей знань засвідчує, що найчастіше перевагу надають терміну, що має найтривалішу традицію ужитку, часто у супереч згаданим вище принципам [164].

Сьогочасну українську ситуацію в галузі термінологічного нормування ускладнює та обставина, що серед теоретиків і практиків термінотвору існують прихильники принаймні двох термінотворчих традицій, кожна з яких передбачає різний національно-культурний вибір: одні зорієнтовані на використання усіх наявних в укр. мові способів і засобів, а інші віддають перевагу калькуванню з мови рос. [165].

Найгарячіші дискусії відбуваються саме щодо найприйнятніших назв спеціальних понять із ряду дублетних найменувань, а також щодо способів і засобів лексикографічного опрацювання й стандартування номінацій процесових понять, словотвірна структура яких, як відомо, найбільш відрізняється від аналогічних термінів інших слов'янських мов, насамперед рос. [165].

У сфері реабілітації активно використовуються терміни із багатьох медичних галузей. Л.А. Пиріг цілком слушно наголошує на тому, що функціонування укр. мови на етапах підготовки медичних кадрів, у практичній діяльності медиків, у медичній науці – запорука формування і збереження національної ідентичності членів наймасовішої (поруч з освітянами) професійної корпорації українського суспільства [162, с. 175].

Паралельне вживання власного й запозиченого термінів розглядаємо як вияв взаємодії міжнаціонально-загального і національно-специфічного [158, с. 184]. При кодифікації варто обирати національний відповідник, а запозичений термін використовувати лише тоді, коли в мові не існує відповідного терміна для найменування поняття. Термінологія кожної мови є національною, адже її компонент інтернаціонального характеру асимілюється відповідно до структури національної мови [158, с. 18].

Отже, уніфікація – це упорядкування термінологій різних галузей науки, техніки, економічного та культурного життя і всередині терміносистем відповідно до понять, ними позначуваними, і на міжгалузевому рівні. Стандартизація – це вироблення терміна-еталона, який би відповідав усім лінгвістичним та логічним вимогам, що висувалися до терміна, і використовувався б у межах певної терміносистеми та на міжгалузевому рівні [158, с. 156].

Фахівці зазначають, що на сьогодні для медичної терміносистеми важливим є перший етап мовного планування – селекція, що дає змогу запропонувати чи спрогнозувати наступний етап – кодифікацію мовної норми. І селекція, і кодифікація часто мають суб'єктивний характер, оскільки кодифікатором виступає фахівець із певної галузі знань, проте зважаючи на специфіку наукової термінології, вибір певного варіанта із варіантної пари не може бути випадковим.

Якщо необхідно кодифікувати певний термін із варіантної пари медичних термінів, то над цим питанням варто співпрацювати і філологам, і медикам [227].

Другий етап передбачає зафіксування нормативного варіанта у словниках та активне введення терміна у сферу функціонування. Кожний новий термін, запроваджений у ту чи ту галузеву термінологію, не повинен порушувати гармонійності системи термінів, у яку потрапляє, бути евфонічним, здатним утворювати похідні слова, не порушувати закони мови, й одночасно якнайповніше відтворювати сутність нового поняття [227]. Тобто, упорядкування термінології складається з двох основних етапів: а) сукупність заходів, спрямованих на аналіз, виявлення та фіксацію необхідних понять; б) аналіз, оцінка і вибір рекомендованих термінів [186].

Ще однією важливою проблемою, яка стосується стандартизації та уніфікації термінології, є вживання інтернаціоналізмів. Інтернаціоналізмами зазвичай називають спільні слова або словосполучення в близьких за походженням або географічним розташуванням мовах. Укр. мова належить до європейської мовної зони, основу інтернаціоналізмів якої становлять грецькі або латинські корені, хоч інтернаціоналізмом у цьому ареалі може стати й назва, утворена на ґрунті будь-якої іншої європейської мови, що проникла в споріднені мови [164].

Протягом ХХ ст. у різні терміносистеми нової укр. мови увійшла величезна кількість поширених у західноєвропейських мовах термінів. На укр. мовному ґрунті вони нерідко ставали єдиними назвами спеціальних наукових понять, що забезпечувало одну із найважливіших властивостей терміна – однозначну відповідність наукового поняття і його найменування [164].

Як відомо, на ступінь довершеності певної терміносистеми впливає чимало факторів, серед яких стан певної галузі науки, яку репрезентує та чи інша термінологія, ступінь сформованості семантичного ядра фахової мови, а також наявність чіткої його структури та вияв системності в його межах [227].

Поява варіантів медичних термінів спричинена: 1) паралельним вживанням позиченого та питомого термінів; 2) розвитком медицини як науки, що супроводжується виникненням нових медичних понять та бажанням дати

кожному поняттю найточнішу назву; 3) наявністю кількох питомих термінів для вербалізації одного поняття; 4) існуванням двох позичених термінів, різних за походженням щодо мови-позичальника [149; 227; 234; 252].

Варіантність термінів демонструє неповноту становлення певної термінології, створює перешкоди для розуміння наукових текстів, у перекладацькій майстерності, й у мовній інтерпретації терміна як репрезентатора наукової точності [227].

З опертям на результати наших досліджень, представлених у попередніх розділах, бачимо, що корпус терміносистеми реабілітації зафіксований у багатьох лексикографічних працях у франц. та укр. мовах, а однією з важливих проблем на сучасному етапі є полісемія термінів. Лексична полісемія – органічна властивість усіх мов, на етапах їхнього функціонування. Однак сам характер чи тип полісемії зазвичай буває відмінним у залежності від загального рівня розвитку мови, від його загальної культури, від особливостей його писемної традиції і ряду інших умов [20, с. 41].

У семантиці слова фіксується результат пізнавальної діяльності людського мислення, потенціально закладені можливості реалізації значеннєвого багатства слова при комунікації. Семантика слова визначається усією сукупністю його парадигм та синтагматичних зв'язків [143, с. 43]. Першочергова роль контексту для виявлення значення слова полягає саме у тому, що контекст не показує, а передбачає значення, яке у ньому реалізується, він зумовлює той факт, що у кожному випадку виступає саме це значення [143, с. 46].

Р.А. Будагов ставить абсолютно доречне запитання: *«Яким має бути метод аналізу полісемії слів? Це метод історичного розвитку та синхронічне бачення результатів. Якщо у першому випадку дослідник оперує винятково історичним матеріалом, що пояснює, як виникла багатозначність тих чи інших слів, то у другому випадку, базуючись на взаємодії самих слів у системі мови, на співвідношенні простих та похідних утворень, лінгвіст прослідковує подальші шляхи розвитку полісемії»* [19, с. 254]. В історії значень зазвичай не логічні

категорії самі по собі визначають розвиток слова, а історичні та лінгвістичні фактори [19, с. 254].

У полісемантичному слові (слові-комплексі), незалежно від характеру його смислової структури, неможливо виділити (як неіснуюче) спільне значення. Абсолютно незмінним в індивідуальному змісті слова є історично складене і суспільно визнане номінативне значення, яке можна вважати в певному значенні інваріантним, зберігаючим більше аніж усі інші лексико-семантичні варіанти, смислову тотожність слова [195, с. 415]. Багатозначність слова – це ніби потенційна можливість різних його розумінь [39, с. 49].

Розглянемо декілька прикладів. Термін **trotteur (m)** має значення – 1) ходунці; 2) рисак – *trotteur, -euse (m, f)*; 3) ходок – *trotteur, -euse (m, f)*; 4) взуття на широкому та низькому каблучі – *trotteur (m)*; 5) секундна стрілка – *trotteuse (f)*; 6) жінка легкої поведінки – *trotteuse (f)*. Термін **appareil (m)** – 1) апарат, прилад, пристрій, механізм; 2) державний апарат; 3) оздоблення; 4) система [внутрішніх] органів; 5) пов'язка; 6) фотоапарат, кіноапарат; 7) телефон; 8) зубний протез; 9) товщина кам'яної кладки. Термін **canne (f)** – 1) ціпок; 2) очерет; 3) трубка для видування скла; 4) нога; 5) мідний бідон для молока у Нормандії. Термін **douche (f)** – 1) душ; 2) душова; 3) сильний дощ; 4) прочухан; 5) розчарування. Термін **exercice (m)** – 1) вправа; 2) рух, ходьба, моціон; 3) виконання обов'язків; 4) здійснення; 5) застосування; 6) заняття; 7) тренування. Термін **siège (m)** – 1) сидіння; крісло; 2) депутатський мандат; 3) місцезнаходження; резиденція; штаб-квартира; 4) суд; 5) центр; осередок; 6) облога; 7) сідниця. Термін **tapis (m)** – 1) килим; 2) скатертина; 3) покриття; 4) гімнастичний мат; 5) конвеєр; 6) азартна гра; 7) гральний дім; 8) скандал [322; 333].

Тобто, полісемантичні терміни набувають смислів у контексті. Так, **acte (m)** – **акт, дія**: *acte (m) chirurgical* – хірургічне втручання, *acte (m) de criminel* – кримінальне правопорушення, *acte (m) de naissance* – свідоцтво про народження / метрика, *acte (m) administratif* – адміністративна постанова, *acte (m) de commerce* – комерційна угода; *acte (m) violent* – грубий прийом (у спорті); **attaque**

(f) – **напад, атака:** *attaque (f) apoplectiforme* – раптова втрата свідомості, *attaque (f) d'apoplexie* – мозковий інсульт / апоплексичний удар, *attaque (f) d'asthme* – напад астми; **anomalie (f) – аномалія, відхилення:** *anomalie (f) de la croissance* – аномалія розвитку (дитини), *anomalie (f) de l'hémostase* – порушення гомеостазу, *anomalie (f) de fonctionnement* – збій у роботі; **blocage (m) – блокування, гальмування:** *blocage (m) cardiaque* – блокада серця, *blocage (m) intestinal* – кишкова непрохідність, *blocage (m) du compte* – призупинення операції по рахунку, *blocage (m) des salaires* – заморожування заробітної платні; **signe (m) – знак, ознака, симптом:** *signe (m) d'amitié* – знак дружби, *signe (m) extérieur* – зовнішня ознака, *signe (m) précurseur* – передвісник, *signe (m) des temps* – ознака часу, *signe (m) démarcatif* – прикордонний знак, *signe (m) d'intelligence* – таємний знак, *signe (m) de Dupuytren* – симптом Дюпюїтрена (при вивиху), *signe (m) fonctionnel* – суб'єктивний симптом (ознака певного захворювання, що виявляється при опитуванні пацієнта, наприклад, біль); **trouble (m) – порушення, тривога:** *trouble (m) alimentaire* – порушення харчування, *trouble (m) auditif* – порушення слуху, *trouble (m) de la circulation* – порушення кровообігу, *trouble (m) fonctionnel* – функціональне порушення, *trouble (m) intellectuel* – розумове порушення, *trouble (m) moteur* – порушення руху, *trouble (m) du sommeil* – порушення сну, *trouble (m) social* – порушення громадського порядку, *trouble (m) de droit* – оспорювання права, *trouble (m) de fait* – фактичне порушення права; **réaction (f) – реакція:** *réaction (f) d'alarme* – реакція на сигнал тривоги, *réaction (f) de défense* – захисна реакція організму, *réaction (f) inadaptée* – неадекватна реакція, *réaction (f) de rejet* – реакція відторгнення, *réaction (f) anticriminelle* – боротьба зі злочинністю; **position (f) – позиція, положення, місце:** *position (f) du corps* – положення тіла, *position (f) intéressante* – вагітність (розмовний термін), *position (f) dorée* – завидне положення, *feuille (f) de position* – випуска з рахунку, *position (f) assise* – сидяче положення, *position (f) corrigée* – виправлене положення кінцівки, *position (f) debout* – положення стоячи, *position (f) dorsale* – положення “лежачи на спині”, *position (f) de repos* – положення у спокої, *position (f) ventrale* – положення на животі [322; 333].

Погоджуємося з думкою, що знання термінологічних еквівалентів, а також вірне їх застосування в контексті складає чи не найвище мірило професіоналізму [166]. Термін, однозначний і такий, що не викликає жодних непорозумінь сьогодні, може стати багатозначним завтра в процесі розвитку цієї галузі науки чи техніки, і виникнуть нові поняття, що зможуть на практиці пов'язуватися з мовним знаком “вчорашнього” терміна [78, с. 36].

Цілком вірною є теза Н.В. Місник про те, що забезпечення лінгвістичної нормативності термінів повинно відбуватися на фонетичному, орфоепічному, орфографічному, лексико-семантичному, словотвірному, морфологічному, синтаксичному рівнях [148].

Тому робота, яка пов'язана з уніфікацією та стандартизацією терміносистеми реабілітації у франц. та укр. мовах, є спрямованою на усунення термінологічної синонімії, полісемії, унормування вживання епонімів, запозичень та аббревіатур. Наприклад, потрібно обирати найвдаліший варіант терміна з цілої низки існуючих: *ionophorèse (f) / ionothérapie (f)* – іонофорез, *diélectrolyse (f) / électrophorèse (f)* – електрофорез, *anamnèse (f) / antécédent (m)* – анамнез, *anesthésie (f)* – анестезія / наркоз, *arthrotomie (f)* – артротомія / капсулотомія, *audioprothèse (f)* – аудіопротез / слуховий протез, *auriculothérapie (f)* – аурікулотерапія / аурікулопунктура, *équithérapie (f) / équitation (f) thérapeutique* – використання кінної їзди у лікувальних цілях, *exercice (m) du ponté / pont (m) bustal* – вправа “місток”, *gymnastique (f) aquatique / aquagym (f)* – аквагімнастика / гімнастика у воді, *sanatorium (m) / maison (f) de convalescence, de repos et de postcure* – санаторій; зважати на функціонування термінологічної омонімії: *tapping (англ.)* – постукування (метод масажу) та *taping (англ.)* – тейпування, фонетичних варіантів: *acupuncture (f) / acuponcture (f)* – акупунктура, *chiropractie (f) / chiropratique (f) / chiropraxie (f)* – хіропрактика / хіропраксія / мануальна терапія; знати особливості юридичних аспектів реабілітації: *HO / hospitalisation (f) d'office* – госпіталізація в психіатричний заклад без згоди самої людини, *АСТР / allocation (f) compensatrice pour tierce personne* – компенсаційні виплати для

третьої особи, HDT / hospitalisation (f) sur demande d'un tiers – госпіталізація на прохання третьої особи [322; 333; 343].

Усі напрацювання за результатами досліджень знайшли своє втілення у «Французько-українському та українсько-французькому словнику термінології фізичної та реабілітаційної медицини» (Львів, 2019 р.) [333]. Звичайно, для будь-якої праці, тим більше лексикографічної, існує потреба у активному її застосуванні. Лише тоді можна буде говорити про те, чи виявилась вона корисною як для фахівців галузі та перекладачів, так і для безпосередньо для самої терміносистеми реабілітації у плані її уніфікації та стандартизації.

3.5 Укладання французько-українського та українсько-французького словника галузі реабілітації

Проблема розвитку й перспектив двомовної лексикографії є невід’ємною складовою частиною мовних, історичних, культурних, наукових контактів двох народів [32, с. 46]. Як зазначають мовознавці, нині постала необхідність у формуванні національної термінології, у складанні термінологічних словників, які б відповідали світовим стандартам, з метою вивести національну термінографію на світовий рівень, що залежить також і від правильного відтворення укр. мовою запозичених термінів, їх правильного використання тощо [51; 114; 107; 108; 207; 215].

Однією з актуальних проблем реабілітації в Україні є відсутність розробленої, уніфікованої та стандартизованої наукової термінології, і, як наслідок, недостатня кількість тлумачних та перекладних словників.

Отже, «Французько-український та українсько-французький словник термінології фізичної та реабілітаційної медицини»⁴³, власне, покликаний заповнити нішу у переліку тематичних лексикографічних праць.

⁴³ Авторський колектив складається з доктора філологічних наук, професора, академіка Академії наук вищої школи України, завідувача кафедри французької філології факультету іноземних мов ЛНУ ім. І. Франка, Р.С. Помірка; дисертанта, старшого викладача кафедри української та іноземних мов ЛДУФК ім. І. Боберського, магістра філології, Р.С. Ковалю (досвід роботи понад 10 років, наявність міжнародних дипломів з французької мови рівня DALF C2 «lettres et sciences humaines» та DALF C2 «sciences»); кандидата філологічних наук, доцента, фахівця з української термінології, завідувача кафедри української та іноземних мов ЛДУФК ім. І. Боберського, О.В. Романчук; кандидата наук з фізичного виховання і спорту, доцента кафедри фізичної терапії та ерготерапії

Зазначимо, що точність перекладу для нас є надзвичайно важливою. Справедливо зауважує Р.А. Будагов про те, що *“науковці різних спеціальностей можуть більшою чи меншою мірою лише враховувати досягнення суміжних наук, але, як правило, вони не мають підстав вважати себе однаковими спеціалістами у галузі наук, нерідко доволі далеких одна від одної”* [18, с. 254].

О. Невеоль (A. Névéol) та С. Оздовска (S. Ozdowska) вважають, що *“для термінології інших мов ніж французька, переклад термінів вимагає подвійної компетенції, і у перекладі – для того, аби залишатися вірним оригінальній термінології, і у спеціальній галузі – для того, аби переконатися, що перекладений термін правильно відповідає поняттю, яке потрібно назвати. Наявність лінгвістів та термінознавців, які володіють обома зазначеними аспектами, є обмеженою, і видається правильним розділити дві складові проблеми”* [291].

Цілком логічним є твердження, що *“рішення, які приймається термінознавцем, опираються в основному на його знання галузі, а певні прогалини будуть заповнені, власне, після консультацій зі спеціалістами відповідного напрямку”* [281].

Джерельну базу словника (95 позицій), окрім лексикографічних праць⁴⁴, становили, зокрема, найсучасніші монографії: *«Телемедицина»* [33]; *«Применение информационных технологий в современной реабилитологии»* [157]; *«Теоретико-методичні основи фізичної реабілітації / фізичної терапії при порушеннях діяльності опорно-рухового апарату»* [42]; кваліфікаційні роботи: *«Émergence de la kinésithérapie en France à la fin du XIXème et au début du XXème siècle. Une spécialité médicale impossible. Genèse, acteurs et intérêts de 1880 à 1914»* [290]; *«Approche sémiotique des pratiques professionnelles en médecine physique et de réadaptation. La question du sens en rééducation fonctionnelle»* [305];

ЛДУФК ім. І. Боберського, О.І. Тиравської (рівень володіння франц. мовою як іноземною підтверджується сертифікатом В2). Рецензентами роботи виступили доктор філологічних наук, доцент кафедри англійської філології факультету перекладачів Київського національного лінгвістичного університету, О.О. Черхава, і доктор наук з фізичного виховання і спорту, доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії ЛДУФК ім. І. Боберського, А.М. Герцик.

⁴⁴ Див. підрозділ 1.3 «Терміни галузі реабілітації у лексикографічних працях».

«Dynamique de constitution d'une spécialité médicale fragile: La médecine de rééducation et réadaptation fonctionnelles en France entre médecine et politique» [258]; «Place de la médecine physique et de réadaptation dans le soutien santé des forces armées: historique, état des lieux et perspectives» [256]; «La profession de masseur-kinésithérapeute instituée par la loi n° 46-857 du 30 avril 1946: genèse et évolutions d'une profession de santé réglementée» [286]; підручники та посібники: «Фахова мова медика» [68]; «Основи фізіотерапії» [222]; «Загальна фізіотерапія» [223]; «Nouveau guide de pratique en ergothérapie: entre concepts et réalités» [246]; «Фізична реабілітація» [151]; «Клиническое исследование костей, суставов и мышц» [21]; «Тесты и шкалы в неврологии» [216]; «Основы медицинской реабилитологии» [141]; «Вступ до фізичної реабілітації» [35]; «Guide pratique de recherche en réadaptation» [265]; «Médecine physique et de réadaptation» [242]; наукові статті⁴⁵: «La classification internationale du fonctionnement, du handicap et de la santé» [249]; «Базова термінологія спорту неповносправних» [15]; «Трактування ключових термінів в освітньо-професійній галузі фізичної реабілітації» [43]; «О терминологии и классификациях в физиотерапии» [155]; «До питання тлумачення термінів “фізична реабілітація” та “фахівець з фізичної реабілітації”» [41]; «Фахівець з фізичної реабілітації, чи фізичний терапевт: національне та міжнародне тлумачення назв професій» [41]; «Analyse des impacts des technologies de l'information et de la communication sur l'enseignement et la pratique de la médecine» [275]; «Нова лікарська спеціальність в Україні – лікар фізичної і реабілітаційної медицини» [34]; «Histoire, fondements et enjeux actuels de l'ergothérapie» [250]; «Télééducation, téléadaptation et e-santé: définition, évolution et diversité des points de vue sur ces concepts» [274]; «Maintien des personnes à domicile: télééducation, téléadaptation et e-santé: éditorial» [278]; «L'ère est aux innovations technologiques. Qu'en est-il en réadaptation?» [261].

Апробація окремих матеріалів словника проходила протягом 2013–19 рр. зі студентами спеціальності «фізична терапія, ерготерапія»

⁴⁵ Окрім тих, про які вже йшлося у підрозділі 1.2 «Термін галузі реабілітації як об'єкт наукового аналізу».

ЛДУФК ім. І. Боберського, які вивчають французьку мову⁴⁶ як іноземну протягом I, II, III курсів та у магістратурі.

Макет словника було представлено під час секційного засідання «Français de spécialité / Французька мова для спеціальних цілей»⁴⁷ учасникам Міжнародної наукової конференції «Colloque international convivial III “Méthodologies et recherches des (jeunes) chercheurs. Français langue mondiale: didactique / linguistique / littérature”», присвяченій дидактичним, лінгвістичним та літературним аспектам вивчення та дослідження французької мови, яка проходила у місті Банська Штявница (Banská Štiavnica) у Словаччині протягом 15–18 серпня 2019 р. Представники Словацької Республіки, Бельгії, Швейцарії, Великобританії, Росії, Єгипту, Сербії, Алжиру, Албанії, Індонезії, Марокко ознайомилися з працею, висловили певні зауваження та рекомендації.

Апробація матеріалів словника відбулася під час міжнародного науково-практичного семінару «Муковісцидоз у дітей та дорослих: проблеми діагностики, лікування та моніторингу стану здоров'я» із практичним курсом фізіотерапії при муковісцидозі (30 листопада – 2 грудня 2016 р., м. Дніпро, Україна), а також під час науково-практичної конференції «Муковісцидоз в Україні» із симпозіумом «Орфанні захворювання у дітей та дорослих» (12–14 жовтня 2017 р., м. Львів, Україна), на яких дисертант / співавтор працював синхронним перекладачем кінезітерапевтів з Франції.

Матеріал словника, як правило, організований на рівні окремих одиниць, пов'язаних між собою визначеними відношеннями [48, с. 39; 194]. Тому у нашій праці представлено п'ять груп термінів: професії галузі; вади, порушення та захворювання; шкали, тести та класифікації; методи та засоби; аббревіатури. Загальна кількість термінів обома мовами становить понад 6000, об'єм словника становить 236 сторінок (8,39 друкованих аркушів). Усі реєстрові терміни представлені відповідно до морфологічних частиномовних законів і розташовані в алфавітному порядку у кожній зазначеній групі. Терміни з тієї мови, з якої

⁴⁶ В якості навчального посібника використовується «Французька мова для студентів напряму підготовки «здоров'я людини», співавтором якого є дисертант (Львів, 2013).

⁴⁷ Дисертант був керівником секції.

відбувається переклад, виділені жирним шрифтом. Обов'язком є зазначення походження запозичень.

Зазначимо, що кожен тип словника може мати власні, нехарактерні для інших словників, етапи. Не існує також єдиної “правильної” методики роботи [124, с. 49]. Одна з основних проблем при перекладі полягає у тому, що в українській лексикографії немає відповідного великого за об'ємом франц.-укр. та укр.-франц. словника медичних термінів, який би міг максимально можливо задовольняти потреби користувачів, тому у дуже багатьох випадках доводиться вдаватися або до франц.-рос. медичних словників, зокрема і до тих, які існують у електронному варіанті, до французьких тлумачних медичних словників, або ж шукати визначення терміна у всесвітній мережі Інтернет, про що вже йшлося.

Додамо, що через особливості розвитку окремих наук для деяких понять не сформовані терміни і поняття передається аналітично – розгорнутим словосполученням [75, с. 11]. Для перекладу термінів застосовано різні способи – описовий у випадках відсутності відповідних лексичних еквівалентів у мовах, калькування, транскодування та інші.

У процесі перекладу вибудовуються три типи категорії відповідників: 1) еквіваленти; 2) варіативні і контекстуальні відповідники; 3) усі види перекладацьких трансформацій. Номінативна функція слів є наслідком знакової природи мови. Оскільки знаками є усі слова, за виключенням абсолютно формалізованих, не умотивованих об'єктивною реальністю, то кожному слову характерна і номінативна (знакова) функція [30, с. 17].

Отже, у роботі над перекладом найменувань професій з франц. мови слід було уточнити функції окремих працівників, зокрема: *aidant (m) familial* – помічник особи з інвалідністю; *assistant (m) d'éducation* – асистент / помічник учня з інвалідністю; *CESF / conseiller (m) en économie sociale et familiale* – соціальний працівник, завдання якого полягає у допомозі людям вирішувати проблеми їхнього повсякденного життя; *conseiller (m) d'orientation* – спеціаліст з шкільної та професійної орієнтації; *consultant (m) en réadaptation* – консультант з реабілітації; *EAPA / enseignant (m) en activités physiques adaptées* – наставник з

адаптивних видів фізичної активності; *pédagogue (m) curatif* – педагог, який займається з людьми, що мають проблеми розвитку; *technicien, -ne (m, f) en loisir* – спеціаліст з дозвілля [333]. Це дало нам змогу також порівняти систему організації галузі реабілітації у Франції та Україні, побачити роль і завдання кожного фахівця, зрозуміти його функціональні обов'язки в мультидисциплінарній команді.

Труднощі перекладу тестів, шкал і класифікацій детально описані у підрозділах 2.2.2 «Творення термінів для найменування тестів, шкал і класифікацій» та 3.3 «Проблеми перекладу термінів реабілітації з французької мови українською і *vice versa*» дослідження. Варто звернути увагу на той факт, що ця група термінів характеризується значною кількістю запозичень з англ. мови, широким використанням епонімів та топонімів, паралельним функціонуванням французького та запозиченого з англ. мови терміна.

Окремо акцентуємо на особливостях відтворення укр. мовою іноземних прізвищ відповідно до фонетичних особливостей країни, з якої походить фахівець, а також відмінкового закінчення згідно його статі: *coefficient (m) de Tiffeneau* – індекс Тіффно; *cotation (f) de Held et Pierrot-Deseilligny* – шкала Ельда та П'єро-Дезеїньї; *cotation (f) de Held et Tardieu* – шкала Ельда та Тардьє; *échelle (f) de Sadoul et Polu* – шкала Садуля та Полю; *échelle (f) fonctionnelle de Hammersmith* – функціональна шкала Хаммерсміта; *indice (m) de Quetelet* – індекс Кетле / масо-ростовий індекс; *score (m) de Vignos* – шкала Віньоса; *score (m) fonctionnel de Lysholm-Tegner* – функціональна шкала Лісхольма-Тегнера; *signes (m, pl) de Raïmiste* – тест Раїміста; *test (m) de Rotés-Querol* – тест Ромеса-Керола; *test (m) de Shirado-Ito* – тест Шірадо-Іто [333].

В окремих випадках вважаємо необхідним надати додаткові пояснення: *épreuve (f) de marionnettes* – тест для виявлення умовного адіадохокінезу верхніх кінцівок; *NHP (англ.) / test Nine Holes Peg* – тест встановлення дев'яти кілків в лунки; *test MAPS (make-a-picture-story) (англ.)* – тест “склади картину-історію” / малюнкова тематична проективна методика [333].

Те ж саме спостерігаємо у групі «Засоби та методи». Консультацій відповідних фахівців потребували, наприклад, терміни⁴⁸: *acapella (m)* – акапела; *anneau (m) suisse* – ремінь з металевою пряжкою; *hébertisme (m)* – ебертизм; *quad-rugby (m)* / *murderball* (англ.) – квадрегбі; *snoezelen* – снузелен / контрольована мультисенсорна стимуляція; *tétravox (m)* – система контролю навколишнього середовища хворими з паралегією.

Знову ж таки, особливої уваги вимагає відтворення іншомовних прізвищ: *concept (m) Kaltenborn-Evjenth* – метод Калтенборна-Ев'єнта; *exercice (m) de Hohmann et Stumpf* – вправа Гомана та Штумпфа; *exercice (m) Schott* – вправа братів Шот [333]. Інколи при перекладі можуть не використовувати епонім: *aiguille (f) de Sauphar / d'Emery* – голка для забору крові; *exercice (m) de Kegel* – вправа Кегеля / для зміцнення м'язів тазового дна [333].

У словнику також переклад галузевих аббревіатур, які репрезентують французькі реалії та не є широко відомими українським фахівцям. Наприклад, *LSF / langue (f) des signes française* – французька жестова мова, *SIREV / Syndicat (m) interhospitalier vosgien de médecine physique et de réadaptation des établissements vosgiens* – міжгоспітальне вогезьке об'єднання фізичної та реабілітаційної медицини вогезьких закладів, *INJS / Institut (m) national des jeunes sourds de Paris* – Паризький національний інститут молодих людей з вадами слуху, *FISAF / Fédération (f) nationale pour l'insertion des personnes sourdes et des personnes aveugles en France* – Національна федерація з питань інтеграції нечуючих та незрячих людей у Франції, *AFDN / Association (f) française des diététiciens nutritionnistes* – Французька асоціація дієтологів-нутриціоністів, *AFPPE / Association (f) française des personnels paramédicaux d'électroradiologie* – Французька асоціація парамедичних працівників – рентгенологів, *AMRHB / Association (f) des Médecins Rééducateurs Hospitaliers de Bretagne* – Асоціація лікарів-реабілітологів у Бретані. Цікаво зазначити, що маємо один приклад аббревіатури (щоправда, запозиченої з англ. мови), яку вдалося перекласти укр.

⁴⁸ Детальніше описано у підрозділі 3.3. «Проблеми перекладу термінів реабілітації з французької мови українською і vice versa».

мовою зі збереженням її вимови: **TENS** / *transcutaneous electrical nerve stimulation* – ТЕНС / транскутанна електрична нервова стимуляція [333].

Додамо, що при роботі дисертанта синхронним перекладачем у відповідних фахівців було уточнено цілу низку професійних аббревіатур, пов'язаних із функціонуванням дихальної системи, зокрема: **AFE** / *augmentation (f) de flux expiratoire* – збільшення швидкості видиху; **ALFE** / *accélération (f) lente de flux expiratoire* – повільне прискорення видиху; **ARFE** / *accélération (f) rapide du flux expiratoire* – динамічне прискорення швидкості видиху; **BiPAP** (англ.) / *bi-level positive airway pressure* – дихання на двох рівнях тиску в дихальних шляхах; **BIPAP** (англ.) / *biphasic positive airway pressure* – двофазний позитивний тиск в дихальних шляхах; **BRB** / *bruit (m) respiratoire bronchique* – дихальний шум при бронхіті; **CI** / *capacité (f) inspiratoire* – об'єм вдиху; **CVT** / *capacité (f) vitale totale* – загальна життєва ємність легень; **DA** / *drainage (m) autogène* – автогенний дренаж; **DME** / *débit (m) expiratoire maximal* – максимальний об'єм видиху; **EDIC** / *exercice (m) à débit inspiratoire contrôlé* – вправа з максимальним контрольованим вдихом; **HT(A)P** / *hypertension (f) (de l'artère) pulmonaire* – легенева гіпертензія; **Pel** / *pression (f) de rétraction élastique* – еластична тяга легень; **SAS** / *syndrome (m) d'apnée du sommeil* – синдром апное під час сну; **TEF** / *technique (f) d'expiration forcée* – техніка форсованого видиху; **VC** / **Vt** / *volume (m) courant* – дихальний об'єм; **VR** / *volume (m) résiduel* – резидуальний об'єм повітря в кінці посиленого видиху; **VSPPV** / *ventilation (f) spontanée en pression positive variable* – самотійне дихання зі змінним позитивним тиском [333].

Словник може використовуватися у процесі підготовки філологів, перекладачів, лікарів фізичної та реабілітаційної медицини, фізичних терапевтів, ерготерапевтів, масажистів, соціальних працівників, усіх, хто цікавиться різноаспектними проблемами реабілітації. Звичайно, словник не становить повного корпусу терміносистеми реабілітації і може слугувати основою для нових лексикографічних розвідок.

Перспективним напрямом видається створення відкритого до редагування перекладного онлайн-словника, адже подібні проекти вже існують в мережі. Це

дозволить доповнювати та розширювати обсяг словника в режимі реального часу відповідними фахівцями (після їхньої реєстрації та верифікації, що убезпечить словник від внесення неправильної чи недостовірної інформації).

До того ж, вартувало б відкрити форум, на якому можна обговорювати проблематику терміносистеми реабілітації в цілому. Переклад у цій галузі видається нам одним з найважчих, адже він вимагає суттєвих додаткових знань [244; 292]. Такі платформи сприяють розширенню наукової комунікації у світі, стають своєрідним майданчиком для обміну ідеями.

Погоджуємось з думкою, що у сучасному суспільстві для фахівця важливим є вміння швидко сприймати будь-яку форму мовлення, засвоювати необхідну інформацію, відтворювати її у діалогічній взаємодії, керувати системою мовленнєвих комунікацій у межах своєї компетентності тощо. Від багатства словникового запасу, рівня культури мови і техніки мовлення значною мірою залежать його професійна майстерність, імідж та успіх майбутнього [50].

У ХХІ ст. людство навчилося перемагати багато захворювань, однак щоразу з'являються нові, які вимагають лікування та функціонального відновлення; ніколи не припиняються військові конфлікти, наслідком яких є величезна кількість людей з інвалідністю. Тому реабілітація є однією з найважливіших галузей сучасної науки, а укладання перекладних словників є і завжди залишатиметься актуальним.

Висновки до розділу 3

Терміносистема реабілітації характеризується синонімічними, гіперо-гіпонімічними та іншими парадигматичними й синтагматичними зв'язками. Тому системність репрезентування терміносистеми реабілітації в зіставляваних мовах реалізується в польовому їх угрупованні.

У французькій терміносистемі реабілітації функціонують запозичення з англ., рідше нім. мов. У терміносистемі реабілітації укр. мови зафіксовані запозичення з англ., франц. рідше нім. та італ. мов.

Домінування англ. мови як основного донора пояснюємо динамічних розвитком цієї сфери в англomовних країнах протягом XX та XXI ст. Запозичений термін повинен у повній мірі відповідати потребам критеріям, визначених фахівцями галузі.

Проблеми, пов'язані з уніфікацією та стандартизацією термінів реабілітації у зазначених мовах, зумовлені паралельним функціонуванням аббревіатур та повних форм, епонімів, запозичень; полісемією. Філологи, лексикографи та фахівці цієї сфери повинні спільно працювати над кодифікацією термінів галузі та погоджувати між собою їхню семантику так, щоб кожен учасник окремо вкладав однакову дефініцію.

Найбільші труднощі у розробці реєстру та перекладу укр. мовою становили галузеві аббревіатури, адже вони використовуються для найменування специфічних реалій системи реабілітації у Франції. Типовими способами перекладу термінів реабілітації з франц. мови укр. є описовий (експлікація), калькування та транскодування, з укр. мови франц. – описовий (експлікація), калькування.

Тому робота над укладанням перекладного галузевого словника тривала у тісній співпраці з практикуючим фахівцем галузі, який володіє франц. мовою на рівні B2. «Французько-український та українсько-французький словник термінології фізичної та реабілітаційної медицини» [333] може слугувати основою для наступних лексикографічних праць, використовуватися для навчання філологів, перекладачів та фахівців з фізичної та реабілітаційної медицини.

Поділ термінів на п'ять тематичних груп (професії; вади, порушення і захворювання; шкали, тести і класифікації; методи і засоби реабілітації; аббревіатури) суттєво спрощує пошук потрібного слова.

В майбутньому варто створити Web-сайт, присвячений терміносистемі реабілітації укр. мови та особливостей перекладу українських термінів іноземними мовами, зокрема, французькою, перейнявши досвід подібних уже існуючих проектів. Таким чином, відбуватиметься обмін думками та ідеями поміж усіх зацікавлених осіб.

Це також сприятиме удосконаленню професійно орієнтованої мовленнєвої компетенції фахівців галузі, оскільки вони не завжди на високому рівні (який дозволяє вільно комунікувати із зарубіжними колегами) володіють іноземними мовами. Вони повинні ставати людьми світу, а не залишатися і працювати у межах своєї країни незалежно від рівня розвитку засобів та методів реабілітації у ній.

Основні результати, отримані в третьому розділі, висвітлено в таких публікаціях дисертанта: [87; 91–93; 97; 101; 333].

ВИСНОВКИ

У результаті комплексного зіставного аналізу терміносистеми реабілітації французької та української мов ми дійшли таких висновків:

1. Терміном галузі реабілітації вважаємо слово або словосполучення, що позначає спеціальне фахове поняття цієї сфери, зміст якого відтворений у дефініції, і який є невід'ємною складовою частиною цієї терміносистеми.

Термін реабілітації повинен мати чітку та однозначну дефініцію, бути впровадженим і кодифікованим, точним і стислим, не залежати від контексту, відповідати нормам літературної мови та вимогам системності.

Установлено, що терміносистема реабілітації охоплює терміни з медичної та соціально-психологічної реабілітації, фізичної терапії та ерготерапії, які стосуються: 1) вад, порушень і захворювань, що впливають тим чи іншим чином на нормальне життя та діяльність особи; 2) тестів, шкал і класифікацій, за допомогою яких їх діагностують; 3) засобів і методів реабілітації та функціонального відновлення; 4) найменування фахівців цієї сфери.

2. Виявлено, що серед фахівців галузі та філологів тривають дискусії щодо термінів для відтворення змісту та суті поняття *реабілітація*: у французькій мові це *réadaptation (f)* та *rééducation (f)*, в українській, власне, *реабілітація*.

Смисл зазначених термінів – повернення хворого шляхом використання певного комплексу мір та заходів до праці та повсякденного життя, якщо це можливо, якщо ні – перекваліфікація та набуття нових навичок та пристосування його до нових умов його існування.

Французьке словосполучення *médecine (f) physique et de réadaptation / MPR*, є офіційною назвою галузі з 1995 р., в Україні віднедавна почали використовувати термін *фізична та реабілітаційна медицина / ФРМ*.

Французькими науковцями запропоновано низку ключових термінів галузі (франц. *kinésithérapie (f)* – укр. *кінезітерапія*, франц. *cinésiologie (f)* – укр. *кінезіологія* та франц. *orthopédie (f)* – укр. *ортонедія*).

3. Розроблено власну методику комплексного зіставного аналізу терміносистеми реабілітації та її процедуру, на основі якої досліджено етимологічні, лексико-семантичні, структурні та функціональні особливості термінів реабілітації у французькій та українській мовах. Зокрема, їх класифіковано за ознаками походження (етимологічна класифікація), морфемної структури і словотвірних моделей (структурна класифікація). Запропоновано також тематичну класифікацію термінів реабілітації.

Охарактеризовано аломорфні та ізоморфні ознаки зіставляваних термінів реабілітації, на основі яких визначено типологічні властивості двох порівнюваних мов щодо вираження в них термінів реабілітації.

Для обох мов спільними є широке використання таких способів термінотворення як осново- та словоскладання, суфіксація. Натомість, серед термінів реабілітації у французькій мові активно використовується аббревіація, яка для термінів досліджуваної галузі в українській мові не є характерною.

4. Виявлено, що ключові терміни досліджуваної галузі в обох порівнюваних мовах походять від латинських та грецьких відповідників. Активний розвиток терміносистеми реабілітації у французькій мові розпочався у XIX ст. (поява назв для засобів і методів реабілітації, масажу, механотерапії, кінезітерапії, бальнеотерапії), продовжився у XX ст. (найменування протезів та ортезів; з'являлися організації, пов'язані із забезпеченням життя людей з інвалідністю; проводився опис і класифікація захворювань та вад; широко почала застосовуватися ерготерапія), і триває у XXI ст. (біонічне протезування і застосування екзоскелетів; розвиток електронних систем охорони здоров'я; телемедицини та телереабілітації).

Початковим періодом розвитку цієї терміносистеми в українській мові вважаємо 1991 р., коли розпочався пошук оптимальних термінів галузі, вдалих варіантів перекладу.

На початку XXI ст. виникають такі неологізми як *télémédecine* (f) – телемедицина; *téléreadaptation* (f) / *télééducation* (f) – телереабілітація; *réadaptologie* (f) – реабілітологія; *thérapie* (f) *ciblée* – цільова терапія; *appareil*

(*m*) *robotisé* – роботизований апарат; *appareil (m) de rééducation* – робот для проведення реабілітації; *tétravox (m)* – система для контролю навколишнього середовища хворими з паралегією.

5. Визначено, що до складу терміносистеми реабілітації у французькій та українській мовах входять однокомпонентні терміни, складні терміни, термінологічні словосполучення, аббревіатури.

У французькій мові для творення найменувань професій у реабілітації використовуються суфікси *-iste*, *-ien*, *-eur*, *-iatre* та *-ier*, терміноелементи *-logie* та *-thérapeute*. В українській мові – терміноелементи *-лог* та *-терапевт*, а також суфікси *-ист*, *-іст*, *-атр*, *-ат*, *-ер*, *-ент*, *-ант*, *-ач*, *-ик*, *-ік*, *-ор*, *-ар*.

Спільною ознакою у зазначених мовах є те, що основними етимонами слугують грецькі слова: *ῥιατρός* – лікар, *θεραπεία* – терапія, *λόγος* – слово / мова / мовлення / наука. Загальною тенденцією для обох мов є використання грецьких терміноелементів *-logie* / *-лог*, *-thérapeute* / *-терапевт*, суфікса *-iste* / *-ист*, *-іст*.

Відмінною рисою є функціонування синонімічних пар для найменування професій у французькій терміносистемі реабілітації.

Особливість назв професій у французькій терміносистемі реабілітації полягає у тому, що окремі терміни не мають відповідників в українській мові, тому було використано описовий спосіб перекладу: *épithésiste (f)* – протезист, котрий виготовляє протези для обличчя. У спеціалізованих джерелах не вдалося також відшукати відповідників українських термінів *комбустіолог* – *médecin (m) pour grands brûlés*, *сурдоперекладач* – *interprète (m, f) en langue des signes*, *тифлонедаргог* – *pédagogue (m, f) pour les personnes déficientes visuelles*.

Серед найменувань тестів, шкал і класифікацій у реабілітації фіксуємо запозичення з англійської мови у французьку – 24 %. Цей факт пояснюємо тим, що окремі найменування були запропоновані англомовними фахівцями. Згодом, у французькій мові з'явилися відповідники і розпочалось паралельне застосування французьких та запозичених найменувань. Українська терміносистема реабілітації активно використовує запозичення з англійської (45 %) та французької (26 %) мов.

Найбільше термінів цієї групи у франц. мові утворено за допомогою опорних слів: *test* (m) (27 %), *échelle* (f) (12 %), *épreuve* (f) (10 %); *classification* (f) (5 %); *score* (m) (4 %); в українській: *тест* (36 %), *шкала* (19 %), *класифікація* (5 %), *оцінка* (5 %).

Найпродуктивнішими структурними моделями цієї групи є: N+Adj; N+Abr; N+Prép+N_{propre}; N+Prép+N; N+N+N_{propre}; N+Prép+N+Prép+N_{propre}; N+Adj+Prép+N_{propre}; N+Adj+Adj; N+Adj+Prép+N; N+Prép+N+Adj; N+Prép+N+Top; N+Adj+Prép+N+Adj; N+Adj+Prép+N+Conj+Prép+N; N+Prép+N+Adj+Conj+Adj; N+Prép+N+Adj+Prép+N. Серед запозичених з англійської мови термінів маємо: Adj+Adj+N+N; Top+N+N. Існують також поєднання французького терміна та запозиченої аббревіатури, утворені за моделями: N+Prép+Abr та N+Abr.

В українській терміносистемі реабілітації для найменування тестів, шкал і класифікацій використовуються такі моделі: Adj+N; Adj+N+N_{propre}; Adj+N+N; Adj+Adj+N; Adj+N+Adj+N; Adj+N+N+Adj+N+N_{propre}; Adj+Adj+N+Prép+N+N; Adj+N+N+N; Adj+N+N+N+N; Adj+N+N+N+N+Conj+N; Adj+N+Prép+N+Adj+N; N+Adj+N+Prép+N+Adj+N; N+N; N+N_{propre}; N+N+N_{propre}; N+Adj+N; N+N+Adj+N; N+N+Adj+N+Prép+N_{propre}; Top+N+N; N+N+N; N+N+N+N; N+N+N+N+Prép+N+N; N+N+N+Prép+N; N+Prép+N+Adj+N; N+Prép+N+N.

В обох зіставляваних мовах для назв тестів, шкал і класифікацій широко застосовуються епоніми, що зумовлює функціонування термінологічної синонімії; значне число різноманітних тестів, шкал та класифікацій отримало назву від прізвища людини, яка розробила чи запропонувала певну методику діагностики; трапляється вживання топонімів. У терміносистемах реабілітації зіставляваних мов епоніми і топоніми становлять 47 % від усієї кількості проаналізованих термінів. Однослівні терміни трапляються рідко.

Результати дослідження свідчать про те, що для найменування засобів та методів реабілітації, найбільше (33 %) утворено за допомогою стрижневих слів: *exercice* (m) – *вправа* (7 %), *méthode* (f) – *метод* (5 %), *prothèse* (f) – *протез* (5 %), *massage* (m) – *масаж* (4 %), *orthèse* (f) – *оптез* (4 %), *appareil* (m) – *апарат* (3 %), *gymnastique* (f) – *гімнастика* (3 %), *corset* (m) – *корсет* (2 %). Близько 4 % від

аналізованих термінів використовуються для найменування речей, які полегшують життя і побут особі з інвалідністю. Окремо кожен з решта опорних слів утворює лише по кілька термінів, що становить незначний відсоток.

Стосовно структурних моделей термінів бачимо, що у французькій мові домінують такі – N+Adj; N+Prép+N; N+Adj+Adj; N+Prép+N_{propre}, а в українській – Adj+N; Adj+Adj+N; N+N_{propre}. Зв'язок між компонентами забезпечується родо-видовими та підрядними відношеннями.

Терміни-епоніми відтворюють етапи становлення реабілітації. Часто трапляються епоніми, які складаються з однієї власної назви та утворені відповідно до моделі «іменник + власна назва» у родовому відмінку. Основна модель творення топонімів: «іменник» (назва методу, лікування, способу реабілітації, протезу тощо) + географічна назва.

У терміносистемі реабілітації французької мови більшість з аналізованих аббревіатур є ініціальними (71 %) та акронімами (18 %). Здебільшого, аббревіатури є три (58 %), чотири (22 %) та п'ятикомпонентними (8 %). Існують також аббревіатури, які складаються з семи (3 %) та восьми (0,5 %) компонентів.

Значну кількість професійних аббревіатур у терміносистемі реабілітації французької мови пояснюємо тим, що вона розвивається уже протягом тривалого періоду часу, відбувається пошук економних та вдалих варіантів скорочень термінів. Окрім того, у Франції, на відміну від України, існує розвинена мережа служб з реабілітаційного та функціонального відновлення, що, у свою чергу, потребують відповідних найменувань.

Синонімія у терміносистемах реабілітації у мовах, які порівнюються, зумовлена паралельним вживанням аббревіатур та повних форм, епонімів, топонімів, запозичень, професіоналізмів, діалектизмів, омонімів та метафор. Вважаємо, що серед синонімів потрібно завжди обирати найвдаліший варіант (після відповідних обговорень між фахівцями галузі та філологами), і використовувати саме його. Це сприятиме очищенню наукової мови в цілому від маловживаних термінів.

Системність термінів реабілітації реалізовано у синонімічних, гіперо-гіпонімічних та інших парадигматичних і синтагматичних зв'язках.

Домінування англійської мови як основного донора для терміносистеми реабілітації у мовах, які досліджувані, пояснюємо динамічним розвитком галузі в англomовних країнах протягом XX–XXI століть.

6. Для перекладу термінів галузі у парі досліджуваних мов застосовано різні способи: описовий, буквальний переклад, калькування, транскодування тощо. Найскладнішими для перекладу є безеквівалентні аббревіатури в обох зіставляваних мовах.

Вони потребують розшифрування за допомогою тлумачних словників з фізичної та реабілітаційної медицини або інших фахових довідників, і далі – буквального перекладу.

Тому вважаємо оптимальним застосовувати двоступеневий переклад – розшифрування аббревіатури мовою оригіналу, за потреби – додаткова його експлікація, буквальне відтворення мовою перекладу і творення на цій основі еквівалентної аббревіатури в мові перекладу.

7. Праця, пов'язана з уніфікацією, стандартизацією термінів на позначення понять реабілітації у французькій та українській мовах, сприяє усуненню термінологічної синонімії, унормуванню вживання епонімів, запозичень, аббревіатур у досліджуваній науковій галузі.

8. Військова агресія щодо України з боку Російської Федерації у 2014 р. призвела до появи значної кількості осіб, які потребують комплексної медичної, фізичної та соціально-психологічної реабілітації. Оскільки система охорони здоров'я держави покликана забезпечити населенню максимально високу якість життя, тому одним із головних завдань лінгвістики сьогодні є розробка та укладання перекладних галузевих словників, які б сприяли оптимізації наукової комунікації між фахівцями з фізичної та реабілітаційної медицини, особами з інвалідністю, чиновниками, волонтерами з різних країн.

У цьому плані основні результати дослідження втілені у першому в українській лексикографії «Французько-українському та українсько-французькому словнику термінології фізичної та реабілітаційної медицини» (Львів, 2019 р.), де терміни реабілітації поділені на п'ять тематичних груп:

1) назви професій галузі; 2) назви вад, порушень та захворювань; 3) назви класифікацій, шкал і тестів; 4) назви засобів та методів реабілітації; 5) аббревіатури галузі. Словник є одним із головних практичних здобутків дисертаційної праці.

Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі дериваційного потенціалу термінів реабілітації, функціонуванні термінологічних одиниць у дискурсному вимірі, проблем поглиблення іншомовної професійно орієнтованої комунікативної компетенції.

Розроблена у дослідженні методика комплексного зіставного аналізу має перспективи щодо вивчення термінів реабілітації інших індоєвропейських мов, а також інших терміносистем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

І. Спеціальна література

1. Александров П. С. О понятии синонима // Лексическая синонимия: сб. / под ред. Г. Бархударова. Москва: Наука, 1967. С. 38–42.
2. Аракин В. Д. Сравнительная типология английского и русского языков: учеб. пособ. 2-е изд. Москва: Просвещение, 1989. 254 с.
3. Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике: учеб. пособ. Москва: Высш. шк., 1991. 140 с.
4. Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии. Москва: Едиториал УРСС, 2004. 296 с.
5. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. Москва: Изд-во иностран. лит-ры, 1955. 416 с.
6. Балли Ш. Французская стилистика. Москва: Изд-во иностран. лит-ры, 1961. 394 с.
7. Барвіцька Г. К. Формування української термінології обліку та аудиту: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2014. 216 с.
8. Белова А. Н., Щепетова О. Н. Шкалы, тесты и опросники в медицинской реабилитации. Москва: Антидор, 2002. 440 с.
9. Березин Ф. М., Головин Б. Н. Общее языкознание: учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов по спец. № 2101 «Рус. яз. и лит.». Москва: Просвещение, 1979. 416 с.
10. Белікова Н. О. Організація практичної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності // Освітологічний дискурс. 2014. № 2. С. 13–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2014_2_4 (дата звернення: 20.05.2018).
11. Белікова Н. О. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності: дис. ... д-ра

пед. наук: 13.00.04 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2012. 573 с.

12. Белікова Н. О., Сущенко Л. П. Термінологія напряму підготовки «Здоров'я людини»: [навч. посіб.]. Київ: ТОВ «Козарі», 2009. 182 с.

13. Бондаренко О. М. Продуктивні прийоми перекладу безеквівалентної термінології // Лінгвістика. 2013. № 1. С. 11–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ling_2013_1_4 (дата звернення: 20.05.2018).

14. Брагина А. А. Синонимический ряд: словосочетание – слово / отв. ред. Н. З. Котелова // Новые слова и словари новых слов. Ленинград: Наука, 1978. С. 81–94.

15. Бріскін Ю. А. Базова термінологія спорту неповносправних // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними: зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. 2003. Вип. 1. С. 17–20.

16. Будагов Р. А. Введение в науку о языке. Москва: Просвещение, 1965. 492 с.

17. Будагов Р. А. Проблемы развития языка. Москва: Наука, 1965. 73 с.

18. Будагов Р. А. Сходства и несходства между родственными языками. Романский лингвистический материал. Москва: Наука, 1985. 272 с.

19. Будагов Р. А. Человек и его язык. Москва: Изд-во Москов. ун-та, 1976. 429 с.

20. Будагов Р. А. Что такое развитие и совершенствование языка? Москва: Наука, 1977. 264 с.

21. Букуп К. Клиническое исследование костей, суставов и мышц: пер. с англ. Москва: Мед. лит-ра, 2007. 320 с.

22. Булаховський Л. А. Вибрані праці: в 5 т. Київ: Наук. думка, 1975. Т. I. Загальне мовознавство. 495 с.

23. Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства. Київ: Рад. шк., 1955. 248 с.

24. Буянова Л. Ю. Терминологическая деривация в языке науки: когнитивность, семиотичность, функциональность: монография. 2-е изд. Москва: ФЛИНТА, 2011. 389 с.
25. Бывальцев В. А., Белых Е. Г., Сороковиков В. А., Арсентьева Н. И. Использование шкал и анкет в вертебрологии // Журнал неврологии и психиатрии. 2011. № 9. Вып. 2. С. 51–56.
26. Вакуленко М. О. Деякі сучасні проблеми стандартизації української термінології // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. 2010. Вип. 17. С. 71–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2010_17_11 (дата звернення: 20.05.2018).
27. Вакуленко М. О. Методологічні засади вивчення наукової термінології // Термінологічний вісник: зб. наук. пр. 2013. Вип. 2. С. 16–21.
28. Вальчук Э. А. Роль и место медицинской реабилитации в системе медико-санитарной помощи // Вопросы организации и информатизации здравоохранения. 1995. № 1. С. 3–22.
29. Варнавская Е. В. Статус и функционирование эпонимов в медицинской терминологии испанского языка: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.05 / Воронеж. гос. ун-т. Воронеж, 2009. 23 с.
30. Васильев Л. М. Проблема лексического значения и вопросы синонимии // Лексическая синонимия: сб. / под ред. Г. Бархударова. Москва: Наука, 1967. С. 16–26.
31. Васильев Л. М. Современная лингвистическая семантика: учеб. пособ. для вузов. Москва: Высш. шк., 1990. 176 с.
32. Васильєва Л. П. Сучасна українсько-хорватська лексикографія // Мовознавство. 2011. № 6. С. 46–54.
33. Владзимирский А. В. Телемедицина: [монография]. Донецк: ООО «Цифровая типография», 2011. 437 с.
34. Владимиров А. А., Голик В. А. Нова лікарська спеціальність в Україні – лікар фізичної і реабілітаційної медицини // Український журнал фізичної і реабілітаційної медицини. 2017. Вип. 1. С. 11–20.

35. Вовканич А. С. Вступ до фізичної реабілітації: навч. посіб. Львів: ЛДУФК, 2013. 184 с.
36. Вовканич А. С. Розвиток кафедри фізичної реабілітації у Львівському державному інституті фізичної культури // Теорія та методика фізичного виховання. 2006. № 4 (24). С. 42–44.
37. Гак В. Г. О современной французской неологии // Новые слова и словари новых слов. Ленинград: Наука, 1978. С. 37–52.
38. Гак В. Г. Сравнительная типология французского и русского языков. Москва: Просвещение, 1989. 288 с.
39. Галкина-Федорук Е. М. Слово и понятие. Москва: Гос. учеб.-пед. изд-во Мин-ва просвещения РСФСР, 1956. 54 с.
40. Герцик А. М. Визначення поняття «технологія» у фізичній реабілітації // Фізична активність, здоров'я і спорт. 2016. № 1 (23). С. 32–34.
41. Герцик А. М. До питання тлумачення термінів «фізична реабілітація» та «фахівець з фізичної реабілітації» // Теорія та методика фізичного виховання. 2010. № 3. С. 45–48.
42. Герцик А. М. Теоретико-методичні основи фізичної реабілітації / фізичної терапії при порушеннях діяльності опорно-рухового апарату: монографія. Львів: ЛДУФК, 2018. 388 с.
43. Герцик А. М. Тракткування ключових термінів в освітньо-професійній галузі фізичної реабілітації // Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту: в 3 т. 2003. Вип. 7. Т. 1. С. 342–346.
44. Герцик А. М. Фахівець з фізичної реабілітації, чи фізичний терапевт: національне та міжнародне тлумачення назв професій // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2010. № 10. С. 21–24.
45. Главацька Ю. Термінологічне поле vs терміносистема: принципи наповнення та структуризації термінологічного поля в мові // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика. 2014. Вип. 21. С. 15–18.

46. Голик В. Реабілітація: повне перезавантаження чи зміна декорацій? // VZ. Ваше здоров'я. URL: <http://www.vz.kiev.ua/reabilitatsiya-povne-perezavantazhennya-chy-zmina-dekoratsij/> (дата звернення: 20.10.2018).
47. Головин Б. Н., Кобрин Р. Ю. Лингвистические основы учения о терминах: учеб. пособ. для филол. спец. вузов. Москва: Высш. шк., 1987. 104 с.
48. Гринев-Гриневиц С. В. Введение в терминографию: как просто и легко составить словарь. 3-е изд., доп. Москва: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 224 с.
49. Гринев-Гриневиц С. В. Терминоведение. Москва: «Академия», 2008. 304 с.
50. Гуменна І. Комунікативна компетентність як одна із складових професійної культури майбутніх лікарів // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2013. Вип. 29. С. 42–45.
51. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основы терминотворения: Семант. та соціолінгвіст. аспекти. Київ: Видавн. дім «KM Academia», 2000. 218 с.
52. Данилевич М. В., Романчук О. В., Коваль Р. С., Базиляк Н. О. Історичні аспекти розвитку фізичної та реабілітаційної медицини у Франції // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. 2019 Feb. № VII (32). Iss. 192. P. 35–38.
53. Даниленко В. П. Русская терминология: опыт лингвистического описания. Москва: Наука, 1977. 246 с.
54. Дем'янюк О. Й. Нормативно-правова підтримка реабілітації інвалідів в Україні // Сучасні оздоровчо-реабілітаційні технології: зб. наук. пр. 2008. № 3. С. 3–8.
55. Демчук Н. М. Дери́ваційна та таксономічна характеристика терміносистеми маркетингової діяльності у французькій мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05 / Київ. нац. лінгвістичний ун-т. Київ, 2016. 230 с.

56. Дзюба М. Дискусії щодо терміна «номен» в українському та зарубіжному мовознавстві // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2010. № 676. С. 56–61.
57. Дзюба М. Диференціація епонімічних термінів і номенів // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2010. № 676. С. 15–18.
58. Дзюба М. Проблема епонімічної синонімії в українській науковій термінології // Лінгвістика. 2010. № 2 (20). С. 58–64.
59. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках: монографія. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 358 с.
60. Дудок Р. І., Помірко Р. С. Слова та їхні смисли // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія: Філологія. Мовознавство. 2015. Т. 252. Вип. 240. С. 22–25.
61. Емельянова Т. А. К вопросу об особенностях формирования французской медицинской терминологии на базе греко-латинских терминологических элементов // Культура народов Причерноморья. 2006. № 76. С. 70–73.
62. Емельянова Т. А. Структурные и семантические особенности французских медицинских терминов-фразеологизмов латинского происхождения // Культура народов Причерноморья. 2008. № 140. С. 59–63.
63. Ерёмкина Г. Г. Причины возникновения синонимов в медицинском тексте (на материале русского и французского языков) // Нова філологія. 2002. № 4 (15). С. 149–158.
64. Заблоцький Ю. Сучасні підходи до вивчення термінології // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. 2014. № 5. С. 193–197.
65. Зарицький М. С. Актуальні проблеми українського термінознавства. Київ: ІВЦ Вид-во «Політехніка»; ТОВ фірма «Періодика», 2004. 128 с.
66. Звегинцев В. А. Теоретическая и прикладная лингвистика. Москва: Просвещение, 1967. 336 с.

67. Звегинцев В. А. Язык и лингвистическая теория. Москва: Эдиториал УРСС, 2001. 248 с.
68. Золотухін Г. О., Литвиненко Н. П., Місник Н. В. Фахова мова медика: підручник. Київ: Здоров'я, 2002. 392 с.
69. Зубкова О. С. Медицинская метафора и медицинская метафора – термин в индивидуальном лексиконе (экспериментальное исследование) // Знание. Понимание. Умение. 2010. Вып. 1. С. 140–145.
70. Ивановский В. А. Терапия: перечень терапевтических терминов в мире медицины. Чебоксары: ООО «Типография № 7», 2013. 160 с.
71. Іваненко І. Українська логопедична термінологія як об'єкт лінгвістики // Українська мова. 2009. № 1. С. 53–60.
72. Іванова Л. І. Теоретико-методичні питання термінологічного апарату професійної підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2016. Вип. 3К 1(70). С. 10–13.
73. Канделаки Т. Л. Семантика и мотивированность терминов. Москва: Наука, 1977. 167 с.
74. Кацнельсон С. Д. Содержание слова, значение и обозначение / под общей ред. В. М. Жирмунского, М. М. Гухман, С. Д. Кацнельсона. Москва, Ленинград: Наука, 1965. 111 с.
75. Квитко И. С. Термин в научном документе: [монография]. Львов: Вища шк., 1976. 127 с.
76. Кияк Т. Р. Вузькогалузеві терміни як основа формування та квазіреферування фахових текстів // Вісник національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2008. № 620. С. 3–5.
77. Клапчук В., Тумілович Г. Історичні аспекти і сучасні тенденції розвитку фізичної реабілітації в Україні // Спортивний вісник Придніпров'я. 2013. № 3. С. 103–107.

78. Климовицкий Я. А. Некоторые методологические вопросы работы над терминологией науки и техники // Современные проблемы терминологии в науке и технике. Москва: Наука, 1969. С. 32–61.

79. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика. Москва: Эдиториал УРСС, 2000. 352 с.

80. Кобрин Н. З. Про доцільність впровадження курсу за вибором з медичного перекладу для студентів-медиків // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2014. Вип. 46. С. 93–96.

81. Ковалик І. І. Питання іменникового словотвору в східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1958. Ч. 1. 153 с.

82. Коваль Р. С. Аббревіатури в термінології реабілітації // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики. 2016. Вип. 11–12. Ч. 1. С. 272–276.

83. Коваль Р. С. Вимоги до терміна реабілітації // Contemporary issues in philological sciences: experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine: Conference Proceedings (Lublin, 28–29 April, 2017). Lublin, 2017. P. 91–94.

84. Коваль Р. С. Джерельна база дослідження термінології фізичної і медичної реабілітації в українській та французькій мовах // Фахова мова як динамічний функційний різновид загальнонародної української мови: зб. наук. пр. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 30–31 трав. 2013 р.). Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2013. С. 63–68.

85. Коваль Р. С. Епоніми в термінології фізичної і медичної реабілітації (на матеріалі французької та української мов) // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. 2015. № 3 (304). С. 293–298.

86. Коваль Р. С. Етимологія термінів на позначення основних понять реабілітації у французькій та українській мовах // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. 2016. № 6 (331). С. 266–270.

87. Коваль Р. С. Запозичення в термінології реабілітації // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): зб. наук. пр. 2015. Вип. 22. С. 21–27.
88. Коваль Р. С. Лексико-семантичні особливості термінології фізичної і медичної реабілітації у французькій та українській мовах // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: “Філологічні науки” (мовознавство). 2016. Т. 1. № 5. С. 155–158.
89. Коваль Р. С. Методи дослідження термінології реабілітації // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. 2017. № 3 (352). С. 386–391.
90. Коваль Р. С. Найменування засобів та методів реабілітації // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2016. Вип. 60. С. 154–157.
91. Коваль Р. С. Польова структура термінології реабілітації (на прикладі найменувань професій галузі у французькій та українській мовах) // Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland: International Multidisciplinary Conference (Wolomin, 19–20 October 2018). Wolomin Republic of Poland: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2018. Vol. 3. P. 169–172.
92. Коваль Р. С. Принципи укладання французько-українського та українсько-французького словника галузі реабілітації // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація». 2016. Вип. 4. С. 11–16.
93. Коваль Р. С. Проблеми уніфікації та стандартизації термінології реабілітаційної галузі // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2016. Вип. 22. С. 98–101.
94. Коваль Р. С. Структурні моделі термінів для найменування засобів та методів реабілітації у французькій та українській мовах // Молодий вчений. 2019. № 4.2 (68.2). Квіт. С. 101–104.

95. Коваль Р. С. Термінологія реабілітації – сучасний стан та перспективи дослідження (на матеріалі французької та української мов) // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2012. Вип. 27. С. 32–34.
96. Коваль Р. С. Топоніми в термінології фізичної й медичної реабілітації // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2015. Вип. 15. Т. 2. С. 58–60.
97. Коваль Р. С., Романчук О. В. Французька мова для студентів напряму підготовки «здоров'я людини»: [навч. посіб.]. Львів: Компанія «Манускрипт», 2013. 191 с.
98. Коваль Р. С., Тиравська О. І. Аналіз тлумачень термінів для передачі змісту поняття «реабілітація» у французькій та українській мовах // Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний українсько-румунський науковий журнал. Серія “Філологічні науки”. Current issues of Social Studies and History of Medicine. Joint Ukrainian-Romanian scientific journal. Series “Philological sciences”. 2019. № 1 (21). С. 52–56.
99. Коваль Р. С., Тиравська О. І. Найменування професій у реабілітації // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2018. Вип. 1 (69). Ч. 1. Берез. С. 190–192.
100. Коваль Р. С., Тиравська О. І. Найменування тестів, шкал і класифікацій у реабілітації // Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний українсько-румунський науковий журнал. Серія “Філологічні науки”. Current issues of Social Studies and History of Medicine. Joint Ukrainian-Romanian scientific journal. Series “Philological sciences”. 2017. № 4 (16). С. 156–160.
101. Коваль Р. С., Тиравська О. І. Проблеми перекладу термінології реабілітації // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2017. № 869. С. 39–45.
102. Кодухов В. И. Введение в языкознание: учеб. для студен. пед. ин-тов. Москва: Просвещение, 1979. 351 с.

103. Коломієць В. Т. Розвиток лексики слов'янських мов у післявоєнний період. Київ: Наук. думка, 1973. 303 с.
104. Комарова З. И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике: учеб. пособ. Екатеринбург: Изд-во Ур-ФУ, 2012. 818 с.
105. Комиссаров В. Н. Слово о переводе (очерк лингвистического учения о переводе). Москва: Междунар. отношения, 1973. 215 с.
106. Коновалова В. Б. Особливості перекладу неологізмів медичної наукової літератури з англійської мови на українську // Технологический аудит и резервы производства. 2013. № 6 (4). С. 6–8.
107. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Вінниця: Нова книга, 2008. 512 с.
108. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) = Theory and Practice of Translation: підручник / за ред. О. І. Тереха. Вінниця: Нова книга, 2001. 446 с.
109. Косович О. В. Інноваційні процеси в лексиці сучасної французької мови (на матеріалі онлайн-видань): дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.05 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2015. 528 с.
110. Косович О. В. Специфіка розвитку словникового складу французької мови початку ХХІ століття: основні вектори // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія. 2013. № 1052. Вип. 74. С. 87–93.
111. Косович О. В., Помірко Р. С. Нові слова французької мови: процеси зародження та функціонування: монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. 388 с.
112. Костюк Г. Я., Гнатюк М. С. Застосування анатомічної термінології в наукових публікаціях з медицини // Клінічна анатомія та оперативна хірургія. 2011. Т. 10. № 3. С. 74–75.

113. Кочан І. М. Варіанти і синоніми термінів з міжнародними компонентами // Вісник Національного університету «Львівська Політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2008. № 620. С. 14–19.
114. Кочан І. М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові: монографія. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2004. 519 с.
115. Кочан І. М. Іншомовні слова: кальки чи національні відповідники? // Українська наукова термінологія: зб. матеріалів наук.-практ. конф. «Українська наукова термінологія. Проблеми перекладу». 2009. № 2. С. 9–26.
116. Кочан І. М. Синонімія у термінології // Мовознавство. 1992. № 3. С. 32–34.
117. Кочан І. М. Термінологія: національна чи міжнародна? // Вісник Національного університету «Львівська Політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2009. № 648. С. 3–8.
118. Кочан І. М. Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології: навч. посіб. Київ: Знання, 2013. 294 с.
119. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підруч. для студ. філол. спец. ВНЗ освіти. Київ: Видавн. центр «Академія», 2002. 368 с.
120. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. 2-ге вид., вип. і доп. Київ: Видавн. центр «Академія», 2006. 464 с.
121. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства: підручник. Київ: Видавн. центр «Академія», 2006. 424 с.
122. Кочерган М. П. Теорія функціонально-семантичного поля і її застосування в зіставному мовознавстві // Мовознавство. 2007. № 4–5. С. 13–19.
123. Кронгауз М. А. Семантика: учеб. для студ. лингв. фак. ВУЗ. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Изд. центр «Академия», 2005. 352 с.
124. Кудашев И. С. Проектирование переводческих словарей специальной лексики: диссертация. Helsinki: Helsinki University Translation Studies, 2007. 443 с.

125. Курносова Н. О., Курносова Р. В. Проблеми стандартизації та уніфікації науково-технічної термінології // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2005. № 23. С. 77–80.

126. Лайонз Дж. Лингвистическая семантика. Введение. Москва: Языки славянской культуры, 2003. 400 с.

127. Лейчик В. М. Обсуждение проблем эпонимии в современной науке // Ассоциация лингвистов-экспертов Юга России. URL: http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw1/leitchik_eponyms.html (дата звернення: 20.10.2018)

128. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура. 3-е. изд. Москва: Изд-во ЛКИ, 2007. 256 с.

129. Лейчик В. М. Термины-синонимы, дублеты, эквиваленты, варианты // Актуальные проблемы лексикологии и словообразования. 1973. Вып. 2. С. 103–107.

130. Лисенюк В. П., Самосюк І. З., Самосюк Н. І., Ткаліна А. В. Реабілітаційна медицина: основні поняття та дефініції // Международный неврологический журнал. 2012. № 8 (54). URL: <http://www.mif-ua.com/archive/article/34537> (дата звернення: 20.10.2018).

131. Лопатникова Н. Н., Мовшович Н. А. Лексикология современного французского языка. Москва: Высш. шк., 1971. 231 с.

132. Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. Москва: Наука, 1982. 149 с.

133. Лотте Д. С. Как работать над терминологией. Основы и методы. Москва: Наука, 1968. 76 с.

134. Лотте Д. С. Некоторые принципиальные вопросы отбора и построения научно-технических терминов. Москва: Изд-во АН СССР, 1941. 24 с.

135. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии: Вопросы теории и методики. Москва: Изд-во АН СССР, 1961. 158 с.

136. Лянной Ю. О., Кукса Н. В. Професійна підготовка майбутніх магістрів з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах: поняттєво-термінологічний

аспект // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 9 (53). С. 307–309.

137. Мазепа М. А. Сучасна парадигма ерготерапії // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. 2017. Вип. 25–26. С. 174–180.

138. Малахов В. О., Кошелева Г. М., Родін В. О. Фізична та реабілітаційна медицина в Україні: проблеми та перспективи // Проблеми безперервної медичної освіти та науки. 2016. № 1. С. 6–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psmno_2016_1_3 (дата звернення: 20.10.2018).

139. Мамудян М. Лингвистика. Москва: Прогресс, 1985. 200 с.

140. Маслов Ю. С. Введение в языкознание: учеб. пособ. для филол. спец. ун-тов. Москва: Высш. шк., 1975. 328 с.

141. Медведев А. С. Основы медицинской реабилитологии. Минск: Беларус. навука, 2010. 435 с.

142. Медична реабілітація: сучасні стандарти, тести, шкали та критерії ефективності. Низькоінтенсивна резонансна фізіотерапія і її застосування в реабілітаційній медицині: посібник / Лисенюк В. П. та ін. Київ: Видав.-поліграф. центр «Київ. ун-т», 2007. 264 с.

143. Медникова Э. М. Значение слова и методы его описания (на материале современного английского языка). Москва: Высш. шк., 1974. 202 с.

144. Международная классификация функционирования, ограниченной жизнедеятельности и здоровья. Женева: Всемирная организация здравоохранения, 2001. 342 с.

145. Микульчик Р. Б. Прізвищеві та відпрізвищеві терміни в мові української фізичної терміної системи: особливості структури та функціонування: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2016. 258 с.

146. Микульчик Р. Дослідження епонімів в українському термінознавстві // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2015. № 817. С. 41–46.

147. Митрофанова О. А. Структурный анализ сигнификативного значения. Санкт-Петербург: СПб. гос. ун-т, 1997. 40 с.
148. Місник Н. В. Формування української медичної клінічної термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Київ, 2002. 20 с.
149. Місник Н., Симоненко Л. Про «стан здоров'я» мови медицини // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2002. № 453. С. 262–269.
150. Мова і час. Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови: монографія / С. Я. Єрмоленко та ін.; відп. ред. В. М. Русанівський. Київ: Наук. думка, 1977. 237 с.
151. Мухін В. М. Фізична реабілітація: підручник. 3-є вид., перероб. та доп. Київ: Олімп. літ-ра, 2009. 448 с.
152. Налимов В. В. Вероятностная модель языка. О соотношении естественных и искусственных языков. Москва: Наука, 1974. 272 с.
153. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах / С. О. Соколова та ін.; відп. ред. Л. О. Симоненко та ін. Київ: Наук. думка, 1993. 237 с.
154. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения. Москва: Высш. шк., 1988. 168 с.
155. Оржешковский В. В., Самосюк И. З., Оржешковский Вас. В. О терминологии и классификациях в физиотерапии // Медична реабілітація, курортологія, фізіотерапія. 2004. С. 47–50.
156. Основы діагностичних досліджень у фізичній реабілітації: [навч. посіб. для студ. ВНЗ] / Т. Бойчук та ін. Львів: ЗУКЦ, 2010. 240 с.
157. Панченко О. А., Минцер О. П. Применение информационных технологий в современной реабилитологии. Киев: КВИЦ, 2013. 136 с.
158. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство: підручник. Львів: Світ, 1994. 216 с.

159. Патра С. Образи людей з інвалідністю в художній літературі // Спілка громадських організацій людей з інвалідністю Києва. URL: <http://spilka.kiev.ua/obrazy-lyudej-z-invalidnistyu-v-hudozhnij-literaturi> (дата звернення: 20.10.2018).

160. Петрина О. С. Формування та функціонування англomовних та українських терміносистем банківської сфери: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2016. 202 с.

161. Пизани В. Этимология. История – Проблемы – Метод. Москва: Изд. иностран. лит-ры, 1956. 188 с.

162. Пиріг Л. А. Українська мова в медицині: минуле і сучасність // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2013. Вип. IX. С. 175–181.

163. Пілецький В. І. Деякі лінгвістичні проблеми українського термінознавства // Український правопис і наукова термінологія: проблеми норми та сучасність. НТШ у Львові: Філологічна секція. 1997. Т. 9. С. 116–117.

164. Пілецький В. І. Мовна специфіка українського терміна // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2005. № 538. С. 25–32.

165. Пілецький В. І. Український термін як національно-культурне явище // Вісник Львівського університету: Сер. Філологічна. 2006. Вип. 38. Ч. 1. С. 47–56.

166. Поворознюк Р. В. Природа й характер термінологічної варіативності в медичному перекладі // Мовні і концептуальні картини світу. 2014. Вип. 48. С. 354–364.

167. Полевые структуры в системе языка / науч. ред. З. Д. Попова. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1989. 221 с.

168. Помірко Р. С. Особливості калькування з близькоспоріднених мов // Нариси з контрастивної лінгвістики: зб. наук. пр. Київ: Наук. думка, 1979. С. 75–79.

169. Помірко Р. С. Передмова до монографії // Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках: монографія. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2009. С. 5–8.

170. Приступа Є. Н., Вовканич А. С. Роль і місце фахівця з фізичної реабілітації в системі охорони здоров'я населення // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2011. № 9. С. 92–96.

171. Про внесення змін до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я»: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 07.11.2016 р. № 1171 // Верховна рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1171282-16> (дата звернення: 10.05.2018).

172. Про внесення змін до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я»: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13.12.2018 р. № 2331 // Верховна рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2331282-18#n5> (дата звернення: 20.01.2019).

173. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 266: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.02.2017 р. № 53 // Верховна рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53-2017-%D0%BF> (дата звернення: 10.01.2019).

174. Про затвердження Зміни № 5 до національного класифікатора України ДК 003:2010: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 10.08.2016 р. № 1328 // Верховна рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v1328731-16> (дата звернення: 20.05.2018).

175. Про затвердження Зміни № 6 до національного класифікатора України ДК 003:2010: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 26.10.2017 р. № 1542 // Верховна рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v1542731-17> (дата звернення: 20.05.2018).

176. Про затвердження Зміни № 7 до національного класифікатора України ДК 003:2010: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 30.11.2017 р. № 1744 // Верховна рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1744731-17> (дата звернення: 20.08.2018).

177. Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.10.2015 р. № 1419 // Верховна рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1400-15> (дата звернення: 20.09.2018).

178. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 227 «Фізична терапія, ерготерапія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.12.2018 р. № 1419 // Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/227-fizichna-terapiya-ergoterapiya-bakalavr.pdf> (дата звернення: 10.02.2019).

179. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 19.12.2017 № 2249-VIII // Верховна рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2961-15&p=1324040370246068> (дата звернення: 20.05.2018).

180. Продан Ю. П. Термінографія в Україні початку XXI століття: проблеми, перспективи й тенденції розвитку // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія: Історична та філологічна. 2013. Вип. 10. С. 128–135.

181. Рабош Г. Запозичення з різних мов у французькій мові // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнар. відносини. 2011. Вип. 28. С. 294–304.

182. Реформатский А. А. Введение в языкознание. 4-е изд., исправ. и доп. Москва: Просвещение, 1967. 542 с.

183. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология // Вопросы терминологии. 1961. С. 46–54.

184. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Москва: Междунар. отношения, 1974. 216 с.

185. Рибізонт І. Терміни неврології та їх трактування в українських тлумачних словниках // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2014. № 791. С. 87–91.

186. Рицар Б. Є. Стандартизація української термінології та її гармонізація з міжнародною – головний чинник утвердження державності України // Стандартизація, сертифікація, якість. 2001. № 1. С. 30–32.
187. Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира / Серебренников Б. А. и др. Москва: Наука, 1988. 216 с.
188. Рябуха О. І. До змісту та дефініції поняття «маніпуляційна фізична реабілітація» // Здоровий спосіб життя: зб. наук. ст. 2005. Вип. 7. С. 53–54.
189. Сайт української асоціації фізичної терапії. URL: <http://www.physrehab.org.ua>
190. Салькова В. Є. Некоторые проблемы синонимии в языке и речи. Саратов: Изд-во Сарат. ун-та, 1971. 32 с.
191. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підруч. [для студ. філол. спец. ВНЗ]. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
192. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
193. Семантическая структура слова. Психолингвистические исследования / отв. ред. А. А. Леонтьев. Москва: Наука. 1971. 216 с.
194. Сергеев В. Н. Термины как объект лексикографии // Современные проблемы терминологии в науке и технике. Москва: Наука, 1969. С. 122–148.
195. Серебренников Б. А. Общее языкознание. Внутренняя структура языка / отв. ред. Б. А. Серебренников. Москва: Наука, 1972. 565 с.
196. Серебренников Б. А. Общее языкознание. Методы лингвистических исследований / отв. ред. Б. А. Серебренников. Москва: Наука, 1973. 318 с.
197. Симоненко Л. О. Актуальні проблеми сучасного українського термінознавства // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. 2009. Вип. VIII. С. 9–15.
198. Симоненко Л. О. Термінологічні справи сьогодення // Українська наукова термінологія. 2009. № 2. С. 3–8.

199. Сімонок В. П. Запозичена лексика в українській мовній картині світу // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2014. Вип. 8. Т. 2. С. 250–254.
200. Смуцинська І. В. Сучасний французький термін: основні характеристики і проблеми відтворення українською мовою // Мовні і концептуальні картини світу. Т. 48. 2014. С. 396–406.
201. Смычѣк В. Б. Реабилитация больных и инвалидов. Москва: Мед. лит-ра, 2009. 560 с.
202. Солнцев Е. М. Перевод медицинских текстов: к вопросу о соотношении общих и частных проблем // Современные проблемы частной теории перевода. 2010. С. 131–141. URL: <http://www.thinkaloud.ru/science/solnts-med.pdf> (дата звернення: 20.10.2018).
203. Сосюр де Ф. Курс загальної лінгвістики. Київ: Основи, 1998. 324 с.
204. Стегніцька Л. В. Варіативність транскодування та трансформацій англійських медичних термінів-епонімів мовою-реципієнтом // DSpace. Цифровий Репозиторій – Інтелектуальні Фонди Буковинського державного медичного університету. URL: http://dspace.bsmu.edu.ua:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/5895/Stegnitska_article.pdf?sequence=1 (дата звернення: 20.10.2018).
205. Степанов Ю. С. Основы общего языкознания. Москва: Просвещение, 1975. 271 с.
206. Степанов Ю. С. Структура французского языка (морфология, словообразование, основы синтаксиса в норме французской речи). Москва: Высш. шк., 1965. 183 с.
207. Стрілець-Запотічна Н. Я. Переклад науково-технічної літератури: навч. посіб. для студ. 5-го курсу франц. філології. Львів: Сорока Т. Б., 2014. 99 с.
208. Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. Общая терминология: терминологическая деятельность. 2-е изд. Москва: Едиториал УРСС, 2005. 288 с.
209. Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. Общая терминология: вопросы теории. Москва: Либроком, 2012. 248 с.

210. Сучасна українська літературна мова / за заг. ред. академіка І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1969. Т. II. Морфологія. 583 с.
211. Сучасна українська літературна мова / за заг. ред. академіка І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1973. Т. IV. Лексика і фразеологія. 439 с.
212. Сфера діяльності фізичного терапевта: інформ. посіб. // Українська асоціація фізичної терапії. URL: https://physrehab.org.ua/wp-content/uploads/docs/Sfera_diyalnosti_final_web.pdf (дата звернення: 20.01.2018).
213. Татаринов В. А. Терминологическая лексика русского языка: Эволюция проблем и аспектов изучения // Русский язык в современном обществе: Функциональные и статусные характеристики / отв. ред. Е. О. Опарина, Е. А. Казак. Москва: ИНИОН РАН, 2006. С. 133–164.
214. Теория поля в современном языкознании: тезисы докладов: тезисы докладов науч.-теорет. семинара (ноябрь 1993). Уфа: Башкирск. ун-т, 1994. Ч. III. 124 с.
215. Терехова С. І. Вступ до перекладознавства. Сучасні проблеми і теорії. Діяльність перекладача. Основи техніки перекладу. Київ: Вид-во КНЛУ, 2002. 163 с.
216. Тесты и шкалы в неврологии: руководство для врачей / под ред. проф. А. С. Кадыкова, к.мед.н. Л. С. Манвелова. Москва: МЕДпресс-информ, 2015. 224 с.
217. Тополь О. В. Соціально-психологічна реабілітація учасників антитерористичної операції // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2015. Вип. 124. С. 230–233.
218. Українська мова: енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський (співгол.), О. О. Тараненко (співгол.), М. П. Зяблюк та ін. 2-е вид., випр. і доп. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
219. Уфимцева А. А. Некоторые вопросы синонимии // Лексическая синонимия: сб. / под ред. Г. Бархударова. Москва: Наука, 1967. С. 26–38.
220. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы (на материале английского языка). Москва: Изд-во Академии наук СССР, 1962. 287 с.

221. Фастівець А. В. Формування діагностичної компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Полтавський нац. пед. ун-т. Полтава. 2015. 283 с.

222. Федорів Я.-Р. М. Основи фізіотерапії. Львів: Видавн. дім «НАУТІЛУС», 2004. 447 с.

223. Федорів Я.-Р. М., Філіпюк А. Л., Грицко Р. Ю. Загальна фізіотерапія: навч. посіб. Київ: Здоров'я, 2004. 224 с.

224. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистический очерк). 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Высш. шк., 1968. 396 с.

225. Фецько І. М. Термінологія музейництва: формування, системно-структурна організація, термінотворення: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2015. 611 с.

226. Філософські питання мовознавства: монографія / В. М. Русанівський та ін.; відп. ред. В. М. Русанівський. Київ: Наук. думка, 1972. 199 с.

227. Цісар Н. До питання про варіантність і нормативність вторинних медичних найменувань // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2009. № 648. С. 61–65.

228. Цісар Н. Метафоричні транспозиції: загальновживане слово та медичний термін // Вісник Львівського університету: Сер. Філологічна. 2006. Вип. 38. Ч. I. С. 65–70.

229. Цісар Н. Ономасіологічні аспекти вивчення метафори (на матеріалі медичної термінології) // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2008. № 620. С. 224–227.

230. Цісар Н. Системотворчий потенціал вторинних медичних найменувань // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2010. № 675. С. 54–56.

231. Чередниченко А. И. Коваль Я. Г. Теория и практика перевода. Французский язык: учеб. пособ. Киев: Лыбидь, 1991. 314 с.

232. Чередниченко О. І. Сучасна французька неологія з погляду перекладача // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія. 2009. Вип. 42. С. 8–9.

233. Чернов Г. В. Теория и практика синхронного перевода. Москва: Междунар. отношения, 1978. 208 с.

234. Чернявский М. Н. Краткий очерк истории и проблем упорядочения медицинской терминологии // Энциклопедический словарь медицинских терминов. Москва: Большая Сов. Энцикл., 1984. Т. 3. С. 410–425.

235. Шафиков С. Г. Теория семантического поля и компонентной семантики его единиц: учеб. пособ. Уфа: Башк. ун-т, 1999. 88 с.

236. Шелов С. Д. Еще раз об определении понятия «термин» // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. 2010. № 4 (2). С. 795–799.

237. Шено Ж. По поводу использования моего имени в различных системах корсетов // Ортопедия, травматология и протезирование. 2009. № 4. С. 97–100.

238. Щур Г. С. Теория поля в лингвистике. Москва: Наука, 1974. 254 с.

239. André J.-M. De l'institut de réhabilitation des diminués physiques à l'institut régional de réadaptation. Cinquante ans de médecine physique et de réadaptation 1954–2004 / coordinat. et réd. J.-M. André, J. Xénard et C. Meyer. Nancy. Institut Régional de Réadaptation et UGECAM du Nord-Est. 2004. 158 p.

240. Association Nationale Française des Ergothérapeutes. URL: <http://www.anfe.fr/> (дата звернення: 20.10.2018).

241. Bertolini C., Delarque A. A Brief History of European Organizations of Physical and Rehabilitation Medicine // Am J Phys Med Rehabil. 2008. № 87. P. 592–595.

242. Beuret-Blanquart Fr. Médecine physique et de réadaptation. Paris: Masson, 2015. 320 p.

243. Blouin M., Vallejo Echeverri L. E. La réadaptation // University at Buffalo. Department of Rehabilitation Science // URL: http://cirrie.buffalo.edu/encyclopedia/pdf/es/la_rehabilitacion.pdf (дата звернення: 15.10.2014).

244. Brin-Henry F. La terminologie crée-t-elle la pathologie? Le cas de la pratique clinique de la pose du diagnostic orthophonique: Thèse présentée et soutenue en vue de l'obtention du doctorat en Sciences du Langage / Université Nancy. Nancy, 2011. 426 p.

245. Cabré M. T. Terminology: theory, methods, and applications / ed. by Juan C. Sager; transl. by Janet Ann DeCesaris. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins publishing company, 1999. 248 p.

246. Caire J. M. Nouveau guide de pratique en ergothérapie: entre concepts et réalités. Paris: Solal édition. Collection Ergothérapies, 2008. 358 p.

247. Cappuzzo B. Eponyms or descriptive equivalent terms? The question of scientific accuracy in medical discourse // *Miscellanea del Dipartimento di Scienze Filologiche e Linguistiche* / [ed. L. Auteri]. 2008. Vol. II. P. 25–35.

248. Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales. URL: <http://www.cnrtl.fr/>

249. Chapireau F. La classification internationale du fonctionnement, du handicap et de la santé // *Gérontologie et société*. 2001/4. Vol. 24. № 99. P. 37–56.

250. Charret L., Thiébaud S. S. Histoire, fondements et enjeux actuels de l'ergothérapie // *Contraste*. 2017/1. № 45. P. 17–36.

251. Clayer-Fouet M. Les technologies numériques au service de la santé: rapport. 2016. 78 p.

252. Contente M. Termes et textes: la construction du sens dans la terminologie médicale // *Mots, termes et contextes: actes des septièmes journées scientifiques du réseau de chercheurs. Lexicologie, Terminologie, Traduction* (Bruxelles; Belgique, 8–10 septembre 2005). Sous la direction de Daniel Blampain, Philippe Thoiron, Marc Van Campenhoudt. Paris: Ed. des archives contemporaines, imp. 2006. P. 453–465.

253. Danylevych M., Koval R., Ivanytska B., Kazimova Y. Traction concept «rehabilitation» in the French medicine system // *World Science*. 2019. № 5 (45). Vol. 2. P. 4–6.

254. Delcey M. Notion de situation de handicap (moteur). Les classifications internationales des handicaps // Déficiences motrices et situations de handicaps. 2002. P. 1–7.

255. Devailly J.-P., Losse L. Réadaptation: du bon usage des concepts en MPR // *Annals of Physical and Rehabilitation Medicine*. 2011. Vol. 54S. P. e282–283.

256. Facione-Roger J. Place de la médecine physique et de réadaptation dans le soutien santé des forces armées: historique, état des lieux et perspectives: Thèse pour obtenir le grade de docteur en médecine / Université Henri Poincaré. Nancy, 2010. 123 p.

257. Felber H. Manuel de terminologie / établi par Helmut Felber; [pour le] Programme général d'information et l'UNISIST; [et pour le] Centre international d'information pour la terminologie. Paris: UNESCO: Infoterm, 1984. 375 p.

258. Frattini M.-O. Dynamique de constitution d'une spécialité médicale fragile: La médecine de rééducation et réadaptation fonctionnelles en France entre médecine et politique: Mémoire de Master. Deuxième année. Santé, Population, Politiques sociales. 2008. 124 p. URL: <http://www.sofmer.com/download/sofmer/MOF-M2-SPPS-EHESS.pdf>. (дата звернення: 10.10.2013).

259. Frétygné C. Les dispositifs innovants de l'école à la lumière de la «handicapologie» // *La nouvelle revue de l'adaptation et de la scolarisation*. 2013/1. № 61. P. 165–174.

260. Gateaux-Mennecier J. L'œuvre médico-sociale de Bourneville // *Histoire des sciences médicales*. 2003. № 1. T. XXXVII. P. 13–30.

261. Gauthier C. L'ère est aux innovations technologiques. Qu'en est-il en réadaptation? // *Physio-Québec*. 2018. № 1. Vol. 45. P. 22–24.

262. Gérard A. La carrière mouvementée d'un officier de santé: Clément-Joseph Tissot (1747–1826) // *BIUSANTE*. URL: <http://www.biusante.parisdescartes.fr/sfhm/hsm/HSMx1974x008x003/HSMx1974x008x003x0453.pdf>. (дата звернення: 07.06.2013).

263. Guérin S. Emploi de termes hybrides gréco-latins dans le langage médical // *Meta*. 2001. № 1 (46). P. 7–15.

264. Guide de néologie terminologique. Berne, 2014. 33 p. URL: <https://termcoord.eu/wp-content/uploads/2013/08/Guide-de-n%C3%A9ologie-terminologique.pdf> (дата звернення: 03.03.2017).
265. Guillez P., Tétreault S. Guide pratique de recherche en réadaptation. Paris: De Boeck-Solal, 2014. 555 p.
266. Hamonet Cl. La douleur et le handicap // Le site du professeur Claude Hamonet. URL: http://www.claude.hamonet.free.fr/art_douleur (дата звернення: 12.08.2018).
267. Hamonet Cl. La réadaptation concept éthique et novateur pour la santé dans la droite ligne des grands fondateurs: Rusk et Grossiord // *Annals of Physical and Rehabilitation Medicine*. 2011. Vol. 54S. P. e281.
268. Hamonet Cl., Jouvencel de M. Handicap: des mots pour le dire, des idées pour agir. Paris: Connaissances et savoirs, 2005. 170 p.
269. Hamonet Cl., Jouvencel de M., Tronina-Petit J. Aux origines de la réadaptation // *Journal de réadaptation médicale*. 2005. Février. Vol. 25. № 1. P. 3–6.
270. Hamonet Cl., Magalhaes T. La notion de handicap // *Annales de réadaptation et de médecine physique*. 2003. № 46. P. 521–524.
271. Hamonet Cl., Magalhaes T., Jouvencel de M., Gagnon L. À propos du handicap, langage médical ou langage social? // *Ergothérapies*. 2001. № 4. P. 14–18.
272. Huot M. Lexique des personnes handicapées // *Bulletin de terminologie* 2001. 247. URL: http://lephenix.on.ca/ON_Accessible/wp-content/uploads/2014/05/Federal_Lexique-des-personnes-handicp-247.pdf (дата звернення: 10.01.2015).
273. Janik S. La terminologie du Thésaurus: personne handicapée // *Meta*. 1989. № 344. P. 745–752.
274. Kairy D. Télérééducation, téléréadaptation et e-santé: définition, évolution et diversité des points de vue sur ces concepts // *SOFMER. Actualités en Médecine Physique et de Réadaptation*. 2017. № 1. Janvier – Février – Mars. P. 6–7.
275. Karsenti T., Charlin B. Analyse des impacts des technologies de l'information et de la communication sur l'enseignement et la pratique de la médecine // *Pédagogie médicale*. 2010. Vol. 11. № 2. P. 127–141.

276. Kemoun G., Watelain E., Carette P. Hydrokinésithérapie // *Encycl Méd Chir. Kinésithérapie–Médecine physique–Réadaptation*. Paris: Elsevier, 2006. P. 1–28.

277. Klein J.-R. Quelques réflexions sur la dynamique lexicale du français au début du XXIe siècle // *Revue belge de philologie et d'histoire*. 2006. T. 84. Fasc. 3. P. 673–685.

278. Klinger E., Poiraudau S. Maintien des personnes à domicile: télééducation, téléadaptation et e-santé: éditorial // *SOFMER. Actualités en Médecine Physique et de Réadaptation*. 2017. Vol. 1. P. 4–5.

279. Kramers-de Quervain I., Knüsel O. Une spécialité «allround» à l'épicentre de la réadaptation globale // *Forum Med Suisse*. 2012. № 12 (1–2). P. 20–21.

280. Křečková V. Les tendances de la terminologie néologique en français contemporain // *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada L: Romanistická*. 1997. Vol. 46. Iss. L 18.. P. 61–70. URL: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/113378/1_EtudesRomanesDeBrno_27-1997-1_7.pdf (дата звернення: 13.01.2014).

281. L'Homme M.-Cl. Les enseignements d'un mot polysémique sur les modèles de la terminologie // *Cahiers de Grammaire*. 2000. Vol. 25. «Sémantique et Corpus». P. 71–91. URL: <http://w3.erss.univ-tlse2.fr/publications/CDG/25/CG25-5-LHomme.pdf> (дата звернення: 15.10.2014).

282. La téléadaptation en trois questions // *Physio-Québec*. 2018. Vol. 45. № 1. P. 18–21.

283. Lejeune T. Réadaptation: l'usage des mots en Belgique // *Annals of Physical and Rehabilitation Medicine*. 2011. Vol. 54S. P. e281.

284. Les thérapies ciblées dans le traitement du cancer en 2015. Etats des lieux et enjeux / responsable de projets J. Finzi. Boulogne-Billancourt: Édité par l'institut National du Cancer, 2016. 82 p.

285. Lino M. T. R. F. Contextes et néologie terminologique dans le domaine médical // *Mots, termes et contextes: actes des septièmes journées scientifiques du réseau de chercheurs. Lexicologie, Terminologie, Traduction* (Bruxelles, Belgique,

8–10 septembre 2005) / Sous le direction de Daniel Blampain, Philippe Thoiron, Marc Van Campenhoudt. Paris: Ed. des archives contemporaines, imp. 2006. P. 509–515.

286. Macron A. La profession de masseur-kinésithérapeute instituée par la loi № 46-857 du 30 avril 1946: genèse et évolutions d'une profession de santé réglementée: Thèse pour obtenir le grade de Docteur / Droit. Université Montpellier. Montpellier, 2015. 701 p.

287. Meyer S. Ergothérapies. De l'activité à la participation. Paris: De Boeck-Solal, 2013. 274 p.

288. Meyer S. L'élaboration d'une terminologie consensuelle en ergothérapie // Ergothérapies. 2005. № 19. P. 11–16.

289. Monet J. Construction historique d'une spécialisation médicale impossible: la kinésithérapie // Kinésithérapie scientifique. 2006. Janvier. № 462. P. 1–14.

290. Monet J. Émergence de la kinésithérapie en France à la fin du XIXème et au début du XXème siècle. Une spécialité médicale impossible. Genèse, acteurs et intérêts de 1880 à 1914 // Thèse pour le doctorat en sociologie. URL: <http://www.bium.univ-paris5.fr/histmed/asclepiades/pdf/monet1.pdf> (дата звернення: 15.01.2013).

291. Névéol A., Ozdowska S. Terminologie bilingue anglais-français: usages clinique et législatif // GLOTTOPOL. Revue de sociolinguistique en ligne. 2006. Juillet. № 8. P. 5–21.

292. O'Neill M. Who Makes a Better Medical Translator: The Medically Knowledgeable Linguist or the Linguistically Knowledgeable Medical Professional? A Physician's Perspective // Translation and Medicine. 1998. Vol. 10. P. 69–81.

293. Péliissier J., Ribinik P., Lemoine F., Devailly J.-P., Delate J. L'e-santé en MPR: quels défis pour quels enjeux: rapport. CNP-Fedmer. 2017. 73 p.

294. Picard R., Serveille H., Vial A. Technologies et connaissances en santé: rapport. 2013. 54 p.

295. Pierquin Louis (1910–2006) // La médecine hospitalo-universitaire à Nancy depuis 1872. URL: http://www.professeurs-medecine-nancy.fr/Pierquin_L.htm (дата звернення: 24.05.2014).

296. Pineau G., Moqadem K., St-Hilaire C., Levac E., Hamel B. Agence d'évaluation des technologies et des modes d'intervention en santé (AETMIS). Télésanté: lignes directrices cliniques et normes technologiques en téléadaptation: rapport // ETMIS. 2006. Vol. 2. № 3. P. 1–74.

297. Pomirko R., Koval R., Romanchuk O., Cherkhava O., Bazyliak N. A vocabulary of physical and rehabilitation medicine in French and Ukrainian – the comparative analysis [Le vocabulaire de la médecine physique et de réadaptation en français et en ukrainien: l'analyse comparative] // XLinguae. 2019. Vol. 12. Iss. 1XL. January. P. 109–127.

298. Renson R. Ling, Branting, Georgii, or Dally: Who Was the Real Father of Kinesiology? // North American Society For Sport History. Proceedings And Newsletter. 2005. P. 55–56.

299. Rouleau M. La terminologie médicale et ses problèmes // Panace@. 2003. № 12. Vol. IV. P. 143–152.

300. Safon M.-O. La e-santé. Télésanté, santé numérique ou santé connectée. Paris: Centre de documentation de l'Irdes. 2018. 342 p.

301. Swaine B. L'usage du terme «réadaptation»: une perspective québécoise // Annals of Physical and Rehabilitation Medicine. 2011 Vol. 54S. P. e282.

302. Tesio L., Franchignoni F. Don't touch the physical in «physical and rehabilitation medicine». Letter to the editor // J Rehabil Med. 2007. № 39. P. 662–663.

303. Wagner E. M. Multilingual rehabilitation terminology: a preliminary study // ERIC. Institute of Education Sciences. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED044878.pdf> (дата звернення: 04.06.2015).

304. Ward A. B., Gutenbrunner Ch. Physical and rehabilitation medicine in Europe // J Rehabil Med. 2006. 38. P. 81–86.

305. Wirotius J.-M. Approche sémiotique des pratiques professionnelles en médecine physique et de réadaptation. La question du sens en rééducation fonctionnelle: Thèse pour le doctorat de l'Université de Limoges. Discipline: Sciences du Langage / Université de Limoges. Limoges, 2006. 565 p.

306. Wirotius J.-M. Histoire de la rééducation // *Encycl Méd Chir. Kinésithérapie–Médecine physique–Réadaptation*. Paris: Elsevier, 1999. P. 1–25.

307. Wirotius J.-M. Les mots de «rééducation», de «réadaptation» ont-ils encore leur place en MPR? // *Annals of Physical and Rehabilitation Medicine*. 2011. Vol. 54S. P. e282.

308. Wirotius J.-M. Quel sens donner à la réadaptation? L'apport de la linguistique // *Journal de réadaptation médicale*. 2012. Mars. Vol. 32. № 1. P. 4–18.

309. Wirotius J.-M. Sémiologie des handicaps en médecine physique et de réadaptation. Limoges: Éditions Lambert-Lucas, 2011. 227 p.

310. Yelnik A. Réadaptation ou réhabilitation: il faut choisir? // *Annals of Physical and Rehabilitation Medicine*. 2011. Vol. 54S. P. e281.

II. Лексикографічні джерела

311. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва: Сов. Энцикл., 1969. 608 с.

312. Блейхер В. М. Эпонимические термины в психиатрии, психотерапии и медицинской психологии. Киев: Вища шк., 1984. 448 с.

313. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української літературної мови. Київ; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2001. 1440 с.

314. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища шк., 1985. 360 с.

315. Горбач И. Н., Гурленя А. М. Словарь эпонимов в невропатологии. 2-е изд., перераб. и доп. Минск: Выш. шк., 1992. 208 с.

316. Дубогай О. Д., Альошина А. І., Лавренюк В. Є. Основні поняття й терміни здоров'язбереження та фізичної реабілітації в системі освіти: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. 296 с.

317. Дубогай О. Д., Ткачук А. М., Костікова С. Д., Єфімов А. О. Основні поняття і терміни оздоровчої фізичної культури та реабілітації. Луцьк: Надстир'я, 1998. 100 с.

318. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / Білодід І. К. та ін.; гол. ред. Мельничук О. С. Київ: Наук. думка. Т. 1: А–Г. 634 с. 1982; Т. 2: Д–Копці. 573 с. 1985; Т. 3: Кора–М. 553 с. 1989; Т. 4: Н–П. 657 с. 2003; Т. 5: Р–Т. 705 с. 2006; Т. 6: У–Я. 569 с. 2012.

319. Козырева О. В., Иванов А. А. Физическая реабилитация. Лечебная физическая культура. Кинезитерапия: учеб. слов.-справ. Москва: Сов. спорт, 2010. 278 с.

320. Кравченко А. І., Лянной Ю. О., Купина В. В. Медико-біологічна та реабілітаційна термінологія для студентів спеціальностей «Фізична реабілітація», «Фізична культура»: навч. посіб. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2002. 212 с.

321. Кротевич Є. В., Родзевич Н. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Видавн. АН УРСР, 1957. 236 с.

322. Ларусс французько-український словник. Українсько-французький словник: 2 в 1 т.: 420000 одиниць пер. [гол. ред. В. Бусел]. Київ, Ірпінь: Перун, 2011. XIV, 987, XXIV, 471 с.

323. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів. Київ: Гол. ред. Укр. Рад. Енцикл., 1977. 775 с.

324. Мерзлікіна О. А., Гузій О. В. Тлумачний словник термінів і словосполучень фізичної реабілітації. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2002. 48 с.

325. Никитин А. Ю., Пушкина М. Ю. Французско-русский медицинский словарь. Москва: Рус. яз. Медиа, 2003. 1144 с.

326. Новый Большой французско-русский фразеологический словарь / В. Г. Гак, Л. А. Мурадова и др. 2-е изд. Москва: Рус. яз. Медиа, 2006. 1624 с.

327. Оржешковский В. В., Самосюк И. З. Оржешковский Вас. В. Энциклопедический словарь терминов, употребляемых в физиотерапии (физической медицине) / под ред. В. В. Оржешковского, Э. А. Колесника. Киев: Изд. Куприянова Е. А., 2004. 352 с.

328. Петрух Л. І., Головка І. М. Орфографічний словник українських медичних термінів. Львів: ЛМІ, 1992. 473 с.

329. Татаринов В. А. Общее терминоведение: энциклопедический словарь. Москва: Москов. Лицей, 2006. 528 с.
330. Терминология дефектологии. Париж: ЮНЕСКО, 1983. 167 с.
331. Термінологічний словник-довідник для студентів спеціальності «Здоров'я людини» («Фізична реабілітація») / Т. В. Бойчук та ін.; за ред. проф. Т. В. Бойчук. Івано-Франківськ, 2010. 150 с.
332. Топоров Г. Н. Эпонимические термины в клинической анатомии человека: словарь. Киев: Вища шк., 1988. 160 с.
333. Французько-український та українсько-французький словник термінології фізичної та реабілітаційної медицини / Р. С. Помірко, Р. С. Коваль, О. В. Романчук, О. І. Тиравська; за ред. Р. С. Помірка. Львів: Галицька Видавн. Спілка, 2019. 236 с.
334. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енцикл. словник для фахівців з теоретич. гуманіт. дисциплін та гуманіт. інф-ки. Київ: “АртЕк”, 1998. 336 с.
335. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 единиц. Москва: Астрель: АСТ: Хранитель, 2008. 746 с.
336. Энциклопедический словарь медицинских терминов: около 60 000 терминов: в 3 т. / глав. ред. Б. В. Петровский. 1-е изд. Москва: Сов. энцикл., 1982. Т. 1. 464 с.; Т. 2. 447 с.; Т. 3. 512 с.
337. Ярцева В. Н. Лингвистический энциклопедический словарь. Москва: Сов. энцикл., 1990. 685 с.
338. Blouin M. Dictionnaire de la réadaptation. Sainte-Foy, Qué.: Publications du Québec, 1995. Т. 1. Termes techniques d'évaluation: index français-anglais / anglais-français. 130 p.
339. Blouin M. Dictionnaire de la réadaptation. Sainte-Foy, Qué.: Publications du Québec, 1997. Т. 2. Termes d'intervention et d'aides techniques: index français-anglais / anglais-français. 164 p.
340. Dauzat A. Dictionnaire étymologique de la langue française. Paris: Librairie Larousse, 1938. 824 p.

341. De Godebout J. Lexique et manuel Anglais-Français pour la Rééducation et la Réadaptation. Montpellier: Sauramps médical, 1990. 229 p.
342. Dictionnaire de linguistique / J. Dubois etc. Paris: Librairie Larousse, 1974. 516 p.
343. Dufour M., Gedda M. Dictionnaire de kinésithérapie et réadaptation. Paris: Maloine, 2007. 582 p.
344. Glossaire de la réadaptation professionnelle et de l'emploi des handicapés. Genève: BIT, 1981. 182 p.
345. Hachet J. C., Frejaville J. P. Dictionnaire des pathologies professionnelles et de médecine du travail. Paris: Maloine, 1988. 1004 p.
346. Janik S., Brunet L., Lecompte L.-L. Thésaurus: personne handicapée. Thésaurus à schémas fléchés de descripteurs pour l'analyse et la recherche des documents et du matériel avec leurs équivalents en langue anglaise. Québec: Publications du Québec, 1986. 429 p.
347. Kamenetz H., Kamenetz G. Dictionnaire de médecine physique, de rééducation et de réadaptation fonctionnelles. Paris: Maloine, 1972. 205 p.
348. Le Petit Robert 2012. Dictionnaire multimédia. CD-ROM PC.
349. Quevauvilliers J., Fingerhut A. Dictionnaire médical. Paris: Masson, 2001. 1590 p.
350. Zribi G., Poupée-Fontaine D. Dictionnaire du handicap. 7e éd. Rennes: Presses de l'EHESP, 2011. 349 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Pomirko R. Koval R., Romanchuk O., Cherkhava O., Bazyliak N. A vocabulary of physical and rehabilitation medicine in French and Ukrainian – the comparative analysis [Le vocabulaire de la medecine physique et de readaptation en francais et en ukrainien: l’analyse comparative] // XLinguae. 2019. Vol. 12, Issue 1XL. January. P. 109–127. DOI: 10.18355/XL.2019.12.01XL.09. ISSN 1337-8384, eISSN 2453-711X. (Scopus). *(особистий внесок здобувача полягає у відборі термінів для дослідження, аналізі та узагальненні отриманих результатів (1,3 д.а.)).*
2. Коваль Р. С. Термінологія реабілітації – сучасний стан та перспективи дослідження (на матеріалі французької та української мов) // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2012. Вип. 27. С. 32–34.
3. Коваль Р. С. Епоніми в термінології фізичної і медичної реабілітації (на матеріалі французької та української мов) // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. 2015. № 3 (304). С. 293–298.
4. Коваль Р. С. Запозичення в термінології реабілітації // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): зб. наук. пр. 2015. Вип. 22. Вінниця: ТОВ «фірма “Планер”». С. 21–27.
5. Коваль Р. С. Топоніми в термінології фізичної й медичної реабілітації // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2015. Вип. 15. Т. 2. С. 58–60.

6. Коваль Р. С. Аббревіатури в термінології реабілітації // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики. 2016. Вип. 11–12. Ч. 1. С. 272–276.
7. Коваль Р. С. Етимологія термінів на позначення основних понять реабілітації у французькій та українській мовах // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. 2016. № 6 (331). С. 266–270.
8. Коваль Р. С. Лексико-семантичні особливості термінології фізичної і медичної реабілітації у французькій та українській мовах // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: “Філологічні науки” (мовознавство). 2016. Т. 1. № 5. С. 155–158.
9. Коваль Р. С. Найменування засобів та методів реабілітації // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2016. Вип. 60. С. 154–157.
10. Коваль Р. С. Принципи укладання французько-українського та українсько-французького словника галузі реабілітації // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація». 2016. Вип. 4. С. 11–16.
11. Коваль Р. С. Проблеми уніфікації та стандартизації термінології реабілітаційної галузі // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2016. Вип. 22. С. 98–101.
12. Коваль Р. С. Методи дослідження термінології реабілітації // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. 2017. № 3 (352). С. 386–391.
13. Коваль Р. С., Тиравська О. І. Найменування тестів, шкал і класифікацій у реабілітації // Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний українсько-румунський науковий журнал. Серія “Філологічні науки”. Current issues of Social Studies and History of Medicine. Joint Ukrainian-Romanian scientific journal. Series “Philological sciences”. 2017. № 4 (16). С. 156–160. DOI: 10.24061/2411-6181.4.2017.111. *(особистий внесок здобувача полягає у*

відборі термінів для дослідження, аналізі та узагальненні отриманих результатів (0,6 д.а.)).

14. Коваль Р. С., Тиравська О. І. Найменування професій у реабілітації // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2018. Вип. 1 (69). Ч. 1. Берез. С. 190–192. DOI: 10.25264/2519-2558-2018-1(69)/1-190-192. *(особистий внесок здобувача полягає у відборі термінів для дослідження, аналізі та узагальненні отриманих результатів (0,4 д.а.)).*

15. Коваль Р. С., Тиравська О. І. Аналіз тлумачень термінів для передачі змісту поняття «реабілітація» у французькій та українській мовах // Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний українсько-румунський науковий журнал. Серія “Філологічні науки”. Current issues of Social Studies and History of Medicine. Joint Ukrainian-Romanian scientific journal. Series “Philological sciences”. 2019. № 1 (21). С. 52–56. DOI: 10.24061/2411-6181.1.2019.99. *(особистий внесок здобувача полягає у відборі термінів для дослідження, аналізі та узагальненні отриманих результатів (0,6 д.а.)).*

16. Данилевич М. В., Романчук О. В., Коваль Р. С., Базиляк Н. О. Історичні аспекти розвитку фізичної та реабілітаційної медицини у Франції // *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, VII (32), I.: 192, 2019 Feb. P. 35–38. <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-192VII32-08>. *(особистий внесок здобувача полягає у підборі матеріалу для дослідження та підготовці статті до друку (0,2 д.а.)).*

17. Danylevych M., Koval R., Ivanytska B., Kazimova Y. Traction concept «rehabilitation» in the French medicine system // *World Science*. 2019. 5(45), Vol. 2. P. 4–6. Doi: 10.31435/rsglobal_ws/31052019/6511 *(особистий внесок здобувача у полягає підборі матеріалу для дослідження (0,08 д.а.)).*

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

18. Помірко Р. С., Коваль Р. С., Романчук О. В., Тиравська О. І. Французько-український та українсько-французький словник термінології фізичної та реабілітаційної медицини / за ред. Р. С. Помірка. Львів: Галицька видавн. спілка, 2019. 236 с. *(особистий внесок здобувача полягає у формуванні реєстру термінів французькою, перекладу більшості термінів українською (6 д.а.))*.

19. Коваль Р. С., Романчук О. В. Французька мова для студентів напряму підготовки «здоров'я людини»: [навч. посіб.]. Львів: Компанія «Манускрипт», 2013. 191 с. *(особистий внесок здобувача полягає у підборі матеріалів для посібника, розробці лексичних післятекстових завдань, підготовці до друку (5,5 д.а.))*.

20. Коваль Р. С. Джерельна база дослідження термінології фізичної і медичної реабілітації в українській та французькій мовах // Фахова мова як динамічний функційний різновид загальнонародної української мови: зб. наук. пр. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 30–31 трав. 2013 р.). Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2013. С. 63–68.

21. Коваль Р. С., Тиравська О. І. Проблеми перекладу термінології реабілітації // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2017. № 869. С. 39–45. *(особистий внесок здобувача полягає у відборі термінів для дослідження, аналізі та узагальненні отриманих результатів (0,5 д.а.))*.

22. Коваль Р. С. Вимоги до терміна реабілітації // Contemporary issues in philological sciences: experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine: Conference Proceedings (Lublin, 28–29 April, 2017). Lublin, 2017. P. 91–94.

23. Коваль Р. С. Польова структура термінології реабілітації (на прикладі найменувань професій галузі у французькій та українській мовах) // Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland: International Multidisciplinary Conference (Wolomin, 19–20 October 2018).

Wolomin, Republic of Poland: Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2018. Vol. 3. P. 169–172.

24. Коваль Р. С. Структурні моделі термінів для найменування засобів та методів реабілітації у французькій та українській мовах // Молодий вчений. 2019. № 4.2 (68.2) Квіт. С. 101–104.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Основні положення та результати дослідження апробовано на таких наукових конференціях:

1. VI Міжнародна науково-практична конференція «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість» (26–27 квітня 2012 р., Національний університет «Острозька академія», м. Острог, Україна;); очна форма участі.

2. II Всеукраїнська науково-практична конференція «Фахова мова як динамічний функційний різновид загальнонародної української мови» (30–31 травня 2013 р., Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Луганськ, Україна); заочна форма участі.

3. IX Міжнародна наукова конференція «Пріоритети германського і романського мовознавства» (12–14 червня 2015 р., Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна); очна форма участі.

4. X Міжнародна науково-практична конференція «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість» (7–8 квітня 2016 р., Національний університет «Острозька академія», м. Острог, Україна); заочна форма участі.

5. IX Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми термінології, перекладу і філології: виклики та перспективи» (5–6 травня 2016 р., Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна); заочна форма участі.

6. X Міжнародна наукова конференція «Пріоритети германського і романського мовознавства» (17–19 червня 2016 р., Східноєвропейський

національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна); заочна форма участі.

7. Міжнародна науково-практична конференція «Contemporary issues in philological sciences: experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine» (28–29 квітня 2017 р., м. Люблін, Польща); заочна форма участі.

8. XI Міжнародна наукова конференція «Пріоритети германського і романського мовознавства», присвяченої пам'яті професора Євгенії Іванівни Гороть (5–7 червня 2017 р., Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна); заочна форма участі.

9. II Міжнародна науково-практична конференція «Прикладні лінгвістичні дослідження в умовах міжкультурної комунікації» (19–20 квітня 2018 р., м. Острог, Україна); заочна форма участі.

10. Міжнародна мультидисциплінарна конференція «Наука і техніка сьогодення: пріоритетні напрямки розвитку України та Польщі» (19–20 жовтня 2018 р., Університет міжнародного та регіонального співробітництва імені Зигмунта Глогера, м. Воломін, Польща); заочна форма участі.

11. Conférence internationale conviviale II «Méthodologies et recherches des (jeunes) chercheurs “Français langue mondiale: didactique / linguistique / littérature”» (7–9 décembre 2018, м. Турчіанське Теплице, Словаччина); очна форма участі.

12. Актуальні тенденції сучасного гуманітарного дискурсу–2019 (16–17 травня 2019 р., Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич, Україна); очна форма участі.

13. Colloque international convivial III “Méthodologies et recherches des (jeunes) chercheurs. Français langue mondiale: didactique / linguistique / littérature” (15–18 août 2019, м. Банська Штявница, Словаччина); очна форма участі.

Формою апробації також стала праця дисертанта перекладачем кінезітерапевтів з Франції Hugues Gauchez та Mathilde Proffit під час міжнародного науково-практичного семінару «Муковісцидоз у дітей та дорослих: проблеми діагностики, лікування та моніторингу стану здоров'я» із практичним

курсом фізіотерапії при муковісцидозі (30 листопада – 2 грудня 2016 р., м. Дніпро, Україна), а також під час науково-практичної конференції «Муковісцидоз в Україні» із симпозіумом «Орфанні захворювання у дітей та дорослих» (12 – 14 жовтня 2017 р., м. Львів, Україна), де застосовано результати дослідження над французько-українським та українсько-французьким галузевим словником.

**Типові способи творення термінів реабілітації
у французькій та українській мовах**

Таблиця Б.1

**Творення найменувань професій
у терміносистемі реабілітації у французькій мові**

Французька мова			
Спосіб творення	К-сть	%	Приклад
Суфікс -iste	43	22,5	épithésiste (m, f)
Суфікс -ien, -ne	13	7	chirurgien, -ne (m, f)
Суфікс -eur, -trice	13	7	rééducateur, -trice (m, f)
Суфікси -iatre та ier, -ière	12	6	physiatre (m, f)
Суфікси -aire, -ant, -athe, -eux, -er	9	5	ostéopathe (m, f)
Терміноелемент -logue	50	26	récréologue (m, f)
Терміноелемент -thérapeute	17	9	physiothérapeute (m, f)
Терміноелемент -graphe	1	0,5	radiographe (m, f)
Абревіатури	13	7	AVS / auxiliaire (m) de vie scolaire
Опорний термін médecin (m)	17	9	médecin (m) thermal
Опорний термін pédagogue (m)	2	1	pédagogue (m) curatif
Однослівні терміни	110	58	oculariste (m, f)
Термінологічні словосполучення	80	42	moniteur, -trice (m, f) en réadaptation
Усього	190	100	
Випадки синонімії термінів			
Одна основа + різні суфікси	22	11	diététiste (m, f) / diététicien, -ne (m, f)

Різні основи + однакові / різні суфікси	4	2	oncologue (m) / cancérologue (m)
Термін / термінологічне словосполучення	3	1,5	podiatre (m, f) / docteur (m) en médecine podiatrique
Вживання діалектизмів	2	1	pneumologue (m) / inhalothérapeute
Абревіатури	13	7	MK / masseur-kinésithérapeute (m, f)
Усього	190	100	

**Творення найменувань професій
у терміносистемі реабілітації в українській мові**

Українська мова			
Спосіб творення	К-сть	%	Приклад
Суфікси -ист / -іст	20	10,5	масажист, гігієніст
Суфікси -атр, -ат, -ер, -ент, -ант, -ач, -ик, -ік, -ор, -ар	40	21	остеопат, подіатр
Терміноелемент -лог	80	42	аудіолог
Терміноелемент -терапевт	18	9,5	ерготерапевт
Абревіатури	2	1	ФРМ / лікар фізичної та реабілітаційної медицини
Опорний термін лікар	25	13	сімейний лікар
Опорний термін педагог	5	3	педагог для нечуючих / сурдопедагог
Однослівні терміни	104	55	ортопед
Термінологічні словосполучення	86	45	лікар страхової медицини
Усього	190	100	

**Способи творення термінів для найменування тестів, шкал і класифікацій
у терміносистемі реабілітації у французькій та українській мовах**

ФРАНЦУЗЬКА МОВА			
ОПОРНИЙ ТЕРМІН	К- сть	%	Приклад
BATTERIE (f)	14	4	batterie (f) rapide d'évaluation frontale / BREF
CLASSIFICATION (f)	20	5	classification (f) de Luria
COTATION (f)	12	3	cotation (f) de Merle d'Aubigné
ÉCHELLE (f)	45	12	échelle (f) de capacités motrices du tétraplégique
ÉPREUVE (f)	37	10	épreuve (f) de Weber
GRILLE (f)	10	3	grille (f) autonomie (f) gérontologique – groupe (m) iso-ressource / AGGIR
GUIDE (f)	1	0,5	GEVA / guide (m) d'évaluation des besoins de compensation des personnes handicapées
INDICE (m) / INDEX (m)	15	4	indice (m) de dissociation des seuils / test (m) de Fishgold
MANŒUVRE (f)	13	3,5	manœuvre (f) de Cabot
SCORE (m)	15	4	score (m) de Constant / d'évaluation scapulaire
TEST (m)	100	27	test (m) à la sueur
ЗАПОЗИЧЕННЯ З АНГЛ.	88	24	London Handicap Scale / LHS
УСЬОГО	370	100	
ЕПОНІМИ & ТОПОНІМИ	173	47	test (m) de Rorschach

УКРАЇНСЬКА МОВА			
АНАЛІЗ	15	4	ваговий / гравіметричний аналіз
ДОСЛІДЖЕННЯ	14	4	дослідження функції дихання
ІНДЕКС	16	4	індекс Лекесна (оцінка впливу коксартрозу і гонартрозу на життя пацієнта)
КЛАСИФІКАЦІЯ	20	5	класифікація Кінга (грудних сколіозів)
МІРА	10	3	міра функціональної незалежності
ОГЛЯД	15	4	анонімні дані тижневого огляду
ОПИТУВАЧ	16	4	опитувач якості щоденного життя
ОЦІНКА	17	4,5	оцінка важкості нейрогенного патологічного ураження
ПОКАЗНИК	10	3	показник смертності
ПРОБА	7	2	проба на кураре (для діагностики міастенії)
РЕАКЦІЯ	12	3	реакція на сигнал тривоги
РІВЕНЬ	12	3	рівні розвитку моторики
ТЕСТ	134	36,5	тест на визначення евентуальної тонічної постуральної асиметрії / Фукуди
ТЕХНІКА	6	2	техніка інструментальної акуметрії
ШКАЛА	66	18	шкала аналітичної і функціональної оцінки плеча у людей з пошкодженням ротаторної манжети
УСЬОГО	370	100	
ЗАПОЗИЧЕННЯ З АНГЛ. & ФРАНЦ.	262	71	Гальвенстонський тест на орієнтацію та амнезію
ЕПОНІМИ & ТОПОНІМИ	173	47	шкала ком Глазго

**Типові способи перекладу термінів у галузі реабілітації
з французької мови українською та vice versa**

Таблиця В.1

НАЙМЕНУВАННЯ ПРОФЕСІЙ ГАЛУЗІ	
Франц. термін → укр. термін	
Описовий переклад / експлікація	
gypsothérapeute (m, f)	медбрат / медсестра, котрі повинні виконати імобілізацію, стабілізацію чи корекцію пацієнту відповідно до вказівок лікаря
épithésiste (m, f)	протезист, котрий виготовляє протези для обличчя
auxiliaire (m) de vie	помічник особи з інвалідністю або особи похилого віку, котра потребує сторонньої допомоги для реалізації своїх повсякденних дій
physicien (m) médical	головний спеціаліст у галузі радіаційної фізики або технології медичного опромінення
Укр. термін → франц. термін	
Описовий переклад / експлікація	
сурдопедагог	pedagogue (m) pour les sourds
комбустіолог	médecin (m) pour grands brûlés
сурдоперекладач	interprète (m, f) en langue des signes
тифлопедагог	professeur (m) / enseignant (m) spécialisé pour les élèves déficients visuels

НАЙМЕНУВАННЯ ТЕСТІВ, ШКАЛ І КЛАСИФІКАЦІЙ	
Франц. термін → укр. термін	
Калькування	
échelle (f) canadienne de triage et de gravité	канадська шкала медичного сортування та гостроти
méthode (f) de recueil des données	метод збору даних
Описовий переклад / експлікація	
épreuve (f) de Bing	техніка інструментальної акуметрії, яка базується на вимірюванні абсолютної кісткової прохідності
épreuve (f) rotatoire	ротаційний тест для визначення ураження лабіринту
score (m) de Constant / d'évaluation scapulaire	шкала Константа / шкала оцінювання плеча у людей з пошкодженням ротаторної манжети
Укр. термін → франц. термін	
Калькування	
реакція на зубний протез	réaction (f) dento-prothétique
шкала інвалідизації за Куртцке	échelle (f) d'invalidité de Kurtzke
класифікація мінеральних вод	classification (f) des eaux minérales
НАЙМЕНУВАННЯ ЗАСОБІВ І МЕТОДІВ РЕАБІЛІТАЦІЙ	
Франц. термін → укр. термін	
Транскодування	
flutter (m)	флатер
quad-rugby (m)	квадрегбі
respirateur (m)	респіратор
réclinateur (m)	реклінатор
Описовий переклад / експлікація	
m-santé (f)	використання мобільних технологій у

réciprocator (m)	системі охорони здоров'я
télésanté (f)	апарат для ходьби, призначений для дітей з ураженням ніг
trotte-lapin (m)	використання телекомунікаційних технологій у системі охорони здоров'я
	ортопедичний прилад, який використовується для попередження деформацій колін та стегон; покращує переміщення дітей з церебральним паралічем
Укр. термін → франц. термін	
Калькування	
сухий басейн з кульками	piscine (f) à balles en plastique
ізокінетичний тренажер	appareil (m) isocinétique
АБРЕВІАТУРИ	
Франц. термін → укр. термін	
Калькування	
INJS / Institut (m) national des jeunes sourds de Paris	Паризький національний інститут молодих людей з вадами слуху
LSF / langue (f) des signes française	французька жестова мова
SPO / suite (f) post-opératoire	післяопераційний супровід
Описовий переклад / експлікація	
ERRF / entretiens (m, pl) de rééducation et de réadaptation fonctionnelles de Montpellier	зустрічі, на яких обговорюють актуальні питання та проблеми реабілітації та функціональної реадaptaції у Монпельє
HACAVIE / handicaps (m, pl) et cadre (m) de vie	організація, яка надає консультації особам з обмеженими можливостями

	щодо покращення якості життя
Укр. термін → франц. термін	
Калькування	
МСЕК / медико-соціальна експертна комісія	commission (f) d'experts médico-sociale